Georgiana Lungu-Badea

Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii

Editor: Adrian Bodnaru
Coperta: Diana Andreescu
Paginare: Dragoş Croitoru

ISBN 978–973–125–362–6

© Copyright, 2003, Editura Orizonturi Universitare, pentru ediţia I
© Copyright, 2008, Editura Universităţii de Vest, pentru ediţia II
© Copyright, 2012, Editura Universităţii de Vest, pentru prezenta ediţie

Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate.
Reproducerea integrală sau parţială, pe orice suport, fără acordul scris al editurii, este interzisă.

Editura Universităţii de Vest
300223 — Timişoara, Bd. V. Pârvan nr. 4,
BCUT, 010 B, tel./fax: 0256 592 253

Georgiana Lungu-Badea

Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii

Ediţia a III-a, revăzută şi adăugită,
cu o *Prefaţă* (la ediţia I) de **Georgeta Ciobanu**
Postfaţă de **Cristina Hetriuc**

Editura Universităţii de Vest
Timişoara, 2012

Prefaţă*

Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii este, în primul rând, un dicţionar mult aşteptat, fiind primul material de acest gen în terminografia românească.

De asemenea, dicţionarul reprezintă un act de curaj din partea autoarei, deoarece terminologia traductologiei este, prin excelenţă, interdisciplinară, ceea ce sporeşte dificultatea demersului.

Totodată, *Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii* este o lectură plăcută şi antrenantă, lucru de obicei rar întâlnit în cazul dicţionarelor.

Iată cel puţin câteva dintre motivele care recomandă acest dicţionar ca o sursă de referinţă pentru toate persoanele implicate în teoria, practica şi didactica traducerii.

În favoarea celor afirmate mai sus aducem următoarele argumente:

Deşi practica traducerii are o bogată tradiţie în România, teoria şi didactica traducerii sunt domenii relativ recente, în faza de dezvoltare în învăţământul superior românesc. Georgiana Lungu-Badea, autoarea dicţionarului, este în situaţia privilegiată de a fi implicată (în activitatea curentă) atât în teoria, cât şi în practica şi didactica traducerii, la care se adaugă şi calitatea de cercetător în traductologie. Teza de doctorat, *Contextul extralingvistic în traducere. Cazul limbilor română şi franceză*, apreciată laudativ la susţinerea publică, i-a dat posibilitatea de a cerceta o serie de aspecte ale disciplinelor cu care traductologia se întrepătrunde, ceea ce a dus şi la o cunoaştere aprofundată şi nuanţată a termenilor analizaţi.

Fiecare termen-titlu din dicţionar este însoţit de o definiţie, care se înscrie în metodologia realizării definiţiilor terminologice. Calităţile obligatorii pentru definiţia terminologică se regăsesc în definiţiile, în principal de tip analitic, cuprinse în dicţionar.

---

* La prima ediţie, Georgiana Lungu Badea, *Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii*, Timişoara, Editura Orizonturi Universitare, 2003, p. 5-6.

În sprijinul definiţiilor vin explicaţiile care depăşesc cu mult ceea ce în mod obişnuit se referă la explicarea sensului. Aceste explicaţii tind să aibă un caracter exhaustiv pentru fiecare termen, abundă în afirmaţii cu caracter teoretic, argumente, justificări, exemple, citate, trimiteri la alţi termeni conecşi, dobândind un caracter enciclopedic. Exemplele, selectate din limbile română, franceză, engleză, germană, întreţin şi menţin interesul cititorului pentru lectură; alegerea exemplelor dovedeşte un bun simţ al limbii, o bună cunoaştere a teoriei traducerii şi, mai ales, o bogată experienţă în practica traducerii.

Încercarea de a oferi echivalente ale termenilor româneşti şi în limbile franceză, engleză, germană sporesc substanţial calitatea materialului.

Forma îngrijită de prezentare contribuie, de asemenea, la accesarea informaţiei.

La toate aceste argumente se adaugă o menţiune specială cu privire la bibliografia consistentă şi vastă care a stat la baza realizării dicţionarului.

Toate aceste elemente mai sus menţionate fac din *Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii* o sursă de referinţă obligatorie pentru descifrarea tainelor traducerii.

Prof. dr. Georgeta Ciobanu

Cuvânt-înainte

Orice disciplină, orice sferă de activitate, orice domeniu al cunoaşterii dispune de propria sa terminologie. Nici traductologia nu face excepţie. Provocările, cărora trebuie să le răspundă, o obligă la o rafinare a instrumentului de evaluare şi a conceptelor. Asemenea lingvisticii care operează cu unităţi de bază (fonem, morfem, frază etc.), traductologia îşi creează propriul metalimbaj, necesar constituirii aparatului critic utilizat în evaluarea traducerii. Metalimbajul traductologiei este format din noţiuni împrumutate din domenii diferite: din lingvistica generală (*semnificat*, *semnificant*, *sintagmă* etc.), din lingvistica diferenţială (*transpoziţie*, schimbarea clasei morfo-sintactice sau a categoriei gramaticale), din gramatică (*categoria aspectului* etc.), din retorică şi stilistică (*personificare, metaforă* etc.), din tehnicile de redactare (*restructurare*, *rezumare* etc.), din pedagogie (*obiectiv general, obiectiv specific*), din terminologie (*fişă terminologică, limbaj de specialitate* etc.), din lexicologie (*neologism*, *calc* etc.) şi analiza literară (*explicare şi interpretarea discursului* etc.), dar foloseşte şi termeni proprii, deja consacraţi, precum: *complement cognitiv*, *creaţie discursivă*, *traductem* sau *unitate de traducere*, *strategii de traducere* (*traducere pedagogică*, *traducere erudită*, *traducere literală, traducere semantică)*, *traducere comparată* etc., sau termeni nou creaţi, precum *culturem* sau *unitate minimală purtătoare de informaţie culturală* (Lungu Badea 2003, 65).

Micul dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii a apărut, în 2003, dintr-o necesitate, absenţa unui instrument de lucru similar în traductologia românească. O formă sintetică a dicţionarului este anexată şi la sfârşitul tezei de doctorat, *Contextul extralingvistic în traducere. Cazul limbilor română şi franceză* (Lungu Badea 2003) şi al lucrării *Teoria culturemelor, teoria traducerii* (Lungu Badea 2004).

Realizarea glosarului de termeni utilizaţi în traductologie s-a efectuat pe baza unei bibliografii variate, a lucrărilor fundamentale din domeniul lingvisticii, ştiinţelor limbajului şi traductologiei, precum şi a glosarelor web. Deşi, în principiu, *glosarul* se opune *lexicului* şi se

constituie ca un dicţionar monolingv specializat, am considerat util să oferim — acolo unde a fost posibil — echivalarea în limbile franceză, engleză, germană, spaniolă şi rusă a termenilor analizaţi.

Preocupările traductologice se organizează în jurul mai multor axe de cercetare şi funcţionare, dar toate exploatează şi gramatica, procedeele de traducere şi lexicul, deoarece strategiile şi tehnicile de traducere (procedeele) nu pot ignora forma (gramatica) şi nici conţinutul (lexicul).

Folosirea anarhică a conceptelor specializate ne-a determinat să reeditǎm acest *Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii*, aflat la a treia ediţie, pentru a continua clarificarea eventualelor ambiguităţi ale metalimbajul utilizat în domeniul traductologic. Acestea sunt motivele care ne-au determinat să cercetăm aspectul metalimbajului traductologiei, ştiinţă în continuă devenire. Sperăm ca dicţionarul să devină un instrument de lucru pentru cititorii interesaţi de traducere şi critica traducerii.

Definirea şi explicarea termenilor sunt însoţite de exemple, ceea ce constituie o modalitate rezumativă de organizare alfabetică a metalimbajului folosit în domeniul traductologiei (teoria, dar şi practica şi didactica traducerii). Adeseori lucrările de traductologie se dovedesc a fi simple comentarii asupra traducerii, tot aşa cum, adesea, exegeza traducerii sfârşeşte în consideraţii despre limbă sau lingvistice (Chevalier şi Delport 1995, 85). În ciuda progresului cantitativ şi calitativ înregistrat de cercetările traductologice, definirea metalimbajului este încă nesatisfăcătoare (pentru că este ambiguă sau polisemantică), atât în ceea ce priveşte desemnarea procedeelor pe care se bazează strategiile de traducere (traducere şi contrastivitate), cât şi în privinţa unei interpretări globale a fenomenului traducerii (din punct de vedere funcţional — *Skopos*, traducere teleologică sau finalitatea textului-sursă şi a textului-ţintă; din punct de vedere cultural — antropologie şi analiza discursului; din punct de vedere sociologic etc.). Termenii sunt menţionaţi cu sensul operaţional în teoria şi didactica traducerii. Apar şi termeni consacraţi în domenii adiacente, precum terminologia (*bancă de date, terminologie*) sau interpretarea (*interpretare simultană, interpretare consecutivă*), deoarece traductologia este o ştiinţă care se situează la confluenţa mai multor discipline, de la care împrumută şi pe care le îmbogăţeşte, oferind şi altă perspectivă asupra transferului interlingvistic.

Fără a redefini termenii „împrumutaţi" din alte discipline, i-am restituit în perspectiva istorică sursă care i-a produs şi le-am verificat echivalenţa funcţională în prezent prin raportare la eventualele sinonime (relaţiile de sinonime, antonimie sau comparative sunt sugerate prin folosirea abrevierilor *sin., ant., cf.*). Am optat pentru cei clari, dezambiguizaţi contextual. Intrările din acest dicţionar, cca 250, au fost alese în urma unor analize judicioase şi a parcurgerii a numeroase lucrări de specialitate. Procesarea datelor şi însoţirea lor de exemple au demarat în 2001. Am încercat să realizăm un instrument de lucru, uşor de utilizat, să surprindem noile valenţe ale unor concepte şi să cuprindem şi alte concepte mai recente, apărute după această dată.

Pentru a nu limita numărul beneficiarilor acestui dicţionar, definiţiile termenilor au un caracter enciclopedic şi sunt însoţite de explicaţii şi de exemple şi de echivalentele lor în limbile franceză, engleză, germană, spaniolă şi rusă. Bibliografia de specialitate disponibilă nu ne-a permis întotdeauna echivalarea intrărilor sau nu în toate limbile menţionate (termenul echivalent în unele cazuri apare doar în franceză). Termenii incluşi în acest dicţionar ar putea constitui elementele de infrastructură ale codului unei bune traduceri. Dar, aşa cum se va vedea pe parcursul lecturii, legitimitatea unora dintre ei (de exemplu a strategiilor ca — *adaptarea* — şi a procedeelor aferente, precum *compensaţia*, nu înseamnă şi o fidelitate perfectă, o loialitatea desăvârşită faţă de *intenţia* autorului ori a textului-sursă. Intenţiile textului de origine se metamorfozează prin traducere, fiindcă traducătorul operează, dincolo de orice principiu de traducere sau moral, în funcţie de interesele destinatarului-ţintă: transmiterea mesajului, a informaţiilor, sacrificând adesea stilul autorului, idiolectul, nuanţele care reproduc, atunci când sunt transferate, sensurile latente ale lecturilor plurale.

Dincolo de aspectele tehnice ale traductologiei menţionate în lucrare, am încercat o prezentare clară, coerentă şi precisă, astfel încât dicţionarul să poată constitui şi un mijloc de iniţiere a traducătorilor în formare în problemele legate de teoria şi de didactica traducerii. *Beneficiarul*, „clientul", acestui dicţionar poate fi reprezentat de diverse categorii de cititori, traductologi şi profesori care formează traducători, dar, mai ales, studenţi-traducători. Exemplele extrase pentru ilustrare acoperă o tipologie textuală variată: texte literare, ale căror referinţe

bibliografice sunt marcate între paranteze (Voltaire 1993, 34), dar şi texte neliterare, pragmatice, articole de presă (din cotidiane ca *Le Monde* (LM) sau hebdomadare ca *Figaro Magazine* (FM), *Nouvel Economiste* (NE), *Quo. Savoir actuel*, rubrica *Decryptage. Les Mots de l'actu*, îngrijită de Jean-Pierre Virginaud şi Jean Morsang, dar şi din alte periodice. Am optat pentru acest tip de ilustrare cu intenţia evidentă de a sublinia, pe de-o parte, generalitatea demersului traductiv şi, pe de altă parte, specificul acestuia în funcţie de crezul traducătorului, de tipul de text şi de traducere, de strategia aleasă, de diferitele tipuri de constrângeri, de competenţele traducătorului (lingvistice, de traducere, de redactare), de finalitatea traducerii, de destinatarul prezumtiv al acesteia etc.

Am încercat să construim în cadrul domeniului traductologic un instrument de lucru a cărui coerenţă internă să nu vină în contradicţie cu cunoştinţele între ele, deci să nu intre în conflict cu sistemul şi să contribuie consolidarea metalimbajului specific domeniului.

Ne exprimăm toată gratitudinea faţă de toţi cei care au contribuit la definitivarea acestei ediţii: prof. dr. Georgeta Ciobanu (Universitatea „Politehnica", Timişoara), pentru reconfirmarea încrederii manifestată în discursul prefaţial încă de la prima ediţie (2003); asist. dr. Cristina Hetriuc (Universitatea din Suceava), pentru postfaţa-recenzie la ediţia a doua; lect. univ. dr. Nadia Obrocea (Universitatea de Vest, Timişoara), pentru lectura în limba română; lect. univ. dr. Karla Lupşan (Universitatea de Vest, Timişoara) şi asist. univ. drd. Claudia Constantin (Universitatea „Politehnica", Timişoara), pentru verificarea termenilor traduşi în limba germană, respectiv în limba engleză, şi traducerea termenilor introduşi de la ediţia anterioară; asist. univ. drd. Diana Moţoc (Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca), pentru traducerea integrală a intrărilor în limba spaniolă, şi drd. Valentina Shiryaeva (Universitatea de Vest, Timişoara), pentru redarea în limba rusă. Le mulţumim studenţilor, masteranzilor şi doctoranzilor pentru întrebările care ne-au permis revizuirea prezentei ediţii şi în funcţie de orizontul lor de aşteptare.

G. L. B.

Listă de abrevieri

Ant. — antonim
Cf. — *confer*, compară
CI — Courrier international
DEC — Cartier. Dicţionar enciclopedic
DEX — Dicţionarul explicativ al limbii române
DITL — Dictionnaire international des termes littéraires
DLRM — Dicţionarul limbii române moderne
DŞL — Dicţionar de ştiinţe ale limbii
engl. — limba engleză
FM — Figaro magazine
fr. — limba franceză
GR — Grand Robert
Înv. — învechit
JC — Le Journal du Centre
JD — Journal du Dimanche
L — Libération
LM — Le Monde
MA — Magazine Air France
MDE — Mic dicţionar enciclopedic
Mod. — modern
NE — Nouvel Economiste
PR — Petit Robert
rom. — limba română
Quo — Quo. Savoir actuel
SA — Science et avenir
SCL — Studii şi cercetări lingvistice
Sin. — Sinonim
V. — vezi

Termeni utilizaţi în traductologie

A

ABREVIERI (termeni esenţiali în traductologie)

DS — discurs-sursă;
DŢ — discurs-ţintă; interpretarea;
CS — cultură-sursă;
CŢ — cultură-ţintă;
ES — enunţ-sursă;
EŢ — enunţ-ţintă;
LS — limba-sursă, limba din care se traduce;
LŢ — limba-ţintă, limba în care se traduce;
PS — public-sursă;
PŢ — public-ţintă;
TS — text-sursă, text de tradus
TŢ — text-ţintă, traducerea.

ACCEPTABILITATE

Noţiunea de *acceptabilitate* se referă la receptor, reprezintă unul din standardele textualităţii şi se conformează sistemului şi CŢ, în detrimentul CS. Se află în relaţie de reciprocitate cu noţiunea de intenţionalitate. Un text coeziv şi coerent trebuie acceptat ca atare pentru a putea fi utilizat în procesul interactiv al comunicării. În lingvistica aplicată, noţiunea de acceptabilitate depinde de diverşi factori, dintre care cel mai important este cel gramatical. Există diferite grade de acceptabilitate a unui text sau a unui enunţ.
În traducere, acceptabilitatea TŢ este determinată de gramaticalitatea acestuia, de restituirea integrală a denotaţiilor TS în LŢ, la nivel semantic, de inteligiblitatea TŢ care trebuie să se situeze, din punct de

vedere estetic, între calitatea adaptării şi calitatea traducerii. Acceptabilitatea este, aşadar, o trăsătură a traducerii care vehiculează un limbaj-ţintă natural, fidel sintaxei şi topicii din LŢ.
Cf. INTENŢIONALITATE, FINALITATE.
Fr. acceptabilité;
Engl. acceptability;
Germ. Annehmbarkeit, Akzeptabilität;
Sp. aceptabilidad.
Rus. приемлемость

ACCEPŢIE

Una dintre semnificaţiile contextuale ale unui cuvânt polisemantic (*cf.* SENS, SEMNIFICAŢIE). Să luăm ca exemplu accepţia rom. *fericire* („stare de mulţumire sufletească deplină"), cu echivalentele sale decontextualizate, fr. *bonheur* („état de parfaite satisfaction intérieur"), engl. *happiness* („a state of well-being and contentement"). Astfel, pentru a traduce expresia fr. *faire le bonheur*, nu se va apela la o restituire *ad litteram*, ci la echivalenţa funcţională şi sintagmatică: engl. *to make happy*, rom. *a face fericit(ă)*.
Tot din perspectiva contextualizării, trebuie considerată şi relaţia dintre un hiperonim, prin natura lui, polisemantic, deoarece este polireferenţial, şi un hiponim, monosemantic, întrucât este monoreferenţial. Să luăm exemplul următor: *kiwi*. *Păsările zboară. Kiwi este o pasăre. Kiwi zboară*. Ultima afirmaţie, decontextualizată, poate duce la o imagine ambiguă, metaforică sau bizară, în cazul în care destinatarul nu sesizează intenţia de comunicare a emiţătorului şi îşi imaginează că fructul *kiwi* este aruncat, azvârlit către cineva sau ceva. În cazul cuvântului *optimism*, date fiind accepţiunile acestuia: 1. (sec. XVIII) doctrină filozofică leibniziană conform căreia trăim în cea mai bună şi cea mai fericită dintre lumile posibile, şi 2. (curent) sentiment de încredere într-un deznodământ fericit, de rezolvare favorabilă a unei situaţii. Pentru traducerea operei voltairiene *Candide ou l'optimisme* ar fi mai potrivită strategia de traducere literală, semantică sau culturală? În strânsă legătură cu finalitatea TS şi a TŢ, traducătorul va opta pentru aceea care corespunde intenţiei de comunicare a autorului şi intenţiei cititorului-ţintă.

Cf. AUTOR, CALITATEA TEXTULUI-SURSĂ, INTENŢIE, FINALITATE.
Fr. acception;
Engl. current meaning;
Germ. aktuelle Bedeutung;
Sp. acepción.
Rus. современное значение

ADAOS

Adăugarea sau adaosul constă în trecerea de la implicit la explicit, dar are şi accepţia, mai răspândită, de surplus de informaţie, de explicitare a elipselor ori de inserţie gramaticală obligatorie (Nida 1969). Ca greşeală de traducere se manifestă prin introducerea nejustificată în TŢ a unor elemente informaţionale superficiale sau a unor elemente stilistice absente în TS. Ex: fr. *les All Black* (Quo, oct. 1999), rom. *echipa de rugby all Black*, fr. *Ce concert d'attaques anti-OMC respire parfois le* ***poujadisme*** *rural* (Le Journal du Centre, 28 novembre 2000), rom. *Acordul de atac anti-OMC este marcat de* ***o atitudine politică revendicativă rurală***. Pentru „demagogie rurală, rustică".
Ant. OMISIUNE.
Cf. EXPLICITARE, COMPENSARE, SUPRATRADUCERE, CULTUREM.
Fr. ajout;
Engl. addition;
Germ. Ungerechtfertigte Hinzufügung;
Sp. adición.
Rus. прибавочная информация.

ADAPTARE

1. În sens general, (Vinay şi Darbelnet 1958) *adaptarea* este atât strategia sau tehnica de traducere ce acordă întâietate temelor (subiectelor dezvoltate) în TS, independent de forma tratării acestora, cât şi rezultatul punerii în practică a acesteia. Denumită şi *tradaptare (< fr. *tradaptation*), reluând oarecum butada *traduttore-traditore*, este desconsiderată de unii traductologi şi traducători care o consideră doar o variaţiune pe o temă dată. Există

diferite tipuri de adaptare: *adaptarea publicitară*, *adaptare teatrală*. Sin. *Traducere liberă* (1).

Cf. TRADUCERE LITERALĂ, TRADUCERE ETNOCENTRICĂ, TRADUCERE ANEXIONISTĂ.

2. (Sens restrâns) Procedeu de traducere care constă în înlocuirea unei realităţi socio-culturale din LS printr-una specifică socioculturii LŢ sau în adaptarea culturală a TS la intenţia CŢ (Bastin 1990, 215; 1993, 473-478). Vinay şi Darbelnet suprapun echivalenţa şi adaptarea atunci când apelează la traducerea simbolică a cuvintelor *baseball* (SUA) ori *cricket* (GB) prin fr. *cyclisme*, deoarece obiectul (în sens semiotic, *v*. Peirce) tradus nu este luat în considerare pentru valoarea în sine, ci pentru ceea ce reprezintă, deci pentru valoarea simbolică (Cosculluela 1997). Chiar dacă în cazul adaptării culturale, aceste echivalenţe – *ciclism*, *base-ball*, *crichet* şi rom. *oină*, respectiv fr. *Embrassons-nous, Folleville* (JD, nov. 2000), în raport cu rom. *vrei, nu vrei, bea, Grigore, agheasmă*, fr. *gâteau électoral* (Kapferer 1987, 237) şi rom. *ciolan electoral* – pot funcţiona (vezi mai jos), adaptarea nu presupune ca restituirea în română, de exemplu, a cuvintelor care desemnează sporturi naţionale să se facă prin *oină*, decât atunci când se are în vedere dimensiunea simbolică, metonimică, şi se intenţionează obţinerea unui efect-ţintă perlocuţionar identic cu cel sursă. Adaptarea se poate realiza prin diferite tipuri de echivalenţă: referenţială (Senatul românesc pentru Camera englezească a lorzilor, *House of Lords*), dinamică, pragmatică, funcţională ori idiomatică. În alte contexte, în care nu valoarea simbolică primează, substituirea termenilor *baseball*, *cricket*, *cyclisme*, *hockey*, *oină* etc., cu un termen adaptat CŢ este contraindicată, alterându-se sensul prin declanşarea unor asociaţii de idei neintenţionate de autor. Adaptarea rămâne, aşadar, cazul-limită al cvasiintraductibilităţii (Ladmiral 1979, 20).

V. ECHIVALENŢĂ.

Fr. adaptation;
Engl. adaptation, free translation;
Germ. Adaptation;
Sp. adaptación.
Rus. адаптация, свободный / вольный перевод.

ADAPTARE CULTURALĂ

Adaptarea are două semnificaţii importante. Prima caracterizează procedeul de traducere oblică (Vinay şi Darbelnet 1958/1977) şi are în vedere traducerea realizată prin echivalenţe de traducere (situaţionale, pragmatice, dinamice, vezi C. şi J. Demanuelli, 1995, engl. *Fortnum and Mason's*, fr. *Fauchon*); cealaltă, privitoare la strategie, defineşte traducerea foarte liberă care ignoră complet echivalenţa formală (adaptare pentru teatru, pentru copii, publicitară). Adaptarea este procedeul de traducere prin care se înlocuieşte o realitate culturală, un mesaj sau un concept specific(ă) LS, printr-o realitate, mesaj sau concept specific(ă) LŢ, în cazul în care există riscul de a nu fi recunoscută referinţa de către destinatarul prezumtiv al traducerii (PŢ) şi, prin urmare, de a rata înţelegerea mesajului. De exemplu: fr. *gâteau électoral* (Kapferer 1987, 237), rom. *ciolan electoral*; fr. *arrondissement*, rom. *sector* sau *micro(raion)* în cazul unei adaptări culturale regionale. Acest procedeu de traducere este folosit frecvent pentru a răspunde preferinţelor gustului unui PŢ specific, definit printr-o moştenire culturală, o limbă sau o etnie. Adaptarea culturală este utilizată des în campaniile publicitare care urmăresc creşterea numărului de clienţi. Astfel, conceptul de origine este adaptat (prin schimbarea referinţei culturale, a punerii în pagină, concentrarea sau diluarea mesajului, modificarea culorilor etc.) unui public multicultural ţintă, astfel încât mesajul să depăşească graniţele lingvistice. Procedeul este frecvent utilizat în campaniile publicitare destinate pieţelor multiculturale, interesate să se adapteze diferenţelor lingvistice şi culturale ale PŢ, astfel încât mesajul să rămână eficace dincolo de bariera lingvistică. Dacă într-un text publicitar ori incitativ s-ar face trimitere la sărbătoarea naţională a PS pentru a-l determina să acţioneze într-un anumit fel, atunci în traducere, prin echivalenţe dinamice s-ar obţine acelaşi efect (astfel, *4 iulie* (SUA) ori *14 iulie* (Franţa) ar fi substituit prin *1 decembrie* într-o adaptare românească). Pe lângă modificarea concepţiei şi/sau a punerii în pagină pentru a corespunde unui PŢ cultural diferit de cel sursă, se modifică şi culorile, imprimarea, simbolurile, putând fi asociate unor semnificaţii radical diferite în funcţie de regiuni şi culturi. Pentru o reclamă la detergent, albul cel mai alb este, pentru noi, *ca zăpada,* pentru turci ar fi *bumbacul* (vezi şi titlul poveştii, *Prinţesa bumbacului şi cei şapte pitici*). Publicitatea la o anumită

marcă de bere este diferită în română, *Prietenii ştiu de ce* (accent pe valorile general umane), şi în franceză, *Les hommes savent pourquoi* (accent pe tabieturile masculine). Preocuparea pentru studiul idiotismelor în cadrul campaniilor publicitare plurilingve este evidentă (Tudor 1981, Permentiers, Springael, Troiano 1994).
V. NATURALIZARE, TRADUCERE ETNOCENTRICĂ, TRADUCERE CULTURALĂ, *ŢINTISM, TRADUCERE IDIOMATICĂ.
Fr. localisation/adaptation culturelle;
Engl. localisation;
Germ. kulturell einbürgende Übersetzung, Anpassung des Zieltextes an die Zielkultur, Lokalisierung;
Sp. adaptación cultural.
Rus. лингвокультурная адаптация.

ADECVARE

1. Calitate a traducerii care respectă *Skopos*-ul, gradul de realizare a finalităţii şi a funcţiei TS (Reiss, Vermeer 1984).
2. Caracteristică a traducerii fidele TS, dar care respectă totodată normele LŢ.
Traducerea adecvată (Toury 1995, 57), respectând intenţionalitatea, este comparabilă cu TS, întrucât subscrie normelor originalului pe care le importă în CŢ. Opoziţia dintre adecvare (intenţionalitate) şi acceptabilitate corespunde clasicelor clivaje literalism *vs* liberalism-traductiv – (Berman) şi *sursim *vs* *ţintism (Ladmiral)
V. INTENŢIONALITATE, LITERALISM, LITERALITATE.
Fr. (1) adéquation au skopos, (2) adéquation sourcière;
Engl. Adequacy;
Germ. (1) Adäquatheit, (2) Adäquatheit in Bezug auf die Ausgangssprache;
Sp. adecuación.

ALUZIE

Sintagmă sau frază în care este menţionată o idee, amintit un gând sau un eveniment, în scopul de a sugera indirect un eveniment similar de care este

legat, cu care semnifică, care îl completează etc. (Vinay şi Darbelnet 1958, 242-266; Bologne, 1991, 9-11). Aluziile pot fi istorice, literare, mitologice etc. şi nu se referă întotdeauna la o cultură comună locutorului şi interlocutorului. Implicitul/explicitul, fragmentarea receptării sau chiar ratarea acesteia depind enorm de bagajul cognitiv al receptorului. Referinţă sau evocare neexplicată, aluzia riscă să treacă neobservată. Jean Delisle (2003, 497-502) reţine trei situaţii traductive pertinente: traducerea literală este adecvată şi, mai important, păstrează intactă aluzia, în cazul universaliilor culturale (engl. *Let there be light*, fr. *Que la lumière soit*, rom. *Să fie lumină*!), de exemplu; traducerea literală este posibilă, dar fie distruge aluzia, fie rămâne neînţeleasă (fr. *les gestionnaires naviguent* ***entre Charybde et Scylla*** (D'Iribarne 1993, 256), restituibil în rom. *prin periplul administratorilor* ***între Scila şi Caribda***); traducerea literală este imposibilă şi nu poate duce decât la nonsens, caz în care se impune o traducere idiomatică, prin echivalenţe funcţionale ori prin echivalenţe semantice (engl. *The South Africain War*, rom. *Războiul burilor*, fr. la *Guerre de Boërs*, fr. *les gestionnaires naviguent entre Charybde et Scylla*, după modelul expresiei *tomber de Charybde en Scylla*, este tradus în rom. *administraţia navighează în ape tulburi*). Chiar dacă explicitarea determină pierderea referinţei culturale: fr. *le fil d'Ariane* şi rom. *firul roşu*; fr. *les aiguillons du vin* (Rabelais 1965, paronomază de la *divin*) şi rom. *pintenii vinului* (Rabelais 1989, traducere de I. şi R. Vulpescu), aceasta este adesea preferată pentru claritatea, justeţea şi coerenţa exprimării. Alteori, paronomaza apare şi în titlurile de articol de jurnal: *Doubai, la faillite en* ***ligne d'émir*** („Libération", vendredi 27 nov. 2009, 1) unde este evidentă trimiterea la **ligne de mire**, „Droite allant du centre de la hausse au guidon" (*cf*. lexicului specific tirului), „Ligne droite imaginaire, déterminée avec précision par l'œil du tireur" (*cf*. TLFi), „(linia de) ochire" (DEX), în diferite sloganuri (ex: cel de mobilizare planetară pentru reducerea încălzirii climatice lansat cu ocazia reuniunii şefilor de statut de la Copenhaga (2009): *Copenhague-Hopenhague*).

Fr. allusion;
Engl. allusion;
Germ. Andeutung;
Sp. alusión;
Rus. аллюзия.

AMBIGUITATE

Ambiguitatea intervine atunci când contextul verbal este insuficient pentru a conferi cuvintelor un sens, o semnificaţie contextuală univocă. Fr. *Maure* (*înv*., locuitor arabo-berber din nordul Africii, *mod*., dar şi locuitor din Sahara occidentală, trăind în triburile din Mauritania, mauritan, fr. *Mauritanien*), redat prin rom. *maur* (băştinaş care în Antichitate locuia în nord-vestul Africii) ar ambiguiza sensul. Ambiguitatea dispare din enunţurile/discursurile care oferă suficiente complemente cognitive destinatarilor: fr. *d'importantes madrasa* (*universités coraniques*), engl. *large mahadras* (*koranic university*), rom. *importante universităţi coranice din Mauritania, madrasa*… (exemplele în fr. şi engl. din Sabine Grandadam, *Les bibliothèques du désert* în MA 2003, 90). În exemplul citat, se poate vorbi, chiar şi în cazul ES, despre explicitare, iar în limbile engleză şi română, traducerea iconică este însoţită de o traducere explicativă, literală în primul caz, restructurată în al doilea. Există însă şi situaţii în care ambiguitatea constituie un efect intenţionat de autor şi trebuie respectat în traducere, când se apropie de echivoc şi permite mai multe interpretări.
Cf. INTENŢIE, FIDELITATE.
Fr. ambiguïté;
Engl. ambiguity;
Germ. Ambiguität;
Sp. ambigüedad;
Rus. двусмысленность.

AMPLIFICARE

Amplificarea (Delisle 1999) este o transpoziţie specială care constă în introducerea unei sintagme nominale sau verbale pentru a traduce o prepoziţie, un pronume sau un adverb interogativ, o locuţiune conjuncţională (fr. *au fur et à mesure*, rom. *pe măsură ce*, engl. *clockwise*, rom. *în sensul acelor de ceasornic*). În exemplele următoare am marcat cu aldine unităţile de traducere din care fac parte elementele transpuse:

rom. ***În afara autostrăzii****, motociclistul trebuie să…*
fr. ***Lorsqu'il quitte l'autoroute****, l'automotoriste doit faire face à…*
rom. *Am luat o revistă din teancul de pe* ***masă.***
fr. *J'ai pris un magazine dans la pile* ***qui se trouvait sur la table.***
fr*. les femmes* ***qui l'entourent*** *sont jolies*
rom*. femeile* ***din jurul lui/de care este înconjurat/care îl înconjoară*** *sunt drăguţe*
V. DILUARE, ADĂUGARE.
Fr. étoffement, foisonnement;
Engl. amplification, expansion;
Germ. Zieltextausweitung, Amplifikation, Erweiterung.
Sp. amplificación;
Rus. дополнение.

ANAFORĂ

1. Procedeu retoric constând în repetarea unui cuvânt/grup de cuvinte la începutul unor enunţuri succesive pentru a reliefa expresia repetată, ceea ce produce o emfază, o exagerare prin procedeul amplificării ritmice. Anafora este de diferite tipuri (Ducrot şi Schaeffer 1996, 385-386): lexicală (reluarea (in)fidelă a unui cuvânt), conceptuală (referentul este o idee reluată), asociativă (reluarea prin metonimie sau sincedocă).
2. Anafora este o unitate lingvistică interpretabilă doar în relaţie cu antecedentul (prezent în frază) care îi permite stabilirea unei relaţii cu referentul. Reluarea printr-un segment a unui alt segment al discursului. Elementele anaforice dintr-o limbă nu se regăsesc identic în limba traducătoare. De exemplu: [Paul]*...**il** relit avec attention les notes **qu'il** a pris pendant le cours*, rom. [Paul]... ***Ø*** *citeşte cu atenţie notele* ***Ø*** *luate* [de el] *la curs*. În *Mon voisin a un chien; cet animal s'appelle Johnny*, rom. *Vecinul meu are un câine; acest animal se numeşte Johnny*, sintagma *cet animal* (acest câine) este anaforică, întrucât interpretarea ei trimite la referentul prezent în discurs (cotext, contexte) şi trimiţând la *chien, câine* care a efectuat deja o primă denumire a referentului (exemplu extras din *Glossaire de définitions pour E54SLM. Analyse du discours I*).
Cf. CATAFORA. V. TEMATIZARE.

Fr. anaphore;
Engl. anaphora;
Germ. Anapher;
Sp. anáfora;
Rus. анафора.

ANALIZA DISCURSULUI

Analiza discursului studiază procesele mecanice care permit descoperirea organizării semantice a textelor extinse (Delisle 1980; Ducrot şi Schaeffer 1996, 315, 385). Traducătorul trebuie să depăşească aparenţa formală şi literală a TS, astfel încât să îl poată decupa atât în elemente sintagmatice (clase de echivalenţe) sau în propoziţii logice simple, cât şi în macrostructuri argumentative, narative etc.
Fr. analyse du discours;
Engl. discourse analysis;
Germ. Diskursanalyse;
Sp. análisis del discurso;
Rus. дискурс-анализ.

ANALIZA JUSTIFICATIVĂ

Acest tip de analiză a TŢ, denumită şi recitire critică a traducerii (Plassard 2007, 219), revine traducătorului şi constă în a verifica dacă frazele scrise sunt înţelese de comunitatea lingvistică ţintă din care face parte şi căreia i se adresează, asigurându-se totodată că versiunea sa nu este marcată de formele şi structurile LS. Prin aceasta se verifică exactitatea soluţiei alese, adică redarea perfectă a sensului ES. Controlul lingvistic are, deci, ca obiectiv corectarea eventualelor greşeli reperate în TŢ, astfel încât să se poată face validarea lui finală. Se are în vedere forma lingvistică, dar şi ortosintaxa, pertinenţa redacţională şi traductivă (fidelitatea semantică), verificarea terminologică şi frazeologică, stilistică şi sociolectală, adecvarea textuală (Delisle 1980, 82).
Cf. RETRADUCEREA, RETROTRADUCEREA.
Fr. analyse justificative;

Engl. text analysis;
Germ. Zieltextanalyse;
Sp. análisis justificativo;
Rus. оценочный анализ.

ANALIZA TEXTUALĂ

Reprezintă o etapă necesară a pregătirii traducerii, pretraducerea, şi constă în analiza TS în vederea stabilirii tipului de text, a finalităţii acestuia şi a destinatarului prezumtiv (Delisle 1980; Reiss 2002). În funcţie de răspunsurile obţinute, traducătorul îşi stabileşte strategia de traducere şi procedeele de traducere prin care va transfera intenţia autorului în TŢ, pentru a produce un efect similar asupra destinatarului acestuia (V. şi Bantaş 1978, 341-346). Există factori externi care pot modifica finalitatea TŢ, independent de intenţia traducătorului (Hurtado Albir 1990).
Cf. CONSTRÂNGERE MATERIALĂ.
Fr. analyse textuelle;
Engl. discourse analysis (*cf.* Harris 1952);
Germ.Textanalyse;
Sp. análisis textual;
Rus. анализ текста.

ANALOGII FALSE

Această sintagmă (traducere semantică după *faux amis*, denumiţi „prieteni perfizi" de Leon D. Levitchi) desemnează cuvinte aparţinând unor limbi diferite, dar corespondente morfologic, însă care, din cauza evoluţiei în sisteme lingvistice separate, chiar în două civilizaţii distincte, au dobândit semnificaţii diferite. Asemănările formale deturnează atenţia traducătorului debutant care, nemaisesizând sensul adecvat al cuvântului, cade adesea în capcana sensului contrar ori a nonsensului (Vinay şi Darbelnet 1958, 9; Gile 1995, 193). Exemplu: fr. *mignone* „belle", „frumoasă", rom. *minionă* „mică", engl. *adept*, „îndemânatic, talentat", rom. *adept*, „partizan, simpatizant al unor idei etc.", engl. *candid* „franc, sincer", rom. *candid* „naiv,

inocent, nevinovat, pur" etc. Sunt frecvente şi falsele asociaţii contextuale datorate neatenţiei ori unei insuficiente competenţe lingvistice. Reţinem, spre exemplificare, fr. (*l'examen*) ***approfondi*** tradus în rom prin (*examen*) ***profund***, fr. *pour fêter mon* ***passage*** *au Laos*, rom. *pentru a sărbători* ***pasajul*** *meu în Laos* (NE), sau rom. *topica frazei*, redat în fr. *la* ***topique*** *de la phrase*. Încercarea de a evita literalismul duce chiar la greşeli de acest gen: fr. *c'est un investissement* ***lucratif*** este redat în rom. prin *este o investiţie imobiliară* ****care oferă de lucru,*** ignorându-se echivalenţele lingvistice şi de traducere (fr. *lucratif*, engl. *profitable*, rom. *lucrativ, rentabil, profitabil*). Nici fr. *piquer* prin rom. *pica* (*les orties* [urzicile] *sont des plantes qui* ***piquent***, rom. **plante care* **pică* [înţeapă]…, ori *piper* (vb. intranz. de la *pipe* „a fuma pipă" sau vb. tranz. „a falsifica, a truca") cu rom. *piper*, dar nici din română în franceză, ***numărul*** *copiilor străzii,* prin *le* ****numéro*** [corect, *nombre*] *des enfants des rues a augmenté*), nici *a se apropia* prin *s'approprier* (*datele osteologice ale câinilor* ***se apropie*** *de*…, *les données ostéologiques des chiens* ****s'appropient*** [corect, *s'approchent*], aşa cum nici rom. *parter* nu se restituie prin fr. *parterre*, ci prin *rez-de chausée* (d'un immeuble), adică la nivelul solului; it. **adesso**, redat **ades* [corect, *acum*], it. *speriamo*, **să speriem* [corect, *să sperăm*].

Fr. faux amis;
Engl. false friends;
Germ. falsche Freunde;
Sp. falso amigo;
Rus. межъязыковые омонимы/ложные друзья переводчика**.**

ARGOU

Argoul este o formă de idiolect simbolistic, un limbaj construit pentru a nu fi înţeles, cu sintaxa, etimologia, vocabularul şi istoria sa, o limbă a subculturalului cu metaforă monstruoasă (Ducrot şi Schaeffer 1996, 94). În enunţul fr. *C'est des histoires, permettez-moi de vous le dire, de cornecul*, fr. *cornecul* (termenul preluat din argoul militar, format de la numele unui vânt vestic, din bretonul *korneouk* căruia i se adaugă *–cul*, care funcţionează ca sufix liber.) şi este redat în rom. prin fam. „tromboane", *Poveşti, tromboane, permiteţi-mi să v-o spun* (Lungu Badea 2004).
V. IDIOLECT, JARGON.

Fr. argot;
Engl. slang;
Germ. Argot;
Sp. argot, jerga;
Rus. арго.

ARTICULARE

Procedeu de traducere, dar şi de retorică, ce relevă tehnici de redactare constând în exprimarea cu ajutorul elementelor de legătură (coordonare, subordonare etc.) a relaţiilor dintre părţile componente ale unui text, cu scopul de a le sublinia independenţa.
V. CONECTOR.
Fr. articulation, charnière, connecteur;
Engl. articulation;
Germ. Satzorganisation, Gliederung;
Sp. articulación;
Rus. членение.

ASEMANTISM

Asemantismul este caracterizat de absenţa sensului sau grad semantic zero. Lipsa de sens poate fi parţială sau totală. Asemantismul total şi obiectiv nu reprezintă o dificultate, cu atât mai puţin, o problemă de traducere (v. cazul numelor proprii asemantice). Pseudoasemantismul sau asemantismul parţial afectează unităţi de traducere sau lexii a căror motivaţie diacronică, socio-culturală, geopolitică este inaccesibilă utilizatorului. De exemplu: în cazul culturemelor istorice, al expresiilor palimpsest, ale mitonimelor, al folcloremelor,
V. SEMANTISM.
Fr. Asemantisme;
Germ. Bedeutungslosigkeit;
Sp. asemantismo.

AUTOR

Termenul este folosit pentru a desemna producătorul (emiţătorul) unui text, discurs sau enunţ ce va fi supus sau nu unui transfer interlingvistic şi cultural. Autorul produce un text care vehiculează un sens sau mai multe sensuri, un mesaj care îmbracă o anumită formă. Atât autorul cât şi TS sunt determinaţi de o serie de factori lingvistici şi extralingvistici, factori care marchează şi construirea sensului. *Cf.* MESAJ.
Fr. émetteur, énonciateur, énonciatrice, auteur;
Engl. author;
Germ. Autor, Sender;
Sp. autor, enunciador;
Rus. автор.

AUTOTRADUCERE

Traducerea efectuată de autorul (emiţătorul) TS. Fenomenul autotraducerii sau rescrierii (fr. **réécriture**, engl. **rewriting**) unui roman sau al unui TS, oricare ar fi domeniul căruia îi aparţine (medical, informatic etc.), autotraducerea constituie un obiect de studiu special al traductologiei, asemenea statutului **autorului-traducător** care, se presupune, este în continuă empatie cu sine. Aşadar, nu mai este necesară imersiunea în universul cultural sursă, pentru a stabili relaţia de reciprocitate dintre cele două instanţe producătoare ale textelor sursă şi ţintă (Oustinoof 2001; Bueno Garcia 2003, 265-278). Definită prin contrsat cu *traducerea alografă*, autotraducerea are ca sinonime termenii de *traducere auctorială, traducere autografă, traducere de autor* (v. Distinctia lui Nelson Goodman, între opere de artă autografice vs alografice (în *Langages de l'art. Approches d'une theorie des symboles*, 1968; Chambon 1990, 149-150, citat de Toma 2000, 22).
Fr. autotraduction, traduction de l'auteur, traduction auctoriale;
Engl. self-translation;
Germ. Selbstübersetzung, Autoübersetzung;
Sp. autotraducción;
Rus. авторский перевод / автоперевод.

B

BAGAJ COGNITIV

Ansamblu de cunoştinţe şi de experienţe dobândite care reprezintă cultura permanentă a unei persoane. (*cf.* CONTEXT COGNITIV, COMPLEMENTE COGNITIVE). Bagajul cognitiv este constituit din amintiri, din reprezentări mentale, fapte, experienţe şi evenimente marcate din punct de vedere emoţional (Ducrot şi Schaeffer 1996). Acestora li se adaugă cunoştinţele teoretice, reflecţiile şi rezultatul lecturilor, cultura generală şi cultura de specialitate. Este vorba despre un întreg conţinut localizat în creier într-o formă deverbalizată şi adesea pasivă, care se actualizează ori de câte ori este necesară înţelegerea. Pe lângă bagajul cognitiv comun colectivităţii căreia îi aparţine, garant al înţelegerii dintre indivizi, fiecare vorbitor dispune şi de un bagaj cognitiv individual.
Fr. bagage cognitif;
Engl. world knowledge;
Germ. Weltwissen, Bedeutungslosigkeit;
Sp. bagaje cognitivo;
Rus. общие знания.

BANCĂ DE DATE

Sistem informatizat şi structurat de stocare, triere, exploatare şi difuzare a fişelor terminologice, a datelor documentare sau terminologice. Programe de realizare a băncilor de date. DBXL, QUESTEL, ISIS etc. Programele terminologice de constituire a dicţionarelor de termeni au o microstructură bogată şi permit consultarea prin filtrări multiple, cu ajutorul unor programe ca Term Tracer, Aquila, Termex etc. Băncile de date conţin repertorii terminologice în care termenii menţionaţi sunt reperabili în contexte autentice, graţie menţionării sursei care i-a folosit. Fiecare fişă corespunde unei noţiuni precise şi cuprinde termenul corespunzător noţiunii descrise de definiţie, domeniul în care este folosit,

sinonimele, echivalentele în alte limbi, o notă şi câteva exemple concrete de utilizare, data acreditării şi comisia de specialişti în terminologie. Uneori, apare şi o rubrică denumită „variantă geografică".
Fr. banque de données;
Engl. databank;
Germ. Datenbank;
Sp. banco de datos, base de datos;
Rus. банк данных.

BARBARISM

1. În sens general, greşeală de limbă comisă de un străin. Este o eroare lexicală ce constă în crearea unor cuvinte noi sau în alterarea unora existente sub influenţa unei alte limbi (Delisle 2003, 28). Ex: **résolver* în loc de *résoudre*, sub influenţa rom. *a rezolva*, **antama* (fr. *entamer*), snobism; **l'avorte* pentru *l'avortement*, după rom. *avort* ori ***colegieni**, pentru fr. *colégiens* „liceeni" ori „studenţi" (în exemplul fr. *Les Laotioens (...) ont mobilisé autour d'eux des colégiens* şi *Locuitorii din Laos au mobilizat în jurul lor colegieni*). Alte exemple: **antama* (fr. entamer), **adesea* (it. adesso) etc.
2. În sens restrâns, greşeală care alterează forma unităţilor morfologice, în opoziţie cu solecismul, de exemplu: *Vous *faisez, des *chevals*, întâlnită frecvent la traducătorii debutanţi. Astfel, fr. *Nos **instituts** enseignent le français* (NE) este redat într-o lucrare de traducere prin ***Instituturile** noastre care predau franceza.*
Fr. barbarisme;
Engl. barbarism;
Germ. Barbarismus;
Sp. barbarismo;
Rus. барбаризм.

BENEFICIARUL TRADUCERII

1. Cu sensul de client, termenul defineşte persoana care solicită traducerea unui text în funcţie de anumiţi parametri: competenţele

destinatarului cunoscător sau nu al unui limbaj de specialitate, de finalitatea textului tradus, de timpul alocat asimilării informaţiilor vehiculate în acest tip de text (Gouadec 1987).
V. TIPURI DE TRADUCERE, TRADUCERE SIGNALECTICĂ, TRADUCERE REZUMAT, TRADUCERE ANALITICĂ etc.
2. Persoană care beneficiază de traducere, de informaţia vehiculată în TŢ (Gile 1995, 149).
V. PUBLIC-ŢINTĂ.
Fr. commanditaire/donneur d'ouvrage, bénéficiaire de la traduction, donneur d'ordres;
Engl. initiator, client, commissioner, requester;
Germ. Auftraggeber;
Sp. beneficiario de la traducción;
Rus. заказчик перевода.

BILINGVISM

Bilingvismul (sens curent) se referă la indivizii care vorbesc efectiv două limbi, cel puţin pe parcursul unui anumit timp şi, folosind una dintre ele, se lasă influenţaţi de cealaltă (Ducrot şi Schaeffer 1996, 96). Există mai multe forme de bilingvism. Cel mai curent caz este acela al *bilingvismului colectiv*, definit ca situaţia lingvistică în care vorbitorii sunt determinaţi să folosească alternativ, în funcţie de mediu şi de circumstanţe, două limbi. Bilingvismul comunităţilor de limbi diferite, trăind într-o aceeaşi ţară, are în vedere ansamblul problemelor lingvistice, psihologice şi sociale care îi determină pe locuitori să utilizeze în anumite situaţii comunicaţionale o limbă ce nu este acceptată în afara unui astfel de context (Dubois 1994; Ducrot 1972; Ducrot şi Schaeffer, 1996). Cel mai răspândit tip de bilingvism, *diglosie*, *conflicte lingvistice* sau bilingvismul colectivităţilor este întâlnit în ţările în care un dialect a fost instituţionalizat ca limbă oficială în detrimentul altora sau al limbii de origine ori în defavoarea unei limbi aparţinând altei familii lingvistice. Tip particular de *bilingvism* specific zonelor de frontieră politică sau lingvistică, datorat unor masive deplasări de populaţie sau contactelor lingvistice, se caracterizează prin faptul că, deşi îi conferă limbi

minoritare statut oficial, limba celeilalte comunităţi este practicată în mod curent. În anumite state, *bilingvismul* caracterizează ansamblul de măsuri oficiale şi conferă, prin urmare, statut de limbă oficială fiecăreia dintre limbile vorbite pe teritoriul unui stat, (de exemplu, o limbă naţională şi o limbă locală pot beneficia de statutul de limbi oficiale la paritate). De asemenea, *bilingvismul* este o metodă de generalizare, prin măsuri oficiale şi prin învăţământ, a folosirii curente a unei limbi străine pe lângă limba maternă. În acest caz, *bilingvismul* este o mişcare politică fundamentată pe o ideologie conform căreia învăţarea unei limbi străine în condiţii definite trebuie să permită individului dobândirea unui comportament şi a unui mod de a gândi noi, făcând să dispară opoziţiile naţionale şi războaiele. Spre deosebire de *bilingvismul colectiv*, cel *individual* constituie posibilitatea pe care o are un vorbitor de a vorbi două limbi. La rândul lui, *bilingvismul individual* este de mai multe tipuri. *Bilingvismul compus* sau atitudinea de a se exprima corect într-o limbă străină învăţată în mod special (când pentru vorbitorul bilingv unui obiect îi corespund cuvinte diferite în cele două limbi) este definit prin faptul că a doua limbă traduce o aceeaşi situaţie culturală, pe care am putea-o caracteriza prin termenii *bilingvism* şi *monoculturalitate*. Dacă prin *bilingvism consecutiv*, respectiv *biculturalitate consecutivă*, se defineşte situaţia vorbitorului care a dobândit consecutiv competenţele lingvistice şi culturale, întâi într-o limbă, după care în cealaltă, prin *bilingvism simultan* este descrisă situaţia vorbitorului bilingv care învaţă două limbi în aceeaşi perioadă a dezvoltării şi formării sale. *Bilingvismul coordonat* (Ladmiral 1979, 33) caracterizează situaţia vorbitorului bilingv pentru care universurile culturale ale celor două limbi sunt total diferite. În cadrul general al bilingvismului, cel al traducătorului se dovedeşte a fi creator întrucât nu acordă LS calităţi excepţionale (frumuseţe, armonie, intimitate, căldură, apropiere de fiinţele şi lucrurile cotidiene), în defavoarea LŢ. Stare de contact şi conflict, totodată, intercultural, *bilingvismul traducătorului* nu este numai creator, ci şi stânjenitor, mai ales când realităţile extralingvistice din LS nu îşi găsesc corespondenţe printre cele din LŢ. Această situaţie conflictual-creatoare pune în evidenţă fenomene de calc, împrumut, interferenţe, colaborări în traducere. Dar chiar şi în momentul în care trebuie exprimată o realitate autonomă de

evenimentele vorbirii din LŢ, acestea nu sunt totuşi lipsite de orice raport cu viaţa globală a societăţii, deoarece funcţionarea sociolingvistică a societăţii este confirmată sau continuu modificată, este condiţionată de actele de comunicare ale vorbitorilor. Bilingv şi bicultural totodată, traducătorul este ilustrarea aproape perfectă a bilingvismului individual conştientizat. Traducătorul acţionează pe două fronturi, atât lingvistic şi cultural (urmăreşte dezvoltarea funcţiilor sociale ale limbii), cât şi socio-politic (ţintind reorganizarea funcţiilor lingvistice ale societăţii). El operează în funcţie de parametri situaţionali, face permanent referinţă la contextul extralingvistic şi practică un dublu demers semasiologic (la nivelul sensului, al conţinutului) şi onomasiologic (la nivelul expresiei, al formei), dar operează asupra sensului, nu asupra formei, având în vedere multipla ierarhie a relaţiilor dintre mesaj şi context. În contextul general al problematicii traducerii, conştientizarea şi cultivarea acestei stări de bilingvism excepţional este un atu pentru traducător. Când se realizează autotraducerea, se vorbeşte despre „bilingvism de scriitură" sau de creaţie (Oustinoff 2001).

V. PLURILINGVISM, AUTOTRADUCERE.

Fr. bilinguisme;
Engl. bilingualism;
Germ. Zweisprachigkeit;
Sp. bilingüismo;
Rus. билингвизм.

C

CALC

Procedeu de traducere care constă în împrumutarea semnificantului fără semnificat (Ladmiral 1979, 19, de exemplu engl. *feed-back*, fr. *rétro-action*) ori în traducerea morfologică sau sintactică a unui cuvânt, a unei sintagme ori a unei structuri împrumutate din LS şi în traducerea literală a elementelor componente. Există mai multe tipuri de calc (Hristea

1984, 100-121), formal şi semantic. În esenţă, calcul este un „împrumut" de structură.

1. Calc lexical: se imită modul de organizare internă a cuvântului (grupurilor de cuvinte) străin(e), de obicei derivat sau compus. Ex.: *întrevedea* (< fr. *entrevoir*), *cuprinde* (< fr. *comprendre*), *înlănţuire* (< fr. *enchaînement*), *binefăcător* (< fr. *bienfaisant*), *scriitură* (< fr. *écriture*), create după modelul francez cu ajutorul cuvintelor româneşti; fr. *quartier-maître* (< germ. *Quartier-meister; gratte-ciel* (< engl. *skyscraper*, „zgîrie-nori") *baladeur* (< engl. *walkman*), *Nord-Américain* (< engl. *North American*, „Nord-american"). Fenomenul apare şi în restituirea substantivelor proprii (antroponime, toponime etc.) semantice. De exemplu: *Cu(l)cendron* (Ch. Perrault, din „cul" şi „cendre") redat în română prin *Curuşăreasa* (Perrault, traducere de M. Constantinescu), *Barbe Bleue* prin *Barbă Albastră* (v. şi TRADUCEREA LITERALĂ, SEMANTICĂ);

2. Calc lexical internaţional: germ.: *Übermensch* > fr. *surhomme* > ital. *superuomo* > engl. *superman* > rom. *supraom*;

3. Calc frazeologic: calchierea unei expresii/locuţiuni străine. Exemplu: fr. *prendre la parole* > rom. *a lua cuvântul*, fr. *coup de théâtre* > rom. *lovitură de teatru*, engl. *love at first sight* > rom. *dragoste la prima vedere,* fr. *traduction à vue* > rom. *traducere la (prima) vedere.*

V. TRADUCERE LITERALĂ, TRADUCERE CUVÂNT CU CUVÂNT.

4. Calcul morfologic şi

5. Calcul sintactic (*„împrumut" sintactic* ori *imitaţie sintactice*) sunt inacceptabile atunci când determină o modificare sintactică şi semantică semnificativă a LŢ. Mai rare, aceste calcuri constau în imitarea unui procedeu sau a unei construcţii gramaticale străine. Ex.: fr. *craindre le danger* > rom. **teme pericolul* (incorect); corect: *a se teme de pericol* (Hristea 1984); **locuieşte un frumos apartament*, pentru *locuieşte într-un apartament* (după modelul fr. *habiter* + CD), *république bolivarienne* şi *republică bolivariană* (Lungu Badea 2003, 168). Sau din engl. în fr. *adresser l'auditoire, corect *s'adresser à l'auditoire* ; *en temps, corect *à temps* ; *partir une entreprise, corect *créer une entreprise*; fr. *testé positif*, după engl. *tested positive* (*v. antidopage*, în *Grand dictionnaire terminologique*, http:// www. olf. gouv. qc. ca/ressources/ gdt.html), fr. **à l'effet que* după engl. *to*

the effect that, în loc de fr. *selon lequel, selon laquelle, que, voulant que, indiquant que*, iar pentru engl. *business hours*, în fr. se va opta pentru *heures d'ouverture*, (magazin, bibliotecă) sau *heures de bureau* (societate, cabinet de avocatură etc.), şi nu **heures d'affaires*.

6. *Calc mixt:*

a) calcul *lexico-frazeologic* copiază prin traducerea literală atât structura unei întregi unităţi frazeologice, cât şi a unuia din elementele componente. Exemplu:

faire ***antichambre*** > *a face* ***anticameră***

calc lexical, *anticameră* (împrumutarea prefixului > cuvânt românesc nou + traducerea cuvântului francez)

calc frazeologic, întreaga expresie.

Aceste calcuri mixte duc la apariţia unor noi unităţi frazeologice în LŢ.

b) calcul *lexico-gramatical.* Un exemplu din sport : *Le onze* de France > rom. *Unsprezecele* românesc prin folosirea metonimică a numeralului ca substantiv.

7. *Calc semantic:* împrumut de sens sau de trăsătură semantică. Există două categorii de calcuri semantice: *acceptate*, atunci când nu se cunosc alţi echivalenţi, şi *neacceptate*, atunci când sunt dificil de asimilat în planul semantic al LŢ, dar multe impuse de uz. Ex.: a *realiza*, „a-şi da bine seama", „a reuşi să înţeleagă" (< engl. *to realize*, cu efect şi în fr. *réaliser*, pentru *se rendre compte*); a *aplica*, „a face/depune o cerere", *appliquer* (< engl. *to applicate*), *lumini* „lumini de întâlnire, faruri" şi *lumières* „feux de signalisation" (< engl. *lights*); *cultură* „cultură fizică", sens împrumutat din rusă. Imitând modelul de folosire a adj. engl. *academic*, acesta este redat impropriu prin împrumut semantic şi calchiere semantică în franceză şi română, atunci când se optează pentru traducerea literală care duce la sintagme de tipul: **annee/formation academique*, **an/formare academică*, în loc de *universitaire*, respectiv *universitar*.

Calcul poate conferi TŢ o marcă stilistică (Ladmiral 1979, 19) prin păstrarea culorii locale, a extraneităţii.

Fr. calque; traduction-calque;

Engl. calque; loan translation;
Germ. Lehnübersetzung, Lehnprägung, Lehnübertragung;
Sp. calco;
Rus. калькирование / калька.

CALITATEA TEXTULUI-SURSĂ

Condiţia primordială pentru a asigura calitatea traducerii determinată de rigoarea redactării TS, de coerenţa şi de omogenitatea terminologică a acestuia. Dintre parametrii de calitate menţionăm: precizia semantică, precizia temporală, coerenţa logică, omogeneitatea, descrierea textuală, actualizarea limbii (eventuala traducere internă), data apariţiei TS, data la care se efectuează/s-a efectuat traducerea internă, parametrii utilizatorului etc.
Fr. qualité du texte source;
Engl. source text quality;
Germ. Qualität des Zieltextes;
Sp. calidad del texto de origen/de partida;
Rus. качество исходного текста.

CALITATEA TEXTULUI-ŢINTĂ

Pentru a asigura calitatea TŢ, traducătorul privilegiază, după necesităţi, sursa, finalitatea, forma ori destinatarul. Codul unei bune traduceri pragmatico-utilitare va privilegia întotdeauna utilitatea (funcţie a finalităţii) în dauna fidelităţii, deoarece un TŢ bine tradus înseamnă, în cazul traducerii textelor neliterare, un text în care adaptarea s-a realizat în funcţie de cerinţele şi aşteptările cititorului. Dintre parametrii de calitate menţionăm: precizia semantică, precizia temporală, coerenţa logică, omogeneitatea, descrierea textuală, actualizarea limbii (eventuala traducere internă), data apariţiei TS, data la care s-a efectuat traducerea, parametrii utilizatorului etc.
V. ACCEPTABILIATTE, INTENŢIONALITATE.
Fr. qualité du texte cible;
Engl. target text quality;
Germ. Ausgangstext-Qualität;

Sp. calidad del texto meta/de llegada;
Rus. качество переводного текста.

CÂMP SEMANTIC

Câmpul semantic este definit ca ansamblul unităţilor lexicale (semne lingvistice) care denotă concepte înrudite, guvernate la rândul lor de un singur concept (un hiperonim). De exemplu câmpul semantic al cuvântului *fruct*: *lămâie, portocală, măr, mură, prună* etc. sau lanţul heteronimelor care desemnează *gradul de rudenie*: *mamă, tată, frate, soră, unchi, cumnată* etc.). Atunci când unităţile lexicale prezintă, pe lângă semul comun, şi o asemănare formală, avem **câmpuri morfo-semantice**. Dacă se au în vedere cele două faţete ale semnului lingvistic, semnificatul şi semnificantul, se vorbeşte despre **câmp conceptual**, care face referire la o realitate extralingvistică, respectiv despre **câmp lexical**, din care se naşte **câmpul derivaţional** al unui semn (derivatele unui semn lingvistic, de exemplu: *a învăţa, învăţător, învăţăcel* etc.) şi care se raportează la valorile semantice ale unităţilor lingvistice (Hjelmslev 1968, 73-82; Ducrot şi Schaeffer 1996, 216).
Fr. champ sémantique, réseau lexical, chaîne lexicale, chaîne sémantique, champ conceptuel;
Engl. lexical network, lexical field, semantic field, conceptual field;
Germ. semantisches Feld;
Sp. campo semántico, campo conceptual;
Rus. семантическое / лексическое поле.

CATAFORĂ

Principiu general al lingvisticii enunţiative, opus anaforei, dar cu care, în strânsă legătură, asigură corelaţia. Procedeu care constă în a anunţa printr-un fragment de discurs, un element cataforic (înlocuitor, substitut) o parte a contextului ce urmează a fi introdus (Ducrot şi Schaeffer 1996, 355). *Il n'arrête pas d'aboyer, le chien du voisin, Nu încetează cu lătratul, câinele vecinului* oferă un exemplu de cataforă, pronumele fr. *il*, inclus în desinenţa verbului în rom. *încetează*, trimite la sintagma *le chien du voisin*,

câinele vecinului (exemplu preluat din *Glossaire de définitions pour E54SLM. Analyse du discours* I).
Cf. ANAFORĂ.
V. CONTEXT.
Fr. cataphore;
Engl. cataphora;
Germ. Katapher;
Sp. catáfora;
Rus. катафора.

CLIŞEU

Formulă, expresie banalizată din punct de vedere stilistic, printr-o folosire frecventă. (*cf.* LOCUŢIUNE, IDIOTISM). În general, prin termenul *clişeu* se desemnează un grup de cuvinte, sintagme, expresii, reluat adesea de locutori de la alţi locutori şi care dă impresia unei exprimări banale (Delisle 2003, 30, 468-493). Se impune distincţia între clişeu şi tic verbal (un clişeu personal), între clişee şi cuvintele tandem, de origine literară (perifraze ale poeziei clasice), de sorginte jurnalistică sau publicitară.
Fr. cliché, lieu commun;
Engl. cliché;
Germ. Klischee;
Sp. cliché, lugar común;
Rus. клише.

COERENŢĂ

Calitatea unui text ale cărui elemente sunt în relaţii de interdependenţă şi formează un ansamblu cu o logică internă evidentă (Drăghicescu 1999a, 56, 1999b, 12-18) atât pentru autor, cât şi pentru cititor, prin respectarea regulilor de organizare corespunzătoare tipologiei textuale în care se înscrie. Coerenţa, aparţinând domeniului cognitiv, se obţine prin rigoarea înlănţuirii enunţurilor, precizia vocabularului, claritatea raporturilor logice şi absenţa hiatului în expunerea şi dezvoltarea ideilor

(Dussart 1998, 324-328; Moeschler şi Reboule 1999, 225, 423-450). Ex: fr. *Cacambo expliquait les bons mots du roi à Candide, et quoique traduits, ils paraissaient toujours de bons mots. De tout ce qui étonnait Candide, ce n'était pas ce qui l'étonna le moins* (Voltaire 1994, 195), rom. ***Cacambo*** [îi] ***traducea lui*** *Candid vorbele de duh ale regelui şi acestea, deşi traduse, rămâneau tot vorbe de duh. De multe lucruri se minunase Candid, dar de asta mai mult decât orice* (Voltaire 1993, 144). Ansamblul formează un tot armonios şi inteligibil, rezultat al îmbinării ideilor şi corectitudinii gramaticale. Coerenţa textului sau consistenţa logică denotă lipsa de contradicţie cu ceea ce urmează, ca în exemplul următor: fr. *Candide s'évanouit* ***à ce mot****; son ami rappela ses sens* ***à l'aide d****'un peu de* ***mauvais vinaigre*** *qui se trouva* ***par hasard dans l'étable*** (Voltaire 1994, 154) şi rom. *Candid leşină* ***când auzi asta*** *[Cunigunda a murit]. Prietenul îl trezi* ***cu nişte oţet prost*** *care se găsea* ***din întâmplare în hambar*** (Voltaire 1993, 106).

Coerenţa contextuală (fr. **cohérence contextuelle**, engl. **contextual consistency**, germ. **kontextuelle Konsistenz**) caracterizează traducerile care redau un cuvânt din TS prin diferite alte cuvinte în TŢ, în funcţie de actualizările semnificaţiilor contextuale.

Mai multe tipuri de coerenţă intervin într-un text: coerenţa textului sau consistenţa logică constă în absenţa oricărei contradicţii din text; coerenţa raportată la situaţia de comunicare este determinată de faptele socio-lingvistice specificce situaţiei de comunicare, coerenţa semantică sau tematică, derivată din prima, priveşte îmbinarea armonioasă de ideilor (Lungu-Badea, 2004).

Fr. cohérence;
Engl. coherence;
Germ. Kohärenz;
Sp. coherencia;
Rus. целостность текста**.**

COEZIUNE

Termenul defineşte legăturile gramaticale şi lexicale care unesc cuvintele unei fraze sau frazele unui text. Coeziunea se stabileşte cu ajutorul trăsăturilor formale de suprafaţă care interacţionează cu relaţiile

semantice de bază în scopul constituirii caracterului unitar al textului (Ducrot şi Schaeffer 1996, 390). Coeziunea se realizează în cinci moduri: *referire*, *substituţie, elipsă, coordonare, coeziune lexicală* (enumerare şi reiterare). Coeziunea este o noţiune lingvistică şi o caracteristică a textualităţii, indispensabilă în traductologie. Uneori, anafora şi catafora conferă un aspect negativ unităţii textuale, deoarece se consideră că un enunţ care începe cu o anaforă şi sfârşeşte cu o cataforă nu ar forma o unitate textuală, cu condiţia ca aceste elemente să nu fie saturate de elemente paratextuale (de ex. contextul situaţional). În cazul textelor literare, aceste nerespectări ale regulilor sunt chiar apreciate, deci nu se poate vorbi despre reguli unice, ci de reguli în interiorul fiecărui gen de text. Absenţa punctuaţiei, într-un experiment textualist, este o încercare pentru autor, cititor şi traducător (v. Dumitru Ţepeneag, *Cuvântul Nisiparniţă*, [1994] 2005, romanele lipogramă ale lui Georges Perec, *La Disparition*, (1969) în traducerea lui Şerban Foarţă, *Les Revenentes* ş.a.). Să luăm exemplul următor, referitor la logica şi echivalenţa articulaţiilor logice: fr. *Monsieur, dit Martin, mes prêtres m'ont accusé d'être socinien,* ***mais*** *la vérité du fait est* ***que*** *je suis manichéen* (Voltaire 1994, 203) şi rom. *Domnul meu, răspunse Martin, pe mine preoţii m-au învinuit* ***că*** *aş fi socinian, adevărul este* ***însă că*** *sunt manihean* (Voltaire 1993, 151, în Lungu Badea 2003, 134). Relaţiile dintre propoziţii sunt marcate prin conectori. Uneori sunt frecvente seriile de propoziţii juxtapuse, separate de virgulă, de punct şi virgulă sau punct. În traducere se cere restituirea coeziunii TS, cu excepţia situaţiilor în care unele elemente anaforice sunt revendicate de geniul LS, dar nu şi de convenţiile de redactare din LŢ. Un exemplu justificator este repetarea obligatorie a subiectului pronominal în franceză şi în engleză şi regulile de exprimare a subiectului în română. Utilizăm simbolul **Ø** pentru a desemna o unitate de traducere de gradul zero:

> TS: *Le roi des Bulgares passe dans ce moment, s'informe du crime du patient, et comme ce roi avait un grand génie,* ***il*** *comprit par tout ce* ***qu'il*** *apprit de Candide* (Voltaire 1994, 151)

TŢ (1): *Regele bulgarilor, care tocmai trecea pe-acolo, întrebă ce-a făcut osânditul şi cum* **Ø** *era foarte deştept,* **Ø** *înţelese după ce* **Ø** *vorbi cu Candid* (Voltaire 1993, 103)

TŢ (2): *Mentre per caso sta passando il re dei bulgari, che domanda che delittto abbia commesso il paziente* […] *e da quanto* **Ø** *apprese riguardo a Candido* **Ø** *capè che si* (Voltaire 1988, 13)

Fr. cohésion;
Engl. cohesion;
Germ. Kohäsion;
Sp. cohesión;
Rus. связность текста.

COLOCAŢIE

Asocierea sintagmatică într-un enunţ a două sau a mai multor unităţi lexicale distincte, această secvenţă fiind utilizată cu o anumită regularitate în limbă. Colocaţia este definită de Mounin (1955, 7) şi Delisle (2003, 31) drept o asociere obişnuită între o unitate lexicală şi alte unităţi, iar de Ballard (2001, 108) ca relaţie semantică privilegiată dintre cuvinte aparţinând unor categorii gramaticale diferite. Anumite colocaţii devin sintagme fixe, expresii idiomatice, clişee. Termenul de *colocaţie*, utilizat mai întâi de lingviştii englezi, a fost folosit multă vreme în Franţa, pentru a desemna distribuirea unităţilor lexicale, şi nu asocierile dintre unităţile lexicale. Colocaţiile sunt definite de Cruse (1986, 37, 40) în opoziţie cu expresiile idiomatice. Cele mai citate şi cele mai prezente în dicţionare sunt colocaţiile formate din adjectiv + substantiv, deoarece se apropie de compunere, dar nu sunt nici singurele şi nici cele mai reprezentative pentru fenomen. De exemplu: *arbore exotic*, *arbore ornamental*, *la rumeur circule, le bruit court*, *étancher sa soif*, dar *assouvir sa faim*, *sursă de alimentare*, nu **sursă de alimentaţie*, în traducerea fr. *branché entre la prise USB et celle d'alimentation* (SA 2000, 60) etc.

Fr. collocation;
Engl. collocation;
Germ. Kollokation;
Sp. colocación;
Rus. устойчивое словосочетание.

COMPENSAŢIE

Regulă de traducere constând în reintroducerea, într-un alt loc, în TŢ a unui element informaţional/efect stilistic care n-a putut fi redat în acelaşi loc ca în TS (Delisle 2003, 31; Hervey şi Higgins 1992, 248). Virtuţile compensatorii ale unei limbi sunt variabile în funcţie de text, context, finalitate, intenţie etc. Kohn (1983, 26) consideră *compensaţia* un „principiu fundamental pentru teoria şi didactica traducerii", identificabil la toate nivelele limbii, fonetic, gramatical, lexical. *Cf.* LACUNĂ, ENTROPIE, PIERDERE. În exemplul fr. *les trompettes de la renommée vont chanter la gloire des grands hommes de science*, redat în rom. prin *trompetele vor răsuna, celebrând gloria oamenilor de ştiinţă* (FM), compensaţia nu vizează ca în poezie efectul de sonoritate (compensat printr-un alt efect în TŢ), ci tonalitatea enunţului care este restituită printr-o modulare.
Fr. compensation;
Engl. compensation;
Germ. Kompensation;
Sp. compensación;
Rus. компенсация.

COMPETENŢĂ LINGVISTICĂ

Capacitate generală a unui vorbitor de a se exprima într-o limbă (uni- sau monlingv), în două (bilingv) sau în mai multe limbi (plurilingv, poliglot) este denumită competenţă lingvistică (Ducrot şi Schaeffer 1996, 192-194; Moeschler şi Reboule 1999, 25-28). Competenţa comunicativă şi performanţa constituie elementele componente ale competenţei lingvistice şi definesc capacitatea unui vorbitor de a înţelege LS şi calitatea de a se exprima în LŢ.
Cf. COMPETENŢĂ TRADUCTIVĂ.
Fr. compétence linguistique;
Engl. linguistic ability, language competence;
Germ. linguistische/sprachliche Kompetenz, Sprachwissen;

Sp. competencia lingüística;
Rus. языковая компетенция.

COMPETENŢĂ METODOLOGICĂ

Competenţa metodologică (Vienne 1998) defineşte capacitatea unui traducător de a se documenta asupra unui subiect dat şi de a asimila terminologia specifică domeniului, bazată şi pe tehnica de utilizare a instrumentelor de traducere: dicţionare de diferite tipuri, bănci de date, reportofoane etc.
Fr. compétence méthodologique;
Engl. methodological competence;
Germ. Methodenkompetenz;
Sp. competencia metodológica;
Rus. методологическая компетенция.

COMPETENŢĂ TRADUCTIVĂ

Competenţa traductivă (care nu se confundă cu competenţa lingvistică, pe care se întemeiază, Hattim 2001, 169) constă în a transfera mesajul şi sensul unui text redactat într-o **LS A** într-o **LŢ B**, respectând normele de redactare specifice codului LŢ. Este definită, astfel, capacitatea traducătorului de a înţelege modul în care se articulează sensul într-un TS, de a-l restitui fără a-l deforma în LŢ, evitând interferenţele (Delisle [1993] 2003, Vienne 1998). După Hervey şi Higgins (1992, 13-14), competenţa de traducere poate fi dobândită prin predare şi învăţare, mai ales dacă există o înzestrare naturală, un talent înnăscut pentru practicarea acestei activităţi.
Cf. COMPETENŢĂ LINGVISTICĂ, COMPETENŢĂ METODOLOGICĂ.
Fr. compétence traductive sau **traductionnelle, compétence du traducteur;**
Engl. translation competence;
Germ. translatorische Kompetenz, Übersetzungsfertigkeit, Übersetzungskompetenz;
Sp. competencia traductora;
Rus. переводческая компетенция.

COMPLEMENTE COGNITIVE

Cunoştinţe extralingvistice mobilizate de traducător în momentul căutării unei echivalenţe (Krings 1986; Dancette 1998). Aceste cunoştinţe se adaugă constant conceptelor legate deja de anumite semne lingvistice. Complementul cognitiv, esenţial pentru (re)constituirea sensului, presupune pe lângă informaţiile referitoare la autor şi receptorii textului, contextul cognitiv, presupoziţiile extradiscursive şi cunoştinţelor tematice pertinente. Fr. *E. Habot,* ***conservateur par intérim*** [de la Bibliothèque Habot] va fi restituit prin *Habot,* ***custode interimar*** [al bibliotecii Habot] şi nu **conservator interimar* (MA 2003, 80), iar la *Bibliothèque de Seif*, prin *biblioteca administrată de Seif*, şi nu **din Seif* (MA 2003, 84), deoarece este o anaforă pentru *Seif Lislam, conservateur de la Bibliothèque familiale Ehel Ahmed Mahmoud* (MA 2003, 83), aşadar *biblioteca administrată de…*

V. COLOCAŢIE, ANAFORĂ, CATAFORĂ.

Fr. compléments cognitifs;
Engl. situational knowledge, background knowledge;
Germ. vorwissensgeleitete Ergänzung;
Sp. complementos cognitivos;
Rus. фоновые знания.

CONCIZIE

Tehnică de redactare cunoscută şi sub denumirea de concentrare ori condensare (Delisle 2003, 32; Newmark 1993, 22, 28), aceasta constă în 1) exprimarea, prin reformulare, a unei idei în TŢ prin mai puţine cuvinte decât în TS, prin eliminarea exprimărilor greoaie, a repetiţiilor inutile, pleonasmelor sau a altor stângăcii stilistice; 2) restituirea în TŢ a unei UT din TS printr-o echivalenţă lingvistică cu un număr de elemente inferior celei corespunzătoare în LŢ. Concizia este, în esenţă, un fapt de discurs. Fr. *Par ses larges emmanchures, cette veste est* ***au goût du jour*** („actuelle"), rom. *prin mânecile sale largi, acest sacou* ***este foarte modern*** („la modă, actual"); fr. *Bercé au rythme de sa promenade en landau, l'enfant se reposera* ***en toute quiétude*** (tranquillité), rom. *Legănat în ritmul plimbării în*

cărucior, copilul se va odihni ***liniştit*** (în linişte); rom. *un atac* ***în toată regula***, fr. *une attaque* ***en règle***, *biscuiţi* ***bogaţi în vitamine***, fr. *biscuits* ***vitaminés*** (qui contiennent une ou plusieurs vitamines), dar în engl. *enriched with vitamins*.
Cf. IMPLICITARE, ECONOMIE.
fr. concision, concentration, compression;
Engl. concentration, concision, condensation;
Germ. Reduktion, Konzentration, Kürzung;
Sp. concisión;
Rus. сокращенный перевод.

CONECTOR

Elementele care asigură articularea propoziţiilor între ele se numesc conectori sau cuvinte de legătură (Moeschler şi Reboule 1999, 16-22). Există diferite clase morfologice în care se înscriu conectorii sau elementele de legătură: conjuncţii, pronume relative, adverbe (rom. *dar, încă, însă, care, cine, ce, şi sau,* engl. *yet, further*, fr. *mais, or, que* etc.).
Cf. COERENŢĂ, COEZIUNE, ANALIZA TETXUALĂ.
Fr. connecteur/ charnière;
Engl. linking word/connective;
Germ. Konnektor, Verknüpfungselement;
Sp. conector;
Rus. связующие слова.

CONOTAŢIE

Elemente subiective, afective şi variabile ale semnificaţiei cuvântului (Hjelmslev 1968, 98). Această încărcătură afectivă (sens conotativ) se suprapune denotaţiei (sens denotativ) pentru a trimite la imagini asociate cuvântului. Aceste asocieri pot fi culturale (comune) şi/sau personale (individuale, v. şi COLOCAŢIE). Să luăm pentru exemplificare: *foc*. Sensului denotat, „combustie care degajează căldură şi lumină", i se poate asocia, în funcţie de context, mai multe sensuri conotative: „război", „sărbătoare (tabără)", „dragoste, pasiune", „violenţă". Contaţiile sunt,

deci, de mai multe tipuri: ***stilistică, social-politică, moral-etică, estetică, a etichetei verbale*** (Şerban şi Evseev 1978, 140-149). Există conotaţii colective în limbă şi conotaţii care produc diferite reacţii receptorilor, fiind create de contextul cognitiv. De exemplu: *mineriadă* nu are aceeaşi semnificaţie pentru mineri, guvernanţi, bucureşteni etc. Pe lângă faptul că variază de la un vorbitor la altul, conotaţiile sunt într-o mare măsură lexicalizate şi împărtăşite de comunitatea lingvistică. Cel mai cunoscut tip de conotaţie este opoziţia dublei polarităţi apreciativ/depreciativ (C. Kerbrat-Orecchioni 1977, 81; Eco 1984, 32). Cazul cuplului rom. *individ/persoană*, respectiv fr. *individu/personne* este derutant, din cauza conotaţiilor pe care tind să le dezvolte. În franceză, *individu* este uşor peiorativ (*un drôle d'individu*) şi va fi, deci, exclus din contextele în care termenul românesc este neutru sau pozitiv, „fiinţă, ins, unitate distinctă a unei specii". În schimb, *personne* este conotat pozitiv în franceză (*la personne humaine*). Astfel, traducerea din fr. *Un petit homme noir, **familier** de l'Inquisition* […] *le familier fit un signe de tête à son **estafier*** (Voltaire 1994, 159 şi 1979, 59) în rom. *Un bărbat îmbrăcat în negru, **cirac** de-al Inchiziţiei* […] *ciracul face semn din cap valetului său* (Voltaire 1993, 111) este conotativă, alegerea sa evidenţiază deprecierea, *cirac* actualizând următorul sens contextual „persoană care împărtăşeşte în mod servil şi mecanic părerile cuiva" (DEX). Soluţia pentru care optează traducătorul român este remarcabilă, respectă atât sensul, cât şi intenţia autorului, stilul şi registrul acestuia. *Familier* are o conotaţie negativă, de dispreţ (v. şi GR, susţinută şi de alegerea expresiei *un petit homme noir* pentru a-l caracteriza, *petit* pentru mărunt, insignifiant, cu atât mai lipsit de strălucire cu cât umblă îmbrăcat în hainele negre, terne, destinate ofiţerilor subalterni ce serveau Inchiziţia), faţă de acest individ care frecventează asiduu Inchiziţia, fiind un obişnuit al locului.

În cazul unor cuvinte, observă Ladmiral (1979, 159), există sinonimie cognitivă fără sinonimie afectivă (*père/papa*; *liberty/freedom*), ceea ce reconfirmă faptul că sensul afectiv este un halo care însoţeşte adevăratul sens.

V. SEMNIFICAŢIE.

Fr. connotation;

Engl. connotation;

Germ. Konnotation;
Sp. connotación;
Rus. коннотация.

CONSTRÂNGERE

Constrângerea poate fi materială, culturală, extralingvistică, lingvistică sau editorială, şi este o exigenţă suplimentară impusă traducătorului de anumite texte pragmatice ţinând de un sector predeterminat: formulare bilingvă, mesaje publicitare, legende, benzi desenate, articole de cataloage, etichete comerciale, inscripţii diverse (Hurtado Albir 1990, 150-156).
Cf. ADAPTARE, TRADUCERE LIBERĂ.
Fr. contrainte (matérielle), servitude;
Engl. constraint;
Germ. Textsortenkonventionen, Vorgaben;
Sp. condicionamiento, restricción;
Rus. ограничение.

CONTEXT

Contextul este „anturajul" lingvistic care precizează semnificaţia unei unităţi lexicale (Moeschler şi Reboule 1999, 127-132, 347-357) şi este indispensabil în reconstruirea sensului prin traducere (Chei 1999, 144-153). Denumit şi *context lingvistic*, *context verbal* sau *cotext*, acesta este format din cuvintele şi frazele care însoţesc cuvântul sau fraza în discuţie. Contextul verbal imediat corespunde prezenţei simultane a unui ansamblu de cuvinte în memorie şi explică, astfel, de ce polisemia unui cuvânt este o stare de limbă şi nu un fapt de vorbire. În afara contextului, orice cuvânt izolat prezintă un număr de sensuri virtuale, adică de semnificaţi, dar nici un sens real (fr. *quartier*, poate însemna *cartier*, *strămoş* (Voltaire), *pătrar*, de exemplu). Dar, odată inserat într-un context, polisemia cuvântului se risipeşte brusc şi este sesizată cu uşurinţă accepţia pertinentă a formelor lingvistice astfel asamblate (fr. *Nous aurons le premier* ***quartier****, le 11 mars*..., rom. *Primul* ***pătrar*** *va fi la 11 martie*, din SA 2003, 91). În contextul rom. *mandarinul oferă fructe*, nimeni nu se va

gândi la „demnitar" (chinez, coreean) ori la „dialectul mandarin" [limbă savantă utilizată de demnitarii mandarini şi de clasele cultivate] şi nu va traduce cu fr. *Mandarin*, în loc de fr. *le mandarinier offre des fruits* [les mandarines]. O situaţie similară avem şi cu fr. *embaumer*, a răspândi un miros agreabil, a îmbălsăma: (*Ce rafraîcheur d'air à la lavande va*) *embaumer* [engl. to perfume] (*toute votre maison*), va fi redat în rom. doar prin (*Acest odorizant de* [cu miros de] *lavandă vă va*) ***parfuma*** (*toată casa*), cealaltă conotaţie este funebră şi utilizabilă în alt context (*v.* CONOTAŢIE).
Cf. CONTEXT COGNITIV, SITUAŢIE. Funcţia contextului poate fi cognitivă, denotativă, referenţială, stilistică.
Fr. contexte;
Engl. context;
Germ. Kontext;
Sp. contexto;
Rus. контекст.

CONTEXT COGNITIV

Informaţii cumulative înmagazinate de traducător pe măsură ce citeşte şi analizează TS şi de care depinde înţelegerea. *Contextul cognitiv* reprezintă informaţiile cumulative (Delisle 2003, 32), înmagazinate de traducător/cititor/auditor pe măsură ce citeşte/ascultă/analizează TS şi de care depinde înţelegerea. Importanţa contextului cognitiv, numit şi context verbal lărgit, pentru univocitatea informaţiei este egală cu importanţa contextului verbal pentru univocitatea cuvintelor şi a trăsăturilor semantice. Stocul mnezic se constituie în cursul înţelegerii unui text şi corespunde cunoştinţelor detaliate de scurtă durată, unităţilor de sens ce se formează pe parcursul lecturii şi se integrează progresiv în contextul cognitiv, intervenind în înţelegerea secvenţelor verbale succesive.
Cf. SITUAŢIE, COMPLEMENTE COGNITIVE.
Fr. contexte cognitif
Engl. contextual knowledge;
Germ. situativer Kontext, Kontextwissen;
Sp. contexto cognitivo;
Rus. макроконтекст.

CONTEXT EXTRALINGVISTIC

Contextul extralingvistic, cultural (Ladmiral 1979, 18) sau general socio-istoric reprezintă ansamblul evenimentelor, codurilor, raporturilor sociale etc. necesare pentru înţelegerea unui enunţ (Moeschler şi Reboule 1999, 29). Contextele culturale sau extralingvistice sunt dominante pentru substantive, cele lingvistice fiind dominante pentru verbe, adjective, adverbe. Se numeşte *situaţie de discurs* ansamblul circumstanţelor în care are loc o enunţare (scrisă sau orală). Aceasta înglobează cadrul fizic şi social în care se produce enunţarea, imaginea pe care interlocutorii o au despre ea, identitatea acestora, ideea pe care fiecare dintre ei şi-o face despre celălalt, evenimentele care au precedat enunţarea (în special relaţiile dintre interlocutori şi interacţiunile precedente verbale în care se inserează enunţarea, *cf*. Moeschler şi Reboule 1999, 29). În acest sens folosim sintagma *context extralingvistic*, indispensabilă pentru determinarea „referentului expresiilor utilizate" şi a caracteristicilor interne care se actualizează în momentul utilizării unui cuvânt, dar şi pentru eliminarea ambiguităţilor sintactice şi lexicale. Este incontestabil rolul contextului extralingvistic în stabilirea actului de limbaj realizat şi a caracterului normal sau anormal al unei enunţări; el face posibilă interpretarea a numeroase expresii şi structuri al căror sens este indecidabil în afara raportării la un ansamblu de cunoştinţe (Lungu Badea 1999, 59-70). Pentru a desemna aceeaşi realitate se mai folosesc următorii termeni: *situaţie*, *context de situaţie* ori *situaţional*, cu alte cuvinte cadrul în care este emis discursul/textul şi cuprinde toate elementele situaţiei în care se produce actul de vorbire (locuri, lucruri, persoane etc.). Situaţia sau contextul extralingvistic, care conferă discursului un sens şi îi condiţionează enunţarea, poate fi analizat (ă) după patru parametri: obiectul, despre ce este vorba în mesaj; emiţătorul, persoana care enunţă cuvintele sau frazele; receptorul, persoana căruia îi este adresat mesajul; vectorul, condiţiile spaţiale şi temporale în care este enunţat mesajul (Ducrot şi Schaeffer 1996, 492). Aceşti parametri condiţionează nu numai producerea, ci şi receptarea mesajului. Diverşii factori care condiţionează înţelegerea sensului unui discurs arată că, în traducere,

avem întotdeauna de-a face cu două tipuri de sens: cel pe care îl prezintă fraza izolată şi cel pe care îl prezintă enunţul integrat în context verbal, context cognitiv şi context extralingvistic, în situaţie. În primul caz, interpretarea enunţului se face în funcţie de cunoştinţele generale, dar această înţelegere este doar o ipoteză asupra sensului, iar traducerea ei ar fi tot o ipoteză, şi nu o traducere fidelă originalului. În cel de-al doilea caz, acela al integrării contextuale, înţelegerea enunţului se sprijină pe factori extralingvistici şi se efectuează prin excluderea spontană a tuturor sensurilor virtuale nonpertinente. În enunţul fr. *C'est le 1er décembre, nous sommes tous concernés*, rom. *Este 1 decembrie, ne priveşte pe toţi,* sensurile pertinente a fi actualizate, fără o cunoaşterea contextului extralingvistic vizat de emiţător, sunt (1) pentru orice individ, de oriunde, deci un context extraromânesc, „ziua internaţională a luptei împotriva HIV", şi respectiv, (2), pentru români, „ziua naţională a României". Prin urmare, un traducător trebuie să ţină seama atât de semnificaţiile cuvântului, cât şi de elementele extralingvistice care condiţionează înţelegerea.

V. SEMNIFICAŢIE, ACCEPŢIE.

Fr. contexte extralinguistique;
Engl. pragmatic context;
Germ. außersprachlicher/pragmaticher Kontext;
Sp. contexto extralingüístico;
Rus. ситуативный /экстралингвистический контекст**.**

CONTEXT LINGVISTIC

Contextul lingvistic (context verbal sau cotext) este format din cuvintele şi frazele care însoţesc cuvântul sau fraza în discuţie, anturajul lingvistic care actualizează semnificaţia unui element lingvistic, sensul sau valoarea (*v.* supra CONTEXT, *cf*. Ducrot şi Schaeffer 1996). Conform principiului contextualităţii, contextul propoziţiei este acela în care semnele şi conceptele dobândesc un sens, actualizează o semnificaţie care devine pertinentă, o anumită accepţie. În cazul propoziţiilor complexe, pe lângă principiul contextualităţii lingvistice intervine şi principiul de compoziţie, conform căruia sensul şi referinţa acestora sunt funcţie de sensurile şi referinţele componente.

Cf. CONTEXT EXTRALINGVISTIC.
V. SEMNIFICAŢIE, ACCEPŢIE.
Fr. contexte linguistique;
Engl. linguistic context;
Germ. sprachlicher Kontext;
Sp. contexto lingüístico;
Rus. лингвистический контекст.

CONTEXT DE SITUAŢIE

Contextul de situaţie sau situaţional este cadrul în care este emis discursul/textul şi cuprinde toate elementele situaţiei în care se produce actul de vorbire (locuri, lucruri, persoana etc.).
Cf. SITUAŢIE (v. Ladmiral 1979, 30; Moeschler şi Reboule 1999).
Fr. contexte situationnel;
Engl. social context;
Germ. sozialer Kontext, Situationskontext;
Sp. contexto situacional;
Rus. ситуативный контекст.

CONTEXTUALIZARE

Situarea cuvintelor în context pentru a le putea sesiza sensul exact este numită contextualizare (Moeschler şi Reboule 1999, 28, 87). Se poate, deci, vorbi despre *indici de contextualizare* şi despre *procese de contextualizare* (Ducrot şi Schaeffer 1996, 99). *Indicii de contextualizare*, forme lingvistice, aparţinând repertoriului lingvistic al vorbitorilor, semnalează presupoziţiile contextuale şi contribuie, astfel, la alegerea modului de interpretare a enunţurilor. *Procesele de contextualizare* sunt variate: prozodice (ritm, tempo, intonaţie etc.), nonverbale (în special gestuale), verbale (lexicale, segmentale şi secvenţiale) şi ele arată că diferenţele interculturale sunt uneori rezultatul divergenţelor din utilizarea indiciilor de contextualizare. Echivalenţă dinamică sau contextuală, contextualizarea este diferită de transcodare.
Ant. DECONTEXTUALIZARE.

Fr. contextualisation;
Engl. contextualization;
Germ. Kontextualisierung;
Sp. contextualización;
Rus. помещение в контекст.

CONTRASENS

Greşeală de traducere constând în a atribui unui cuvânt/grup de cuvinte un sens greşit sau, în general, în a trăda gândirea/intenţia autorului prin actualizarea unei semnificaţii contrare celei dorite de autor (Ladmiral 1979, 62; Delisle 2003, 33). Spre deosebire de nonsens care nu vehiculează niciun sens, contrasensul, asemenea, sensului fals, este un sens eronat în raport cu sensul din TS. De exemplu: fr. *J'ai reçu, en décembre dernier, un* ***avis*** *de* ***ma caisse de retraite*** (FM), tradus în rom. *Am primit în decembrie o* ****părere*** *despre* ***pensia mea*** sau fr. *Les financiers hésitent* [à investir] *parce qu'ils* ***n'ont pas fini de digérer les pertes*** (FM), rom. *Finanţiştii ezită deoarece* ****nu pot suporta pierderile.***
Cf. SENS FALS, FIDELITATE, NONSENS, GREŞEALĂ DE TRADUCERE.
Fr. contresens;
Engl. mistranslation, misinterpretation;
Germ. Sinnverkehrung;
Sp. contrasentido;
Rus. неверное толкование.

CONVENŢII DE REDACTARE

Ansamblu de norme şi reguli care guvernează redactarea într-o limbă, asigurând coerenţa şi coeziunea textului, dar şi respectarea nivelului de limbă sau a registrului (Moeschler şi Reboule 1999, 16, 47, 57, 103). În cazul în care există un amestec de registre, rezultat al alegerii deliberate a autorului, intenţia acestuia trebuie restituită, în măsura posibilului, în LŢ.

Cf. INTENŢIE, ENTROPIE, PIERDERE SEMANTICĂ, PIERDERE STLISTICĂ.
Fr. règle d'écriture, convention d'écriture, norme, bon usage;
Engl. writing convention, norm, standard;
Germ. redaktionelle Hinweise, Norm;
Sp. convención de redacción;
Rus. литературные нормы.

COOCURENŢĂ

Prezenţa într-un discurs a două sau mai multor unităţi lexicale distincte, consecutive sau nu, dar formând o unitate de semnificaţie (Delisle 2003, 33). *Curs* se combină cu *a ţine*, dar nu cu *a adresa, a asigura*. *Profesorul a ţinut cursul de la ora 8…,* dar nu *…*a adresat/asigurat.* Fr. *larges facilités de paiement*, engl. *easy credit terms*, rom. *condiţii avantajoase de plată a ratelor* vor fi echivalente într-un context bancar.
Cf. COLOCAŢIE, CONTEXT LINGVISTIC.
Fr. cooccurrence;
Engl. co-occurrence;
Germ. Kookurrenz;
Sp. coocurrencia;
Rus. совместимость.

CORESPONDENŢĂ

Corespondenţa de traducere depăşeşte cadrul intralingual prin care este desemnat „raport[ul] constant existent între două unităţi lingvistice" (DEX), axându-se pe paralelismul interlingual (între idiomuri diferite) sau intralingual (etape diferite ale aceleiaşi limbi).
1. Relaţia de identitate stabilită în afara contextului între cuvinte, sintagme sau fraze şi care nu au decât virtualităţi de sens. De exemplu: fr. *littérature* > rom. *literatură*. Corespondenţele sunt foarte exploatate în învăţarea limbilor străine, dar şi în lingvistica contrastivă, lexicologie, terminologie. *Corespondenţa* se stabileşte *a priori* între elemente lingvistice,

ca într-un dicţionar bilingv, între elemente izolate (cuvinte, sintagme) sau forme sintactice (Lederer 1994, 50-51). În traducerea textelor, corespondenţele numerelor şi termenilor tehnici sunt date *a priori*, celelalte corespondenţe, pe care le poate detecta studiul contrastiv, există doar *a posteriori*. Corespondenţele se stabilesc între elemente lingvistice, cuvinte, sintagme sau forme sintactice. Ex. fr. *le plan* ***Marshall,*** rom. *planul* ***Marshall,*** fr. *En avril 1974, un professeur de* ***Leningrad****…,* rom. *În aprilie 1974, un profesor din* ***Leningrad****…* (FM).
2. Rezultatul unei operaţii de transcodare.
Cf. ECHIVALENŢĂ, TRADUCERE, TRANSCODARE.
Fr. correspondance, correspondant;
Engl. correspondence;
Germ. Entsprechung;
Sp. correspondencia;
Rus. эквивалент.

CORPUS

Ansamblu de elemente (texte, enunţuri etc.) pe care se sprijină cercetarea unui fenomen şi care servesc drept bază de exemple şi argumente a afirmaţiilor avansate într-o lucrare.
Fr. corpus;
Engl. corpus;
Germ. Korpus;
Sp. corpus;
Rus. материалы.

CREATIVITATEA TRADUCĂTORULUI

Traducătorul este un autor de gradul doi sau un intermediar transparent? Primordialitatea TS diminuează, uneori, aprecierea traducătorului ca autor secundar. Frustrarea apare nu când traducătorului nu i se recunosc meritele, ci atunci când receptarea inadecvată ori reticenţa neaşteptată din partea publicului faţă de o carte (de literatură, evident) este pusă pe seama unei eventuale traduceri proaste. Există şi cazuri în care

traducătorii îşi depăşesc atributele şi îşi încearcă talentul scriitoricesc. Se poate vorbi despre o creativitate stimulată, reactivă (Ballard). Ea funcţionează doar în perimetrul desfăşurării procesului de traducere. Creativitatea traducătorului (Delisle 2003, 202-203) se defineşte în raport cu creativitatea autorului şi este o noţiune care nu poate fi ignorată în traducerea literară ori de poezie. Statutul de cameleon al literaturii contribuie la asigurarea transparenţei traducătorului care, adesea, rămâne un personaj abstract pentru PŢ, mai ales când traducerea este reuşită. Tentaţia de a se afirma subiectiv în traducere nu este o latură inedită a traducătorului modern (să ne gândim doar la Tudor Arghezi ca traducător al lui Baudelaire). Indubitabil, traducătorul trebuie să recreeze lingvistic şi stilistic universul auctorial, specific TS. Kussmaul a avansat în *Training the Translator* (1995, 41), ideea foarte interesantă referitoare la faptul că creativitatea intervine şi în procesul de înţelegere, împărtăşînd părerea cercetătorilor în psihologie în legătură cu cele patru etape ale procesului (re)creativităţii: pregătirea, incubaţia (-area), iluminarea şi evaluarea. El sugerează că fluenţa este calitatea fundamentală în materie de creativitate traductivă, recunoscând rolul emoţiilor în desăvârşirea acestui prooces (1995, 45). Creativitatea traducătorului este „reactivă", adică stimulată de TS care îi oferă contextul specific manifestării. În mod cert această creativitate reactivă nu este apanajul traducătorilor, ea se regăseşte şi la criticii literari, la comentatorii de texte, care în funcţie de „punerile în abis", de autoreflexivitatea textelor, aleg din procesul de interpretare a TS una dintre paradigmele cele mai adecvate (Gyurcsik 2000, 165-167). Creativitatea reactivă a traducătorului nu trebuie să se înfăţişeze într-un idiolect diferit de cel al autorului, fiindcă, într-o asemenea situaţie, TŢ va fi supraîncărcat în comparaţie cu TS. Să luăm exemplul următor. Titlul basmului *Papuciada* (din tc. *papuc* şi *cruciadă*) de Camil Petrescu ar fi eronat redat în franceză prin *Papuciade*. Dar *Baboucheade* (din *babouche*< tc. **păpuš** «chaussure», împrumutat la rândul lui din persanul **păpuš**, compus din **pā** « picior » şi **puš** «a acoperi», *cf*. TLF) şi *croisade*) nu ar fi o soluţie de înlăturat şi ar permite şi traducerea fără entropie a *Oastei lui Papuc* (grup dezorganizat şi nedisciplinat), prin *l'Armée de Babouche*, engl. *Babouche Army*.

Fr. créativité du traducteur;
Engl. translator's creativity;
Germ. die Kreativität des Übersetzers;
Sp. creatividad del traductor.

CRITICA TRADUCERII

Critica traducerii are două dimensiuni: una subiectivă, lectorial-traductologică a traducătorului, care este o formă de autoevaluare; celalaltă, obiectivă, realizată posttraducere, fie de un revizor sau de un controlor lingvistic, fie de un critic după publicare. Critica de traducere se bazează pe criterii de evaluare variabile după tipul de text, destinatarul şi funcţia acestuia. Critica traducerii literare este inseparabilă de critica literalităţii. Este important de reţinut că obiectivul criticii traducerii literare nu este evaluarea negativă a traducerii, ci analiza hermeneutică a textului (Berman 1995, 38), întrucât în ecuaţie intră mai multe texte. Astfel, când metoda comparativă este bilingvă, este luat în calcul clasicul bi-text literar, adică TS şi un TŢ, dar se pot compara şi două TŢ în aceeaşi LŢ; când metoda comparativă este plurilingvă, sunt analizate critic şi hermeneutic TS şi variantele sale în mai multe limbi-ţintă, urmărindu-se natura, funcţia şi valoarea cuvintelor, textelor.
V. ANALIZĂ JUSTIFICATIVĂ, EVALUARE.
Fr. critique de la traduction;
Engl. translation criticism;
Germ. Übersetzungskritik;
Sp. crítica de la traducción.

CULTUREM

Cuvinte purtătoare de informaţii culturale sau cea mai mică unitate purtătoare de informaţie culturală (Benko 1985, 1989; Oksaar 1988; Vermeer şi Witte 1990; Chesterman 1997, 2000; Lungu Badea 2001, 2002, 2003, 2008, 2009, 2010). Aceste informaţii culturale, deşi implicite în intenţia autorului, nu rămân fără ecou din partea destinatarului LS. Aculturaţia autorului şi destinatarului la acelaşi

context extralingvistic permite sesizarea nuanţelor exprimării autorului. În cazul traducerii, distanţa culturală internă este dublată de distanţa culturală externă, iar traducătorul trebuie să decidă dacă nespusul, devenind spus, deci explicit, nu mutilează intenţia autorului (Sandrini 2000, 219-231). Când se optează pentru explicitare sau comentariu, se are în vedere funcţionalitatea traducerii şi bagajul cognitiv al beneficiarului. *Cf.* CONOTAŢII socio-politice, moral-etice, estetice. Deoarece fac aluzie la un context extralingvistic, la o situaţie, culturemele pot fi istorice, culturale, literare: spre deosebire de conotaţii care actualizează un sens, altul decât cel lexical, dar într-un context lingvistic determinat, culturemele contextualizate sau decontextualizate pot avea, uneori, aceeaşi semnificaţie (Richet 1993). Ele se deosebesc de citate, introduse în discurs şi marcate grafic prin folosirea ghilimelelor, pot fi individuale, deci evocatoare de fapte literare sau de cultură (pot aparţine autorului, traducătorului sau cititorilor etc.) sau colective, aşadar cunoscute/presupuse ca fiind cunoscute interlocutorului ori aparţinând patrimoniului cultural comun (în acest caz asemănându-se cu metafora). Putem vorbi, de asemenea, despre *cultureme* fixe care apar în lexic şi în mesaj.

1. Din punct de vedere formal distingem (Lungu Badea 2003):

1.1. ***cultureme simple***, reprezentate de lexii simple (nume comune sau nume proprii) sau lexii compuse (de exemplu: *colivă*, *cornecul, chrysanthème*, *Elysée*, *Fătălăul*, *Feuillants*, *optimisme*, *Polichinelle*, *Procust*, *Fréron, sauna, mistral*, *White House*, *Halloween, le 14 juillet* (redată prin aluzie istorică, „Căderea Bastiliei", prin traducere literală şi report cu sau fără explicarea datei, „14 iulie" ziua naţională a Franţei);

1.2. ***cultureme compuse***, reprezentate de sintagme şi unităţi frazeologice constituite ca unităţi de sens (de exemplu: *raison suffisante* (Voltaire 1994), *Embrassons-nous, Folleville* (JD), engl. *fish and chips, Oastea lu' Papuc, Trece ca Vodă prin lobodă, Dar eu cu cien votez?* (Caragiale) ori expresii palimpsest (*coup de pub* după *coup de théâtre; Au bonheur des ogres* (D. Pennac) după *Au bonheur de dames* (Zola); *Défense et illustration de la langue française* (Joachim du Bellay), *Défense et illustration de l'art de traduire* (Edmond Cary); *Science please*! (titlu de emisiune difuzată pe canalul *Discover*) după *Silent please!*) sau *Drink positive!* după *Think positive!,* în

publicitatea la băutura răcoritoare Lipton, *Lipton ice tea, drink positive*: Expresiile-palimpsest intralinguale sunt extrem de solicitante pentru traducător: fr. *aiguillons du vin* (Rabelais), după *aiguillons divins*, ulterior *aiguillons du vénin* etc.

2. După criteriul funcţional remarcăm:

2.1. ***cultureme istorice***, evocatoare în diacronie, actualizând relaţia dintre emiţător şi epoca sa. De exemplu: *burtă verde* (Ch. D'Orleans 1975), *optimisme* (Voltaire 1994); *ocolniţă* („hartă") *limbă* („să poarte războaie cu limbi [naţii, popoare] străine". Această accepţie, arhaică azi, îi conferă valoare de culturem cuvântului *limbă*, care avea o reprezentare clară în trecut, „popor, vorbitor al unei limbi". În limba română actuală, se impune traducere internă, glosarea sau nota de subsol. Arhaismele ar putea fi considerate cultureme istorice, iar în traducerea interlinguală găsirea arhaismului echivalent ar fi o soluţie traductivă externă anevoioasă, dar şi arhaizant-naturalizantă care, chiar dacă ar garanta o atmosferă culturală veche în LŢ, nu ar asigura echivala istoricitatea TS. De exemplu: fr. *louis d'or*, redat de Şăineanu prin *napoleon*, „veche monedă franceză de aur în valoare de 20 de franci, cu efigia lui Napoleon I şi, mai târziu, cu cea a lui Napoleon al III-lea" (DEX), în loc de *ludovic, -i* sau *scud, -zi de aur* (monedă pusă în circulaţie în 1640, de Ludovic al XIII-lea, produce nu numai o alunecare de sens ci şi un sens fals, prin modificare referenţilor monarhie/imperiu (v. Montesquieu 1951, 1201–1214).

2.2. ***cultureme actuale***. Exemple: *pouajadisme* (Quo 2000), *smicard* (FM), *grandes écoles* (d'Iribarne 1993) etc.

Să luăm un exemplu. Expresia engl. *fish and chips* este puternic marcată cultural, astfel că greu se poate găsi o soluţie de traducere potrivită, cu excepţia traducerii iconice (împrumut, calc sau traducere literală, „peşte şi cartofi prăjiţi"). Dacă expresia are doar valoare indiciară însă, traducătorul poate opta, după context, la formule traductive care să îndeplinească aceeaşi funcţie. Alteori, traducătorul are în vedere un simbol din CŢ care ar influenţa în egală măsură destinatarul, datorită obiceiurile (ticurilor, preferinţelor) culinare ale vorbitorilor LŢ, caz în care traducătorul poate reda printr-o echivalenţă dinamică ori pragmatică unitatea de tradus sursă.

Prin metoda comparativă plurilingvă, vom prezenta modul de restituire a unui culturem istoric (Lungu-Badea 2011b).

TS: Qu'appelez-vous un *„folliculaire"*? dit Candide. — C'est, dit l'abbé, un faiseur de feuilles, un *Fréron* (Voltaire 1994, 209)
TŢ (1): Ce înseamnă un *pamfletar*? […] Unul care scrie tot felul de fiţuici şi le răspândeşte în toate părţile. (Voltaire tradus de Al. Philippide 1993, 157).
TŢ (2): « Che significa per voi *„follicolario"*? » disse Candido. « Significa », disse l'abate, « un facitore di fogli, un *Fréron* ». (Voltaire, *Candido ovvere l'ottimismo*, traduzione de Riccardo Baccheli (1988) 2004, 119)
TŢ (3): ¿ A qué llamáis *folicolario*?, dijo Cándido. – Es, dijo el abate, fabricantes de panfletos, un *F…** (Voltaire, traducción de Elena Diego 2001, 132)
* *F…* es Fréron, periodista director de *L'Année littéraire* à partir de 1754 e enemigo de Voltaire (NdT).
TŢ (4): "What is a *folliculaire*?" – said Candide.

> "It is", said the Abbé, "a pamphleteer – a Fréron*". (Voltaire, anonymous English version, 1991, 58. Le traducteur souligne)
> *NdT explicativă.

Fr. culturème; termes culturels;
Engl. cultureme; culture-bound terms;
Germ. Kulturem; kulturspezifische Termini;
Sp. culturema, término cultural;
Rus. культурема.

D

DECONTEXTUALIZARE

Absenţa contextului sau scoaterea cuvintelor din context are ca rezultat ambiguizarea, uneori mărind riscurile neînţelegerii. Astfel, *Kiwi zboară* sau *E ora 12* sunt interpretabile diferit în afara contextului. La fel şi pentru fr. *licencié. Il est licencié ès lettres, va fi licenţiat*, nu **concediat, în filologie;* fr. *cancer* (cancer, rac [zodie]) *Il est né sous* ***le signe du cancer****, este*

născut în ***zodia racului***, nu **sub semnul cancerului*; fr. *allure* ***branchée*** *avec ce jean moulant, ţinută* ***modernă***, nu **branşată,…* rom. *cheia este blocată în* ***broască***, *La clé est boloquée dans la* ***serrure*** (mecanism pentru încuiere), şi nu **dans la grenouille* (batracian).
Cf. CONTEXTUALIZARE, CONTEXT LINGVISTIC, ACCEPŢIE, DENOTAŢIE, SEMNIFICAŢIE.
Fr. décontextualisation;
Engl. decontextualization;
Germ. Dekontextualisierung;
Sp. decontextualización.

DENOTAŢIE

Sensul denotativ corespunde definiţiei lexicologice din dicţionar (Ladmiral 1979, 17), este un element stabil şi obiectiv (nesubiectiv) al semnificaţiei unui cuvânt, independent de folosirea în context (Ducrot şi Schaeffer 1996, 125, 242-243). *Angajator, patron*, *director de întreprindere*, de exemplu, au acelaşi denotat, dar conotaţii diferite Este conţinutul conceptual al unui cuvânt, în timp ce conotaţia este puterea evocatoare şi expresivă (Hjelmslev 1968). Astfel enunţul *e ora 12* denotă ora care este ca răspuns la întrebarea *ce oră este ?*, dar poate avea şi conotaţia *s-au terminat cursurile, deci puteţi pleca acasă*, atunci când fraza este pronunţată de un profesor la sfârşitul unei zile de şcoală. În acest caz semnul *e ora 12* care denotă ora devine semnificantul unui alt semn cu conotaţia *puteţi pleca acasă*.
Cf. CONOTAŢIE.
Fr. dénotation;
Engl. denotation;
Germ. Denotation;
Sp. denotación;
Rus. денотат.

DESTINATAR

Pornind de la accepţia consemnată de Ducrot şi Schaeffer (1996, 470) pentru *destinatar*, acest termen desemnează în traductologie, teoria şi

practica traducerii, persoana căreia i se adresează traducerea. Aceasta poate fi un individ bine identificat (un corespondent) sau un public mai mult sau mai puţin larg definit (de exemplu: consumatorii din public, neurologii, cititorii unei reviste de tâmplărie etc.).
Cf. BENEFICIAR.
Fr. Destinataire/public visé/récepteur, réceptrice/énonciataire;
Engl. target audience;
Germ. Adressat, Rezipient;
Sp. destinatario;
Rus. целевая аудитория.

DETERMINOLOGIZARE

Trecerea unui element dintr-un limbaj de specialitate în limba comună. Determinologizarea apare atât în traducerea interlinguală, cât şi în traducerea sau reformularea intralinguală. Ex. rom. *clorură de sodiu*, *sare*, fr. *sel*; fr. *la pollution hydrologique*, faţă de rom. *poluarea apelor*.
Fr. déterminologisation;
Engl. determinologiyation;
Germ. Entterminologisierung;
Sp. determinologización;
Rus. детерминологизация.

DEVERBALIZARE

Procesul cognitiv de decodare/depăşire a semnelor lingvistice prealabile şi necesare sintezei sensului (Lederer şi Seleskovitch 1984, Şcoala de traducere de la ESIT şi „teoria sensului", Hurtado Albir 1990, 45-59, 229; Gile 1995, 91, 196). Este cea de-a doua etapă a procesului de interpretare/de traducere, situată între înţelegerea unui discurs/text şi restituirea sa în LŢ, caracterizată de dematerializarea semnelor lingvistice concomitent cu sesizarea sensului cognitiv şi afectiv. Deverbaliazarea este un proces cognitiv în care datele senzoriale devin cunoştinţe dezgolite de formele lor sensibile. În memoria cognitivă se naşte o cunoaştere efemeră care restituie un sens deverbalizat, creat din cuvinte, dar care nu se

confundă cu acestea. Deverbalizarea unităţilor de sens şi de traducere, etapă nonverbală, mentală, se produce în ultimul moment al înţelegerii şi în primul moment al reformulării, reconstruirii sensului prin traducere. A doua etapă a procesului de traducere, dificil de surprins, deoarece se bazează pe procesele cognitive care se produc în mintea traducătorului în timpul actului de traducere, este studiată de traductologia psihocognitivă şi de etnotraductologie.
Cf. PROCES DE TRADUCERE, ÎNŢELEGERE, REFORMULARE.
Fr. déverbalisation;
Engl. deverbalization;
Germ. Deverbalisierung;
Sp. desverbalización;
Rus. девербализация.

DEVIERE DE SENS

Alunecare de sens punctuală, deci localizată, sau care afectează o frază ori un text întreg. Poate apărea la un nivel sau altul de analiză sau în diverse locuri din text, mai ales în cazurile de entropie ori de compensaţie. Devierea sau alunecarea de sens survine mai rar în cazurile de transfer de la un nivel de limbă la altul. Trecerea de la conotaţie la denotaţie şi invers ar putea fi inclusă în aceeaşi categorie (Ducrot şi Schaeffer 1996, 375, 422).
Cf. METASEMIE, METONIMIE, SINECDOCĂ, REGISTRU DE LIMBĂ.
Fr. glissement de sens, déplacement de sens;
Engl. loose meaning;
Germ. Bedeutungsabweichung;
Sp. desplazamiento del sentido;
Rus. изменение смысла.

DICŢIONAR

Instrument lexicografic utilizat de traducători pentru ameliorarea calităţii produsului finit, TŢ, şi facilitarea procesului de traducere. Dicţionarele

pot fi de mai multe tipuri: **dicţionare generale**, de tipul *PR, GR, DEX, DLRM* etc., care includ toate părţile discursului (substantive, adjective, verbe, prepoziţii, adverbe); **dicţionare de nume proprii**; **dicţionare de specialitate**, care îşi pot limita intrările la o singură categorie de cuvinte, aparţinând unei subclase. Unele dicţionare oferă doar terminologia proprie unui domeniu (medicina, argoul) sau unei regiuni, exclud, deci, cuvintele care aparţin limbii standard şi se regăsesc în dicţionarele generale. După modul de organizare a intrărilor, se disting **dicţionarele alfabetice** şi **dicţionarele specializate** (de anagrame, omografe), **dicţionare de forme compuse, de forme flexionare, tematice, dicţionare de radicali, dicţionare fonematice, dicţionare inverse** (prezentate tot alfabetic, dar de la sfârşitul cuvântului), acestea din urmă dovedindu-se utile în studiul sufixelor şi al rimelor. Foarte utile sunt şi **dicţionarele virtuale, dicţionarele terminologice electronice** sau **dicţionarele pe CD Rom** care facilitează enorm sarcina traducătorului, destinate editării de texte (ca FRANTEXT sau DISCOTEX).
Fr. dictionnaire;
Engl. dictionary;
Germ. Wörterbuch;
Sp. diccionario;
Rus. словарь.

DIDACTICA TRADUCERII

Didactica traducerii analizează ansamblul de mijloace, principii şi metode de predare a traducerii în vederea formării traducătorilor. În acest scop, etapele care preced traducerea (pregătirea lingvistică, culturală şi terminologică, tehnicile de redactare în LS şi LŢ), precum şi distribuirea echilibrată a atenţiei în funcţie de ponderea etapelor care compun procesul traducerii sunt câteva dintre elementele abordate în procesul de formare a traducătorilor, astfel încât aceştia să ajungă la competenţa traductivă necesară şi aşteptată de beneficiarul traducerii (Chuquet, 1990).
Fr. didactique de la traduction;
Engl. translation pedagogy;

Germ. Übersetzungsdidaktik;
Sp. didáctica de la traducción;
Rus. преподавание перевода.

DIFICULTATE DE TRADUCERE

Credem că termenii *dificultate de traducere* şi *problemă de traducere* sunt sinonime aproximative. De regulă, dificultăţile sunt incluse în probleme şi sunt, mai ales, individuale, dependente de bagajul cognitiv şi cultural al fiecărui traducător. Atunci când se vorbeşte despre dificultăţi de traducere se porneşte de la rezistenţa pe care o opun traducerii unele lexii, prin urmare sunt luate în considerare în special dificultăţile de natură lexicală, în vreme ce problemele de traducere au un caracter general, referindu-se atât la toate nivelele limbii, cât şi la contextul extralingvistic.
V. PROBLEMĂ DE TRADUCERE.
Fr. difficulté de traduction
Engl. difficulty of translation;
Germ. Übersetzungsproblem, -schwierigkeit.
Sp. dificultad de traducción.

DILUARE

Alegerea unui corespondent caracterizat printr-un număr superior de semnificaţii faţă de cel din LS (Vinay şi Darbelnet 1958, 7; Delisle 2003, 36-37). *Cf.* AMPLIFICAREA, ADĂUGAREA, PARAFRAZA, EXPLICITAREA. Ex. engl. *as* > rom. *pe măsură ce*; fr. *dès 1999* şi rom. *începând din 1999.* Diluarea nu este un procedeu de traducere, ci o simplă corespondenţă lexicală între un element simplu şi un element compus. Forma diferită a prepoziţiilor în diferite limbi aflate în relaţie de traducere poate duce la numeroase diluări. Astfel, prepoziţia rom. *peste* [drum] poate fi redată în fr. printr-o loc. prep. *de l'autre côté* [du chemin], dar diluările intervin şi în cazul adverbelor (engl. *easily*, fr. *avec facilité,* rom. *cu uşurinţă*): fr. *Voyez comment le coffre s'ouvre* ***facilement***, rom. *Priviţi* ***cu*** *câtă* ***uşurinţă*** *se deschide portbagajul*.

Fr. dilution;
Engl. dilution;
Germ. Dilution;
Sp. dilución.

DISCURS

În lingvistica franceză şi în cea americană se foloseşte termenul de *discurs*, în timp ce Hjelmselv, lingviştii germani şi cei olandezi vorbesc despre *text* (de unde şi lingvistica textului, *Tetxtlinguistik*) pentru a desemna atât unităţile scrise, cât şi pe cele orale. *Discursul* (enunţul sau textul) este un semn global, un macrosemn dotat cu un semnificant, un semnificat şi un referent. Principiul constructiv al discursului este coerenţa. Actul enunţiativ sau actul de vorbire se descompune în trei acte fundamentale cărora le corespund trei nivele de analiză. Astfel, actul de referinţă care se analizează la nivel referenţial vizează structura tematică, actul de predicţie efectuat la nivel predictiv vizează structura semantică, iar actul ilocuţionar, realizat la nivelul ilocuţionar are în vedere structura pragmatică. Din această trihotomie a discursului se degajează coerenţa. Perceperea semnificatului se face întotdeauna prin ascultarea sau prin lecturarea semnificantului. La nivelul acestuia, discursul se segmentează în diverse elemente constitutive: unele fără autonomie discursivă, exceptând situaţiile accidentale (foneme, morfeme, cuvinte), altele independente din punct de vedere discursiv, unităţi complete din punct de vedere sintactic (fraze). Cu siguranţă, discursul se poate reduce şi la o singură frază, dar, în general, studiul traducerii are în vedere transfrasticul, care vizează un nivel superior legilor care guvernează îmbinările frastice.
Fr. discours;
Engl. discourse;
Germ. Diskurs, Text;
Sp. discurso.

DISTANŢARE TRADUCTIVĂ

Distanţa(rea) prin traducere de TS este rezultatul unor divergenţe directe categorice identificate între corepondenţa formală şi echivalenţa textuală,

de traducere (Catford, 73). Catford identifică două tipuri de distanţare traductivă: unele privesc registrul (schimbarea acestuia în urma transferului interlingual al elementor gramaticale din LS în lexicul LŢ), celelalte fac trimitere la categoria schimburilor intrasemiotice care pot influenţa structura, unitatea, clasa.
Fr. écarts;
Engl. shifts;
Germ. Distanz.
Sp. distancia traductora.

DOCUMENTARE

Etapă din metoda de lucru a traducătorului constând în consultarea *surselor scrise* (monografii, cataloage, dicţionare, enciclopedii etc.), *electronice* (bănci de date documentare/terminologice) sau *orale* (specialişti în domeniu) pentru dobândirea cunoştinţelor terminologice/tematice necesare traducerii (Delisle 2003, 38).
Fr. documentation;
Engl. documentation;
Germ. übersetzungsrelevante Recherche;
Sp. documentación;
Rus. информирование/подготовка.

DUBLAJ

Prin *dublaj* este desemnat ansamblul operaţiunilor de traducere, interpretare şi înregistrare necesare pentru a realiza banda sonoră a unui film (publicitar, comercial, de ficţiune etc.) într-o LŢ. Dublajul poate fi precedat de o traducere-adaptare a secvenţelor vizuale, astfel încât, în cazul unei subtitrări, să se realizeze texte adecvate din punctul de vedere al lizibilităţii, al încadrării pe ecran şi al restituirii dialogurilor. În cazul dublajului sonor (sincronizare), interpretarea orală a vorbitorilor este precedată de traducerea dialogurilor şi de adaptarea acestora la articularea labială a actorilor din film (*v*. *Glossaire Eurologos Group*, web).
Cf. SUBTITRARE.

Fr. doublage (sous-tittrage);
Engl. dubbing;
Germ. Synchronisation;
Sp. doblaje;
Rus. дублирование.

E

ECHIVALENŢĂ

1. (Sens general) Relaţia de identitate dintre două unităţi de sens de limbi diferite şi având aceeaşi sau aproape aceeaşi denotaţie şi aceeaşi conotaţie. *Cf.* CORESPONDENŢĂ, TRADUCERE, TRANSCODARE.
2. Rezultatul operaţiei de traducere. Efect al operaţiei de traducere, obţinut în urma aplicării unor procedee de traducere.
3. (Sens restrâns) Procedeu de traducere constând în a reda o expresie fixă din LS printr-o alta din LT, care, deşi diferită, corespunde aceleaşi realităţi („unity/sameness in difference", Jakobson 1957). *Cf.* ADAPTARE (2). Spre deosebire de corespondenţă, care reflectă direct competenţa lingvistică, echivalenţa este reflectarea competenţei de traducere (Koller, 1979). Teoreticienii disting mai multe tipuri de echivalenţe (Seleskovitch şi Lederer 1993, 25; Lederer 1994, 49-83; Delisle 2003, 39-40), fără ca terminologiile utilizate să se suprapună întotdeauna. Deşi Jakobson (1959) consideră echivalenţa denotativă (care redă invariantul de conţinut) realizabilă în orice situaţie, alţi cercetători contestă această teză. Nida (1964) identifică două tipuri de echivalenţă: formală şi dinamică; Catford operează cu conceptele de corespodenţă formală (1965), de echivalenţă lingvistică şi funcţională (1967, 49); Koller (1989) stabileşte cinci echivalenţe: denotativă (extralingvistică), conotativă (sau stilistică, legată de alegerea traducătorului în plan lexical), normativă (dependentă de funcţia TS, v. şi Reiss), pragmatică sau comunicativă (orientată spre destinatar, v. Nida, ED), formală sau estetică, determinată de particularităţile combinatorii ale cuvintelor,

topica şi estetica TS şi TŢ). *Echivalenţa cognitivă* (decurgând din semantismul textului şi complementele noţionale aduse de traducător, bazate pe experienţe reale sau nu) şi *afectivă*, intuitivă, la Lederer; *denotativă* (transmiterea informaţiei pe care TS o vehiculează despre extralingvistic), *conotativă* (respectarea stilului, registrului de limbă, sociolectului, extinderii geografice a expresiilor etc.), *standard* sau normată (conformă genului textului tradus, publicitar, tratat sau manual etc.), *pragmatică* (germ. **pragmatische Äquivalenz**, engl**. pragmatic equivalence,** fr. **équivalence pragmatique**), *dinamică* (germ. **dynamische Äquivalenz,** engl**. dynamic equivalence**, fr**. équivalence dynamique**), adaptată cunoştinţelor cititorului, pentru a fi înţeleasă.

Echivalenţele se stabilesc între texte care se integrează într-o cultură, într-o situaţie de comunicare precisă şi care sunt percepute ca produse ale interacţiunii dintre traducător şi text. Ex. fr. *C. Fremont, le Chevalier Blanc*…(Quo, 1999)., rom. *C.F., salvatorul financiar al*…, avem o echivalenţă şi o adaptare; fr. *capitale de l'omerta*, rom. *capitala tăcerii mafiote*, modulare şi echivalenţă explicitantă, fr. *des histoires de cornecul*, rom. *tromboane*; fr. *république semi-bananière*, rom. *republică pseudo-democrată* (Quo, 2000).

Echivalenţele de traducere sunt de mai multe tipuri. Dintre cele mai vehiculate şi analizate echivalenţe exemplificăm aici câteva. *Echivalenţa dinamică* (*pragmatică* la Werner Koller 1989), pe care Nida o defineşte prin raportare la cea formală (literal-semantică, anticipând poziţia traductivă a lui Berman) se sprijină pe principiul de *răspuns echivalent*, realizabil în plan fizic (*Défense d'entrer, Intrarea interzisă*), diferit de efectul echivalent specific *echivalenţei pragmatice*, manifestat în plan psihic, la nivel emoţional; *echivalenţa funcţională* (germ. **funktionale Äquivalenz** engl**. pragmatic, functional equivalence,** fr**. équivalence fonctionnelle**), este procedeul prin care traducătorul caută în LŢ elemente lingvistice, culturale şi contextuale capabile să contribuie la restituirea unui text funcţional – în accepţia pragmatică – în CŢ şi LŢ, adică un text care să reproducă actele de limbaj ale TS (locuţionare, ilocuţionare şi perlocuţionare), *echivalenţa lingvistică, formală* (fr. **équivalence formelle**, engl. **formal equivalence,** germ. **formale Äquivalenz**, *cf*. Nida 1964), uneori *structurală*, defineşte restituirea

literală a conţinutului şi a formei TS, cu obiectivul şi speranţa că cititorii-ţintă vor recepta acelaşi mesaj (echivalent ca formă şi conţinut) precum cititorii-sursă. Acest tip de echivalenţă corespunzător traducerii literale (Berman, 1985) ar trebui să asigure respectarea identităţii culturii şi limbii sursă, fiind orientată către TS devenit referinţa normelor de fidelitate. *Echivalenţa paradigmatică* este o traducere printr-o formă flexionară a unităţii de traducere lexicale din LS sau prin elemente ale limbii care aparţin aceleiaşi clase morfo-sintactice şi/sau semantice, care posedă între ele relaţii virtuale de substituţie. *Echivalenţa paradigmatică*, realizată mai ales prin transpoziţie presupune, aşadar, o corespondenţă între planurile gramaticale ale textelor aflate în relaţie de traducere, TS şi TŢ. Reţinem un exemplu de echivalenţă paradigmatică, bazat pe o praradigmă interlinguală de tip semantic:

Fr. ***L'apprentissage*** *est nécessaire à tout être humain*
Rom. **Pregătirea/Şcoala/Educaţia/Învăţătura/Studiul** este necesară oricărei fiinţe umane

Stabilirea sau manifestarea acestei corespondenţe permite substituirea unor elemente gramaticale din TS cu altele în TŢ, fără ca sensul enunţului vehiculat în TŢ să se modifice în vreun fel.
Echivalenţa sintagmatică poate îmbrăca două forme: pe de-o parte, este restituirea prin calc frazeologic ori traducere literală a unei unităţi de traducere al cărei sens nu este egal cu adiţionarea sensurilor elementelor calchiate (lexical, sintactic, semantic); pe de altă parte, este echipolentă traducerii idiomatice, constând în redarea prin echivalenţă stilistică ori referenţială a unei unităţi de traducere sintagmatice, idiomatice ori reprezentată de o colocaţie printr-o altă sintagmă proprie LŢ şi echivalentă semantic cu aceea din LS. Exemplul prezentat mai sus ar putea fi considerat rezultatul unei calchieri sintactice a TS, dar nu este decât exprimarea firească în LŢ. Dacă s-ar respecta îmbinarea sintagmatică din LS, engl. *when two Sundays come together*, ar fi ininteligibil în limba română. Se impune aici o echivalenţă funcţională: rom. *la paştele cailor*, *la sfântul aşteaptă*, la calendele greceşti; fr. *à la saint Glin-Glin.*

Echivalenţa referenţială face trimitere la subiectul tratat de TS şi TŢ; aşadar, face referire la aceeaşi realitate, aceea specifică LS şi nu la o realitate posibil analogă celei descrise, tratate, prezentate etc. în TS. *Echivalenţa semantică* caracterizează raportul dintre TS şi TŢ, atunci când au acelaşi conţinut semantic sau semiotic (=semnificat). Astfel, într-o teorie a comparaţiei, metafora *Julieta este soarele* (din piesa shakespeariană *Romeo şi Julieta*) sau *Ahile este un leu* este echivalentă semantic cu comparaţia *Julieta este ca soarele*, respectiv *Ahile este ca un leu* (Moeschler şi Reboul 1999, 377, 383). Aşadar dacă semnificaţia literală este falsă (Julieta nu este soarele, nici Ahile un leu), cea figurată este adevărată (Julieta este ca soarele, iar Ahile ca un leu). *Echivalenţa stilistică* se raportează la o relaţie funcţională între elementele stilistice ale TS şi cele ale TŢ cu scopul de a obţine o identitate expresivă sau afectivă între TS şi TŢ, fără ca sensul enunţului să suporte modificări.
Fr. équivalence;
Engl. equivalence;
Germ. Äquivalenz;
Sp. equivalencia;
Rus. соответствие.

ECONOMIE

Procedeu de traducere care ţine de tehnicile de redactare şi constând în redarea concisă, concentrată a unui enunţ din LS, prin mai puţine cuvinte în LŢ (Delisle 2003, 38).
Cf. CONCIZIE, DILUARE, IMPLICITARE, TRANPOZIŢIE. De exemplu:
fr. *La voiture est* ***hors d'usage,***
rom. *Maşina e* ***stricată*****,**
fr. *Pensez-****y***!
rom. *Gândiţi-vă* ***la asta***!
fr. *Elle se demandait* ***pourquoi*** *son fils n'avait pas réussi…*
rom. *Se întreba* ***din ce motive*** *fiul ei nu reuşise…*
Fr. économie, dépouillement, réduction, concentration;
Engl. economy;

Germ. Reduktion, Sprachökonomie;
Sp. economía, concentración, condensación;
Rus. трансформация.

EMPATIE

Termen care defineşte starea de congenialitate, afinitatea intelectuală şi emoţională care există între un autor (poet, prozator, dramaturg, romancier, eseist) şi traducătorul lui, el însuşi scriitor (poet, prozator etc.). Termenul *empatie*, preluat în traductologie de la Bahtin prin Teodorov, care defineşte, în literatură şi estetica receptării, facultatea sau capacitatea romancierului de a se identifica cu personajele sale, se referă în traductologie la capacitatea traducătorului de a se identifica cu autorul (vezi şi Cordonnier 1995). Traducerea presupune existenţa empatiei drept condiţie necesară pentru realizarea ei.
Cf. TRADUCERE LITERARĂ.
Fr. empathie;
Engl. empathy;
Germ. Empathie;
Sp. empatía;
Rus. сопереживание.

ENTROPIE

Pierdere inerentă survenită în timpul desfăşurării activităţii de traducere, degradare pe care o suportă informaţia în procesul de transfer dintr-o limbă în alta (Ladmiral 1979, 19; Delisle 2003, 39, 53). Sin. PIERDERE.
Cf. PIERDERE SEMANTICĂ, PIERDERE STILISTICĂ.
Fr. entropie, perte;
Engl. loss;
Germ. Informationsverlust, Entropie;
Sp. entropía;
Rus. потеря.

ENUNŢ

Enunţul este produs de emiţător/enunţător în actul de comunicare realizat într-o situaţie dată. Nu se confundă cu **fraza** (germ. **Satz,** fr. **phrase**, engl. **sentence**) care are cel puţin un verb conjugat. În enunţare este importantă referinţa (nu dihotomia semnificant/semnificat), adică trimiterea la obiecte reperate în raport cu situaţia sau detaşate de situaţia de enunţare. Enunţarea se stabilizează din punct de vedere cultural în funcţie de aptitudinile psihice şi culturale ale cunoştinţelor co-participanţilor în procesul enunţării (Moeschler şi Reboule 1999, 305-307).
Fr. énoncé/énonciation;
Engl. utterance, statement;
Germ. Aussage;
Sp. enunciado;
Rus. высказывание.

ETNOTRADUCERE

Etnotraducerea (Stefanink, 1995, 1999, 2000) este un tip de traducere, studiată de etnotraductologie. Acest tip de traducere, deşi nu contestă principiile general acceptate de traducători şi clar formulate de comunitatea traductologilor, se bazează în primul rând pe presupunerile speculative pe care le poate avea şi, eventual, emite o persoană, în cazul nostru traducător în devenire, despre un proces sau despre un produs (rezultat) cu desăvârşire necunoscut emiţătorului de presupoziţii, de prejudecăţi traductive.
Fr. ethnotraduction;
Engl. ethnotranslation;
Germ. Ethnoübersetzung;
Sp. traducción etnográfica;
Rus. этноперевод.

ETNOTRADUCTOLOGIE

Etnotraductologia (Stefanink 2000, 26), bazată pe principiile etnoştiinţei, analizează concepţii latente, interiorizate şi semiconştiente, prejudecăţi

traductive, idei preconcepute despre un fenomen sau o activitate încă necunoscută sau încă nepracticată şi efectul lor asupra activităţii în sine (Stefanink 1999, 76-100). Etnotraductologia exploatează rezultatele din domeniul etnoştiinţei şi le aplică în traducere şi, mai ales în formarea traducătorilor, concentrându-se pe actantul acestui proces, studentul-traducător (Stefanink 1995, 265-293).
Cf. DIDACTICA TRADUCERII.
Fr. ethnotraductologie;
Engl. ethnotranslation;
Germ. Ethnotranslatologie;
Sp. traductología etnográfica;
Rus. этнопереводоведение.

EXPANSIUNE

Expansiune (ca şi antonimul său *contragere*) este o tehnică de obţinere a structurilor sintactice sinonime şi se referă la grupul nominal în ansamblu, incluzând pe lângă substantivul propriu-zis, adjective, determinanţi prepoziţionali, propoziţii relative, care reprezintă expansiunea centrului substantival (*cartea*, din exemplul: *Cartea nouă de poveşti pe care am cumpărat-o ieri* a fost foarte scumpă, *cf. D*ŞL 2001, 208). V. şi Newmark (1995).
Fr. expansion;
Engl. expansion, amplification;
Germ. Expansion;
Sp. expansión.

EXPLICIT

Substantivul *explicit* identifică acea parte a comunicării care apare clar exprimată în mesaj (Moeschler şi Reboule 1999, 295). Astfel, comparaţia este explicită, metafora este implicită.
Cf. IMPLICIT.
Fr. explicite;
Engl. explicit information;

Germ. explizit;
Sp. explícito;
Rus. эксплицитная информация.

EXPLICITARE

Procedeu de traducere constând în introducerea în TŢ, pentru mai multă claritate, a unor precizări neformulate în TS, dar care se degajă din contextul cognitiv/din situaţia descrisă (Ţenchea 1994, 163-172, 2001, 59-77). *Cf.* ADAOS/ADĂUGARE, SUB-, SUPRA- TRADUCERE. Este o strategie de rezolvare a unui fenomen de transfer cultural sau de civilizaţie (Lederer 1994, 126; Trandem 2001, 2), utilizată atunci când împrumutul, calcul sau echivalenţa nu ajută la actualizarea semnificaţiei intenţionate de autor. Perifraza explicativă anihilează orice urmă a semnificantului, reţinând doar conotaţiile caracteristice ale semnificatului (Moeschler şi Reboule 1999, 84, 86). Ex. fr. *la peste brune*, rom. *nazismul,* fr. *caucus,* rom. *sufragiu indirect* (Quo 2000).
V. DILUARE, SUPRATRADUCERE, DETERMINOLOGIZARE.
Fr. explicitation;
Engl. explicitation;
Germ. Explizitation;
Sp. explicitación;
Rus. прием лексических добавлений.

EXPRESIE IDIOMATICĂ /IDIOTISM

Expresie, formă fixă, construcţie specifică unei limbi date şi care nu este traductibilă literal în altă limbă, deoarece sensul unei expresii idiomatice (idiotism) nu poate fi dedus din analiza structurii şi sensului elementelor care intră în componenţa acesteia. Exemple de idiotisme: românisme, anglicisme, franţuzisme, germanisme, americanisme etc. De exemplu, traducere literală a expresiei idiomatice fr. *Ne pas avoir sa langue dans sa poche* nu înseamnă nimic şi nici nu redă ideea de „a avea replică", „a fi tare în replici". Expresiile fixe nu trebuie schimbate, de aceea nu se recomandă traducere literală. Ele funcţionează ca unităţi de traducere al

căror sens global nu poate fi redat de suma sensurilor elementelor componente. Pentru traducerea idiotismelor, expresiilor frazeologice, a proverbelor se recomandă aflarea echivalenţei funcţionale, existente în limbă. Fr. *C'est la cour du roi Pétaud,* rom. *ţara* sau *satul lui Cremene* (Berg 1968, 77).
Fr. idiotisme; expression sau **tournure idiomatique;**
Engl. idiomatic expression, idiom;
Germ. idiomatische Wendung;
Sp. expresión idiomática, giro idiomático, idiotismo;
Rus. идиома / идиоматическое выражение.

EXTENSIUNE

Extensiune se opune *intensiunii* sau *comprehensiunii* şi este un concept logic utilizat în descrierea sensului sau a definiţiei lui. Extensiunea poate corespunde referinţei când termenul este utilizat în enunţ şi semnul semnifică un obiect prin intermediul unei proprietăţi, dar poate corespunde şi denotaţiei când desemnează obiectul (-ele) de care semnul este legat (*cf. DŞL* 2001, 210). Să amintim diferenţa de extensiune dintre substantivul propriu şi substativul comun (Ballard 2001, 107), extensiunea naratologică: prelungire artificială – în relatare – a duratei evenimentelor (Genette).
Fr. extension;
Engl. extension;
Germ. Extension;
Sp. extensión.

EXTRANIETATE

Accepţiunea termenului juridic *extraneitate*, „caracter străin al unui element cuprins într-un raport juridic, necesitând aplicarea unei legi nenaţionale" (*cf.* DEX), este extrapolată cu mai mult succes în domeniul traductologic, decât termenul *străinietate, calchiat după franceză, şi serveste la identificarea elementelor extranee dintr-un text sau a

caracterul străin al acestuia, imposibil de redat prin acclimatizare, naturalizare sau adaptare în LŢ.
Fr. étrangéité; étrangeté;
Engl. strangeness;
Germ. fremdes Element, Fremdheit;
Sp. extranjerización.

F

FIDELITATE

Calitatea unei traduceri care respectă cât mai mult posibil intuiţia presupusă a autorului TS (judecă exactitatea TŢ în raport cu fondul) şi a cărei formulare în LŢ este în conformitate cu folosirea limbii şi stilisticii acestei limbi (judecă calitatea legată de formă). Criteriile de fidelitate variază în funcţie de strategiile de traducere (liberă, literală) şi după domeniul, genurile şi funcţiile textelor. Dimensiunile *fidelităţii*: subiectivitatea (intenţia autorului), istoricitatea (intenţia culturii), funcţionalitatea (intenţia cititorului, implicit a traducătorului). *Fidelitatea* este un aspect extrem de important de care trebuie ţinut seama în teoria şi practica traducerii (Hurtado Albir 1990, 211, 218). Raportul dintre original şi traducere nu poate fi neglijat, deoarece traducerea se apreciază numai prin raportare la original, nu prin comparaţia cu o altă traducere (metoda comparativă cu mai multe TŢ are obiective punctuale). Noţiune-cheie în reflecţiile asupra traducerii, *fidelitatea* cunoaşte o diversificare de formule şi accepţiuni (*v.* şi Mounin 1955; Zuber 1995): *fidelitate* faţă de autor/de text, fidelitate faţă de LS (les sourciers), dar şi faţă de LŢ (les ciblistes), faţă de destinatarul traducerii şi epoca de creaţie, fidelitate faţă de intenţia autorului etc. Orice ierarhizare a priorităţilor se dovedeşte a fi aleatorie. Traducerea este ceea ce vrea traducătorul ca ea să fie. Analiza oscilaţiilor între traducerea sensului şi traducerea literei pune în evidenţă *fidelitatea* ca piatră de temelie a teoriilor traducerii. Traducătorul este victima canoanelor estetice şi literare ale timpului său. Traducerea trebuie să treacă însă prin distrugere pentru a-şi

găsi salvarea într-o altă limbă, dar nu o distrugere totală, pentru că se va reţine esenţialul, specificul spuselor autorului. Fidelitatea trebuie judecată în funcţie de finalitatea TS şi de finalitatea pe care traducătorul o atribuie TŢ, în urma constrângerilor de diverse tipuri care acţionează asupra lui (*v.* şi Gile 1982, 34-36). În funcţie de finalitatea atribuită, se aleg strategia şi procedeele de traducere pertinente atingerii obiectivului: respectarea fidelităţii declarate uneia sau alteia dintre instanţele menţionate mai sus.
Cf. INTENŢIONALITATE, ACCEPTABILITATE, GREŞEALĂ DE TRADUCERE, CONTRASENS, SENS FALS, NONSENS.
Fr. fidélité;
Engl. faithfulness, fidelity;
Germ. Treue;
Sp. fidelidad;
Rus. верность.

FINALITATE

Conceptul de *finalitate* (Ladmiral 1979, 19) desemnează scopul care a stat la baza producerii unui text, discurs, enunţ. În funcţie de tipul de text predominant căruia îi corespunde, deoarece un text poate avea una (text informativ) sau mai multe finalităţi (text argumentativ), traducătorul îşi fixează obiectivele (Hurtado Albir 1990, 212-219). În practică, în general, şi în practica traducerii, în special, problematica stabilirii finalităţii unui text decurge din stabilirea relaţiei dintre situaţia de comunicare (sursă) şi situaţia de receptare (ţintă), de identificarea intenţiei de comunicare a autorului (Reiss şi Vermeer 1984; Larose 1989; Nord 1993; Reiss 2002). În traducerea textelor neliterare, accentul cade adesea pe înţelegerea TŢ, traducătorul fiind nevoit să distingă între finalităţile reale şi finalităţile false, privilegiindu-le pe primele. Finalitatea TS joacă un rol esenţial, alături de tipul de text, în alegerea strategiei de traducere.
Cf. TIPOLOGIA TEXTELOR, STRATEGIE DE TRADUCERE.
Fr. finalité;
Engl. function;
Germ. Skopos;
Sp. finalidad;
Rus. прагматика перевода.

FIŞĂ TERMINOLOGICĂ

Fişa terminologică dintr-o bancă de date este asemănătoare cu un articol de dicţionar, cu fişa unui produs sau a unui client, şi conţine următoarele informaţii: un termen-vedetă sau o intrare, o definiţie, indicarea domeniului, sinonime, dacă există, echivalentele lexicale sau terminologice în una sau mai multe limbi şi, dacă este cazul, un exemplu de utilizare contextuală, mărci ale uzului şi informaţii tematice enciclopedice.
Fr. fiche terminologique;
Engl. term entry;
Germ. terminologischer Standard-Datensatz;
Sp. ficha terminológica.

FOAIE

Pagină nestandardizată care este numerotată. Când se calculează costul unei traduceri, numărul foilor nestandardizate este redus la cel al paginilor standard. Astfel, un document de 300 de pagini poate corespunde unui document tradus de 200 sau 100 de pagini.
Cf. RÂND, PAGINĂ.
Fr. feuillet;
Engl. page;
Germ. Blatt;
Sp. hoja;
Rus. страница.

G

GLOSĂ

Glosa este un simplu cuvânt sau o frază care are drept corespondent un alt cuvânt sau o altă frază într-o altă limbă, într-un limbaj sau într-un

idiolect (DITL). Aceasta nu este o definiţie completă a acestui cuvânt sau a acestei fraze, deoarece aceasta ar trebui să includă toate semnificaţiile susceptibile de a se actualiza în contexte variate. Un traducător nu trebuie să se limiteze la a traduce cu ajutorul glosei, ci trebuie să ia în considerare contextele lingvistice şi extralingvistice sursă şi ţintă pentru a putea determina, prin analiză, care este cuvântul cel mai potrivit pentru a traduce sensul unui cuvânt-sursă. Astfel, *om* este glosa standard pentru gr. *anthropos*, dar *om* nu este o definiţie completă pentru *anthropos*, care are şi alte semnificaţii, „om perfect, om ideal, om universal, om complet, conform tradiţiei platoniciene". În sens general, *anthropos* (<gr. *ano-* „spre înalt, în sus" şi *tropein* „a privi") înseamnă fiinţă care priveşte spre înalt, năzuieşte mai sus, aflată în conexiune cu ceea ce se întâmplă deasupra ei, dar conştientă de intelectul ei şi intuind, totodată, o dimensiune spirituală sau metafizică. *Om*, fiinţă, înseamnă atât „bărbat", cât şi „femeie", deoarece, atunci când filozofii vorbesc despre om, subiectul este de fapt *umanitatea*, nu masculinitatea (DITL).
Cf. NOTĂ DE TRADUCERE.
Fr. glose;
Engl. gloss;
Germ. Glosse;
Sp. glosa;
Rus. единичное /постоянное соответствие.

GREŞEALĂ DE LIMBĂ

Eroare care apare în TŢ şi este determinată de o cunoaştere insuficientă a gramaticii, lexicului sau ortografiei LS (Delisle 2003, 41). Dintre cele mai frecvente greşeli de limbă menţionăm: *barbarismele, solecismele, interferenţele şi improprietăţile*. Greşelile de limbă marchează calitatea traducerii, de aceea, în aprecierea traducerii, greşelile de limbă sunt tratate adesea alături de greşelile de traducere. Dintre cele mai frecvente greşeli de limbă menţionăm: *barbarismele* (*resolver* în loc de *résoudre* sub influenţa rom. *a rezolva*, *Vous *faisez, des *chevals*), *solecismele* (*toate mai multe persoane* sau *Des cravates à 20 euros chaque* în loc de *chacune*), *interferenţele* (morfologică – acordarea genului feminin substantivelor din fr. *problème,*

theme, masque, casque etc. – şi sintactică – *acţionează *de o manieră…* după modelul francez *d'une manière*, pentru *într-o manieră*) *şi improprietăţile* (uneori colocaţii inexacte, **glande lacrimogene*, **gaze lacrimale*). Ele sunt determinate de o cunoaştere insuficientă a gramaticii, lexicului sau ortografiei LS. Cultismele, snobismele lexicale ori împrumuturile de lux, utilizate de autori pentru personalizarea stilului, idiolectului (*Marea Naţie-Sora-de-la-Atlantic s-a arătat* ***ambetată***, în *Evenimentul regional al Moldovei,* www. evenimentul.ro/local*,* 23 martie 2005, *déjà vu* etc., *Suprarealismul nu e* ***rejetat*** *din intoleranţă specific modernă, Antiutopia onirică* ***abhoră*** *concretul realităţii, …literatura trebuie să rămână total* ***mefientă*** *faţă de seducţia psihanalizei, (Re)scriitura:* ***ecorşare*** *şi agonie onto-retorică*, Buciu 1998, 20, 41, 44, 160*; text, adică un spaţiu al transformării* ***langajiere***, D. Ţepeneag*, „Scânteia" şi „Europa liberă" m-au făcut celebru*, citat de Buciu, 1998, 44), sunt condamnabile în traducerea care nu urmăreşte a sublinia o caracteristică sociolectală particulară. *Copil african* ***denutrit*** (Eco 2004, 24, traducere din italiană de Mihaela Şchiopu), deşi în română termenul standardizat este *subnutrit*, se foloseşte *subnutriţie* pentru a desemna o nutriţie insuficientă, *malnutriţie*, *subalimentare* sau *subalimentaţie* şi, mai rar, în jargonul profesional, **denutriţie* cu adjectivul **denutrit*. Greşelile de limbă marchează calitatea traducerii, de aceea, în evaluarea traducerii, greşelile de limbă sunt tratate împreună cu cele de traducere, deşi sunt doar conjunctural traductive (Hattim 2001, 168-168; Lungu Badea 2005).

Cf. GREŞEALĂ DE TRADUCERE, BARBARISM, SOLECISM, COLOCAŢIE.

Fr. faute de langue;
Engl. language error;
Germ. Sprachfehler;
Sp. error de lengua;
Rus. языковая ошибка**.**

GREŞEALĂ DE TRADUCERE

Greşeala de traducere nu este numai o fisură care apare în instrucţiunile de traducere, adică o deviere de la modelul de traducere ales (Nord 2005,

186), este o eroare care apare în TŢ ca urmare a unei interpretări greşite sau a unei înţelegeri eronate a unei unităţi de traducere, a unui segment din TS. Acest tip de eroare se manifestă prin sens fals, contrasens, nonsens, adăugare, analogie ori asociaţie falsă, omisiune etc. (Ladmiral 1979, 56-57; Delisle 2003, 41). „Numeroase sunt şi greşelile de interpretare şi traducere în perspectiva diacronică, de pildă substantivul *surgeon*, astăzi „chirurg", odinioară „doctor " – ca în *Călătoriile lui Gulliver* (tradus greşit prin „chirurgien" de editura Garnier Frères." (Levitchi 1975, 33).

De regulă, greşelile de traducere se împart în două categorii: greşeli aşa-zis *minore* (alunecări stilistice, de exemplu), întrucât mesajul nu este alterat, şi *majore* (nonsens, contrasens etc.) care presupun devieri de la intenţia TS; dar am putea şi despre greşeli de traducere: 1) de natură sintactică (literalism sintactic, calc sintactic), lexicală (barbarism, interferenţă, asocieri false), semantică (în caz de: hapax nerecunoscut, cultureme, termeni specifici) provocate de soluţii traductive aproximative, imprecise, inadecvate; 2) determinate de o înţelegere greşită, inevitabil o exprimare neinspirată pentru economia TS şi TŢ; 3) individuale (dificultăţi) sau colective (probleme). Exemple de greşeli de traducere: *adăugarea, anglicismele, franţuzismele, germanismele, americanismele, asociaţiile false, sensul fals, contrasensul, nonsensul, omisiunea nejustificată*.

Sensul fals poate decurge tocmai din literalismul neinspirat aplicat: fr. *les paramètres pris en compte lors de la dernière reconfiguration*, restituit în rom. prin *parametrii luaţi în considerare în timpul ultimei reconfigurări*, faţă de *parametrii existenţi în momentul ultimei reconfigurări*; ori dintr-o greşeală de limbă, ca interpretarea defectivă a unei prepoziţii, a unei locuţiuni prepoziţionale etc.: *Le Parlement roumain a refusé mercredi d'accorder l'investiture au gouvernement proposé par l'économiste Lucian Croitoru* [...], ***à moins de trois semaines de*** *l'élection présidentielle*. (AFP, Flash actualité: International, Roumanie, 04/11/2009, restituire prin sens fals/contrases: [...] ***la trei saptamani de la*** *alegerile prezidentiale*, faţă de exprimarea corectă*: **cu/la numai/doar** trei săptămâni înainte de alegerile prezidenţiale.*

Cea mai gravă greşeală de traducere rămâne nonsensul: fr. *évocation d'**une enfance pied-noir*** (NE) este restituit surprinzător prin rom. *prezentarea*

unei copilării în picioare negre. Greşeli de traducere pot fi şi anglicismele (*business, sandwich* sau *software*), franţuzismele, germanismele, americanismele, omisiunea nejustificată (Lungu Badea 2005), traducerea literală: fr.: Un Fréron […] un *faiseur de feuilles* (Voltaire); rom.: Un Fréron […] un **făcător de frunze* (traducere studenţi).
Cf. GREŞEALĂ DE LIMBĂ, BARBARISM, SOLECISM, COLOCAŢIE, CONTRASENS; NONSENS; SENS FALS.
Fr. faute de traduction;
Engl. translation error;
Germ. Übersetzungsfehler;
Sp. error de traducción;
Rus. ошибка перевода.

H

HIPERONIM

Termen nominal, substantiv, termen generic, sinonim la nivel de generalitate imediat superioară (*Hachette Multimedia*, web). De exemplu *pasăre* pentru hiponimul *vrabie*, *fruct* pentru hiponimele *portocală*, *măr* etc. Traducerea prin hiperonim ar putea duce la determinologizare, iar invers, prin hiponim, la terminologizare. Alegerea unui hiperonim depinde de domeniu, deoarece nu există un hiperonim în sine, un termen putând fi hiperonimul altui termen dintr-un anumit punct de vedere. Hiperonimul lui *vită* este carne albă în cărţile de bucate, *bovin* în domeniul zoologiei, *vaca* într-un dicţionar general. Fr. *couteau* este termenul generic sau hiperonimul hiponimelor din limba franceză *canif, poignard*. Relaţia dintre hiperonim şi hiponimele sale este descrisă adesea cu ajutorul semelor distinctive: /care taie/, /format dintr-o lamă/, /prezintă o siguranţă/, /de dimensiune/... Hiponimele au mai multe seme distinctive decât hiperonimul. Uneori hiperonimele din LS nu au un corespondent în LŢ şi, în asemenea situaţii, traducătorul este obligat să folosească un hiponim; în alte cazuri, hiperonimul îşi construieşte hiponimele prin compunere în LS, în timp ce în LŢ se folosesc termeni diferiţi. De

exemplu: engl. *room: bedroom, dining room* şi rom. *cameră: dormitor, sufragerie*.
În engleză *bus* este termen generalizat, în timp ce în alte limbi funcţionează ca termen generic (hiperonim), precum în fr. *bus*, cu termenii speicifici (hiponime) *autobus, microbus*, sau apare doar ca element de compunere în rom., *-buz* (*autobuz, microbuz*).
Cf. DŞL (2001, 278) există *hiperonime maximale*, de fapt *patonime*, adică unităţi lexicale care pot face trimitere atât la persoane şi lucruri, cât şi la noţiuni abstracte (*ceva, chestie, lucru, chose, machin, truc* etc.).
Cf. CONTEXT LINGVISTIC, CONTEXT EXTRALINGVISTIC, HIPONIM.
Fr. hyperonyme/générique;
Engl. superordinate term;
Germ. Hyperonym;
Sp. hiperónimo;
Rus. гипероним.

HIPERONIMIZARE

Hiperonimizarea sau generalizarea este o tehnică de traducere. Această constă în redarea unui termen specific (hiponim) din TS printr-un termen general (hiperonim) în TŢ.
V. HIPERONIM, HIPONIM, HIPONIMIZARE, DETERMINOLOGIZARE.
Fr. hyperonymisation;
Engl. generalization;
Germ. Generalisierung;
Sp. hiperonimización.

HIPERTRADUCERE

Principiu defectuos de traducere ce constă în a alege sistematic dintre mai multe posibilităţi de traducere, toate acceptabile, turnura a cărei formă este cea mai îndepărtată de expresia originală (Delisle 2003, 43).
Cf. SUBTRADUCERE, SUPRATRADUCERE.
Fr. hypertraduction;

Engl. hypertranslation;
Germ. Korrespondenzvermeidung;
Sp. hipertraducción.

HIPONIM

Hiponimul este un termen nominal specific, subordonat semantic hiperonimului (*Hachette Multimedia*). Hiponimul poate fi şi un termen derivat de la termenul generic. *Iris* şi *trandafir* sunt hiponime ale hiperonimului *floare*. Traducerea prin hiperonime, atunci când nu se cunoaşte termenul specific, permite transmitea mesajului, alterează intenţia autorului şi antrenează pierderi semantice şi stilistice. Astfel, *Admirez cette subtile* ***harmonie de nunces*** (fiecare grad prin care poate să treacă o culoare), va fi redată prin *admiraţi această subtilă* ***armonie de nuanţe***, nu **de culori*, sens fals. *Culoare* este hiperonim pentru hiponimele *roşu, galben, negru, verde*, aşa cum *roşu*, de pildă, este hiperonim pentru nuanţele sale, hiponime (*roşiatic, roşcat, frez, trandafiriu, arămiu*). Iată un alt exemplu de denaturare a sensului, determinat de o dublă insuficienţă lexicală. Deşi contextul l-a ajutat pe traducător să identifice hiperonimul în enunţul *les* ***orties*** *sont des plantes qui* ***piquent***, rom. **plante care *pică* [înţeapă], acest lucru este insuficient şi ambiguu. Doar hiponimul *urzicile* redă sensul. Cel de-al doilea element lexical problematic este *piquer* echivalat eronat (prin analogie falsă) de traducător cu *a pica*.
Cf. HIPERONIM, ANALOGII FALSE, HIPERONIMIZARE, HIPONIMIZARE.
Fr. hyponyme, spécifique;
Engl. subordinate term;
Germ. Hyponym;
Sp. hipónimo;
Rus. гипоним.

HIPONIMIZARE

Hiponimizarea este o tehnică de traducere semantică prin care un termen general (hiperonim) din TS este restituit în TŢ printr-un termen specific (hiponim).

V. HIPERONIMIZARE, HIPONIM, DETERMINOLOGIZARE.
Fr. stratégie hyponymique;
Engl. hyponymy;
Germ. Hyponymie;
Sp. hiponimización.

I

IDIOLECT

Conceptul de *idiolect*, specific semanticii interpretative, desemnează stilul şi limbajul unui scriitor, aşa cum se degajă ele din studiul textelor acestuia. Idiolectul unui scriitor sau al unui personaj cuprinde elementele care asigură specificitatea şi identitatea exprimării. Prin extensie, se referă şi la ansamblul de trăsături lingvistice specifice unui individ dar nu se confundă cu argoul (Ducrot şi Schaeffer 1996, 95).
Cf. ARGOU, JARGON, METALIMBAJ.
Fr. idiolecte;
Engl. idiolect;
Germ. Idiolekt;
Sp. idiolecto;
Rus. идиолект.

IMPLICIT

„Parte a comunicării care nu apare explicit în mesaj" (Pottier 1974, 324-325, trad. n. – G.L.B.). Orice enunţ are o parte explicită şi, eventual, una implicită. Când există un implicit, care poate fi mai consistent decât explicitul şi pentru a cărui traducere trebuie mers dincolo de simplul obiectiv al semnalării unei evidenţe, traducătorul trebuie să selecteze semele care suscită o anumită reacţie din partea cititorului (Salama-Carr 2003, 99-108). Deşi legat de lingvistic, implicitul mizează şi pe extralingvistic (Hurtado Albir 1990, 84-85).

Cf. ALUZIE, CULTUREM, CONOTAŢIE, EXPLICIT.
Fr. implicite;
Engl. implicit information;
Germ. Implizit;
Sp. implícito;
Rus. имплицитная /подразумеваемая информация.

IMPLICITARE

Procedeu de traducere care constă în a nu formula în LŢ elemente informaţionale din TS, aceste detalii reieşind din context, din situaţia descrisă sau din presupoziţiile extradiscursive (Ţenchea 2001, 59-77).
Ant. EXPLICITARE.
Fr. implicitation;
Engl. implicitness;
Germ. Verknappung, Implikation;
Sp. implicitación;
Rus. прием опущения.

IMPROPRIETATE

Greşeală de limbă ce constă în a folosi un cuvânt în contrasens, adică în a-i acorda un sens inexact sau contrar uzanţei (Delisle 2003, 44). Ex. *glande* ****lacrimale****/gaze* ****lacrimogene*** folosite în combinaţie inversă.
Cf. GREŞEALĂ DE LIMBĂ, COLOCAŢIE, BARBARISM, SOLECISM.
Fr. impropriété;
Engl. inappropriate expression;
Germ. sprachliche Ungenauigkeit;
Sp. uso impropio;
Rus. неуместность.

INCREMENTARE

Inserarea sensului unui termen, referent cultural, substantiv propriu în text, nu într-o notă (*cf.* Claude şi Demanuelli, în Demanuelli 1995, 91).

Este un procedeu prin care se amplifică numărul, deci cantitatea de cuvinte (explicative), ceea ce duce, inevitabil, la modificarea dimensiunii TŢ. *Cf.* EXTENSIUNE, COMPENSAŢIE.
Fr. incrémentialisation;
Engl. increment;
Germ. Inkrementation;
Sp. incrementación.

INFORMATIVITATE

Caracteristică a textualităţii referitoare la informaţiile conţinute de un text, la numărul acestora şi la caracterul informativ al textului. *Cf.* BAGAJ COGNITIV, COMPLEMENT COGNITIV, TEXTUALITATE.
Fr. informativité;
Engl. informativeness;
Germ. Informativität;
Sp. informatividad;
Rus. информативность.

INTENŢIE

Rezultatul cognitiv şi emoţional pe care autorul vrea să-l producă asupra cititorului virtual. Pe lângă *intenţia psihologică a autorului*, trebuie să notăm şi *intenţia operei,* adică intenţia semantică a TS, *intenţia culturii, intenţia traducătorului, intenţia cititorului* (Eco 1969, 1990; Nanni 1980, 1999; Hurtado Albir 1990, 45-94; Everaert-Desmedt 1991).
Cf. FINALITATE.
Fr. intention (de la culture, de l'auteur, de l'oeuvre, du texte, du lecteur, du traducteur); **vouloir-dire**;
Engl. intention (authorial intention)**; text function;**
Germ. Intention, Absicht, Textfunktion;
Sp. intención, querer decir;
Rus. намерение автора / прагматика текста.

INTENŢIA TRADUCĂTORULUI

Rezultatul cognitiv şi emoţional pe care traducătorul îl produce asupra cititorului său prezumtiv. Acest rezultat poate fi similar celui scontat de autor sau poate fi, involuntar sau nu, modificat de traducător, în funcţie de condiţiile de receptare a TŢ (*v.* şi traducere şi hermeneutică la Steiner 1978).
Cf. BAGAJ COGNITIV, CONSTRÂNGERE, INTENŢIE, FINALITATE, INTENŢIONALITATE, ACCEPTABILITATE.
Fr. intention (psychologique)/visée du traducteur;
Engl. translator's intention;
Germ. Absicht des Übersetzers;
Sp. intención del traductor;
Rus. прагматика перевода.

INTENŢIONALITATE

Noţiunea, care se referă la emiţător, întâi la autor, apoi la traducător, ca emiţător de gradul doi, se află în relaţie de complementaritate, de reciprocitate cu noţiunea de *acceptabilitate* şi presupune că un text coeziv şi coerent trebuie creat în mod intenţionat pentru a putea fi utilizat în procesul interactiv al comunicării. Echivalenţele literală, lingvistică şi semantică, favorizează intenţionalitatea TS şi sunt dictate de natura textului.
Cf. ACCEPTABILITATE, TEXTUALITATE.
Fr. intentionnalité;
Engl. intentionality;
Germ. Intentionalität;
Sp. intencionalidad;
Rus. интенциональность.

INTERFERENŢĂ

Se poate vorbi despre interferenţă ca greşeală de limbă şi, implicit, de traducere, în cazul în care un vorbitor bilingv sau un traducător

utilizează în LŢ o trăsătură fonetică, morfologică, lexicală sau sintactică specifică LS. Împrumutul şi calcul sunt adesea rezultatul interferenţelor, dar ele sunt fie integrate în sistemul LŢ, fie în curs de integrare (Delisle 2003, 44; Gile 1995, 91, 97, 112-113). Interferenţa este individuală şi involuntară. Astfel, un român care vorbeşte franceza poate da cuvintelor franţuzeşti *problème, thème, masque* etc. genul feminin corespunzător în română (interferenţă morfologică); iar un francez care vorbeşte româneşte poate folosi în română corespondentul prepoziţiilor, locuţiunilor prepoziţionale, adverbiale etc. din franceză (interferenţă sintactică), *acţionează *de o manieră…* după modelul francez *d'une manière*, în timp ce un român va folosi *într-o manieră*. Greşeală de traducere constând în introducerea în TŢ a unui fapt de limbă propriu LS, interferenţa se poate produce la toate nivelurile: morfologic, lexical, sintactic, stilistic, cultural. *Cf.* GREŞEALĂ DE LIMBĂ, GREŞEALĂ DE TRADUCERE, CALC, BARBARISM, SOLECISM.
Fr. interférence;
Engl. interference;
Germ. Interferenz;
Sp. interferencia;
Rus. перенос.

INTERFERENŢĂ CULTURALĂ

Este argumentul invocat în cercetarea traducerii culturale (v. REZISTENŢĂ CULTURALĂ) pentru a arăta că nu există dificultăţi de a traduce CS, atunci când există interferenţe între aceasta şi CŢ (Even-Zohar 1978; Toury 1978, 83). Există multiple moduri de realizare a interferenţei culturale: prin traducere, prin acceptarea şi accentuarea unui model străin datorită climatului economic, politic sau administrativ ori tuturor acestor factor conjugaţi.
Fr. interférence culturelle;
Engl. cultural interference;
Germ. Kultural Interferenz;
Sp. interferencia cultural;

INTERPRET

Persoană calificată să asigure traducerea orală, interpretarea, a unui discurs emis oral, înregistrat sau a unui text scris destinat comunicării orale (Seleskovitch şi Lederer 1986; Gile, 1995).
Cf. INTERPRETARE, INTERPRETARE SIMULTANĂ, INTERPRETARE CONSECUTIVĂ, TRADUCERE LA PRIMA VEDERE etc.
Fr. interprète;
Engl. interpreter;
Germ. Dolmetscher, Dolmetscherin;
Sp. intérprete;
Rus. переводчик.

INTERPRETARE

Orice traducere orală dintr-o limbă, LS într-o altă limbă, LŢ care se adresează auditorilor se numeşte interpretare (mai rar, interpretariat). Traducerea orală a discursului unui vorbitor sau a dialogului dintre două/mai multe persoane de către un interpret este de opt tipuri: interpretare simultană (în cabină, la cască), interpretare de conferinţă, interpretare *ad-hoc*, interpretare simultană prin şuşotire (la urechea auditorului, destinatarului discursului), interpretare de teleconferinţă, interpretare mixtă şi interpretare notarială (Seleskovitch şi Lederer 1986; Gile 1995; Lungu Badea 1997).
Sin. INTERPRETARIAT.
Fr. interprétation;
Engl. interpreting;
Germ. Dolmetschen;
Sp. interpretación
Rus. устный перевод.

INTERPRETARE DE CONFERINŢĂ

Interpretarea de conferinţă este interpretarea profesionistă, realizată de regulă în cabină (la cască) şi simultan cu discursul pronunţat de

orator/vorbitor şi asigurată de profesionişti special pregătiţi pentru acest gen de activitate.
V. INTERPRETARE SIMULTANĂ.
Fr. interprétation de conférence;
Engl. conference interpreting;
Germ. Konferenzdolmetschen;
Sp. interpretación de conferencias.

INTERPRETARE AD-HOC

Intermedierea înţelegerii între parteneri de afaceri, bazată pe traducerea orală şi consecutivă a intervenţiilor participanţilor la discuţie, dar şi pe alternarea limbilor de lucru se numeşte interpretare *ad-hoc* (Gile 1995, 12, 146).
Fr. interprétation de liaison;
Engl. ad-hoc interpreting;
Germ. Verhandlungsdolmetschen;
Sp. interpretación de enlace;
Rus. ситуативный перевод.

INTERPRETARE CONSECUTIVĂ

Traducerea orală a unui discurs etc. realizată imediat după producerea acestuia, de cele mai multe ori cu ajutorul notiţe luate în timpul DS (Gile 1995, 12).
Fr. interprétation consécutive;
Engl. consecutive interpretation (interpreting);
Germ. Konsekutivdolmetschen;
Sp. interpretación consecutiva;
Rus. последовательный перевод.

INTERPRETARE SIMULTANĂ

Traducerea orală a unui discurs etc. realizată cvasisimultan cu producerea acestuia, în cabină, la cască (Gile 1995, 12).

Fr. interprétation simultanée;
Engl. simultaneous interpretation (interpreting);
Germ. Simultandolmetschen;
Sp. interpretación simultánea;
Rus. синхронный перевод.

INTERPRETARIAT

Cf. INTERPRETARE

INTERPRETOLOGIE

Interpretologia este ştiinţa care se ocupă cu studiul interpretării în raport cu traducerea, ca formă particulară de comunicare verbală, precum şi în funcţie de efectele sociologice şi culturale pe care le produce în viaţa cotidiană. La fel ca în traductologie, în cercetările dedicate interpretării se înregistrează două tipuri majore de discurs: cele ale interpreţilor cercetători (Gile 1995, 20) şi cele ale teoreticienilor care au alte formări de bază decât interpretarea, adică acelea ale sociolingviştilor, psiholingviştilor, lingviştilor, neurolingviştilor etc.
Cf. TRADUCTOLOGIE
Fr. interpretologie.
Engl. interpreting studies;
Germ. Dolmetschwissenschaft;
Sp. interpretología.

INTERTEXTUALITATE

Conceptul teoretic de *intertextualitate* (Kristeva 1969; Ducrot, Schaeffer 1996, 29), format din *text* şi prefixul *inter-* care denotă raporturi de schimb, de reciprocitate şi/sau de relaţie şi sufixul *-tate* care desemnează o calitate şi un anumit grad de abstracţie, acoperă mai mute domenii conexe (filologie şi litere, lingvistica textului şi semiotica, teoria polisistemului şi critica literară) şi se raportează la diferite niveluri de analiză şi de interpretare a virtualităţilor semantice şi referenţiale ale unui text dat. Caracteristică textuală care se

referă la relaţiile existente între un anumit text şi alte texte cu care acesta are în comun unele caracteristici şi la factorii care permit celor ce vin în contact cu un text nou să recunoască trăsăturile întâlnite în alte texte. Mijloacele prin care un text face trimitere, aluzie la altul sunt nenumărate: aluzia, pastişa, citatul, paralelismul structural, şi fac parte din arsenalul intertextualităţii, condiţie *sine qua non* a literaturii (Lodge 1992, 98-99). Textele se determină reciproc cu sau fără voia autorilor lor, transgresând graniţele spaţio-temporale. Pentru a desemna relaţia unui text cu alte texte, Genette concepea un aparat critic complex, numit *transtextualitate*, format din cinci relaţii transtextuale: paratextul, intertextualitatea, metatextualitatea, hipertextualitatea şi arhitextualitatea. Transtextualitatea astfel concepută include şi clasica *intertextualitate*, definită de Julia Kristeva drept fenomenul perceptibil la nivelul unităţii operei, total dependent de autor, deci un act auctorial volitiv, inconştient însă, întrucît nu imită deliberat un fenomen identificabil prin detectarea urmelor, influenţelor textuale izolate care l-au marcat pe autor. Dacă în definiţia Juliei Kristeva, intertextualitatea este fundamentată pe actul scriiturii, deci pe intenţionalitate, în definiţia lui Rifatterre, intertextualitatea are altă accepţie, întemeiată pe acceptabilitate şi, prin urmare, este descrisă ca un efect de lectură, o lectură a explicitului, aptă să activeze unul dintre posibilele itinerarii textuale ale operei, una dintre potenţialele ei interpretări. În ceea ce ne priveşte, folosim conceptul de *intertextualitate* pentru a desemna relaţiile mai mult sau mai puţin explicite cu alte texte. Adică avem în vedere atât intertextualitatea anterioară (citat cu sau fără ghilimele, aluzie, adaptare, referinţă culturală, literală etc.), cât şi pe cele posterioară şi acronică. Tot aici includem *metatextul* (relaţia dintre text şi comentariul lui) şi *paratextul* (relaţia de imitare şi transformare a fiecărui tip de text în funcţie de tipurile de discurs care îl constituie, Lungu Badea 2005).

Cf. INTENŢIONALITATE, ACCEPTABILITATE, TEXTUALITATE.

Fr. intertextualité;
Engl. intertextuality;
Germ. Intertextualität;
Sp. intertextualidad;
Rus. интертекстуальность**.**

INTRADUCTIBILITATE

Intraductibilitatea desemnează particularitatea unui text de a nu putea fi tradus întrucât prezintă numeroase particularităţi culturale (referitoare la identitatea culturală a ideilor şi lucrurilor), imposibile de restituit printr-o traducere literală, interliniară etc., fără a se ajunge la contrasens ori nonsens (*Glossaire de la traduction*, web). Prin extensie, desemnează ceea ce nu poate fi exprimat, definit (Mounin 1955, 7 ş.c.l.; Ladmiral 1979, 16, 18, 89). De exemplu: *sentimente intraductibile* sau fr. *enjeux culturels de l'intraduisible* (*cf.* EXPRESIE IDIOMATICĂ). Dacă traductibil este ceea ce poate fi transferat dintr-o limbă în alta, intraductibil este ceea ce nu suportă transferul interlingual. De exemplu, rom. *loviluţie* (cuvânt intraductibil creat din combinarea cuvintelor „lovitură de stat", *coup d'État*, şi „revoluţie", *revolution*, în Constantin Doldur, „Le Jour de la Constituion de la Roumanie", 1999); engl. [voice] *ethereal* etc. A nu se confunda intraductibilitatea cu ceea ce nu se traduce din diferite raţiuni (Sergeant 1998, 225-231). Intraductibilitatea unei opere înseamnă că o semnificaţie specifică, inerentă operei, nu poate fi tradusă, intraductibilitatea unui semn este neputinţa de a-l transfera interlingvistic. Dincolo de intraductibilitatea lingvistică există şi o intraductibilitate extralingvistică. Kohn (1983, 61) denumeşte intraductibilitatea estetică drept intraductibilitate *secundar-lingvistică* şi crede că ieşirea din impas este posibilă doar graţie „harului traducătorului" de a descoperi „soluţii artistic echivalente", prin compensaţii. În poezie, se remarcă o dublă intraductibilitate: a formei semnificantului şi a formelor literare, retorice, metrice (Ladmiral 1979, 21) care necesită o atenţie specifică.

Cf. LACUNĂ, CULTUREM, ÎMPRUMUT, REZISTENŢĂ CULTURALĂ.

Fr. intraductibilité, intraduisibilité;
Engl. untranslatability;
Germ. Unübersetzbarkeit;
Sp. intraducibilidad, intraductibilidad;
Rus. непереводимость.

ISTORICITATE

Acest concept desemnează un aspect al fidelităţii textelor vechi (Hurtado Albir 1990, 149-175; Ballard 1992). În cazul traducerii textelor vechi, traducătorul şi traductologul au în vedere atât traducerea internă (actualizarea TS în LS contemporană), cât şi intenţia CS care a determinat producerea TS, adică gusturile estetice ale epocii autorului, tabuurile şi principiile ideologice specifice etc. Traducerea nu se va limita doar la starea limbii contemporane traducătorului, se va raporta şi la o serie de elemente de ordin extralingvistic care reprezintă tot atâtea constrângeri în alegerea strategiei celei mai adecvate pentru restituirea TS în LŢ.
Cf. TRADUCERE INTERNĂ.
Fr. historicité;
Engl. historicity;
Germ. Historizität;
Sp. historicidad;
Rus. историчность.

Î

ÎMPRUMUT

Împrumutul este o adaptare fonetică (sunet), fonologică (literă), morfologică şi gramaticală minimă – arab. *califat*, *-uri*, neutru. în rom., masc. în fr. – a unui cuvânt dintr-o LS în LŢ. Statutul de împrumut este dobândit de xenism (cuvânt străin încă neasimilat de sistemul LŢ) după un timp de validare (uneori şi 20 de ani). Aşadar, împrumutul nu este un procedeu de traducere, ci o modalitate de îmbogăţire a unei limbi; devine însă procedeu de traducere în cazul în care un cuvânt nu are corespondent/echivalent în LS (Hristea 1984, 41-65). În calitate de procedeu de traducere (Ladmiral 1979, 19; Delisle 2003, 39), împrumutul constă în integrarea în TŢ a unui cuvânt (rom. *simeză* < fr.

cimaise, „panou care susţine tabloul într-o galerie de pictură; mulură în partea superioară a unei cornişe"), a unei expresii aparţinând unei alte limbi (LS), fie pentru că LŢ nu dispune de un echivalent, fie din raţiuni de ordin retoric. *Cf.* CALC, LACUNĂ. Produs al bilingvismului/al cunoaşterii unei limbi străine, împrumutul constituie un aspect fundamental al contactului dintre limbi. Este un fapt obiectiv, o consecinţă de ordin lingvistic a unor factori extralingvistici (ca vecinătatea geografică, amestecul de populaţii, convieţuirea, relaţiile de ordin politic, economic, cultural). Este adaptat la sistemele fonetic şi morfologic al LŢ. Poate intra în limbă pe cale directă (orală) – contactul nemijlocit dintre populaţii de limbi diferite – sau pe cale indirectă (cultă, livrescă, prin intermediul cărţilor, al scrisului în general). Exemple: *Le salon de Madame x est de* ***bon ton***, rom. *salonul doamnei X este de* ***bonton,*** engl. *top quality*, fr. *de top* („excellence, grande qualité"), rom. *de top* („de cea mai bună calitate"), fr. *Cette voiture est la* ***vedette*** *du Salon Auto*, rom. *Această maşină este vedeta* [atracţia principală a] *Salonului Auto.*
Fr. emprunt; l'ensemble signifiant-signifié, faute d'équivalent dans la langue-cible, est intégré tel quel à celle-ci.
Engl. borrowing;
Germ. Entlehnung, Lehnwort;
Sp. préstamo;
Rus. заимствование.

ÎNŢELEGERE

Etapă a procesului de traducere, înţelegerea (Brauns 1981) se realizează cvasisimultan cu lectura sau după lectură (Hurtado Albir 1990, 48-52; Gile 1995, 37-38). Pentru realizarea înţelegerii, traducătorul apelează la o serie de elemente, precum contextul situaţional (reprezentând contextul de emitere/producere a textului de origine, semnificanţa-sursă), contextul cognitiv, contextul verbal, contextul socio-verbal general sau extralingvistic (Seleskovitch şi Lederer 1986; Krings 1986; Hurtado Albir 1990).
Cf. PROCESUL DE TRADUCERE, DEVERBALIZARE, REFORMULARE.
Fr. compréhension;

Engl. comprehension, understanding;
Germ. Verstehen;
Sp. comprensión;
Rus. понимание.

J

JARGON

Modificările involuntare (deosebite de modificările voluntare specifice ARGOULUI) aduse limbii de o categorie de vorbitori sunt identificate prin termenul *jargon*. Se poate vorbi de existenţa mai multor jargoane, specifice anumitor categorii socio-profesionale: jargonul medicilor, jargonul lingviştilor, jargonul traducătorilor etc.
Cf. METALIMBAJ, IDIOLECT, ARGOU.
Fr. jargon;
Engl. jargon;
Germ. Jargon;
Sp. jerga, argot, sociolecto;
Rus. жаргон.

JUXTAPUNERE

Procedeu folosit în redactare, juxtapunerea constă în omiterea elementelor de legătură care asigură articularea explicită a enunţului şi în alăturarea elementelor purtătoare de informaţii, astfel încât logica articulării devine implicită (Vinay şi Darbelnet 1958, 10; Delisle 2003, 516-523).
Fr. juxtaposition;
Engl. juxtaposition;
Germ. Juxtaposition;
Sp. yuxtaposición;
Rus. сопоставление.

L

LACUNĂ

Lacuna sau vidul lexical desemnează absenţa din LŢ a unui cuvânt, a unei turnuri/situaţii existente în LS. În faţa unei lacune, traducătorul poate recurge la diferite strategii: împrumutul, calcul, compensaţia, reformularea (Delisle 2003, 45). Fr. *cornecul* (bretonă *korneouk*, „vânt care suflă atât de puternic că smulge coarnele vitelor") nu are un echivalent lexical în română, ci doar explicaţii: 1. curent de aer; 2. vânt puternic.
V. VID LEXICAL
Cf. ÎMPRUMUT, CULTUREM, COLOCAŢIE, REZISTENŢĂ CULTURALĂ, ADAPTARE.
Fr. lacune, absence lexicale, trou, vide lexical;
Engl. lacuna, lexical gap;
Germ. Lakune, Lücke;
Sp. vacío lexical;
Rus. лакуна.

LACUNĂ CULTURALĂ

Situaţie în care cititorul-ţintă întâmpină dificultăţi în înţelegerea aluziilor culturale din TS ori a problemelor referitoare la comunicarea interculturală.
V. CULTUREM, REALIA.
Fr. hiatus culturel;
Engl. culture bump;
Germ. kulturelle Lakune, kultureller Zusammenstoss;
Sp. vacío cultural.

LECTURĂ

Etapă a procesului de traducere, *lectura* constă în citirea integrală a textului care urmează a fi tradus în vederea înţelegerii (traducere

mentală), a reperării elementelor care urmează a fi supuse unei analize detaliate care să asigure condiţiile optime realizării unei bune traduceri (Seleskovitch şi Lederer 1986; Hurtado Albir 1990; Demanuelli 1991). Lectura traducătorului mai este denumită şi lectură traductologică, pentru complexitatea analizei textuale pe care o desfăşoară traducătorul în etapa de pretraducere care precede înţelegerea şi garantează decodarea corespunzătoare a TS în vederea recodării lui în LŢ.
Cf. ÎNŢELEGERE, DEVERBALIZARE, REFORMULARE, REVERBALIZARE.
Fr. lecture;
Engl. reading;
Germ. Lektűre;
Sp. lectura;
Rus. чтение.

LIMBĂ-SURSĂ

Limba-sursă (Ladmiral 1979, 21) este limba de redactare a TS ce este supus traducerii. Limbă tradusă, limbă de origine.
Cf. LIMBĂ-ŢINTĂ, TEXT-SURSĂ, TEXT-ŢINTĂ.
Fr. langue source, langue de depart, langue de l'original;
Engl. source language;
Germ. Ausgangssprache, Originalsprache;
Sp. lengua de origen, lengua de partida;
Rus. исходный язык.

LIMBA-ŢINTĂ

Limba-ţintă (Ladmiral 1979, 24) este limba în care este tradus un text sau limba traducătoare în care se redactează (reformulează) traducerea sau TŢ.
Cf. LIMBĂ-SURSĂ, TEXT-SURSĂ, TEXT-ŢINTĂ.
Fr. langue cible, langue d'arrivée;
Engl. target language;
Germ. Zielsprache;

Sp. lengua meta, lengua de llegada;
Rus. переводящий язык.

LITERALISM

Literalismul constă în calchierea lexicală şi sintactică în LŢ şi în TŢ a structurii cuvintelor din TS şi a topicii specifice LS, chiar dacă acestea nu corespund spiritului şi uzului limbii traducătoare.
V. CALC, TRADUCERE LITERALĂ, LITERALITATE, TRADUCERE SEMANTICĂ, TRADUCERE SINTACTICĂ, TRADUCERE CUVÂNT CU CUVÂNT.
Fr. littéralisme;
Engl. literality;
Sp. literalismo.

LITERALITATE

Literalitatea caracterizează stricta exactitate a cuvintelor sau sensurilor unei traduceri prin reprezentarea cât mai precisă şi mai riguroasă în LŢ a cuvintelor utilizate în textul de tradus redactat într-o LS. Se deosebeşte, aşadar, de parafraza traductivă care restituie mesajul.
V. LITERALISM, TRADUCERE LITERALĂ.
Fr. littéralité;
Engl. literality;
Germ. Literalität;
Sp. literalidad.

M

MEM

Conceptul de *mem* cu care operează Andrew Chesterman a fost introdus de Richard Dawkins (1976, *The Selfish Gene*) pentru a descrie evoluţia fenomenelor culturale. Dawkins defineşte *memul* ca fiind o unitate de

transfer cultural sau de imitare (idei, moduri, fraze standard sau fraze-tip etc.) care constituie o formă de cunoaştere obiectivă (ideile primite şi/sau recepţionate ar afecta direct reprezentările mentale individuale şi, indirect, lumea fizică a obiectelor). În accepţia lui Chesterman (1999), *memul* este o alternativă la metafora tradiţională a traducerii ca transfer. Memele pot apărea în grupuri de meme numite *memome*. Astfel, teoria traducerii poate fi concepută ca un complex de meme interdependente, un ansamblu de idei primite care se propagă în diverse forme şi variază sau se schimbă cu trecerea timpului. Chesterman identifică opt meme dominante în fenomenul traducerii: 1) cuvintele; 2) cuvântul lui Dumnezeu; 3) retorica; 4) logosul, 5) lingvistica; 6) comunicarea; 7) CŢ sau cultura traducătoare; 8) cunoaşterea. Conform memului cunoaşterii, traducerea este o reflecţie, deoarece comunicarea umană funcţionează prin inferenţă: memele asimilate influenţează ceea ce urmează a fi spus, aşadar mentalul este marcat de fenomenele mentale şi ambientale.
Fr. mème;
Engl. meme;
Germ. *Mem;
Sp. mema.

MEMORIE DE TRADUCERE

Aplicaţie care înregistrează într-o bază de date numită *memorie de traducere*, frazele ori segmentele-ţintă traduse (denumite *unităţi* sau *segmente de traducere*) şi segmentele-sursă corespunzătoare. Pentru fiecare nouă unitate de tradus, programul efectuează o cercetare în baza de date astfel constituită, pentru a verifica dacă un segment similar ori identic a fost tradus şi pentru a se asigura în acest fel omogenitatea terminologică şi stilistică a traducerii. În baza de date (memorie de traducere) sunt reţinute toate traducerile, versiunile acceptate de traducător.
Cf. TRADUCERE AUTOMATĂ,TRADUCERE ASISTATĂ DE CALCULATOR.
Fr. Mémoire de traduction (MT);
Engl. Translation memory;
Germ. Übersetzungsspeicher, Datenbank;
Sp. memoria de traducción.

MESAJ

Informaţie transmisă de ansamblul de enunţuri ale TS şi care exprimă ceea ce un autor vrea să spună, să comunice unui destinatar (Gile 1995, 120-121; Ducrot şi Schaeffer 1996, 37). În sânul oricărei culturi, operaţia de comunicare şi cea de traducere se desfăşoară după nişte şabloane obişnuite: un *stimul* produce un *mesaj* care, la rândul lui, declanşează un *răspuns*.
Cf. ENUNŢ, FIDELITATE, INTENŢIE, SENS, TEXT.
Fr. message;
Engl. message;
Germ. Textbotschaft, Mitteilung;
Sp. mensaje;
Rus. сообщение.

METAFORĂ

Metafora este o deviere a sensului prin similaritatea semnificaţilor celor două elemente asociate care au cel puţin un sem comun; ea înlocuieşte un semnificant cu altul (Ducrot şi Schaeffer 1996, 378-379). Unele metafore sunt lexicalizate şi recunoscute din punct de vedere cultural ca atare în proverbe sau clişee. Chiar dacă avem un context similar în două limbi străine, această situaţie nu presupune o relaţie de identitate între metaforele celor două limbi.
Cf. DEVIERE DE SENS, METASEMIE.
Fr. métaphore;
Engl. metaphor;
Germ. Metapher;
Sp. metáfora;
Rus. метафора.

METALIMBAJ

Metalimbajul este o limbă al cărei plan al conţinutului este deja o limbă (Debove 1978). În acest sens, orice discurs despre o limbă este o

metalimbă: definiţiile din dicţionare, tratatele de lingvistică. Funcţia metalingvistică (Jakobson 1963; Moeschler şi Reboule 1999, 92) permite descrierea limbajului cu ajutorul limbajului. A spune că *verbul* ***a spăla*** *este un verb regulat* este un exemplu de metalimbaj; *Venus este bisilabic*, ***Venus*** nu se referă la luceafărul de dimineaţă sau luceafărul de seară, ci la un cuvânt pe care îl putem evidenţia în diferite feluri (caractere aldine, italice sau cu ajutorul ghilimelelor), iar partea doua a enunţului constituie un exemplu de metalimbaj, permiţându-ne să vorbim despre un element al limbajului obiect, ***Venus***.
Fr. métalangage;
Engl. metalanguage;
Germ. Metasprache;
Sp. metalenguaje;
Rus. метаязык.

METASEMIE

Acest termen desemnează schimbările de sens: devieri de sens, sensuri diferite, metafore, metonimii, devieri de sens metaforice sau metonimice. Metafora, lexicalizată deja în fr., *coup de foudre* va fi demetaforizată în română şi engleză, *dragoste la prima vedere*, respectiv *love at first sight*.
Cf. DEVIERE DE SENS, METAFORĂ, TRADUCERE LITERALĂ, CALC.
Fr. métasémie;
Engl. metasemy;
Germ. Metasemie;
Sp. metasemía;
Rus. метасемия.

METODĂ DE EVALUARE A TRADUCERII

Totalitatea operaţiilor pe care le pune în practică un traductolog atunci când apreciază calitatea textului tradus în raport sau nu cu TS (Wandruszka 1979, 298; Berman 1986, 88-106; Dussart 1998; 329-343; Larose 1998, Lungu Badea 2003, 116-145, 2004, 2005). *Metoda*

monolingvă de evaluare, *metoda comparativă* (*metoda bilingvă*, raportarea unui TS la un TŢ sau la mai multe TŢ, redactate în aceeaşi LŢ; *metoda plurilingvă*, compararea mai multor texte-ţintă, în limbi-ţintă diferite cu TS).
V. CRITICA TRADUCERII.
Fr. méthode d'évaluation de la traduction;
Engl. evaluation/translation quality assessment;
Germ. Evaluierung/Evaluation, Bewertung;
Sp. método de evaluación de la traducción;
Rus. метод оценки перевода.

METONIMIE

Procedeu retoric prin care este exprimat un concept cu ajutorul altui concept, între care există o relaţie de tipul cauză-efect, semn pentru obiect, loc sau producător pentru producţie etc., *metonimia* (< gr. *metônumia* „schimbarea numelui") este o altă formă de deviere a sensului prin asocierea sensurilor şi nu prin asemănarea lor ca în cazul metaforei. Exemple: *Washington* pentru Statele Unite ale Americii, *Le Quai d'Orsay* pentru Ministerul Afacerilor Externe, *Bercy* pentru Ministerul de Finanţe din Franţa (DITL, *Glossaire de la traduction, Glossaire Eurologos Group*, web).
Fr. métonymie;
Engl. metonymy;
Germ. Metonymie;
Sp. metonimia;
Rus. метонимия.

MODULARE

1. Procedeu de traducere care determină schimbarea unui punct de vedere, a unei clasificări sau a unei categorii de gândire în raport cu exprimarea din LS (Vinay şi Darbelnet, 1958; Chuquet şi Paillard 1989). Modularea poate fi lexicală sau sintactică; fixă lexicalizată, consemnată în dicţionare), sau liberă (când LŢ nu acceptă traducerea literală).

Modularea nu se adaugă valorii referenţiale, ea face parte din aceasta. De exemplu, fr. *coup de foudre*, rom. *dragoste la prima vedere*, fr. *comme il malséant en France d'interpeller*, rom. *deoarece, în Franţa, nu este îngăduit să…* *V*. TRANSPOZIŢIA. O altă formă de modulare gramaticală este contrarul negativ care schimbă statutul enunţului de tradus. Astfel, enunţurile afirmative în franceză, vor deveni negative în română. Exemplu: *sois tranquille/nu-ţi face griji; sois poli/nu fi bădăran; tiens-toi droit/nu sta cocoşat (aplecat)*. Modularea este, deci, o schimbare de perspectivă, de unghi, o variaţie în mesaj, obţinută prin schimbarea punctului de vedere. Modularea se manifestă asupra unităţilor de gândire, a unităţilor semantice; ea poate fi obligatorie sau facultativă. În enunţurile engl. *Not Another Teen Movie* (film realizat în 2001 de Sony Picture) şi rom. *Încă un film despre adolescenţi!?*!, structura imperativ-negativă a enunţului original şi cea exclamativ-interogativă a celui ţintă traduc, amândouă, saturaţia locutorului, de fapt a publicului, faţă de nişte subiecte reluate de prea multe ori. Sintagmele nominale *Dream for an Insomniac* şi *Între vis şi insomnie* tematizează diferit intenţia autorului („visuri imposibile", un visător care nu poate visa, un scriitor care nu poate scrie) faţă de cea a traducătorului (caz patologic?). Ballard preferă termenul de *paradigmă de desemnare* (2001). Iată câteva exemple pseudocontextualizate din engleză cu traducerea în franceză şi română:
Engl. *top floor*, fr. *dernier étage*, rom. *ultimul etaj*;
Engl. *up to the eyes*, fr. *jusqu'au cou*, rom. *până-n gât*;
Engl. *as yet*, fr. *jusqu'ici*, rom. *ajunge, destul, până aici*;
Engl. *it looks like silk*, fr. *on dirait de la soie*, rom. *pare mătăsos*.
Cf. TRANSPOZIŢIE, DILUARE.
2. Tehnică de traducere constând în generalizare/hiperonimizare ori în hiponimizare (Leuven-Zwart 1989/1990).
Fr. modulation;
Engl. modulation;
Germ. Modulation;
Sp. modulación;
Rus. модуляция /смысловое развитие.

N

NATURALIZARE

Tehnică sau strategie de traducere pragmatică (în care primează raportul expresie–utilizator) prin care traducătorul acordă prioritate fluenţei textului restituit în LŢ şi minimalizează, deci, particularităţile identitare ale TS, prin adaptarea culturemelor ori a altor mărci culturale la aşteptările cititorului-ţintă.
Fr. stratégie de domestication, transposition culturelle, traduction acclimatation;
Engl. naturalizing strategy, domestication, cultural filtering;
Germ. einbürgende Strategie, kulturelle Adaptation, kulturelle Transposition;
Sp. naturalización, domesticación, aclimatación, familiarización.

NIVEL DE LIMBĂ

Diferite tipuri de uzanţe lingvistice care variază în funcţie de mediul şi de situaţia de comunicare (context sociocultural, categorie de vârstă, mediu profesional etc.). Variaţiile pot fi de ordin lexical (de ex. limbă curentă/limbaj tehnic, sau limbaj standardizat/argou etc.) sau pot fi variaţii atât lexicale, cât şi fonetice şi sintactice (limbă îngrijită, literară, curentă, colocvială, familiară (dar corectă), populară, argotică. Nivelurile de limbă caracterizează limba, iar registrele de limbă, vorbirea.
V. REGISTRU DE DISCURS.
Fr. niveau de langue/variation de langue (Niveau de langue: degré de culture: familier, soutenu, littéraire, scientifique…);
Engl. linguistic variation;
Germ. linguistische Variation;
Sp. nivel/registro de lengua;
Rus. языковой уровень.

NOMINALIZARE

Este un tip special de transpoziţie care constă în substantivizarea altor categorii gramaticale prin traducere (v. *Glossaire de la traduction*). De exemplu: fr. *les prix ne cessent* ***d'augmenter*** şi rom. ***creşterea*** *preţurilor continuă*.
Cf. TRANSPOZIŢIE.
Fr. nominalisation;
Germ. Nominalisierung;
Sp. nominalización;
Rus. субстантивация.

NONSENS

Greşeală de traducere constând în a acorda unui segment din TS o formulare total lipsită de sens ori absurdă în LŢ (Delisle 2003, 50-51). Spre deosebire de sensul fals ori de contrasens, când sensul dezvoltat în TŢ este greşit, faţă de sensul intenţionat de autorul TS, aici nu avem un sens, ci ne confruntăm cu un discurs ilogic, incoerent. De exemplu, fr. *évocation d'****une enfance pied-noir*** (NE) restituit surprinzător în rom. prin *prezentarea* ***unei copilării în picioare negre*** ori fr. *on ne peut rien savoir du* ***Christ historique****: les* ***évangiles*** *(...) ont été composés loin de* ***milieu juif*** *de Palestine, dans les grandes cités cosmopolites de l'Empire romain, par des idéologues plus ou moins platoniciens* (NE), redat în rom. *nu ştim nimic despre* ***istoria lui Isus Hristos****.* ***Evangheliştii*** *au fost compuşi în afara* ***mediului/cercului evreu*** *din Palestina şi s-au constituit de către ideologi mai mult sau mai puţin platonicieni*.
Cf. CONTRASENS, SENS FALS, GREŞEALĂ DE TRADUCERE, FIDELITATE, COMPETENŢĂ LINGVISTICĂ.
Fr. non sens;
Engl. nonsense;
Germ. sinnentstellende Übersetzung;
Sp. sin sentido;
Rus. нонсенс.

NONTRADUCTIBILITATE

Nontraductibilitatea este consecinţa unei decizii subiective a traducătorului, determinată de factori diverşi, dar şi a unei constrângeri obiective (de natură ideologică, cenzura politică, lingvistică etc.). Se opune, astfel, intraductibilităţii al cărei caracter obiectiv o înscrie în categoria problemelor de traducere.
Cf. IMPLICIT, EXPLICIT, HIPERTRADUCERE, SUPRATRADUCERE, OMISIUNE, COMPENSAŢIE.
Fr. non traductibilité;
Sp. no traducibilidad.

NOTĂ DE TRADUCERE

Prin termenul *notă de traducere* sau *nota traducătorului* sunt desemnate informaţiile adăugate de traducător în TŢ cu scopul de a furniza un supliment informatic, considerat indispensabil pentru o bună receptare/înţelegere a TS (Delisle 2003). De obicei, notele de traducere marchează limitele traducerii şi se referă la cuvinte catalogate ca „intraductibile" sau la realităţi socioculturale ale civilizaţiei LS. Tendinţa pernicioasă de a considera, generalizând fără noimă, nota de traducere o „ruşine", omite importanţa rolului pe care nota îl joacă într-o traducere erudită, comentată ori savantă. Ea legitimează apariţia, în metatext, a vocii traducătorului, permite cititorului să facă distincţie între spusele autorului şi precizările suplimentare ale traducătorului. Totuşi, prezintă inconvenientul fragmentării lecturii.
Există mai multe tipuri de note ale traducătroului şi note de traducere (*cf.* ISO abrevierea este NdT, *cf.* F.I.T., N.d.T.). Jean Delisle (2003, 225-227) identifică 15 tipuri: 1) *nota signalectică* (clasică şi convenţională: „în franceză în TS. (N.d.T.)"); 2) *nota intraductibilităţii* („joc de cuvinte intraductibil (N.d.T.)"); 3) *nota lingvistică*, cu comentarii de ordin lingvistic; 4) *nota de traducere* îmbracă mai multe aspecte: de la retraducere la traducerea prin intermediar; 5) *nota explicativă* conţine explicitări de sens, de sigle, acronime, echivalări ale unităţilor de măsură etc.; 6) *nota-definiţie* sau parafrază a unui termen netradus; 7) *nota*

analogică stabileşte asemănări între realităţile sursă şi ţintă; 8) *nota pedagogică*, utilizată mai ales în ediţiile bilingve; 9) *nota enciclopedică*, mai mult sau mai puţin extinsă, se aseamănă cu 10) *nota erudită* al cărei conţinut este hiperspecializat; 11) prin *nota-comentariu* traducătorul ia atitudine faţă de autorul tradus; 12) prin *nota intratextuală*, traducătorul îi sugerează cititorului-ţintă să consulte o altă parte a lucrării; 13) *nota militantă* are finalităţi de promovare ideologică; 14) *nota-rezumat* cuprinde o traducere rezumat a unui pasaj, în opoziţie cu 15) *nota explicitantă* în care traducătorul dezvoltă un aspect al gândirii autorului.

TS: Qu'appelez-vous un *„folliculaire"* ? dit Candide. – C'est, dit l'abbé, un faiseur de feuilles, un *Fréron* (Voltaire 1994, 209)

TŢ (1): ¿ A qué llamáis *folicularioʔ*, dijo Cándido. – Es, dijo el abate, fabricantes de panfletos, un *F…** (Voltaire, traducción de Elena Diego 2001, 132)

* *F…* es Fréron, periodista director de *L'Année littéraire* à partir de 1754 e enemigo de Voltaire (NdT – E.D.).

TŢ (2): "What is a *folliculaire*?" – said Candide.

"It is", said the Abbé, "a pamphleteer – a Fréron*". (Voltaire, anonymous English version, 1991, 58. Le traducteur souligne)

*NdT explicative.

Nu credem că este logică utilizarea notei de traducere în restituirea haiku-urilor:

fr. : Minuit profonde
la Rivière du Ciel*
a changé de place (Ransetsu, în *Haïkus* 1990, 144)
* la Voie lactée (NdT – Roger Munier)

Cf. GLOSĂ, EXPLICITARE.

Fr. note du traducteur;
Engl. translator's note;
Germ. Anmerkung des Übersetzers;
Sp. nota del traductor;
Rus. примечание переводчика.

O

OMISIUNE

Greşeală de traducere ce constă în a nu traduce nejustificat un element stilistic sau legat de sens din TS (Delisle 2003, 51). A nu se confunda cu implicitarea justificată. Atunci când avem de-a face cu o omisiune strategică, traducătorul compensează pierderea deliberată în alt loc în TŢ. Ex. fr. *l'imaginaire du complot des sages de Sion*, rom *complotul înţelepţilor din Sion* (Kapferer 1987); fr. *L'objectif d'Eurofrance,* ***le groupe à l'origine du projet de golf****, était de…* (NE) şi rom. *Obiectivul Eurofrance Ø era...*
În exemplul următor, observăm omiterea Npr în versiunea românească şi alterarea sensului (Lungu Badea, 2011b). Iar alegerea cuvântului *pamfletar* produce o alunecare semantică spre „autor de pamflete", „conţopist", „copist", fără să redea relaţia folliculaire-faiseur de feuilles, cum ar fi putut-o face „fiţuicar":
TS: Qu'appelez-vous un „*folliculaire*" ? dit Candide. – C'est, dit l'abbé, un faiseur de feuilles, un *Fréron* (Voltaire 1994, 209)
TŢ (1): Ce înseamnă un *pamfletar*? […] Unul care scrie tot felul de fiţuici şi le răspândeşte în toate părţile. (Voltaire tradus de Al. Philippide 1993, 157).
Ant. ADAOS. *Cf.* IMPLICITARE, PIERDERE, SUBTRADUCERE.
Fr. omission;
Engl. omission, deletion;
Germ. Auslassung;
Sp. omisión;
Rus. удаление.

OMISIUNE STRATEGICĂ

Omisiunea strategică este justificată, fiind determinată de anumite constrângeri materiale, lingvistice, culturale etc. Prin această omisiune nu se alterează sensul, iar traducătorul compensează prin alt procedeu, în alt loc, pierderile determinate de raţiuni obiective. Iată un exemplu: fr.: *Le roi des Bulgares passe dans ce moment, s'informe du crime du patient…*

(Voltaire 1994, 151) şi traducerea în rom.: *Regele bulgarilor, care tocmai trecea pe-acolo, întrebă ce crimă a comis osânditul* (Voltaire 1993, 103). *Patient*, în epocă şi în text, desemnează pe cel condamnat la moarte. Avem, prin urmare, de-a face cu o omisiune strategică, fr. *crime* este implicitat în română, prin alegerea unei soluţii compensatorii, *osânditul*, cel care este condamnat pentru crimă (Lungu Badea 2003, 128).
Cf. OMISIUNE, ADĂUGARE, DILUARE, NONTRADUCTIBILITATE.
Fr. omission justifiée;
Engl. justified omission;
Germ. strategische Auslassung;
Sp. omisión estratégica/justificada;
Rus. прием опущения.

ORTOLOGIE

Reprezintă multitudinea reprezentărilor pe care un individ şi le poate face despre o realitate dintre care doar una contează, justificat sau nu, dar în mod cert pentru că îi este disponibilă sau mai familiară decât celelalte, ea fiind, de fapt, concepută de acest individ (Chevalier şi Delport 1995). De ex. fr. *des étoiles pendaient au ciel comme des gros haricots,* rom. *stelele suspendate pe cer ca nişte uriaşe boabe de fasole*.
Fr. orthologie;
Engl. orthology;
Germ. Orthologie;
Sp. ortología.

ORTONIMIE

Reprezintă adecvarea imediată a fiecărui cuvânt cu referentul pe care îl numeşte în funcţie de proprietăţile sale sau de procesul în care este cuprins (Chevalier şi Delport 1995).
Fr. orthonymie;
Germ. Orthonimie;
Sp. ortonimia.

ORTOSINTAXĂ

Desemnează o anumită ordine a cuvintelor, considerată firească de emiţător. În această ordine de idei, Chevalier şi Delport dau ca exemplu traducerea unui fragment din Flaubert în spaniolă, portugheză şi italiană: *Enfin, des poires parurent, et le verger avait des prunes*. Din confruntarea traducerilor cu originalul, Chevalier şi Delport au observat că în subconştientul traducătorilor cuvântul *verger* a fost clar asociat cu funcţia sa de locativ şi toţi au recurs la o perifrază de genul *dans le verger:: în livadă*. Altă tendinţă des întâlnită la traducători este eliminarea alternanţei dintre perfectul simplu şi imperfect, dintre construcţiile pasive şi cele active, cu preferinţă evidentă spre cele din urmă. Dintre procedeele pe care traducătorii le aplică involuntar autorii menţionează: adaosul, suprimările, alunecările de sens, comentariile etc. (Chevalier şi Delport 1995, 108).
Fr. orthosyntaxe;
Germ. Orthosyntax;
Sp. ortosintaxis.

P

PAGINĂ

Pagina standard are aproximativ 25 de rânduri de circa 60 de caractere fiecare, adică în jur de 250 de cuvinte (v. *Glossaire de la traduction*).
Cf. RÂND, SEMN.
Fr. page;
Engl. page;
Germ. Seite;
Sp. página;
Rus. страница.

PARADIGMĂ

Paradigma (axa verticală sau a familiei) actualizează o semnificaţie potenţială şi desemnează o clasă semantică în care se înscrie un semn,

substituibil prin alte semne din aceeaşi clasă şi într-un anumit context. Există mai multe tipuri de serii paradigmatice: 1) de tip fonetic (învăţă*mânt*, îngrăşă*mânt*); 2) morfologic (pred*are*, învăţ*are*, schimb*are*); 3) flexionare (a *învăţa*, *învăţa*re, *învăţă*mânt, *învăţă*tor, *învăţă*m....); 4) semantice (*instruire*, *educaţie*, *formare*, *învăţământ*, *pregătire*...; *espièglerie*, *amusement*, *plaisir*, *agrément*).

V. ECHIVALENŢĂ.

Fr. paradigme;
Engl. paradigm;
Germ. Paradigma;
Sp. paradigma.

PARAFRAZĂ

Parafraza era considerată (Dryden 1690) o strategie de traducere mediană, situată între metafrază şi imitaţie, nici prea servilă, nici prea liberă.

1. Procedeu de traducere directă, subclasă a traducerii literale, constând în traducerea fiecărui cuvânt din TS prin corespondentul său lexical. Traducerea literală se poate realiza prin mai multe tipuri de parafraze: parafraza literală simplă, parafraza directă prin permutare (rom. ***Amănunte*** *nu am voie să dau, fr. Je n'ai pas le droit de donner des* ***détails***) şi parafraza care presupune reorganizarea schemei actanţiale (rom. ***Lui George*** *nu îi plăcea berea*, *fr.* ***Georges*** *n'aimait pas la bière*).

Sin. PERIFRAZA (1)

V. TRADUCERE DIRECTĂ

2. Greşeală de traducere rezultată din folosirea abuzivă a perifrazelor, adăugărilor care îngreunează TŢ şi nu sunt dictate de exigenţe retorice sau stilistice (Delisle 2003, 52; Ducrot şi Schaeffer 1996, 371). Prin acest procedeu, TŢ se extinde mult faţă de TS. Procedeul se justifică atunci când nu se găseşte un echivalent în LŢ, când nu se poate folosi un neologism etc.

Cf. SUPRATRADUCEREA, TRADUCEREA LIBERĂ.

Fr. paraphrase;
Engl. paraphrase;

Germ. Paraphrase, ungerechtfertigte Paraphrase;
Sp. paráfrasis;
Rus. перифразирование.

PARATEXT

Paratextul cuprinde orice complement informaţional adăugat de autor – paratextul auctorial format din peritext, epitextul public şi epitextul particular – sau de editor – paratextul editorial – situat în exteriorul textului. *Paratextul auctorial* conţine toate elementele ce cad sub incidenţa autorului, peritextul include *numele* autorului (real, pseudonim sau anonim), *titlul* şi *subtitlul* care servesc la identificarea unei lucrări, la desemnarea conţinutului ei, la punerea lui în valoare; *dedicaţia*, *epigraful* (care poate fi un comentariu al titlului, un comentariu al textului, precizându-i indirect semnificaţia, o garanţie indirectă prin citarea autorului din care este extrasă), *prefaţa/prologul,* definite ca discursul care precede textul, notele autorului, foarte strâns legate de text, în josul paginii sau la sfârşitul lucrării, trimit la o anumită temă. *Paratextul editorial* are şi el un peritext editorial, plasat sub directa autoritate a editorului, de natură materială şi spaţială: coperta, caseta, prospectul critic, coperta a patra şi un epitext editorial, constând din tabelele recapitulative, anexe, notele editorului şi ale traducătorului, pentru a indica cititorului alte referinţe, precum şi elementele de marketing relative la comercializare. Toţi factorii paratextuali (auctoriali şi editoriali, peritextuali şi epitextuali) exercită presiuni, influenţe asupra textului de tradus, asupra traducătorului şi asupra traducerii. Între intenţia autorului, primul emiţător, şi intenţia traducătorului, emiţătorul de gradul doi, trebuie să se manifeste o afinitate, altfel se ajunge la modificarea funcţiei TŢ în raport cu TS şi la o distanţare necontrolabilă, ca dimensiune şi efect, de TS. Strategia de traducere va fi stabilită după ce traducătorul răspunde la clasicele întrebări ale ziaristului de investigaţiei: ce? cine? de ce? unde? când? Răspunsurile îl vor ajuta să ierarhizeze priorităţile şi importanţa circumstanţelor de producere a discursului. Pericolul decontextualizării mesajului este minim.
Fr. paratexte;

Engl. partext;
Germ. Paratext;
Sp. paratexto.

PERIFRAZĂ

1. Înlocuirea unui cuvânt printr-un grup de cuvinte cu sens identic.
2. Procedeu de traducere constând în reformularea unei idei din TS în LŢ, cu ajutorul mai multor cuvinte, alegere determinată de constrângeri impuse de sens (conotaţii/repetiţii de respectat/evitat). *V.* şi Delisle (1993, 39).
Fr. périphrase;
Engl. periphrasis (1);
Germ. Periphrase;
Sp. perífrasis;
Rus. перифраза.

PIERDERE

V. ENTROPIE
Fr. perte, entropie;
Sp. pérdida, entropía:
Rus. потеря.

PIERDERE SEMANTICĂ

Pierderea semantică poate surveni în procesul de traducere ca urmare a degradării fireşti a calităţii informaţiei în trecerea de la o limbă la alta sau poate fi o greşeală de traducere datorată traducătorului, bagajului său cognitiv, lingvistic, extralingvistic, etc. (Gile 1995, 35, 136).
Cf. ENTROPIE, OMISIUNE.
Fr. perte sémantique;
Engl. translation loss;
Germ. semantischer Verlust;
Sp. pérdida semántica;
Rus. смысловая / семантическая потеря.

PIERDERE STILISTICĂ

Pierderea stilistică poate surveni în procesul de traducere ca urmare a degradării fireşti a calităţii stilului şi idiolectului în trecerea de la o limbă la alta sau poate fi o greşeală de traducere datorată traducătorului (Gile 1995, 35, 136).
Cf. ENTROPIE, METASEMIE.
Fr. perte stylistique;
Engl. loss in style;
Germ. stilistischer Verlust;
Sp. pérdida estilística;
Rus. стилистическая потеря.

PLURILINGVISM

Plurilingvismul caracterizează situaţia indivizilor care vorbesc efectiv mai multe limbi, cel puţin pe parcursul unui anumit timp (Moeschler şi Reboule 1999, 304).
Cf. BILINGVISM.
Fr. plurilinguisme;
Engl. plurilingualism;
Germ. Mehrsprachigkeit;
Sp. plurilingüismo;
Rus. плюралингвизм.

PRESUPOZIŢIE EXTRADISCURSIVĂ

Informaţie extralingvistică sau situaţională considerată de obicei ca fiind dobândită sau evidentă pentru vorbitorii LŢ şi care este, prin urmare, inutil de exprimat explicit TŢ (Delisle 2003, 53).
Cf. IMPLICITARE, EXPLICITARE.
Fr. présupposition discursive;
Germ. diskursive Präsupposition;
Sp. presuposición extradiscursiva;
Rus. подразумеваемый компонент.

PRINCIPIU DE TRADUCERE

Lege generală de natură normativă ce se aplică operaţiei de traducere şi după care se pot deduce regulile de traducere de tipul: „Nu se traduc cuvinte, ci sensul acestora într-un context" (Moeschler şi Reboule 1999, 161).
Fr. principe de traduction;
Engl. translation principle;
Germ. Übersetzungsprinzip;
Sp. principio de traducción;
Rus. модель перевода.

PROBLEMĂ DE TRADUCERE

Prin termenul *problemă de traducere* înţelegem acele obstacole care împiedică desfăşurarea activităţii de traducere, sortind-o, uneori, eşecului şi marcând, în acest fel, limitele traductibilităţii ori frontiera dintre traductibilitate şi intraductibilitate. Problemele de traducere au caracter general şi includ dificultăţile de traducere. Pot fi de mai multe feluri şi, de asemenea, pot fi caracteristice tuturor traducătorilor sau doar unora dintre ei. Reţinem două mari categorii de probleme de traducere: lingvistice şi extralingvistice.
V. DIFICULTATE DE TRADUCERE.
Fr. problème de traduction;
Engl. translation problem;
Germ. Übersetzungsproblem;
Sp. problema de traducción.

PROCEDEU DE TRADUCERE

Procedeul de traducere sau de transfer desemnează orice modalitate folosită deliberat de traducător în momentul reflecţiei asupra TS şi al căutării unui echivalent. Exemple de procedee de traducere: *transpoziţia, modularea, echivalenţa, adaptarea, compensarea, explicitarea, implicitarea, amplificarea, concizia* etc. (Deslile 1980, 1993; Garnier 1985; Guillemin-Flescher 1993; Chuquet şi Paillard 1989; Larose 1989; Vinay şi Darbelnet 1958).

Cf. TEHNICĂ DE TRADUCERE.
Fr. procédé de traduction;
Engl. translation procedure;
Germ. Übersetzungsverfahren;
Sp. procedimiento de traducción;
Rus. прием перевода.

PROCES DE TRADUCERE

Actul de traducere constă în identificarea traducătorului cu autorul. Pentru a putea vorbi de traducere ca proces trebuie să avem un TS, un autor, o LS şi o limbă maternă, LŢ, un destinatar real sau ipotetic al TŢ, în funcţie de care se stabileşte finalitatea TŢ şi strategia de traducere. Pentru pregătirea şi derularea procesului de traducere în condiţii optime, traducătorul face o lectură (1) a TS sau mai multe, ceea ce constituie, de altfel, o formă de traducere mentală, pentru a înţelege (2) textul ce urmează a fi tradus (Forget 1994; Dancette 1998). Cvasisimultan cu înţelegerea se produce şi deverbalizarea, amândouă reprezentând cea de-a doua etapă a procesului de traducere. Reformularea sensului şi mesajului TS, precedată de puţin de deverbalizare, constituie cea de-a treia etapă a procesului de traducere al cărei scop este reconstruirea unui sens în funcţie de parametrii traducerii (Hurtado Albir 1990, 45-72; Durieux 1995).
Cf. DEVERBALIZARE, REVERBALIZARE, ÎNŢELEGERE, LECTURĂ, REFORMULARE.
Fr. processus de traduction;
Engl. transalation process;
Germ. Übersetzungsprozess;
Sp. proceso de traducción/proceso traductor.

PROCES (COGNITIV) de TRADUCERE

Operaţie de reflecţie constând în stabilirea echivalenţelor interlingvistice. În timpul acestei operaţii mentale complexe, traducătorul interpretează, între altele, TS, aplică procedeele de traducere pertinente, disociază mai mult sau mai puţin conştient limbile, explorează resursele LT, alege mijloacele de

exprimare în LŢ şi verifică justeţea şi pertinenţa echivalenţelor reţinute (Krings 1986, 1988; Kleiber 1994; Dancette 1998).
Fr. processus (cognitif)de traduction;
Engl. translation process;
Germ. Übersetzungsprozess;
Sp. proceso (cognitivo) de traducción;
Rus. процесс перевода.

PUBLIC-SURSĂ

Destinatar-sursă, publicului căruia se adresează TS sau textul de tradus. Autorul poate avea intenţia de a se adresa unei anumite categorii de public.
Cf. DESTINATAR, INTENŢIE.
Fr. public-source;
Engl. source audience;
Germ. ausgangssprachlicher Rezipient/Adressat, ausgangssprachliche Leserschaft, Zielpublikum;
Sp. público de origen;
Rus. исходная аудитория.

PUBLIC-ŢINTĂ

Destinatar-ţintă al traducerii sau textului tradus. Intenţia autorului poate suferi modificări din cauza constrângerilor materiale sau de altă natură, iar categoria vizată de intenţia autorului şi de noua finalitate a textului poate fi alta decât aceea a TS.
Cf. DESTINATAR, INTENŢIE, CONSTRANGERE.
Fr. public-cible;
Engl. target audience;
Germ. zielsprachlicher Rezipient/Adressat, zielsprachliche Leserschaft, Zielpublikum;
Sp. público meta/de llegada;
Rus. целевая аудитория.

R

RÂND

Un rând standard este compus din 60 de caractere, inclusiv spaţii, semne de punctuaţie şi cifre (v. *Glossaire de la traduction*).
Cf. PAGINĂ, SEMN.
Fr. ligne;
Engl. line;
Germ. Zeile;
Sp. línea;
Rus. строка.

REALIA

Realia este cunoaşterea comună, adică ceea ce permite unor limbi din familii diferite să înţeleagă şi să admită atitudini „identice faţă de lume, pentru că în principal fiecare limbă poate exprima acelaşi lucru ca oricare alta, chiar dacă prin categorii diferite şi prin diferite mijloace de expresie" (Coşeriu 1967, 19, citat de Kohn 1983, 71). Elemente purtătoare de informaţie culturală, concepte ori cultureme care ridică probleme specifice de traducere. De fapt, *realia* nu desemnează obiecte, ci semne ori cuvinte care desemnează obiecte specifice culturii materiale locale (cuvinte, expresii populare, denumiri de obiecte, concepte, fenomene tipice unui spaţiu geografic dat (de exemplu, *bărăganul* românesc, *stepa* rusească, *pusta* maghiară, *preria* nord-americană, *pampasul* sud-american), particularităţi istorice, artistice (*căluşarii* româneşti, *tarantella* italienească, *guignol* franţuzesc, *cazaciocul* ucrainean), culturale, sociale, politice, afective (*dorul* românesc, *regretul* american), naţionale. În studiile de traducere, externă şi, respectiv, internă, este necesar a se face distincţia între realia-obiecte şi realia-cuvinte (Vlahov şi Florin 1969, 433, 439, citaţi de Bruno Osimo 2004).
V. CULTUREM.

Fr. realia, termes culturels, désignateurs culturels;
Engl. realia, culture-bound terms, cultural references;
Germ. Realia;
Sp. realia, término cultural.

REFERENT

Lipsa de armonie în definirea conceptului, în diverse teorii, seamănă nu discordie, dar sigur derută. *Referentul* reprezintă *lucrul ca obiect gândit* (numit sau semnificat de cuvinte), nu real. De exemplu, referentul pronumelor nu este niciodată acelaşi, fiindcă desemnează tot timpul pe altcineva. Referentul este contextualizat, semnificatul nu. Dacă gândim altfel, putem considera (J. Lyons) că relaţia de hiponimie este o relaţie de referinţă (= relaţia dintre cuvinte şi lucruri sau referenţii lor). De pildă, hiperonimul *floare* nu are referinţă precum hiponimele *trandafir, zambilă, lalea*. *Semnificantul* este reprezentarea analogică a referentului. *Semnificatul* (latura ideală), utilizat adesea ca sens, nu desemnează nici el un obiect, lucru concret (semnificatul lui *mac*, nu este un mac concret, nici un lan de maci, ci *conceptul* de mac).
Fr. référent;
Germ. Referent, Bezugsobjekt;
Sp. referente.

REFORMULARE

Reformularea este cea de-a treia etapă a procesului de traducere. Aceasta constă în reconstruirea sensului în TŢ, în restituirea sau reexprimarea acestuia cu ajutorul mijloacelor LŢ, diferite de modalităţile de exprimare proprii LS, mai mult sau mai puţin asemănătoare acestora, dar în conformitate cu normele şi convenţiile de redactare specifice LŢ (Hurtado Albir 1990). Îndeplinirea corectă a acestei etape este dependentă de precizia cu care este dusă la bun sfârşit etapa de înţelegere.

A nu se confunda cu traduceera intralinguală (fr. *traduction intralinguale*, engl. *intralingual translation*, germ. *intralinguale Ubersetzung, Umformulierung*)
Cf. ETAPELE PROCESULUI DE TRADUCERE, ÎNŢELEGERE, DEVERBALIZARE.
Fr. reformulation, restitution, réexpression;
Engl. reformulation;
Germ. zielsprachliche Wiedergabe;
Sp. reformulación;
Rus. воспроизведение.

REGISTRU DE DISCURS

Clasificare ierarhică a realizărilor lingvistice care ţin cont de natura relaţiilor dintre subiecţii-vorbitori, de nivelul lor socio-cultural, de temele abordate, de gradul de standardizare sau familiaritate ales. Fiecare vorbitor foloseşte simultan mai multe registre. Principalele registre (scrise şi orale): artistic, îngrijit, curent, familiar, popular, argotic (Vinay şi Darbelnet 1958, 11; Ducrot şi Schaeffer 1996, 268).
Inadvertenţele traductive referitoare la registrul de discurs apar în diferite tipuri de texte, cu finalităţi specifice. În textele literale, adaptate sau traduse sub constrângeri de diferite naturi, ele funcţionează, uneori, în fragmente reduse cu scopul de a „menaja" sensibilitatea PŢ (v. şi mărturisirea lui Al. Hodoş, traducătorul lui Rabelais în limba română, care recunoaşte că a mai îmblânzit pe alocuri caracterul licenţios al unor expresii), neutralizând, alteori, unele mărci sociolectale sau idiolectale. Or, cum prea bine subliniază Leviţchi „*Hahaleră*, în funcţie de vorbitor, context şi intonaţie, reprezintă mai multe grade de accentuare, toate trădând dezapobarea în cuprinsul stilului familiar: a) „om neserios", b) „om foarte neserios", c) „secătură", d) „ticălos" (1975, 115).
Cf. NIVEL DE LIMBĂ.
Fr. registre/niveau de langue/discours;
Engl. register;
Germ. Register;
Sp. registro del discurso;
Rus. воспроизведение.

REGULĂ DE TRADUCERE

Orientează şi ghidează reflecţia traducătorului în momentul în care caută să formuleze o impresie. Regula decurge dintr-un principiu şi se manifestă concret prin aplicarea unui procedeu de traducere (Delisle 2003, 55).
Cf. PRINCIPIU DE TRADUCERE, PROCEDEU DE TRADUCERE.
Fr. règle de traduction;
Engl. translation rule;
Germ. Übersetzungsregel;
Sp. regla de traducción;
Rus. правило перевода.

RELEVANŢĂ

Standard al textualităţii prin care se apreciază gradul de relevanţă ori situaţionalitatea unui text, în funcţie de informaţiile conţinute, de scopul cu care sunt folosite şi de legătura dintre actele de comunicare şi de situaţia în care apar (Redouane, *Glossaire*...).
Fr. rélévance;
Engl. relevance;
Germ. Relevanz;
Sp. relevancia;
Rus. релевантность.

REPETIŢIE

Prin repetiţie se desemnează ocurenţele multiple dintr-o frază sau dintr-un paragraf, ocurenţe ale aceluiaşi cuvânt/aceleiaşi structuri. Repetiţiile pot fi greşeli de limbă sau pot avea valoare stilistică (Delisle 2003, 55).
Cf. ANAFORĂ, INTENŢIE.
Fr. répétition;
Engl. repetition;
Germ. Rekurrenz;

Sp. repetición;
Rus. повторение/тавтология.

REPERTORIU

Culegere de unităţi lingvistice dintr-o limbă/sferă specializată a activităţii umane (Ducrot şi Schaeffer 1996, 48).
Cf. DOCUMENTARE.
Fr. répertoire;
Engl. repertoire;
Germ. Repertoire;
Sp. repertorio;
Rus. словарный запас.

REPORT

Operaţie în procesul cognitiv al traducerii constând în transferul simplu din LS în LŢ, al unor elemente informaţionale (nume proprii, numere, date, simboluri, voca(bu)le monosemice etc.) care nu necesită o analiză interpretativă (Ballard 2001, 11-48; Delisle 2003, 55-56, 165-172). De exemplu: ital. *Girolamo Savonarola*, va fi redat în română prin report *Girolamo Savonarola.* Totuşi, în funcţie de text, acest Npr se restituie prin forma latinizată *Hieronymus Savonarola*, la fel ca în engleză, spre deosebire de limba franceză care francizează antroponimul, *Jérôme Savonarole*.
Uneori Npr este sublimat şi redat prin parafrază explicativă. A se vedea soluţiile de traducere alese de traducători reprezentând diverse oritzonturi lingivistice:
TS: … un faiseur de feuilles, un Fréron (Voltaire 1994, 209)
TŢ(1): Unul care scrie tot felul de fiţuici şi le răspândeşte în toate părţile. (Voltaire tradus de Al. Philippide 1993, 157).
TŢ(2): ... « un facitore di fogli, un Fréron ». (Voltaire, *Candido ovvere l'ottimismo*, traduzione de Riccardo Baccheli (1988) 2004, 119)
TŢ (3): fabricantes de panfletos, un *F…** (Voltaire, traducción de Elena Diego 2001, 132)

* *F…* es Fréron, periodista director de *L'Année littéraire* à partir de 1754 e enemigo de Voltaire (NdT).
TŢ (4): […] "a pamphleteer – a Fréron*". (Voltaire, anonymous English version, 1991, 58. subl. trad)
*NdT explicativă.

Observăm că, în limbile română şi spaniolă, soluţiile de traducere evită reportul, preferând parafraza, interpretarea, respectiv nota de traducere. Deşi în limba română reportul funcţionează cu succes:
TS: D'où vient que ce nom de *Fréron*/Est l'emblème du ridicule ?(Voltaire, *Les Fréron*)
TŢ: De unde numele ăsta, *Freron*/E balzon de bufon ? (trad. n. – G.L.B.)
Cf. TRANSCODARE, NUME PROPRII
Fr. report;
Engl. direct transfer;
Germ. Übernahme;
Sp. traslado;
Rus. прецизионный перевод.

RESCRIERE

Rescrierea reprezintă stările succesive ale unuia şi acelaşi text, variabile adesea în formă, conţinut şi dimensiuni. Rescrierea include şi autotraducere, editarea, antologarea, revizuirea, adaptarea (Lefevere 1992). Rescrierea unui text nu implică schimbarea codului lingvistic în trecerea de la o versiune la alta, dar dacă transformarea unui text într-un text secundar reclamă şi o schimbare de stil şi de sens, atunci cel din urmă nu este un calc după primul, deoarece conţine deosebiri esenţiale. El devine, astfel, independent.
Fr. réécriture;
Engl. rewriting;
Germ. Bearbeitung;
Sp. reescritura.

RETORICĂ

Ansamblu de mijloace de expresie, de procedee stilistice, figuri de stil folosite pentru a produce anumite efect şi care permit autorului să stabilească pe cât posibil coincidenţele dintre formă şi funcţie (v. *Glossaire Euroglos Group*).
Fr. rhétorique;
Engl. rhetoric;
Germ. Rhetorik;
Sp. retórica;
Rus. стиль.

RETRADUCERE

Se impune a semnala polisemia conceputului şi a face distincţia aici între 1) *retraducere* sau *retrotraducere*, accepţiune utilizată în traductologie şi, în special, în didactica traducerii, pentru a descrie traducerea efectuată, din LŢ spre LS, cu scopul de a măsura distanţarea faţă de original, dar, mai ales, de a sublinia subiectivitatea reexprimării, dependentă de circumstanţele comunicării şi reproducerii sensului (Ladmiral 1979, 46); şi 2) *retraducere* adică o *traducere consecutivă* altei traduceri a aceleiaşi opere în LŢ, accepţie, dacă nu oarecum contestabilă, relativ vulnerabilă (Bensimon 1990, 2004). După părerea noastră, atunci când o retraducere (= traducere consecutivă) are ca punct de plecare o traducere anterioară, nu mai avem de-a face cu o (re)traducere, ci o revizuire a unei traduceri deja existente care urmăreşte o actualizare fonetică, lexicală, şi nu o reformulare, un transfer interlingvistic. Funcţia primordială a unei revizuiri – care porneşte de la o traducere – este, deci, de a corecta eventualele erori, de a diminua posibilele distanţări, denaturări, entropii. Polisemia termenului *retraducere*, ca şi a rădăcinii sale, *traducere*, ale cărei sensuri sunt decelabile contextual cu uşurinţă, suscită controverse. Ea exploatează, de fapt, polisemia prefixului *re-*, indicând o acţiune în sens invers (a *retraduce* ca şi a *reveni*, a *reîntoarce*), o acţiune care se repetă (a *retraduce* ca şi a *reface*, a *relua*), o acţiune repetată de cel care a întreprins-o şi prima dată, dar nu în aceleaşi circumstanţe (Lungu Badea 2004).
Cf. RETROTRADUCERE.

Fr. retraduction;
Engl. retranslation;
Germ. Wiederübersetzung, Rückübersetzung;
Sp. retraducción.

RETROTRADUCERE

Verificare a traducerii care constă în retraducerea unui EŢ (obţinut prin traducerea unui TS) în LS, cu scopul de a regăsi sau de a remarca în ce măsură se regăsesc trăsăturile pertinente esenţiale ale ES corespondent, adică de a verifica gradul de adecvare a traducerii (Ladmiral 1979, 97, nota 4; Larose 1989, 21- 57; Berman 1990, 1-7).
Fr. rétrotraduction, traduction-retour, traduction en arrière;
Engl. back-translation test (BTT); retranslation;
Germ. Übersetzungsrevision, Rückübersetzung;
Sp. retrotraducción;
Rus. обратный перевод.

REVERBALIZARE

Etapă mentală specifică procesului de reformulare traductivă a unui mesaj înţeles într-o LS şi restituit într-o LŢ. Reverbalizarea se situează între înţelegere şi reformulare, precedând-o cu puţin pe aceasta din urmă. Reverbalizarea intervine după deverbalizare şi constă în reexprimarea conceptelor reprezentate de semnificanţii TS în semnificanţi-ţintă (Lederer şi Seleskovitch 1986).
Cf. DEVERBALIZARE, ETAPELE PROCESULUI DE TRADUCERE.
Fr. reverbalisation.
Germ. Neuversprachlichung;
Sp. reverbalización;
Rus. выбор языковых средств.

REVIZIE

Activitate de evaluare a traducerii, lingvistică şi tematic-terminoologică, se realizează în faza de posttraducere şi urmăreşte asigurarea calităţii

(Delisle, Lee-Janke, Cormier 2005, 116). Revizia este efectuată de către un alt traducător sau de alţi traducători, un traducător revizor lingvistic şi/sau un traducător specialist în domeniul căruia aparţine textul tradus.
V. CRITICA TRADUCERII.
Fr. révision;
Engl. revision;
Germ. Revision;
Sp. revisión.

REZISTENŢĂ CULTURALĂ

Argument menţionat în studierea traducerii culturale de către cercetătorii care justifică dificultatea de a traduce CS într-o CŢ, prin rezistenţa celei din urmă în faţa primeia, a culturii celuilalt. Mijloc esenţial de comunicare interculturală, traducerea este locul de întâlnire a culturilor, a limbilor în relaţie de traducere. Faptele de cultură, elementele marcante din punct de vedere cultural, culturemele rezistă operaţiei de traducere şi datorită singularităţii şi specificităţii traducerii, dar, mai ales, pentru că orice cultură dispune de mijloace proprii de e rezistenţă în faţa „invaziei" altor culturi (Ladmiral 1979; Bensimon 1984; Meschonnic 1999).
Cf. INTERFERENŢĂ CULTURALĂ, LACUNĂ, CULTUREM.
Fr. résistance culturelle;
Engl. cultural resistance;
Germ. kulturelle Resistenz;
Sp. resistencia cultural.

S

SEMANTISM

Termenul are două accepţii. Prima, care interesează în perspectiva traductologică, se referă la conţinutul semantic al unei unităţi lingvistice,

morfem sau enunţ (*Cf.* DŞL 2001, 462). Semantismul desemnează însă şi etapa prealabilă asocierii unui sens unei forme date într-un context (= semantizare).
V. ASEMANTISM, SEMNIFICAŢIE, ACCEPŢIE.
Fr. semantisme;
Engl. semanticity;
Germ. Bedeutung;
Sp. semantismo.

SEMN

Orice caracter, literă, spaţiu sau semn de punctuaţie. O pagină standard de 250 de cuvinte cuprinde circa 1500 de semne (*Glossaire de la traduction*).
Cf. PAGINĂ, RÂND, FOAIE.
Fr. signe;
Engl. sign, character;
Germ. Zeichen;
Sp. signo;
Rus. знак.

SEMN LINGVISTIC

Considerat încă de lingvistica saussuriană drept o entitate cu două feţe, un semnificant şi un semnificat, semnul lingvistic întreţine cu obiectul desemnat un raport denotativ şi, în funcţie de context, unul conotativ. Funcţia lui nu este, deci, de a lega o expresie de un obiect al lumii exterioare, ci un semnificat (concept) de un semnificant (imagine acustică, vizuală).
Fr. signe linguistique;
Engl. linguistic sign;
Germ. sprachliches Zeichen;
Sp. signo lingüístico;
Rus. языковой знак.

SEMNIFICANT

Fenomenul material, reprezentarea materială a semnului (imaginea acustică sau vizuală a cuvântului din dicţionar).
Fr. signifiant;
Engl. signifier;
Germ. Bezeichnendes, Zeichenform, Signifikant;
Sp. significante;
Rus. сигнификант / означающее.

SEMNIFICAT

Conţinutul conceptual al semnului (ideea).
Fr. signifié;
Engl. signified;
Germ. Bezeichnetes, Zeicheninhalt, Signifikat;
Sp. significado;
Rus. сигнификат /означаемое

SEMNIFICAŢIE

Concept lingvistic folosit şi în traductologie pentru a desemna accepţia decontextualizată a unui cuvânt polisemantic. Semnificaţia ţine de limbă şi reprezintă puterea sau capacitatea semnificantului de a „însemna ceva", capacitate neactualizată în discurs. Dicţionarele înregistrează potenţialul cuvintelor, semnificaţiile, accepţiile lor decontextualizate (Delisle 2003, 58; Ducrot şi Schaeffer 1996, 69). Semnificaţia contextuală se obţine prin combinarea axelor paradigmatică (verticală sau a familie) şi sintagmatică (orizontală sau a frazei).
Cf. CONTEXTUALIZARE, DECONTEXTUALIZARE.
Fr. signification;
Engl. meaning;
Germ. Bedeutung;
Sp. significado;
Rus. значение.

SEMNIFICANŢĂ

Folosim acest concept (Ducrot şi Schaeffer 1996, 69) pentru a desemna ambientul cultural în care se actualizează semnificaţia pertinentă a unui enunţ/text sau a unei opere, adică punerea în relaţie a semnificaţiei decontextualizate cu interesele producătorului sensului şi cele ale receptorului mesajului, astfel încât structura intenţională produsă de autor/emiţător să fie sesizată în toată complexitatea şi globalitatea ei.
Fr. significance; entourage culturel;
Engl. significance;
Germ. kulturelle Einbettung;
Sp. significancia.

SENS

Sinteza nonverbală a procesului de înţelegere care se construieşte pornind de la semnificaţii pertinente ale cuvintelor (în context) îmbogăţite de complemente cognitive. (*cf.* DEVERBALI-ZARE, DISCURS, SEMNIFICAŢIE PERTINENTĂ). Sens **figurat,** semnificaţie derivată din prima accepţie a cuvântului care presupune un transfer semantic de la concret la abstract, de la animat la inanimat (ex: *calea succesului*), şi sens **propriu**, prima semnificaţie a cuvântului polisemantic, celelalte accepţii fiind derivate de la cea principală (*La main de sa mère le caressa,* dar *la main du destin, la main invisible qui tire les ficelles*). Sensul cuvintelor şi al propoziţiilor este cercetat din diferite perspective (Bell 2000, 100-132). Pentru sensul cuvântului sunt semnificative abordările referenţiale (relaţia dintre cuvânt şi entitate), analiza componenţială (compararea semelor) şi postulatele sensului (identificarea relaţiilor de hiponimie, sinonimie, antonimie). Semantica studiază sensul propoziţiilor şi maniera în care se stabilesc relaţii contextuale între cuvinte şi propoziţii (sinonimie, implicaţie, contradicţie), dar şi legătura dintre ele şi stările, procesele şi obiectele din univers (Bierwisch 1970, 167, citat de Bell 2000, 119). Situaţia de enunţare, de producere a discursului, este un parametru esenţial în înţelegere şi în constituirea sensului, deoarece

sensul este dependent de procesul de construire a discursului sau enunţului, iar evenimentul, care reprezintă enunţarea, face la rândul lui parte din sensul propriu-zis al enunţului. Astfel, studierea raporturilor dintre semne şi contextele lingvistice şi extralingvistice, dar şi dintre semne şi utilizatorii lor, dintre conţinutul semantic al unui semn şi referinţa lui permite actualizarea sensului în toată complexitatea de relaţii (Ducrot şi Schaeffer 1996, 193, 234-235; Hurtado Albir 1990, 230).
Cf. CONOTAŢIE, DENOTAŢIE, SEMNIFICANŢĂ, CULTUREM, ACCEPŢIE.
Fr. sens;
Engl. meaning, sense;
Germ. Sinn;
Sp. sentido;
Rus. смысл.

SENS FALS

Greşeală de traducere rezultată dintr-o apreciere eronată a sensului unui cuvânt/enunţ într-un context dat (Delisle 2003, 41-42). Prin sintagma „sens fals" se desemnează sensul vehiculat de TŢ, în raport cu sensul vehiculat de TS. Precum contrasensul, sensul fals este un sens eronat în raport cu originalul. Exemple fr. ***ainsi*** *l'émotion fut-elle grande*, rom. ***de aceea*** *emoţia a fost mare…*, fr. *J'ai reçu, en décembre dernier, un* ***avis*** *de* ***ma caisse de retraite*** (FM) şi rom. *Am primit în decembrie o* ***părere*** *despre* ***pensia mea***, fr. *s'il a raison, certains récents best-seller* ***ne seront pas réimprimés***, rom. *dacă are dreptate, unele best-seller-uri recente* ***nu ar fi fost editate****…* Acest tip de eroare apare în cazul traducerii cuvintelor care au o rădăcină comună, al paronimelor etc. De exemplu: fr. *achever* „a duce o treabă până la capăt" nu trebui confundat cu *arrêter, cesser* sau *terminer*; nici fr. *bilan*, „balanţă, bilanţ" cu *comptes*, „socoteli", ori *ceci*, care anunţă ceea ce urmează, cu *cela*, relativ la ceea ce s-a spus deja etc. (v. şi Chiţoran 1981, 141-152). Fr. *Candide* […] *propose à l'exempt trois petits diamants d'environ trois mille* ***pistoles*** *chacun* (Voltaire 1994, 215), rom. *Candid* […] *oferi poliţaiului trei diamante mai mici, cam de trei mii de* ***pistoale*** [*pistoli*, „monedă veche de aur"] *fiecare* (Voltaire 1993, 163).

Cf. CONTRASENS; NONSENS, GREŞEALĂ DE TRADUCERE, COMPETENŢĂ LINGVISTICĂ, COMPETENŢĂ TRADUCTIVĂ, SENSIBILITATE LINGVISTICĂ.
Fr. faux sens;
Engl. incorrect meaning;
Germ. falsche Bedeutung;
Sp. falso sentido;
Rus. ложное значение.

SENSIBILITATE LINGVISTICĂ

Calitate ce se manifestă la un traducător printr-un simţ ascuţit al limbii, simţ dobândit prin practica lecturii marilor autori şi din cunoaşterea diferitelor genuri de texte (Ballard 2001). Această sensibilitate este, în mare măsură, compusă din intuiţie, judecată, bun gust, capacitatea de a sesiza nuanţele de sens şi o corectă cunoaştere a „toleranţei lingvistice" a vorbitorilor LŢ. În general, această sensibilitate intervine ori de câte ori trebuie să se recurgă la o adaptare şi mai ales când trebuie traduse metafore originale (Delisle 2003, 58).
Cf. ADAPTARE, METAFORĂ, MODULARE, TONALITATE.
Fr. sensibilité linguistique/sentiment linguistique/ intuition linguistique;
Engl. linguistic sensitivity
Germ. Sprachgefühl;
Sp. sensibilidad lingüística;
Rus. языковое чутье.

SINECDOCĂ

Caz special de metonimie, *sinecdoca* (< gr. sunekdokhoma, „a înţelege în acelaşi timp, totodată") este o figură retorică prin care se conferă o semnificaţie particulară unui cuvânt (care, în sensul propriu, poate avea o accepţie mai generală sau mai restrânsă). Dacă în cazul metonimiei este folosit un cuvânt pentru un altul, în cazul sinecdocei, se foloseşte întregul pentru parte şi invers. În traducere, sinecdoca este frecvent folosită şi

poate constitui o modalitate de deviere a sensului prin asociere (Ballard 2001, 99). De exemplu: ***RATT*** *este în grevă* unde numele instituţiei este folosit pentru „lucrătorii" ei; fr. *une voile* pentru *un bateau*.
Cf. METONIMIE, METAFORĂ.
Fr. synecdoque;
Engl. synecdoche;
Germ. Synekdoche;
Sp. sinécdoque;
Rus. синекдоха.

SINTAGMĂ

Sintagma (axa orizontală ori a frazei) constituie contextul particular al unui mesaj dat, graţie căruia putem deduce sensul unui semn. Prin urmare, sintagma actualizează o semnificaţie precisă. În terminologia românească termenul de grup este preferat celor de *sintagmă* şi *frază*. Aflată la baza conceptului de grup sintactic, sintagma are în vedere o organizare obligatoriu binară şi acoperă un caz special de grup (cel format dintr-un singur centru şi un singur determinat: *bilanţ sanguin* – fr. *bilan sanguin*, engl. *blood profile*. În unele gramatici, întâlnim sintagme verbale, nominale, adjectivale, prepoziţionale, dar trebuie să menţiomă, că *grup* (DŞL 2001, 247, 485) face trimitere, în sintaxa modernă, la un component al structurii propoziţiei construit în jurul unui centru (ori cap) de grup: verb, nume, adjectiv, adverb, prepoziţie, în funcţie de care se constituie grupul verbal (GV), nominal (GN), adjectival (GA) etc. În seriile sintagmatice (sau grupuri sintactice) de tipul :

1) Mirelei îi plac merele
   Ioanei îi plac perele
   Theodorei îi plac portocalele
2) Merele sunt rotunde
   Mingile se rostogolesc
   Sorii sunt mingi de foc

Observăm că 4 elemente alcătuiesc fraza şi raporturile sintagmatice din cele două serii: (1), din punct de vedere morfologic, nume propriu, complement indirect, verb, complement direct; şi (2), din punct de

vedere sintactic, subiect, predicat, nume predicativ. Subiectul din prima serie sintagmatică face parte din paradigma fructelor, complementul indirect din paradigma numelor proprii feminine, în vreme ce în cea de-a doua serie, subiectele alcătuiesc paradigma obiectelor sferice. Pe axa sintagmatică, *merele* îşi modifică sensul după contextul în care apar, pe axa paradigmatică sunt asociate unor clase semantice diferite, fructe (1), respectiv obiecte sferice (2).

Echivalenţele sintagmatice de traducere nu impun, în mod necesar, păstrarea topicii LS (situaţie în care ar produce enunţuri absurde şi, în consecinţă, ar fi considerate greşeli de traducere), întrucât permutarea interlinguală presupune respectarea sintagmaticii LŢ, nu violarea acesteia.

V. PARADIGMĂ, SEMN, SEMNIFICAŢIE, ECHIVALENŢĂ SINTAGMATICĂ, GREŞEALĂ DE TRADUCERE.

Fr. syntagme
Engl. syntagm;
Germ. Syntagma;
Sp. sintagma.

SITUAŢIE

Situaţia reprezintă ansamblul elementelor în care se produce un act de comunicare (Ducrot şi Schaeffer 1996, 492).

Cf. SITUAŢIE DE COMUNICARE, SITUAŢIE DE RECEPTARE, CONTEXT EXTRALINGVISTIC.

Fr. situation;
Engl. situation;
Germ. Situation;
Sp. situación;
Rus. ситуация.

SITUAŢIE DE COMUNICARE

Ansamblu de elemente nonlingvistice specifice contextului în care a fost produs enunţul, denumită şi situaţie-sursă. În etapa de interpretare

traducătorul trebuie adesea să reconstituie mental situaţia enunţului, să se raporteze la realitatea evocată de enunţurile TS.
Fr. situation de communication source;
Engl. communicative context/discourse situation;
Germ. Kommunikationssituation/kommunikative Situation;
Sp. situación de comunicación;
Rus. речевая ситуация.

SITUAŢIE DE RECEPTARE

Denumită şi situaţie de receptare sau ţintă, este ansamblul de elemente nonlingvistice specifice contextului-ţintă în care a fost receptat EŢ. În etapa de reformulare a sensului vehiculat de ES, traducătorul trebuie adesea să reconstituie mental situaţia de comunicare sursă în care sunt activate elementele care condiţionează construirea sensului, să se raporteze la realitatea evocată, astfel încât să o redea în consecinţă, răspunzând condiţiilor de receptare, deci de producere a unui sens.
Cf. SITUAŢIE DE COMUNICARE.
Fr. situation de réception, de traduction sau **cible;**
Engl. target text situation;
Germ. Zieltextssituation;
Sp. situación de recepción;
Rus. речевая ситуация.

SOCIOLEM

Unitate de discurs prin care un vorbitor îşi manifestă apartenenţa la o anumită categorie socială. Sociolingvistica distinge şi studiază variaţiile lingvistice temporale, spaţiale, sociale şi contextuale (Munteanu 1995, 137-153). În cazul operelor literare, limba utilizată de personaje contribuie la caracterizarea acestora, la individualizarea lor (138). Variaţiile sociale şi temporale „sunt determinate de împrejurarea, situaţia concretă în care are loc comunicarea, individualizată prin cadrul şi tema mesajului, precum şi prin raporturile profesionale sau ierarhice dintre interlocutori”(141).

Fr. sociolème;
Engl. sociolem;
Germ. Soziolem;
Sp. sociolema;
Rus. социолема.

SOLECISM

Agramatism sau greşeală de limbă care nu respectă normele impuse de sintaxa unei limbi în construirea unei fraze. Astfel, un grup nominal de tipul *toate mai multe persoane* este un solecism din punct de vedere al regulilor gramaticale (*v. Glossaire de la traduction, Eurologos*). Aceleaşi observaţii pentru: *Des cravates à 20 euros* ***chaque***.
V. GREŞEALĂ DE LIMBĂ.
Fr. solécisme;
Engl. solecism;
Germ. Solözismus;
Sp. sociolema;
Rus. синтаксическая ошибка.

STIL

Stilul este modalitatea în care un vorbitor înţelege să folosească limba, în anumite condiţii şi cu o intenţie stilistică indiscutabilă.
V. COLOCAŢIE, CONOTAŢIE, REGISTRU, NIVEL DE LIMBĂ.
Fr. style;
Engl. style;
Germ. Stil;
Sp. estilo.

STRATEGIE DE TRADUCERE

Ansamblul procedeelor de traducere folosite de un traducător cu scopul de a transfera în LŢ sensul unui TS, dar şi atmosfera culturală în care este produs acest sens, astfel încât să suscite cititorului-ţintă o reacţie similară

celei pe care o are cititorul–sursă. Termenul *strategie* (opus, oarecum, tacticii), împrumutat din limbajul de specialitate al armatei, este utilizat de către specialişti din diverse domenii: economic, *strategii de dezvoltare*, *strategii de vânzare*; lingvistic, *strategii de comunicare*; din domeniul traducerii, *strategii de traducere*; politic, *strategie electorală* etc. Sensul iniţial, menţionat în dicţionare ca *DLRM, MDE, DEC, DEX*, *PR, GR, Larousse* etc. „artă de a conduce o armată pe câmpul de luptă, îmbinând atât operaţiuni, cât şi dispozitive până în momentul contactului cu inamicul", este transferat şi în domeniile amintite, reprezentând temelia elaborării unui obiectiv. Această accepţie se referă la planul teoretic de rezolvare, de tratare a unui scop. Aplicarea în practică a strategiei devine însă, sub influenţa factorilor externi, a circumstanţelor, deci a contextului total (lingvistic, extralingvistic şi implicit, Slama-Cazacu 2000, 46), *tactică*, adică adaptarea planurilor strategice la circumstanţele întâlnite la faţa locului. Despre accepţiunile termenilor *strategie* şi *stratagemă* a se vedea şi Slama-Cazacu (2000, 39), Cristea (1998). Strategia de traducere este stabilită de traducător în funcţie de scopul TS şi de finalitatea prezumtivă atribuită TŢ. Pentru a-şi atinge obiectivul, traducătorul îşi optimizează strategia sau o combină cu alte strategii. Pentru identificarea intenţiei TS, el deverbalizează TS, îl înţelege şi, abia după aceea, îşi alege strategia. Succesul traducerii depinde de o dublă condiţie: distingerea între scopul propus şi scopul atins şi distanţarea dintre ele. Strategia vizează alegerea celor mai potrivite procedee, mijloace etc. de traducere în vederea transferării sensului TS. Mulţi factori influenţează alegerea strategiei de traducere: distanţa dintre producerea TS şi receptarea TŢ, dintre intenţia autorului şi intenţia traducătorului (editorului) etc. Strategie *semantică* (engl. **semantic strategy** (or technique), fr. **stratégie sémantique**, germ. **semantische Übersetzungsstrategie**, axată pe restituirea sensului cuvântului de tradus); strategie *comunicativă* (centrată pe destinatar); strategie *literală* (sau *literalism*, fidelă mai degrabă literei TS, transferului lingvistic, de fapt o pseudoechivalenţă sintagmatică, o calchiere frazeologică şi sintactică inutilizabilă în traducerea expresiilor idiomatice); strategie *interpretativă* (mai globală, combinând elemente din cele prezentate anterior în scopul conservării caracterului proteiform al înţelegerii); *adaptarea*. În mod cert, strategia de traducere depinde de

finalitatea textului de tradus, de tipul de text şi de strategia discursivă (dialog, negociere, convorbire condusă), de fapt o modalitate de acţiona şi de a manipula prin discurs.
Cf. FINALITATE, TIPOLOGIA TEXTELOR.
Fr. stratégie de traduction ;
Engl. translation strategy, translation method;
Germ. Übersetzungsstrategie;
Sp. estrategia de traducción;
Rus. стратегия перевода.

SUBTITRARE

Prin *subtitrare* este desemnat ansamblul operaţiunilor de traducere scrisă (într-o LŢ) care însoţesc banda sonoră (într-o LS) a unui film (publicitar, comercial, de ficţiune etc.) În cazul subtitrării, traducerea-adaptare a unora dintre secvenţele vizuale permite realizarea unor texte adecvate din punct de vedere al lizibilităţii, al încadrării pe ecran şi al restituirii dialogurilor.
Cf. DUBLAJ.
Fr. sous-titrage;
Engl. subtitling;
Germ. Untertitelung;
Sp. subtitulación;
Rus. субтитры.

SUBTRADUCERE

Greşeală de traducere (Delisle 2003, 59) constând în a nu introduce în TŢ compensaţiile, explicaţiile sau explicitările pe care le-ar impune o traducere idiomatică şi conformă sensului presupus al TS.
Cf. SUPRATRADUCERE.
Fr. soustraduction;
Engl. undertranslation;
Germ. Unterdifferenzierung bei der Übersetzung, Unterdifferenzierung, Übergeneralisierung;

Sp. subtraducción;
Rus. неполный перевод.

SUPRATRADUCERE

1. Greşeală de traducere constând în traducerea explicită a elementelor TS pe care LŢ le-ar păstra în mod normal implicite.
2. Greşeală de traducere constând în a vedea două unităţi de traducere acolo unde nu este decât una singură (Delisle 1993, 45).
Cf. SUBTRADUCERE.
Fr. surtraduction ;
Engl. over-translation;
Germ. Überdifferenzierung bei der Übersetzung;
Sp. sobretraducción;
Rus. избыточный перевод.

T

TEHNOLECT

Tehnolectul este jargonul profesional caracterizat de expresii lexicale cu caracter ştiinţific sau tehnic. Tehnolectul este constituit din limbajul şi terminologia proprii unei activităţi sau unei întreprinderi.
Cf. JARGON, METALIMBAJ.
Fr. technolecte;
Engl. technical jargon;
Germ. Technolekt;
Sp. tecnolecto;
Rus. профессиональный язык.

TEMĂ

Termen încă neîncetăţenit în limba română în următoarea accepţie, dar folosit în jargonul profesional, *temă* desemnează traducerea din limba

maternă spre limba străină, mai ales în vederea ameliorării competenţei lingvistice (Ladmiral 1979, 28, 40-45, 47-55).
Cf. TRADUCERE PEDADOGICĂ, COMPETENŢĂ LINGVISTICĂ.
Fr. thème;
Engl. inverse translation;
Germ. Hinübersetzung;
Sp. tema;
Rus. учебный перевод.

TEMATIZARE

Tematizarea (emfaza lingvistică) este o modalitate de a sublinia, de a evidenţia un element, de a-l pune în valoare prin diferite tehnici tipografice (italice, ghilimele sau majuscule, prin folosirea unui verb modal (în engleză, de exemplu: *the kettle* ***must*** *never be operated unless it contains sufficient water to cover the element*) sau a unei structuri emfatice de prezentare (în franceză, ***c'est Paul qui*** *a écrit, pas elle*) ori printr-o reluare (***cette lettre***, *c'est lui qui* ***l'a*** *écrite*). În traducerea enunţului fr. *Ce Poisson* [trimitere la imaginea hipocampului]. *Une naissance une naisance photographiée en direct*, rom. *Căluţul de mare. O naştere surprinsă în direct*, elementul cataforic din fr., *ce poisson*, nu mai apare în TŢ. Tematizarea se efectuează lexical pe baza complementelor cognitive pentru că nu mai beneficiază de prezenţa fotografiei şi se va dezvolta într-o structură anaforică. Dacă situaţia de traducere prevede anexarea fotografiei, atunci se poate păstra elementul cataforic. Modificarea emfazei (fr. **changement d'emphase**, engl. **emphasis change**, germ. **Schwerpunktswechsel**) ori schimbarea tematizării (a focalizării tematice) rezultă în urma traducerii semantice.
Cf. ANAFORĂ, CATAFORĂ.
Fr. thématisation;
Germ. Thematisierung;
Sp. tematización;
Rus. выделение.

TEORIA SKOPOS-ULUI

Teorie de traducere conform fiecare deciziile traducătorului sunt determinate de intenţia, de finalitatea şi de funcţia TŢ (Reiss şi Vermeer 1984).
Fr. théorie du *skopos*;
Engl. *skopos* theory;
Germ. Skopostheorie;
Sp. teoría del *skopos*/del escopo.

TEORIA TRADUCERII

Studiul principiilor specifice traducerii pe baza unor fundamente lingvistice solide şi din variate perspective ale ştiinţelor limbajului uman care să permită fie înţelegerea procesului traductiv, fie evaluarea produsului (Ladmiral, 1979). De exemplu, teoria finalităţii sau funcţionalităţii, germ. *Skopostheorie,* engl. *skopos theory*, fr. *théorie du skopos ou fonctionnelle* (Reiss şi Vermeer 1986; Nord 1993; Reiss 2002), teoria sociolingvistică (Nida, Pergnier), teoria interpretativă (Lederer şi Seleskovitch 1986), sociologia traducerii (Gouanvic 1999), teoria lingvistică a traducerii (Catford), teoria semiotică a traducerii (Lujdskanov), „polisistemul" (Even-Zohar, Toury) ş.a.m.d.
Fr. théorie de la traduction;
Engl. translation theory;
Germ. Übersetzungstheorie;
Sp. teoría de la traducción;
Rus. теория перевода.

TERMINOLOGIE

Terminologia este o disciplină care se ocupă de selectarea, descrierea, procesarea şi prezentarea, în una sau mai multe limbi, a termenilor specifici unui domeniu specializat, cu scopul de a realiza comunicarea profesională şi transferul de cunoştinţe între specialişti. Apărută din necesitatea de a ajuta alte discipline sau activităţi, terminologia are în

vedere şi traducerea, limbile străine, standardizarea, redactarea ştiinţifică şi tehnică etc. Obiectul de studiu al terminologiei este reprezentat de vocabularele specializate şi de analizarea condiţiilor de utilizarea a termenilor incluşi în bazele de date.
Cf. BANCĂ DE DATE, TERMINOLOGIE ASISTATĂ DE CALCULATOR.
Fr. terminologie;
Engl. terminology;
Germ. Terminologie;
Sp. terminología;
Rus. терминология.

TERMINOLOGIE ASISTATĂ DE CALCULATOR

Terminologie şi informatică. Abordarea transdisciplinară a aspectelor vocabularelor de specialitate a permis, în cazul asocierii terminologiei şi informaticii, atât ameliorarea activităţii traducătorilor, terminologiilor, cât şi creşterea calităţii activităţilor prestate de aceştia, în favoarea beneficiarilor, a clienţilor.
Cf. TERMINOLOGIE, BANCĂ DE DATE.
Fr. terminotique;
Engl. computer-assisted terminology;
Germ. computerunterstützte Terminologie;
Sp. terminótica;
Rus. компьютеризированная терминология.

TERMINOLOGIZARE

Trecerea comunicarea unui element din limba comună în limbajele de specialitate. Exemplu fr. *acide* „aigre" > „composé hydrogéné", dar invers în română, *acid*, „substanţă chimică" > „acru".
Cf. DETERMINOLOGIZARE, DEVIERE DE SENS, METASEMIE.
Fr. terminologisation;
Engl. terminologization;
Germ. Terminologisierung;

Sp. terminologización;
Rus. терминологизация.

TEXT

Textul nu este o simplă acumulare de fraze, ci o unitate logică determinată şi de limitele articulării sale: introducere, cuprins, concluzii. Textul este manifestarea materială concretă a actului de comunicare realizat într-o situaţie dată, în care un locutor (emiţător) dat produce (emite) un act de vorbire. Elementele componente ale textului sunt, astfel, îmbinate încât să-i asigure o structură proprie susţinută şi de îmbinarea sintactică a frazelor (Adam 1999; Genette 1999). Textul are o anumită funcţie. Aceasta depinde de intenţia autorului (de a povesti, de a explica, de a apăra un punct de vedere şi de a-l argumenta, de a propune o acţiune etc.). Adesea, un text prezintă mai multe trăsături, putând îndeplini mai multe funcţii. Deoarece raportul dintre idei nu este linear, structura sa profundă permite reperarea trăsăturilor pertinente. Aşadar, un text poate fi identificat graţie trăsăturilor sale caracteristice predominante (Ducrot şi Schaeffer 1996, 384-385).
Cf. TIPOLOGIA TEXTELOR, TEXT-ŢINTĂ, DISCURS.
Fr. texte;
Engl. text;
Germ. Text;
Sp. texto;
Rus. текст.

TEXT PARALEL

Text netradus (original) redactat în LŢ, care vehiculează un subiect similar TS ce urmează a fi tradus în LŢ şi ale cărui tip, stil şi funcţie sunt apropiate de cele ale TS, reprezentând un reper traductiv pentru traducătorul în formare.
Fr. texte parallèle;
Engl. parallel text;
Germ. Paralleltext;
Sp. texto paralelo.

TEXT-SURSĂ

Text care urmează a fi supus procesului de traducere redactat în LS, conform normelor şi convenţiilor de redactare specifice acesteia. Text de origine, text de tradus.
Cf. TEXT, TEXT-ŢINTĂ, DISCURS.
Fr. texte-source, texte de départ;
Engl. source text;
Germ. Ausgangstext, Originaltext;
Sp. texto de origen, texto de partida;
Rus. исходный текст.

TEXT-ŢINTĂ

Textul obţinut în urma procesului de traducere. Produs finit al operaţiei de traducere, denumit şi text tradus sau versiune, TŢ sau traducerea este redactat în conformitate cu normele de redactare specifice LŢ.
Cf. TEXT, TEXT-SURSĂ, DISCURS.
Fr. texte d'arrivée, texte cible;
Engl. target text;
Germ. Zieltext;
Sp. texto meta, texto de llegada;
Rus. переводной текст.

TEXTUALITATE

Ansamblul de caracteristici esenţiale (Bell 2000, 175, 183) pentru atribuirea statutului de text: *coeziunea* (legătura dintre propoziţii), *coerenţa* (legătura dintre afirmaţii), *intenţionalitatea* (emiţătorului, vorbitor sau scriitor), *gradul de acceptabilitate* (modul în care reacţionează receptorul), *caracterul informativ* (ceea ce propune textul), *relevanţa* (scopul enunţării textului), *intertextualitatea* (similitudini cu alte texte).
Cf. INTERTEXTUALITATE.
Fr. textualité;

Engl. textuality;
Germ.Textualität;
Sp. textualidad;
Rus. переводной текст.

TIPOLOGIA GREŞELILOR DE TRADUCERE

Dancette (1998, 83-94) stabileşte, implicit, o tipologie a greşelilor de traducere, în funcţie de nivelul la care se produc. Astfel, la *nivel lexical* pot apărea greşeli de traducere determinate de: 1) necunoaşterea unui termen sau a unui cuvânt mai puţin folosit, (neologism, termen de specialitate etc.). Ex. fr. *le tracteur*, rom. *cap-tractor* (la camioane) şi *tractor*; 2) ignorarea unui idiotism, care duce la descompunerea lui în elemente constituente. Ex. fr. *mon oeil!,* rom. *ochiul meu*, în loc de *nu zău, nu mai spune*; 3) necunoaşterea sau nerecunoaşterea semnificaţiei actualizate a unui cuvânt polisemantic; 4) asociaţii false (fr. *ajouter*, rom. *a ajuta*, pentru *a adăuga*), 5) interpretarea greşită a unui cuvânt ambiguu; 6) confundarea unor termeni din acelaşi câmp semantic (fr. *être patient*, respectiv *il est le patient du médecin*); 7) confundarea unei sintagme lexicalizate cu o sintagmă descriptivă; 8) decodarea greşită a unei sintagme lexicalizate, din care un element este elidat. Greşelile care apar la *nivel morfologic* sunt provocate de alte neajunsuri lingvistice: 1) confuzii între gerunziul şi adjectivul franţuzesc; 2) dificultăţi de reconstituire a unei elipse referitoare la o frază anterioară, 3) dificultăţi de decodare a lexiilor complexe; la *nivel sintactic* se înregistrează dificultăţi de: 1) reperare sintactică a frazelor şi expresiilor; 2) de determinare a limitelor unei lexii; 3) de identificare a categoriei gramaticale a unui termen (destul de rar, verbe cu substantive); la *nivel textual* propriu-zis se observă dificultăţi de: 1) determinare a raportului slab marcat dintre propoziţii; 2) dificultăţi de sesizare a referinţelor intratextuale (pentru înţelegerea titlurilor mai ales, deoarece titlul este înţeles printr-o referinţă la un fragment de frază din însuşi corpul articolului) şi intertextuale (este vorba despre aluzii la alte texte, filme etc. care, la rândul lor, pot conţine alte referinţe culturale, alte jocuri de cuvinte, alte aluzii care semnifică într-un anumit context); 3) dificultatea de a stabili legături coezive anaforice şi

cataforice, 4) dificultatea e a sesiza raporturile de coerenţă dintre fraze şi segmente de fraze. La *nivel pragmatico-lingvistic*, Dancette identifică dificultăţi legate de: 1) semantica enunţării (de caracterul individual al utilizării unei limbi, distanţa subiectului faţă de enunţ, de gradul de transparenţă al propoziţiilor şi al tensiunii create între locutor şi conlocutor; 2) înţelegerea intenţiei autorului dincolo de folosirea unor expresii şi locuţiuni clişeiforme (maximele dintr-un discurs, formule marcate cultural, toate aluzii voalate); 3) transferul metaforelor; 4) cunoştinţele extralingvistice, istorice, geografice, jocuri de cuvinte etc.; şi 5) de cunoştinţe pragmatice (ex. engl. *best before x*, atenţionare care apare pe ambalaje produselor alimentare poate fi interpretată *a se consuma de preferinţă înainte de data x* (după care produsul nu mai este bun) sau mai bun înainte de data x (dar încă bun şi după această dată ?). Fr. *à consommer avant* x este mult mai clar, la fel ca şi expresia românească din care se elimină *de preferinţă* (Chuquet 1990; Delisle [1993] 2003; Durieux 1995; Dancette 1998).

Fr. typologie des fautes de traduction;
Engl. fault translation typology;
Germ. Übersetzungsfehlertypologie;
Sp. tipología de los errores de traducción;
Rus. типология переводческих ошибок.

TIPOLOGIA TEXTELOR

Clasificarea se poate face în funcţie de domenii (texte administrative, juridice, comerciale, ştiinţifice etc.), genuri (rapoarte, prefeţe, manuale, romane, nuvele etc.), de finalitate (argumentative, informative, descriptive, narative etc.), sau combinând mai multe criterii, de exemplu în funcţie de finalitatea textului (*cf. Skopostheorie*) şi de funcţionalitatea acestora în traducere (Reiss şi Vermeer 1984; Adam 1992, 1999; Reiss 2002).

Textul **narativ** (roman – precum cele ale lui Flaubert, Stendhal, Claude Simon –, nuvelă, poveste, povestire – istorică, politică –, benzi desenate, reportaj, jurnal intim, memorii, epopee etc.) este caracterizat de prezenţa perfectului simplu, a prezentului istoric şi a imperfectului; redă fapte

reale sau imaginare derulate într-o anumită perioadă în care se trece de la o stare iniţială la o stare finală printr-un proces de transformare. Gradele de focalizare situează naratorul şi nivelul lui de percepere a evenimentelor. Astfel, focalizarea de gradul zero indică naratorul omniscient, focalizarea internă arată că naraţiunea se limitează la punctul de vedere al unui personaj, focalizarea externă face din narator un martor indiferent şi ignorant. Aceste perspective asupra evenimentelor presupun că personajele sunt judecate implicit sau explicit de către narator. Prin urmare, participarea cititorului la acţiune variază în funcţie de registrul comic, fantastic, realist sau patetic: nerăbdare, identificare cu personajele etc., dar şi de alternarea stilurilor direct, indirect, indirect-liber.

Textul **descriptiv** este întâlnit în literatură, mai ales naraţiune (Balzac, Zola, Robbe-Grillet), poeme în proză sau în versuri, texte documentare, publicitate, ghid turistic, catalog de vânzări, anunţuri etc. Acest tip de text se caracterizează prin prezenta verbelor de percepţie şi indicatorii spaţiali, verbele de stare şi de mişcare, folosirea imperfectului, a metaforelor şi a sensurilor figurate. Acţiunea nu se derulează în timp, descrierea, organizându-se în jurul un câmp lexical. Descrierea poate interveni şi în cursul unei naraţiuni după care aceasta îşi poate continua cursul. Registrul poate fi contemplativ, liric (în armonie cu starea sufletească), critic sau satiric (portrete), realist (cu funcţie narativă clară) sau poetic. Focalizarea determină o descriere obiectivă (documentară) sau subiectivă, prezenţa naratorului fiind implicită sau explicită. Cititorul poate demonstra un interes documentar, poate avea o perspectivă strict estetică asupra textului sau un interes legat de derularea naraţiunii (v. *Les types de textes*).

Textul **informativ** (fr. **texte informatif**, engl. **informative text**, germ. **informativer Text**) sau explicativ transmite informaţii, expune obiectiv în scopul realizării analizei şi sintezei reprezentaţiilor conceptuale. Este caracterizat de prezenţa prezentului sau a imperfectului şi întâlnit în discursuri didactice, manuale şcolare, articole de vulgarizare, dicţionare şi articole de dicţionare şi de enciclopedii, dar şi în literatura erudită a secolului al XVII-lea etc. Efortul de a fi obiectiv este evident, mai ales în registrul didactic. Funcţia referenţială a limbajului este predominantă (date obiective, cifre, definiţii), autorul încearcă să explice obiectiv şi

impersonal fenomenele (folosirea pronumelor la persoana a 3-a, vocabularul tehnic). Cititorul poate dovedi un interes documentar, dar va trebui să selecteze pasajele în care subiectivitatea autorului este manifestă. Aceste nuanţe argumentative fac din textul explicativ un text interesant şi din punct de vedere literar (v. *Les types de textes*).

Textul **argumentativ** încearcă să orienteze gândirea/ comportamentul receptorului prin propunerea unei noi teze care înlocuieşte o teză anterior admisă, pe baza unui circuit argumentativ. Scopul acestui tip de text este de a convinge cititorul, de a-l face să creadă. Axat pe o anumită luare de poziţie, vehiculează un vocabular apreciativ, dar prezintă o mai mare flexibilitate în privinţa regimului temporal şi se regăseşte în articole de ziar şi politice, povestiri filozofice, satire, pamflete, polemici, reclamaţii şi cereri, în unele texte publicitare, precum şi în unele texte literare sau filozofice (Pascal, Bossuet, Montesquieu, Voltaire, Rousseau). Indicii de enunţare sunt foarte importanţi (Cine vorbeşte? Cui?), ca şi folosirea exemplelor sau a întrebărilor retorice, a modalizatorilor de certitudine şi de evaluare. Amploarea ritmică a frazelor, forţa imaginilor şi a contrastelor, aspectul de pledoarie destinată unui public ce urmează a fi convins prin folosirea imperativelor, întrebărilor oratorice trezesc în cititor spiritul critic sau emoţia receptării mesajului.

Textul **injonctiv/instructiv** încearcă să inducă anumite acte, docilitate sau spirit critic. În procesul derulării actelor se ajunge de la o stare iniţială la o stare finală, informaţia fiind structurată cronologic. Pentru construirea sensului se apelează la sfaturi, rugăminţi, ordine şi sunt folosite verbe de acţiune, imperative, infinitive, viitorul. Se întâlneşte în reţete de bucătărie, instrucţiuni de folosire, reguli de joc, publicitate, propagandă etc.

Textul **predictiv** emite ipoteze de viitor, prezice ceva ce se va produce sau care trebuie să se producă, este caracterizat de prezenţa verbelor de stare, la viitor, persoana a treia, discursul fiind generalizat. Se întâlneşte în horoscop, profeţii, buletine meteorologice, posologii/mod de administrare a medicamentelor.

Textul **teatral** sau **conversaţional** (discursuri realizate în orice domeniu, interviu, dialog romanesc sau teatral) prezintă o structură apropiată de conversaţie şi se caracterizează prin folosirea ghilimelelor, cratimelor,

discursului direct, indirect, indirect-liber. Textul teatral este prezent în comedii, tragedii, drame, vodeviluri (Molière, Racine, Hugo, Musset).

Textul **poetic** sau retoric (poeme, epopee, proză poetică, cântece, rugăciuni, rugăminţi, sloganuri, proverbe, maxime, titluri, parodii etc.) ilustrează funcţia poetică a limbajului, încearcă să impresioneze, să emoţioneze. Se caracterizează printr-o strânsă legătură între planul expresiei şi planul conţinutului, prezenţa figurilor de stil şi retorice. Determină reacţii diferite din partea cititorilor: emoţie, receptare estetică, admiraţie, spirit critic, mobilizare. A se vedea în acest sens şi Delisle (1993, 46-47) şi *Les types des textes* (www.site-magister.com/typtxt.htm).

Fr. typologie/types de textes (narratif, descriptif, injonctif, argumentatif, pragmatique);

Engl. text typology/text genre (narrative, hortatory, expository, procedural, pragmatic text);

Germ. Texttypologie (Gebrauchstext);

Sp. tipología textual/de textos (narrativo, desctiptivo, expositivo, instructivo, argumentativo);

Rus. типология текстов.

TIPOLOGIA TRADUCERILOR

1. Această tipologie are în vedere codul şi procesul: *traducerea intralinguală* (în interiorul unei limbi date, constând în interpretarea semnelor lingvistice prin intermediul altor semne care aparţin aceleiaşi limbi), *traducerea interlinguală* sau traducerea propriu-zisă (constă în interpretarea semnelor lingvistice date într-o limbă *a* cu ajutorul unei alte limbi *b*) şi *traducerea intersemiotică* (traducere mecanică bazată pe interpretarea semnelor lingvistice cu ajutorul sistemelor de semen non-lingvistice (*cf*. Jakobson 1963, 79); Jakobson (1959, 233: „Intersemiotic translation or *transmutation* is an interpretation of verbal signs by means of signs of nonverbal sign systems"); *traducere internă* (reactualizare a codului de la o epocă la alta în interiorul aceleiaşi limbi), *traducere externă* (între două limbi), *traducere prin intermediar* (se traduce din limba *a*, rară, exotică sau necunoscută, în limba *b*, prin intermediul unei limbi *c* în care

există deja traducerea textului supus traducerii, traducere după traducere).
2. Tipologia traducerilor poate porni de la aprecierea rezultatului, produsului finit, şi cuprinde mai multe tipuri: *traducere-adaptare*, *traducere comentată*, *traducere erudită*, *traducere liberă*, *traducere profesională,* cu următoarele subtipuri: *traducere signaletică* (fr. *traduction signalétique*, engl. *keyword translation*, germ. *Stichwort Übersetzung*), *traducere-rezumat* [germ: *partielle Übersetzun*g, engl. *selective translation/partial translation*, fr. *traduction documentaire/traduction sélective*], *traducere sinoptică* [germ. *Resümee-Übersetzung*, engl. *abstract translation*, fr. *traduction synoptique*], *traducere înregistrată* pe casetă audio, *traducere integrală* sau *selectivă* (Hurtado Albir 1990, 230-231; Gouadec 1989; Catford 1965, 1-22; Larose 1989, 106).
3. Din perspectivă semiotică, se poate vorbi despre *traducere iconică* (prin împrumut, traducere literală, calc sintactic), *indiciară* (graţie modulării şi transpoziţiei) şi *simbolică* (prin adaptare şi echivalenţă, v. Cosculluela 1996).
Fr. typologie/types de traduction;
Engl. translation typology;
Germ. Übersetzungstypologie;
Sp. tipos de traducción;
Rus. типология переводов / виды переводов.

TRADUCĂTOR

Traducătorul este un actor care joacă rolul autorului, un intermediar care asigură receptarea sensului, a mesajului unui TS redactat într-o LS, alta decât limba sa maternă, prin intermediul transferului interlingvistic şi cultural, dovedind competenţă lingvistică, extralingvistică şi traductivă. Strategia sa de traducere se bazează pe destinatarul definit sau prezumtiv al TŢ, asupra căruia poate emite ipoteze, pe rezolvarea problemelor pe care i le-a ridicat TS în calitate de cititor, pe finalitatea TŢ. Traducătorul exploatează cunoştinţele lingvistice, extralingvistice şi traductive, în scopul transferării în LŢ (cel mai adesea, maternă) a unui mesaj vehiculat de un text/discurs produs într-o LS A, respectând totodată convenţiile de

redactare specifice LŢ, dar şi intenţiile de comunicare proprii autorului, textului şi culturii sursă. Traducătorul perfecţionează trei calităţi esenţiale: 1) competenţa lingvistică, cunoaşterea practică şi extrem de nuanţată a limbilor de lucru; 2) competenţa culturală, o solidă pregătire culturală şi tehnică, graţie căreia să dobândească repede o informaţie specifică despre subiectele ce vor fi tratate, despre terminologia adecvată, circumstanţele şi modalităţile de soluţionare a problemelor şi dificultăţilor de traducere; 3) simţul valorii interne a unei limbi, a posibilităţilor latente şi a jocului variaţiilor acesteia.
Traducător nu este o denumire profesională protejată. Oricine se poate autointitula traducător, de aceea este preferabil să se apeleze la instituţii/societăţi specializate, care au criterii stricte de selecţie, pentru servicii profesioniste de traducere. Traducătorii specializaţi sunt acei profesionişti ai traducerii care au dobândit cunoştinţe tematice şi terminologice profunde într-un anumit domeniu (programare, informatică, traducere financiară, traducere literară). Traducătorii autorizaţi sunt agreaţi de tribunale şi beneficiază de o atestare care le dovedeşte statutul. În funcţie de tipurile de traducere se poate vorbi de traducători specializaţi: *traducător literar* sau *traducător coautor*, *autor-traducător*, *traducător care adaptează* (fr. traducteur-adaptateur), *traducător profesionist*, *traducător de specialitate, traducător-erudit* etc.
Cf. INTERPRET.
Fr. traducteur, traductrice;
Engl. translator;
Germ. Übersetzer, Übersetzerin;
Sp. traductor, traductora;
Rus. переводчик.

TRADUCERE

Traducere este un cuvânt polisemantic (ambiguu, afirmă Ladmiral 1979, 40) şi avem în vedere următoarele semnificaţii 1. operaţia de traducere, 2. rezultatul acestei operaţii, produsul finit, 3. disciplina propriu-zisă; traducerea şi analiza procesului de traducere şi a textului de tradus, sinonim pentru unii formatori de traducători cu traductologia; 4.

traducerea ca exerciţiu utilizat în procesul de predare şi învăţare a limbilor străine, sinonim cu *temă* şi respectiv *versiune* (*idem*, 42). Polisemia cuvântului *traducere* şi numeroasele contexte în care aceasta se asociază cu alte cuvinte pentru a forma termeni noi care actualizează sensuri noi (*cf.* TRADUCERE COMENTATĂ, TRADUCERE PROFESIONALĂ etc.), toate arată că statutul traducerii este complex (Serres 1974; Ladmiral 1979, 11-22). Reţinem definiţia şi clasificarea traducerilor realizate de Galisson şi Coste, pe temeiul definiţiei lui R. Jakobson, în funcţie de cod, cercetătorii identifică: traducerea **semiotică** sau interpretarea semnelor unei limbi naturale cu ajutorul semnelor nonlingvistice, al limbajelor artificiale, traducerea **interlinguală,** interpretarea semnelor unei limbi cu ajutorul semnelor altei limbi (fr. **traduction interlinguale**, engl. **interlingual translation,** germ. **interlinguale Übersetzung**) şi traducerea **intralinguală** sau reformulare (fr., engl. **intralingual translation, rewording,** germ. **intralinguale Übersetzung, Umformulierung**), adică interpretarea semnelor unei limbi cu ajutorul semnelor aceleiaşi limbi (Galisson şi Coste 1976, 566-567).

Se disting diferite manifestări ale activităţii şi rezultatului acesteia: *traducerea scrisă*, diferită de interpretarea simultană sau de interpretarea consecutivă ori de traducerea la prima vedere – şi, implicit, la prima lectură; dar şi *traducerea literală* sau termen cu/de termen, traducerea structurală sau echivalarea formelor de suprafaţă (a semnificaţilor), *traducerea semantică* sau echivalarea frazelor din limbile sursă şi ţintă, deosebite structural, dar trimiţând la aceeaşi structură semantică profundă, *traducerea pragmatică* sau evocarea actelor vorbirii şi a realizărilor lor diferite în limbile sursă şi ţintă, traducerea profesionistă, „impresionistă" (scriitori) şi „anatomică" (lingvişti). Această realizare proteiformă ar putea explica dificultatea pe care o întâmpină specialiştii atunci când încearcă să definească succint traducerea: artă (traducerea literară a textelor expresive), ştiinţă sau tehnică. Edmond Cary neagă statutul de operaţie lingvistică al traducerii, dar Vinay şi Darbelnet, Delisle, Chuquet şi Garnier consideră că traducerea se înscrie firesc în codul lingvisticii, aşa cum este el definit de Saussure şi Bally, insistând asupra faptului că traducerea este o operaţie ştiinţifică şi nu una artizanală; este o exegeză şi o explicaţie totodată. Diversitatea

problemelor (culturale, istorice, sociale, geografice, politice, filozofice etc.) pe care le întâmpină traducătorul în procesul de traducere se concretizează în planul lingvisticului, dar realizarea propriu-zisă a traducerii se realizează în planul vorbirii, *parole*, obiectivul esenţial constând în menţinerea invarianţei în planul conţinutului, în ciuda schimbării codului în planul expresiei" (Kade 1964, 33, citat de Kohn 1983, 31). Ca proces, traducerea bună „înseamnă a parafraza bine […], a reda în LŢ, cu cea mai mare fidelitate posibilă conţinutul de idei, structura logică şi emoţională" a TS, astfel încât „transpunerea să aibă asupra receptorului efectul pe care îl are originalul şi, prin corectitudinea LŢ, să nu semene cu originalul" (Leviţchi 1994, 6). Sinonime parţiale: adaptare, reexprimare, interpretare, parafrază, temă, versiune.

Fr. traduction interlinguale, engl. interlingual translation, germ. interlinguale Übersetzung

Cf. ETAPELE PROCESULUI DE TRADUCERE.

Fr. traduction;
Engl. translation;
Germ. Übersetzung;
Sp. traducción;
Rus. перевод.

TRADUCERE ABSOLUTĂ

Gouadec (1989) defineşte traducerea absolută drept o traducere integrală în care sunt păstrate caracteristicile comunicative ale TS, inclusiv greşelile şi alte particularităţi stilistice ori lingvistice.

Credem că o traducere absolută este o traducere semiotică, adică o traducere care îmbină în funcţie de necesităţile TŢ aspectele semantic, sintactic şi pragmatic.

Cf. LITERALISM, TRADUCERE SEMANTICĂ.

Fr. traduction absolue;
Engl. absolute translation;
Germ. absolute Übersetzung;
Sp. traducción absoluta.

TRADUCERE ASISTATĂ DE CALCULATOR

Traducere efectuată de calculator cu ajutorul programelor informatice (Trados, Word Fast, Deja Vu etc.), precum memoriile de traducere, concepute de informaticieni în acest sens, al bazelor de date. Această traducere arată limitele traducerii, chiar şi supravegheate de traducător, şi neajunsurile traducerii prin corespondenţe decontextualizate. Prin traducere asistată de calculator se desemnează astăzi totalitatea tehnicilor utilizate pentru automatizarea traducerii.
Cf. TRADUCERE.
Fr. traduction assistée par l'ordinateur (TAO);
Engl. computer-assisted translation (CAT);
Germ. computerunterstützte Übersetzung;
Sp. traducción asistida por ordenador;
Rus. автоматический / машинный перевод.

TRADUCERE AUTOMATĂ (TA)

Prin traducere automată, realizată exclusiv de maşină/computer, reprezintă prima etapă în evoluţia traducerii asistate de calculator. Această traducere arată limitele traducerii decontextualizate, dar, mai important, subliniază importanţa factorului uman în realizarea sau cel puţin verificarea rezultatului operaţiei de traducere (Moeschler şi Reboule 1999, 472, 482). Traducerea automată a reprezentat obiectul multor proiecte ambiţioase informatico-lingvistice, dintre ale căror obiective, Garnier menţiona: aplicarea modelelor statice de descriere şi analizarea elementelor din limbajul uman sub forma limbilor naturale; analiza automată a structurilor limbilor naturale şi artificiale, dar şi a raporturilor dintre acestea; stabilirea „ajutoarelor" mecanice, automate necesare traducătorilor, sub forma dicţionarelor automate; traducerea automată propriu-zisă (1985, 21-22). Mai mult decât traducerea asistată, traducerea automată întâmpină încă dificultăţi mari la nivelul semnificaţiilor (parafraze, sinonimie, conotaţii), care îi demonstrează lipsa de autonomie şi subordonarea indispensabilă traducătorului uman.

Cf. TRADUCERE ASISTATĂ DE CALCULATOR, COMPLEMENT COGNITIV, SENSIBILITATE LINGVISTICĂ.
Fr. traduction automatique;
Engl. machine translation;
Germ. Maschinelle Übersetzung;
Sp. traducción automática;
Rus. машинный перевод.

TRADUCERE COMENTATĂ

Numită şi *traducere erudită* (care poate fi şi liberă, literală sau interpretativă), acest tip de traducere se adresează unui public de specialitate şi tratează opera ca pe un obiect de studiu. Comentariile care însoţesc traducerea pot fi de natură lingvistică, retorică, enciclopedică sau pot viza aplicarea procedeelor traducerii în timpul „producerii" TŢ. „Traducerea distanţei culturale" interne ridică trei mari dificultăţi, legate de modul de apariţie a elementelor culturale în TS, de identitatea lor culturală şi de statutul lor în CS. În cazul în care arhilectorul imaginat de autor nu dispune de bagajul cognitiv necesar, receptarea poate fi îngreunată sau, şi mai grav, ratată. Traducerea distanţei culturale externe măreşte aceste dificultăţi de receptare şi restituire a mesajului, deoarece probabilitatea ca lectorul-ţintă să dispună de un bagaj cognitiv, fie şi egal cu al cititorului-sursă este extrem de redusă (Cordonnier 1995; Richard 1998, 151-159). Traducătorul nu trebuie să investească cititorul traducerii cu calităţi pe care acesta nu le are şi nu trebuie să creadă într-un cititor omniscient, care ar avea acces la toate informaţiile. Toate teoriile referitoare la imposibilitate traducerii ne-au fost transmise de epocile în care cultura era apanajul unei categorii privilegiate a societăţii, care îşi permitea să înveţe limbile oficiale. Dacă distanţa culturală nu a fost diminuată în traducerile contemporane cu opera, aceasta s-a mărit devenind tot mai greu de depăşit, ajungându-se astfel la ceea ce J.-P. Richard numeşte „traducerea ignoranţei culturale" interne şi externe (157). Astfel, traducerea nu se mai limitează la text, ci are în vedere situaţia care, alături de contextul extralingvistic şi subcontextul personal al autorului, traducătorului şi cititorului, constituie unul dintre factorii

de bază care concură în vederea stabilirii traductibilităţii unui text (Hurtado Albir 1990, 230; Delisle 2003, 63). Situaţia şi contextul extralingvistic sunt esenţiale în studierea culturemelor, aflate în relaţie de incidenţă cu conotaţiile.
Cf. TRADUCEREA CULTURALĂ.
Fr. traduction commentée, érudite ;
Engl. gloss translation, commented translation;
Germ. kommentierte Übersetzung;
Sp. traducción comentada, erudita, filológica;
Rus. перевод с комментариями.

TRADUCERE COMUNICATIVĂ

Traducerea comunicativă (sau pragmatică) favorizează acceptabilitatea şi prin aceasta privilegiază raportul semn/utilizator, urmărind efectul perlocuţionar, răspunsul echivalent, realizate prin echivalenţe pragmatice, dinamice, dar şi prin echivalenţe funcţionale şi referenţiale, atunci când este necesară traducerea idiomatică, fără datarea ori rescrierea TS.
Strategie de traducere care are în vedere mesajul vehiculat de TS, dar şi stilul autorului. Ca produs finit (TŢ), traducerea comunicativă favorizează latura informativă în detrimentul calităţilor stilistice sau semantice, cu scopul de a răspunde orizontului de aşteptare al cititorilor-ţintă prezumtivi. De aceea, traducerea comunicativă nu are o viaţă lungă, fiind necesară retraducerea TS care a fost redat printr-o astfel de strategie pentru a ajunge la cititor. Aceste traduceri etnocentrice şi comunicative se cer reînnoite de la o generaţie la alta din cauza alegerilor lingvistice şi lexicale determinate de gustul PŢ în situaţia de comunicare determinată.
Traducerea comunicativă se află în relaţie de opoziţie cu traducerea semantică, deoarece acordă prioritate inteligibilităţii textului şi comunicabilităţii, adică prin faptul că se raportează la destinatar (focalizare pe cititor şi acceptabilitate).
Cf. TRADUCERE LITERALĂ, TRADUCERE COMENTATĂ, TRADUCERE SEMANTICĂ.
Fr. traduction communicative;

Engl. communicative translation;
Germ. Kommunikative Übersetzung;
Sp. traducción comunicativa;
Rus. семантико-стилистический перевод.

TRADUCERE CULTURALĂ

Acest tip de traducere constă în a traduce un text astfel încât toate elementele purtătoare de informaţie culturală, culturemele, să îşi găsească explicaţia, explicitarea, în text sau în afara TŢ. Traducerea culturală variază în funcţie de tipul de text. Se poate realiza prin glosare sau adnotare, dar şi prin inserare în text (mai ales în articolele de presă). Reţinem că referinţele culturale funcţionează ca o constrângere. Îl obligă pe traducător să naturalizeze TS; iar adaptarea culturală face din traducător partizanul traducerii etnocentrice (Lécrivain 1998, 345-358). Dacă strategia de traducere comunicativă (axată pe destinatar) „reface" efectul-ţintă, dar cu mijloace de traducere şi referinţe culturale diferite, care anulează intenţia CS, cu tot ceea ce girează ea. Expresia fr. *Embrassons-nous, Folleville*, tradusă în rom. prin *volens-nolens* distruge semnificanţa-sursă şi aluzia culturală; redă mesajul, dar nu stilul şi nici idiolectul autorului, la fel şi soluţia *vrând-nevrând*; alegerea expresiei *vrei, nu vrei, bea, Grigore, agheasmă*, în fapt o adaptare culturală, distruge referinţa culturală sursă şi, în mod logic, anihilează semnificanţa. Combinarea exotismului şi a traducerii idiomatice într-o expresie palimpsest de genul: *vrei, nu vrei, bea, Folleville, agheasmă*, este o soluţie la fel de neinspirată. A opta pentru expresia *a trece prin furcile caudine*, „a accepta de nevoie ceva", înseamnă a traduce aluziv, cu referire istorică la altă semnificanţă. În funcţie de tipul de text şi de finalitatea acestuia, altele vor fi soluţiile alese, dar o traducere culturală presupune o notă de traducere în care sunt explicate sensul şi atmosfera culturală în care a luat naştere expresia folosită în limba franceză. *Cet „**Embrassons-nous, Folleville**", aussi soudain que de commande, nous met mal à l'aise* (JD nov 2000). Rară şi preţioasă, expresia *Embrassons-nous, Folleville* este titlul unui vodevil de Eugène Labiche, jucat pentru prima dată în 1850. Manicamp, unul dintre personaje, este cuprins de o afecţiune subită pentru Cavalerul

de Folleville pe care vrea să-l însoare cu fiica sa. Orice încercare de a protesta a logodnicului este înfrânată de entuziasmul lui Manicamp strigă: *Embrassons-nous, Folleville.* Locuţiunea a rămas şi descrie faptul de „a se atârna de gâtul cuiva împotriva dorinţei acestui, de a-l agasa cu prezenţa, deşi acesta nu vrea". Pentru traducerea titlului vodevilului se impune însă strategia aparent semantică: *Să ne îmbrăţişăm, Folleville!*, dar comunicativă şi pragmatică. Aceeaşi strategie este folosită şi în limba italiană: *Abbracciamoci, Folleville!*

Ant. ADAPTARE CULTURALĂ.

Cf. CULTUREM, TRADUCERE ERUDITĂ, NOTA TRADUCĂTORULUI.

Fr. traduction culturelle;
Engl. cultural translation;
Germ. kulturgebundene Übersetzung;
Sp. traducción cultural;
Rus. культурный перевод.

TRADUCERE DIRECTĂ

Traducerea directă poate avea două accepţii. (1) Una, tot mai puţin utilizată, desemnează traducerea realizată fără ajutorul unui text intermediar sau al unei limbi intermediare, adică direct din LS sau din limba de tradus. (2) Cealaltă semnificaţie, frecvent întâlnită, este folosită pentru a indica grupul procedeelor de traducere directă, categorie în care Vinay şi Darbelnet (1958) înscriu: *împrumutul, calcul* şi *traducerea literară* (adică atât parafaza literală, cât şi parafraza prin permutare şi parafraza prin reorganizarea schemei actanţiale).

V. PROCEDEU DE TRADUCERE, TRADUCERE INDIRECTĂ, TRADUCERE OBLICĂ, ÎMPRUMUT, CALC, TRADUCERE LITERARĂ, PARAFRAZĂ.

Fr. traduction directe;
Engl. direct translation;
Germ. primäre Übersetzung, wörtliche Übersetzung;
Sp. traducción directa.

TRADUCERE ETNOCENTRICĂ

Termenul *etnocentric* semnifică a reduce sau a raporta totul la cultura proprie. Traducerea etnocentrică (Berman 1985) sau traducerea anexionistă (Meschonnic 1978), naturalizarea sau traducerea *ţintistă (Ladmiral 1986) sunt sinonimele prin care este desemnată strategia de traducere care caută echivalenţele culturale. Bazată pe primordialitatea sensului, traducerea etnocentrică apreciază limba traducătoare ca fiind superioară LS, tot ceea ce este străin fiind naturalizat, adaptat astfel încât TS să apară ca fructul LŢ. Cele două principii ale traducerii etnocentrice sunt corelative: 1) opera străină trebuie tradusă astfel încât cititorul-ţintă să nu îşi dea seama că este o operă străină; 2) traducerea trebuie să fie efectuată astfel încât să creeze impresia că este ceea ce ar fi scris autorul dacă ar fi ştiut să scrie în LŢ. Prin urmare, traducerea trebuie să şteargă orice urmă a LS, să nu şocheze prin bizarerii lexicale sau sintactice. Consecinţa majoră a acestor două principii este transformarea traducerii într-o operaţie în care intervin masiv metascrierea literaturizantă.
Cf. TRADUCERE LITERALĂ, ADAPTARE.
Fr. traduction ethnocentrique;
Engl. ethnocentric translation;
Germ. ethnozentrische Übersetzung;
Rus. этноцентрический перевод /перелицовка.

TRADUCERE HIPERTEXTUALĂ

Strategie de traducere care constă în selectarea unui anumit număr de trăsături stilistice (de exemplu epitetul homeric, imperfectul lui Flaubert etc.) şi producerea unui text care ar putea aparţine unuia dintre autorii care se remarcă prin folosirea acestor figuri de stil. Deci, traducătorul trebuie să repereze şi să reproducă sistemul stilistic al operei. Relaţia de hipertextualitate uneşte deci un text **a** cu un text **b**, anterior textului **a**. Un text poate imita alt text, îl poate parodia, pastişa, crea liber, parafraza, cita, comenta sau poate amesteca toate cel menţionate anterior.
Fr. traduction hypertextuelle;
Sp. traducción hipertextual.

TRADUCERE IDIOMATICĂ

1. Strategie de traducere care constă în a introduce expresii idiomatice în TŢ, deşi ele nu se justifică, întrucât nu există idiotisme în TS (*Glossaire de la théorie interprétative de la traduction,* web*)*.
Cf. TRADUCERE COMUNICATIVĂ.
2. Procedeu de traducere care constă în restituirea unei expresii idiomatice prin idiotismul echivalent în LŢ, adică printr-o echivalenţă referenţială sau o echivalenţă funcţională.
Cf. ECHIVALENŢĂ.
Fr. traduction idiomatique;
Engl. idiomatic translation;
Germ. idiomatische Übersetzung;
Sp. traducción idiomática;
Rus. идиоматический перевод.

TRADUCERE INDIRECTĂ

Traducerea indirectă este realizată prin intermediul unei alte limbi. Astfel, TS care serveşte drept suport al traducerii este, de fapt, un TŢ, o versiune a textului de origine într-o LŢ cunoscută traducătorului şi care îi serveşte drept intermediar.
Cf. TRADUCERE (1)
V. TRADUCERE DIRECTĂ.
Fr. traduction indirecte;
Engl. indirect translation/intermediate translation;
Germ. indirekte Übersetzung;
Sp. Traducción indirecta;
Rus. непрямой / вторичный перевод.

TRADUCERE INTERLINIARĂ

Traducerea interliniară este o formă extremă a traducerii literale (literalism sintactic). Este rar întîlnită ca atare, fiind folosită în învăţarea limbilor străine şi în lingvistica descriptivă. Se vorbeşte despre traducere

interliniară atunci când un TŢ, care deşi nu respectă neapărat gramatica, sintaxa LŢ, conţine unităţi corespunzătoare fiecărei unităţi gramaticale din TS. Traducerea literală constă în redarea decontextualizată a sensului literal al cuvintelor din TS, adică aşa cum sunt ele înregistrate de dicţionare. La cealalt pol se situează traducerea liberă care constă în corespondenţa globală dintre unităţile textuale ale TS şi TŢ globală, dar extrema liberalismului este ilustrată de traducerea comunicativă în care pentru UT (sau cultureme, de pildă) din TS sunt folosite UT echivalente sau cultureme din LŢ. Faţă de acest liberalism exagerat sau generalizat, traducătorul trebuie să manifeste aceeaşi rezervă ca faţă de traducerea interliniară (Hervey şi Higgins 1992, 20-21).
Fr. traduction interliniaire;
Engl. interlinear translation;
Germ. Interlinearübersetzung;
Sp. traducción interlineal.

TRADUCERE INTERNĂ

Adaptarea fonetică şi morfo-sintactică a unui text scris într-o LS veche la normele limbii contemporane (Hurtado Albir 1990, 165-170). De exemplu traducerea internă a romanelor medievale, a operei rabelaisiene etc. Uneori, traducerea internă presupune transliterare ori transcrierea fonetică, fenomene însoţite de asimilare fonetică sau grafică (Ballard 2001, 11-48), în cazul literaturilor care au folosit alfabete diferite.
Cf. TRADUCERE, TRANSCRIERE FONETICĂ, TRANSLITERARE.
Fr. traduction interne;
Engl. internal translation;
Germ. intralinguale Übersetzung;
Sp. traducción interna;
Rus. диахронический / исторический перевод.

TRADUCERE INTERPRETATIVĂ

Combină traducerea cu parafraza şi analiza, constituindu-se într-o modalitate auxiliară de realizare a studiilor istorice şi estetice (Lederer 1994).

Fr. traduction interprétative;
Engl. interpretative translation;
Germ. bearbeitende Übersetzung, Umfeldübersetzung;
Sp. traducción interpretativa;
Rus. интерпретативный перевод.

TRADUCERE INDICIARĂ

Traducerea indiciară este o tehnică de traducere, efectuată prin aşa numitele procedee de traducere oblice: modulare ori transpoziţie.
Cf. TRADUCERE ICONICĂ, TRADUCERE SIMBOLICĂ, TRADUCTOLOGIE.
Fr. traduction indiciaire;
Engl. indiciary translation;
Sp. traducción indiciaria.

TRADUCERE ICONICĂ

Traducerea iconică se realizează prin procedee de traducere directe: împrumuturi, calcuri lexicale şi frazeologice, traducere literală, traducere cuvânt cu cuvânt.
Cf. TRADUCERE INDICIARĂ, TRADUCERE SIMBOLICĂ, TRADUCTOLOGIE.
Fr. traduction icônique;
Engl. ikon translation;
Sp. traducción icónica.

TRADUCERE LA PRIMA VEDERE

Traducerea la prima vedere constă în restituirea orală, în ritm normal de lectură, a unui text scris, uneori fără o citire prealabilă a acestuia, dar exploatând lectura anticipată (Gile 1995, 14). Este, aşadar, o formă de interpretare al cărei obiectiv este transmiterea mesajului vehiculat de autor în TS, cu maximum de fidelitate semantică şi comunicativă, deoarece, spre deosebire de discursul oral, textul se află în faţa

traducătorului pe tot timpul traducerii. Traducătorul-interpret îşi poate alege ritmul de restituire a informaţiei, astfel încât intonaţia să fie egală pe parcursul prestaţiei, fără pauze sau ezitări.
Cf. INTERPRETARE SIMULTANĂ, INTERPRETARE CONSECUTIVĂ.
Fr. traduction à vue;
Engl. sight translation;
Germ. Vom-Blatt-Übersetzung, Spontan-Übersetzen, Stegreifübersetzen;
Sp. traducción a la vista;
Rus. перевод с листа.

TRADUCERE LIBERĂ

1. Strategie de traducere *ad libitum* constă în a se îndepărta de stricta conformitate a literei (*ad verbum*).
Ant. TRADUCERE LITERALĂ. Sin. ADAPTARE.
2. Sintagma este folosită pentru a caracteriza traduceri care, deşi fidele, conţin omisiuni şi adăugări, dar şi restructurarea ordinii ideilor din TS. Intervenţia subiectului traducător este necesară dacă se urmăreşte fidelitatea faţă de sens, de intenţie, de mesaj. Evident, această intervenţie trebuie să fie limitată. În astfel de traduceri, traducătorii adaugă aprecieri care nu există în TS şi nuanţează astfel intenţia operei şi a autorului. Prea multă subiectivitate poate dăuna interpretării originalului, poate provoca erori, în ciuda sesizării efectului intenţionat de autor (Hurtado Albir 1990, 230).
Fr. traduction libre;
Engl. free translation, idiomatic translation, dynamic translation, thought to thought translation;
Germ. freie Übersetzung;
Sp. traducción libre;
Rus. свободный / вольный перевод.

TRADUCERE LITERALĂ

Traducerea literală (*ad litteram*) acoperă două raporturi ale traducătorului cu semnul: 1) **semantismul** (traducere *ad sensum*, prin echivalenţe

semantice) care caracterizează raportul semn/sens şi este redat printr-o echivalenţă semantică ori paradigmatică (v. TRADUCERE SEMANTICĂ); şi 2) **literalismul** sintactic (traducere *ad verbum*), reprezentând raportul semn/semn (o traducere lingvistică, a funcţiilor sintactice, realizată prin echivalenţe lingvistice, formale, sintagmatice, adică verb pentru verb, complement pentru complement ori atribut pentru atribut), este realizat în traducere fără transpoziţii ori modulări, aşadar fără a se recurge la echivalenţe referenţiale sau funcţionale (ceea ce duce la ratarea traducerii proverbelor, idiotismelor etc., v. TRADUCERE INTERLINIEARĂ) Traducerea literală se realizează prin **parafrază literală** (fr. *Marie le regarda avec attention*, rom, *Maria îl privi cu atenţie*) unde fiecărei lexii din TS îi corespunde o alta în TŢ), **parafrază directă prin permutare** (fr. ***Le roi*** *se meurt*, rom. *Moare* ***regele***!), parafrază constând în **reorganizarea schemei actanţiale** (fr. *Toute la vie avait quitté* ***la mer***, rom. *Orice viaţă dispăruse* ***de pe mare***, şi nu prin parafază literală **Orice viaţă părăsise marea*).

În sens general, traducerea literală este o strategie de traducere bazată pe restituirea cuvânt cu cuvânt (Ladmiral 1979, 20), o redare a motivaţiilor, a primului sens, adică un calc sintactic, o transcodare (Hurtado Albir 1990; Ladmiral 1997, 1998). Această strategie de traducere, utilizată în traducere interliniară pentru a pune în evidenţă structurile LS, privilegiază limba TS şi nu sensul, deoarece semnificaţia, motivaţia, semnificanţa nu pot fi redate cuvânt cu cuvânt sau frază cu frază. Traducerea literală se concentrează pe formă, nu pe mesajul vehiculat de TS şi nu respectă convenţiile de redactare (de sintaxa şi gramatica) ale LŢ. Mai este denumită şi metafrază (*cf.* Dryden, traducere literală şi gramaticală), cu echivalente în fr. **métaphrase**, în engl. **metaphrase**, în germ. **Metaphrase**

În sens restrâns, traducerea literală, literalitatea sau literalismul, reprezintă condiţia necesară, dar evident insuficientă singură, a oricărei traduceri care se doreşte bună (Delisle 2003, 65, 193-201). Este una dintre caracteristicile traducerii moderne care, deşi frumoasă din punct de vedere stilistic, este lipsită de interferenţe şi, totodată, fidelă din punct de vedere semantic (adică literală din punct de vedere morfologic).

De exemplu, redarea fr. *affection cardiaque* se poate efectua literal prin *afecţiune cardică* (traducere adecvată într-un context profesional), prin traducere

semantică, portrivită într-un mediu semispecializat, *maladie de inimă* şi prin traducere comunicativă (raportull semn – utilizator-ţintă), *boală de inimă*.
Traducerea literală se poate prezenta şi ca greşeală de traducere atunci cand este aplicată expresiilor frazeologice, culturemelor, idiotismelor etc., unităţi de traducere al căror un sens global nu reiese din însumarea elementelor care le alcătuiesc. De exemplu, rom. *a da ortul* popii, tradus cuvant cu cuvant in it. prin *Otto malati hanno dato il soldo al,* îşi pierde sensul. Echivalenţa funcţională şi stilistică echivalentă fiind *a pagare l'obolo a Caronte,* ambele semnificând „a muri", respectiv „morire" (Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar romanesc 1945-1989*, Bucureşti, Compania, 2003 p. 572-573.). Aceeaşi alunecare de sens sau lipsa de sens şi în traducerea literală a sintagmei fr. *images d'Epinal*, redată literal cu **imagine de Epinal*.
Sin. TRADUCEREA CUVÂNT CU CUVÂNT, PROCEDEE DE TRADUCERE, TRADUCERE DIRECTĂ, TRADUCERE OBLICĂ, TRANSCODARE, ECHIVALENŢĂ DE TRADUCERE.
Fr. traduction littérale, traduction mot à mot; traduction interlinéaire etc.;
Engl. interlinear translation, literal translation, formal equivalence translation, word for word translation, translationese, translatorese;
Germ. Wort-für-Wort-Übersetzung, wörtliche Übersetzung;
Sp. traducción literal, traducción palabra por palabra, traducción interlineal;
Rus. буквальный / дословный перевод.

TRADUCERE LITERARĂ

Traducerea literară, traducerea textelor literare, inclusiv traducerea de poezie, complică schema simplei comunicări scrise (Hurtado Albir 1990; Cordonnier 1995). Acest tip de traducere se bazează pe relaţia de afinitate intelectuală şi emoţională, pe empatia dintre autor şi traducător (*cf.* EMPATIE). Conţinutul TŢ are în vedere atât de universul şi intenţia CS, cât şi universul LŢ, traducătorul fiind în acelaşi timp cititor şi autor sau coautor al textului de tradus (Wuilmart 1998, 383-395).
Cf. TRADUCEREA CULTURALĂ, TRADUCEREA ERUDITĂ.

Fr. traduction littéraire;
Engl. literary translation;
Germ. literarische Übersetzung;
Sp. traducción literaria;
Rus. художественный перевод.

TRADUCERE OBLICĂ

Prin acest termen se desemnează procedeele de traducere oblice, categorie în care Vinay şi Darbelnet (1958) înscriu: modularea şi transpoziţia, echivalenţa şi adaptarea.
V. PROCEDEE DE TRADUCERE, TRADUCERE DIRECTĂ, ADAPTARE, ECHIVALENŢĂ, MODULARE, TRANSPOZIŢIE.
Fr. traduction oblique;
Engl. oblic translation;
Germ. Übersetzung;
Sp. traducción oblicua.

TRADUCERE PEDAGOGICĂ/DIDACTICĂ

Traducerea pedagogică, didactică, gramaticală sau temă este o metodă de învăţare a unei limbi străine care constă în stabilirea corespondenţelor necesare învăţării (Buisseret 1975; Demanuelli 1990; Grellet 1991; Forget 1994; Vienne 1998).
V. TEMĂ, VERSIUNE.
Fr. traduction pédagogique, grammaticale, thème/traduction didactique/traduction pédagogique/traduction scolaire;
Engl. pedagogical translation, didactic translation;
Germ. pädagogisches Übersetzen, didaktische Übersetzung;
Sp. traducción didáctica/pedagógica;
Rus. учебный перевод.

TRADUCERE PROFESIONALĂ

Are ca obiectiv producerea unei performanţe în sine. Pretinde traducătorului să înţeleagă TS înainte de a începe traducerea, deoarece

raţiunea de a fi a oricărei traduceri este de a-i face pe cititorii-ţintă să înţeleagă. Obiectivul unei traduceri profesionale este transmiterea sensului unui text, nu a cuvintelor sau a frazelor *in abstracto*, ci a unui text real al cărui destinatar este bine definit (Gouadec 1987; Redouane, *Glossaire: la traduction*).
Fr. traduction professionnelle;
Engl. professional translation;
Germ. professionelle Übersetzung;
Sp. traducción profesional;
Rus. профессиональный перевод.

TRADUCERE SEMANTICĂ

Strategie de traducere prin care se respectă relaţia semantică expresie-denotaţie din TS, relaţie restituită în TŢ, respectându-se totodată convenţiile de redactare, sintaxa şi gramatica LŢ (fără a se confunda însă cu traducerea sintactică sau literalismul sintactic care respectă doar relaţia expresie-sursă/expresie-ţintă). Spre deosebire de efemerele traduceri comunicative, traducerea semantică rezistă scurgerii timpului. Această strategie de traducere nu favorizează sensul şi nu menajează eforturile de lectură ale cititorilor, nespunându-se vreunei mode lingvistice ori vreunui model literar ori de traducere dominant în situaţia de traducere determinată.
Cf. TRADUCERE LITERALĂ, TRADUCERE COMENTATĂ.
Fr. traduction sémantique;
Engl. semantic transaltion;
Germ. semantische Übersetzung;
Sp. traducción semántica;
Rus. смысловой перевод.

TRADUCERE SIMBOLICĂ

Procedeele de traducere specifice traducerii simbolice sunt adaptarea şi echivalenţa.

Cf. TRADUCERE, TRADUCERE ICONICĂ, TRADUCERE INDICIARĂ.
Fr. Traduction symbolique;
Engl. symbolic translation;
Sp. traducción simbólica.

TRADUCERE SINACTICĂ

Strategie de traducere care constă în respectarea raportului expresie-sursă/expresie-ţintă, importarea topicii LS în LŢ, violând, astfel, regulile sintagmatice ale limbii traducătoare.
Cf. LITERALISM, CALC SINTACTIC
Fr. traduction sintactique;
Engl. syntactic translation;
Germ. ;
Sp. traducción sintáctica.

TRADUCTEM

V. UNITATE DE TRADUCERE.
Fr. unité de traduction (à traduire/traduite, *v.* Ballard 1999), **traductème, unité de sens, unité semantique etc.;**
Engl. translation unit, semantic unit;
Germ. Übersetzungseinheit;
Sp. unidad de traducción, traductema;
Rus. минимальная единица перевода/смысловая единица.

TRADUCTIBILITATE

Traductibilitatea este posibilitatea de a traduce, de a transfera un text dintr-o limbă în alta. Conceptul de *traductibilitate* desemnează caracteristicile lingvistice ale TS şi totalitatea problemelor inerente calităţii TS, dar şi disponibilitatea TS de a fi tradus fără pierdere sau deformare (*cf. e-traduction*). Posibilităţile de realizare a traducerii diferă de la un traducător/traductolog la altul, de la o şcoală de lingvistică/traducere la alta. Traductibilitatea poate fi

totală, aşa cum intraductibiltiatea poate fi absolută, dar există şi teza traductibilităţiir relative (Kohn 1983, 63, 81). Traductibilitatea are la bază mai multe categorii de universalii (lingvistice, antropologice, cosmogonice, ecologice etc. (Mounin 1963, 191-223) şi este garantată de existenţa „universaliilor categoriilor lingvistice" (Levitchi 1994, 6).
Cf. INTRADUCTIBILITATE, LACUNĂ, NONTRADUCTIBILITATE
Fr. traduisibilité, traductibilité;
Engl. translatability;
Germ. Übersetzbarkeit;
Sp. traducibilidad, traductibilidad;
Rus. переводимость.

TRADUCTOLOGIE

Denumirea ştiinţei care studiază procesul de traducere, teoria traducerii, ştiinţa traducerii sau traductologie, variază de la un traductolog la altul, în funcţie de obiectele de studiu şi de obiectivele disciplinei: *teoria traducerii* (Pergnier 1980), *ştiinţa traducerii*, *traductologie* (Ladmiral, Brian Harris) *arta traducerii*, (Cary), *teoria şi practica traducerii*, *practico-teorie* (Mavrodin 1981), *traductosofie* (T. Ionescu), *ştiinţă a obervaţiei* (Ballard, Jun Xu), *praxeologie* (Ladmiral), *reflecţie asupra traducerii* (Berman), *translatologie* (Newmark) etc. Reţinem că este atît discurs traductiv, cât şi studiul metodic, sistematic şi ştiinţific al fenomenelor traducerii interlingvistice, scrise sau verbale (*cf.* PRINCIPIU DE TRADUCERE). Se mai face distincţie între traductologia traducătorilor (descriptivă) şi traductologia nontraducătorilor (normativă, inductivă, speculativă, ştiinţifică). Observaţiile teoretice asupra fenomenului traducerii nu se realizează abia începând cu secolul al XX-lea, ar fi o viziune simplistă; ele datează de mai bine de două mii de ani, iar critica traducerii (chiar şi primitivă) se naşte odată cu traducerea (proces). Dovadă că practica traducerii a fost însoţită şi de critica traducerii stau nenumăratele prefeţe şi note diverse anexate traducerilor. Plasată la confluenţa mai multor discipline (Ladmiral 1997), deşi i se mai contestă autonomia (W. Koller o mai subordona încă şi în 1992 lingvisticii contrastive şi descriptive), traductologia s-a impus ca o disciplină şi ca o ştiinţă de graniţă.

Abordări diferite ale problemelor traducerii pun în evidenţă aspecte diferite şi soluţii inedite, fără ca vreuna dintre aceste teorii să o anihileze pe cealaltă, dimpotrivă, ele se completează mai mult sau mai puţin armonios, ducând la obţinerea unei viziuni de ansamblu asupra fenomenului traducerii. Cercetarea în domeniul traductologiei este concretizată, prin urmare, în lucrări al căror obiect de studiu este variabil. Problemele ridicate de traducere sunt numeroase şi variate, iar problematica diversă a traducerii se realizează în funcţie de tipul de abordare: problematica traducerii textelor literare (contemporane creaţiei şi traduse în altă epocă decât cea de apariţie, unde trebuie să se ţină cont de evoluţia internă a TS şi evoluţia externă a LŢ, de gusturile publicului receptor; problematica textelor neliterare sau tehnico-ştiinţifice; problematica traducerii textelor didactice (în învăţarea limbilor străine). În conturarea oricărei teorii a traducerii se are în vedere faptul că ştiinţa traducerii întreţine relaţii cu lingvistica, antropologia, comunicarea, sociologia, psihologia şi istoria, ştiinţele economice, teoria literaturii etc. Mai mult, *traducerea automată* şi *traducerea asistată de calculator* întreţin relaţii şi cu ştiinţele exacte precum matematica, informatica şi cibernetica. Tipologia teoriilor traducerii cunoaşte şi ea diferite concretizări. Din punct de vedere cronologic, Nida distinge următoarele teorii ale traducerii: teoria filologică (accent pe textele literare), teoria lingvistică/interes special acordat corespondenţelor gramaticale, lexicale etc.) şi teoriile sociolingvistice (interesate de traducere ca element al unui proces de comunicare mai complex). Limitele teoriilor traducerii nu sunt clar prescrise, există încălcări ale ariilor specifice. Chiar dacă pentru unii teoreticieni aspectul lingvistic este cel mai important, celelalte aspecte au, de asemenea, importanţa lor. Edmond Cary crede că traducerea literară nu este o operaţie lingvistică, ci o operaţie literară, pe aceeaşi direcţie situându-se şi Efim Etkind, care apreciază traducerea drept un act de creaţie de gradul doi, dar, subliniază că aceasta nu poate ignora problemele lingvistice. Alţi reprezentanţi: A. Berman, J.-S. Holmes, Robel, Roubaud ş.a. Teoriile de traducere de tip lingvistic cunosc o dezbatere largă, materializată în numeroase lucrări de referinţă. Mounin, Vinay şi Darbelnet, Guillemin-Flescher, Chuquet, Paillard, Newmark sunt doar câţiva reprezentanţi ai acestei teorii. Kelly (1979, 1) afirma că o teorie globală a traducerii ar trebui să aibă trei componente:

specificarea funcţiilor şi scopurilor traducerii; descrierea şi analizarea operaţiilor; critica relaţiilor dintre scopuri şi operaţii. Orice teorie de traducere are la temelie o anumită abordare a fenomenului traducerii (Lungu Badea, 2003). Prin urmare, orice teorie de traducere întrezăreşte şi tratează o anumită problematică a fenomenului traductiv, iar concluziile sale nu anihilează rezultatele altor cercetări sau abordări (v. Robert Larose, despre absenţa teoriei unice, 1989). Astfel, diferitele perspective de tratare a traducerii se întrepătrund pentru a crea cadrul complementar şi interdisciplinar adecvat studierii de ansamblu şi în ansamblu a traducerii. În planul abstract al problematicii traducerii, pe care l-am conturat mai sus, se pot situa şi alte teorii ale traducerii.

Din punctul de vedere al semioticii lui Ch. Peirce, traductologia studiază relaţia R-O-I (representamen-obiect dinamic-interpretant), astfel încât să poată deduce principalele caracteristici ale fenomenului traductiv. Cele trei dihotomii definitorii ale traducerii sunt: traducerea în raport cu ea însăşi, traducerea în raport cu realitatea şi traducerea în funcţie de viziunea ei pragmatică (Cosculluela 1996). Aceste trei moduri de a fi ale traducerii reprezintă esenţa naturii sale definitivabile şi aprofundabile prin introducerea în studiu a raportului acesteia cu obiectul (=traducere) iconic, indiciar, simbolic Ar rămâne integrarea viziunii interpretante care conferă intenţiei pragmatice a traducătorului un caracter rhematic, dicent sau argumentativ.

Cf. INTERPRETOLOGIE, TRADUCERE.

Fr. traductologie, science de l'observation, praxéologie, traducto-thérapie, théorie de la traduction, translatologie;
Engl. translation studies, translatology;
Germ. Übersetzungswissenschaft, Translatologie;
Sp. traductología, teoría de la traducción;
Rus. переводоведение.

TRADUCTOLOGIE APLICATĂ

Ramură a traductologiei care include pregătirea traducătorului şi a traducerii, instrumentele de traducere, regulile şi principiile de traducere, critica traducerii.

Fr. branche appliquée de la traductologie;
Engl. applied translation studies;
Germ. angewandte Übersetzungswissenschaft;
Sp. traductología aplicada;
Rus. машинное переводоведение.

TRADUCTOLOGIE ASISTATĂ DE CALCULATOR

Asemenea terminologiei, traductologia a devenit atrăgătoare şi pentru informatică. Din aceste abordări transculturale şi transdisciplinare au apărut numeroase programe – încă indisponibile pentru publicul larg – de facilitare şi ameliorare a procesului informatizat de traducere (*Glossaire de la théorie interprétative de la traduction*).
Fr. traductique;
Engl. translation technology;
Germ. Traduktik;
Sp. tradúctica.

TRANSCODARE

Transcodarea sau transcodajul (*v.* Cristea 1981, 57-67) este o operaţie ce constă în stabilirea corespondenţelor dintre două limbi, fie la nivel lexical, fie la nivel de frază izolată (Ballard 1992, 2001). Acest procedeu se aplică în cazul numelor proprii care denotă, al numerelor, valorilor aritmetice în general. Se mai numeşte şi traducere de gradul zero. Ex. fr. *Claude Frémont,* rom. *Claude Frémont*, fr. *All Blacks,* rom. *All Blacks*. În cazul siglelor se poate vorbi despre transcodare. Transcodarea va fi urmată de traducerea vocabulelor desemnate (spre exemplu CFDT, la Confédération Française Démocratique du Travail rămâne CFDT, Confederaţia Franceză Democratică a Muncii, nu va deveni **CFDM)*. Siglele sunt transcodate în traducerea în română, dar se are în vedere LS în care a fost creată sigla: se va transcoda NATO, HIV, după engl. şi nu după fr. OTAN, VIH, dar UDF după fr., pentru că organizarea sintactică a elementelor care compun siglele este asemănătoare în limbile franceză şi română.

Cf. CORESPONDENŢĂ, ECHIVALENŢĂ, TRADUCERE, TRANSLITERARE.
Fr. transcodage;
Engl. transcoding, transference, transcription;
Germ. Transkodierung;
Sp. transcodificación;
Rus. транскодирование.

TRANSCRIERE FONETICĂ

Prin transcriere fonetică se restituie litera corespunzătoare sunetelor care compun cuvântul din LŢ. Astfel, rus. *Popov*, *Turgheniev, Razumiev* devin în franceză *Popoff*, *Tourghenieff*, *Razoumieff*, unde sunetul *u* se redă prin grupul de litere *ou*, iar terminaţia *-ov* prin *-off.* (Ballard 2001, 11-48)
Cf. TRANSLITERARE, TRANSCODARE.
Fr. transcription;
Engl. transcription;
Germ. Transkription;
Sp. transcripción.

TRANSLITERARE

Transliterarea constă în redarea caracterelor dintr-un sistem de scriere în altul, permiţând reconstituirea tuturor elementelor unui text şi a ortografiei de origine a cuvintelor necunoscute. Transliterarea se deosebeşte de transcrierea fonetică şi constă în restituirea fiecărei litere care formează cuvântul din LS, în cuvântul împrumutat în LŢ (rus. *Popov* este transliterat *Popov*). În timp ce alte nume proprii sunt asimilate grafic şi fonetic. Astfel: rus. *Москва,* este asimilat grafic şi fonetic în fr. *Moscou,* şi în rom. *Moscova*.
Cf. TRANSCODARE, TRANSCRIERE FONETICĂ, REPORT.
Fr. translittération;
Engl. transliteration.
Germ. Transliteration;
Sp. transliteración.

TRANSPOZIŢIE

Procedeu de traducere care constă în stabilirea unei echivalenţe prin schimbarea categoriei gramaticale (Chuquet şi Paillard 1989). Ballard îl denumeşte *recategorizare gramaticală* (2001). Includem în acest procedeu atât schimbările de clasă gramaticală cât şi schimbările de categorie (Catford 1965). În interiorul unei limbi, posibilitatea de a transpune este dependentă de registrul de limbă (ex. fr. *je le lui dirai* ***dès qu'il arrivera*** (SV)-colocvial; *je le lui dirai* ***dès son arrivée*** (SN), exprimare îngrijită, standard. Transpoziţia în traducere este foarte frecventă (Gile 1995, 76-77). Ex: fr. ***Le retour*** *de la peste brune* (Quo 2000), rom. *Nazismul* ***revine***; fr. *de la santé des* ***hommes qui les gouvernent***; rom. *despre sănătatea* ***guvernanţilor;*** fr. *de ce qu'il proclame* ***publiquement***, rom. *declaraţiile sale* ***publice*** (*cf.* MODULAREA); rom. *Veţi aprecia această brânză* ***untoasă***, ***cremoasă***, fr. Vous aimerez *ce fromage* ***qui a la consistance de la crème*** (= le cr*émeux*).

Exemple de transpoziţii din engleză în franceză (v. şi *Glossaire-traduction*, *Linguistique et traduction*, *Glossaire Eurologos Group*).

Engl. *He eventually* ***decided*** *to,* fr. *il finit par* ***décider***

Engl. *he* ***soon*** *realized*, fr. *il* ***ne tarda pas*** *à se rendre compte*

Engl. *he said* ***half-heartedly***, fr. ***sans enthousiasme*** (+modulation).

AMPLIFICAREA şi NOMINALIZAREA sunt tipuri speciale de transpoziţie.

Fr. transposition, recatégorisation, changement de catégorie;
Engl. recategorization, transposition, class shift category shift;
Germ. Transposition;
Sp. transposición;
Rus. грамматическая замена / трансформация.

TURNUL BABEL

Istoria traducerii începe cu distrugerea miticului turn Babel, distrugere care simbolizează distrugerea unităţii lingvistice (*v. Geneza* 11, 1-9). În legătură cu simbolistica acestei naşteri, Jean Delisle se întreabă pe bună dreptate dacă este vorba de un blestem sau de o etimologie eronată:

Babel, Bāb-ilu' în acadiană *Bāb-ilu',* înseamnă „Poarta lui Dumnezeu" (< *Bāb* «poartă» et *Ilu* «(dumne)zeu», „Unde este poarta cerurilor?" (Geneza 28: 10-17), iar *bâlal*, în ebraică, semnifică „a amesteca, a confunda, a încurca". Traducerea se naşte, deci, dintr-o cacofonie lingvistică, produsă de trufia omenească (Lungu Badea 2007, 13).

„Pe vremea Turnului Babel, ca şi în secolul al XX-lea, omenirea ajungea de bună seamă la sfârşitul unei naşteri […] Nu am ajuns la sfârşitul lui Babel. Suntem la începutul lui (Zumthor 1998, 185, traducere de Maria Carpov, subl.a.).

Fr. Tour de Babel;
Engl.Tower of Babel;
Germ. Turm von Babel;
Sp. Torre de Babel.

U

UNITATE DE TRADUCERE

Unitatea de traducere (Vinay şi Darbelnet 1958, 293 ş.c.l.), traductemul, transemul, conotatorul, unitatea de sens sau semantică sunt sinonimele utilizate pentru indica un act de interpretare şi de conceptualizare distinct de conceptele *unitate de tradus* şi *unitate tradusă* (Ballard 1999, 30), cu referinţe concrete, identificabile în textele sursă şi ţintă (Lungu Badea 2002).

Vinay şi Darbelnet identificau patru unităţi de traducere (UT) în **planul semnificatului (conceptului), şi anume *unităţi funcţionale* (care aveau aceeaşi funcţie gramaticală în TS şi TŢ), *unităţi semantice*** (referindu-se la corespondenţa lexiilor ori unităţilor lexicografice din TS şi TŢ, engl. *immediately*, fr. *sur le champ*, rom. *pe loc*), *unităţi de traducere dialectice* (conectori logici interfrastici) şi unităţi prozodice (engl. *you don't say*!, rom. *aşa deci*!, fr. *ça alors*!) şi trei în cel al semnificantului (al imaginii acustice ori vizuale), *unităţi simple* (lexii simple, corespunzând doar parţial

celor funcţionale), *diluate* (unităţi de traducere cu sens nonadiţional, asemănătoare expresiilor fixe ori idiotismelor), *fracţionare* (reprezentând instrumente gramaticale de formare a cuvintelor, afixe în general).

Preferăm conceptul de *traductem* pentru a desemna unitatea de traducere minimală. *Traductemul*, aşa cum sesizează şi sintetizează Elena Ghiţă (1982, 63-72; 1983, 61-67), ar putea fi definit ca o „totalitate de reprezentări formate prin contactul cu textul **a** şi susceptibile de a genera textul **b**". Vinay şi Darbelnet (1958) consideră unităţile de traducere echivalente cu unităţile de gândire şi unităţile lexicale, iar Ladmiral (1979) consideră *conotatorii* îndreptăţiţi să figureze pe primul loc în teoremele traducerii, deoarece sfera aplicabilităţii lor depăşeşte cu mult domeniul conotaţiilor. Ballard (1994, 58-59; 1999, 37) subliniază că unitatea de traducere care nu se confundă cu unitatea TS, unitate de tradus, şi nici cu unitatea TŢ, unitatea tradusă:

LF: *C'est des histoires, permettez-moi de vous le dire, de cornecul* (Quo, 2000).

LR: *Poveşti, tromboane, permiteţi-mi să vi-o spun* (Lungu Badea 2003, 161).

Este dificilă segmentarea TS în unităţi de traducere în afara reformulării, în funcţie de echivalenţele care se pot stabili prin traducere, dar şi de pluralitatea traducerilor, ceea ce determină o mai mare variabilitate a unităţii traduse în comparaţie cu unitatea de tradus (*cf.* Ballard 1999, 40-41; Dancette 1998, 81; Delisle 2003, 67-68). În exemplul de mai sus, variabilitatea unităţii de tradus, chiar dacă formal este un dat, se manifestă în reprezentare şi în interpretare, traducerea ei depinzând de identificarea şi de contextul ei, de caracterul bitextual (unitate de tradus/unitate tradusă), variabilitatea şi asimetria unităţii de traducere, dar şi de faptul că reprezintă un fragment dintr-o operaţie cu baza în TS şi rezultatul în TŢ. Decuparea limbajului, a enunţului ori a textului în unităţi autonome nu este nici o operaţie strict sintactică, nici strict semantică, deoarece această decupare ia în calcul atât analiza logică, cât şi analiza gramaticală şi analiza semantică. Traductemul ori unitatea de traducere prezintă dimensiuni variabile, iar segmentarea este, adesea, subiectivă, dependentă de intenţia traducătorului. În acest context, se poate vorbi despre unităţi de traducere ample şi despre subunităţi de traducere. Segmentările cu o lungime relativă sunt corecte doar în cazul unităţilor care prezintă sensuri adiţionale, adică atunci când suma

sensurilor elementelor componente ale unităţii de traducere este echipolentă cu sensul global al unităţii de traducere. În textele literare ori în cazul în care traductemul/unitatea de traducere este reprezentată de un idiotism, un proverb, o expresie frazeologică etc. şi sensul adiţional este exclus, segmentările diferite din partea traducătorilor conduc la interpretări diferite de la o traducere la alta, deoarece idiotismul, proverbul etc. nu au sens adiţional.
UT insecabile nu sunt identice cu monadele leibniziene (*Monadologia*), definite ca unităţi ultime indecompozabile, decât dacă le acceptăm ca enunţ fix, locuţiune, expresie frazeologică etc. care au un sens doar într-o anumită combinaţie a cuvintelor.
V. CULTUREM, TRADUCTEM.
Fr. unité de traduction
Engl. translation unit, unit of translation, semantic unit;
Germ. Übersetzungseinheit;
Sp. unidad de traducción;
Rus. минимальная единица перевода / смысловая единица**.**

UNIVERSALII (-LE LIMBAJULUI)

În filozofia medievală prin *universalii* erau identificate noţiunile generale, ulterior indicând caracteristicile comune unei clase de obiecte. Legile comune care guvernează toate limbile sunt denumite *universalii lingvistice*. Acestea sunt şi cele mai interesante din perspectiva traducătorului, deoarece universaliile gramaticii devin universaliile traducerii permiţînd traducerea şi conferind traductibilitate unui text dat (Mounin 1963). Teza referenţialităţii este cea care susţine posibilitatea traducerii.
Cf. REALIA, CULTUREM.
Fr. universaux (du langage);
Engl. universals (of language);
Germ. (Sprach-)Universalien;
Sp. universales.

V

VERSIUNE

1. Traducere dintr-o limbă străină **A**, LS, în limba maternă, **B**, LŢ sau limba traducătoare (Ladmiral 1979, 40-45, 55-59). În antichitate, exerciţiile de parafrază inter- şi intralingvală, de traducere comentată au reprezentat faţete ale traducerii pedagogice.
2. a) O traducere din mai multe posibile;
b) o traducere atât de diferită faţă de original încât nu mai poate fi catalogată drept traducere.

V. TRADUCERE DIDACTICĂ, PEDAGOGICĂ, RETROTRADUCERE.
Fr. version (1);
Engl. translation into mother tongue (1), **version** (2);
Germ. Herübersetzung (1), **Version** (2);
Sp. versión;
Rus. перевод на родной язык.

VID LEXICAL

V. LACUNĂ

Postfaţă

Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii[*]

Apărut într-o primă ediţie în 2003, reeditat în 2008, volumul *Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii (Petit dictionnaire de termes utilisés dans la théorie, la pratique et la didactique de la traduction)* este acum, în 2011, la cea de-a treia ediţie.

Autoarea, Georgiana-Lungu Badea[**], profesor universitar doctor la Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie a Universităţii de Vest din Timişoara, este un nume cunoscut în peisajul universitar din România pentru studiile de cercetare din domeniul traductologiei. La iniţiativa sa, apare, în 2005, Grupul de cercetare în domeniul traducerii şi istoriei traducerii: ISTTRAROM-Translationes[***].

Două dintre volumele profesorului universitar, *Mic dicţionar* şi *Teoria culturemelor şi teoria traducerii,* au contribuit la consolidarea studiilor traductologice în România. Autoarea, pe care o recomandă activitatea de cercetare şi articolele publicate, are rolul unei instanţe capabile să instaureze, să impună o realitate şi să confere termenilor puterea simbolică de a fi recunoscuţi. Prin demersul de a inventaria cuvintele într-un dicţionar terminologic, se atribuie un nume unei realităţi până în acel moment doar intuite sau deformate. Cuvântul îşi dovedeşte astfel, încă o dată, puterea creatoare, investitoare, iar traductologia românească devine disciplină cu statut de sine stătător, capabilă să se alăture traductologiei europene, canadiene, americane.

---

[*] Traducere rezumativă a recenziei în limba franceză, realizată la ediţia a doua, a *Micului dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2008, 203 p., ISBN 978-973-125-171-4, şi publicată în „Atelier de traduction", nr. 9/2008, Editura Universităţii din Suceava.

[**] A se vedea „Le Bulletin du CRATIL", Centre de recherche de l'ISIT de Paris, 7 mars 2011, p. 18-19. URL: http://www.isit-paris.fr/documents/publications/bulletin-recherche-isit_mars11.pdf.

[***] A se vedea site-ul Centrului de studii la adresa: http://www.translationes.uvt.ro/ccit/fr/centre-de-recherche.php.

Francofonă prin formaţie, autoarea se arată mai întâi interesată de traductologia franceză, şi ea disciplină tânără, şi se apleacă asupra mecanismelor de formare ale acesteia. Numeroşi teoreticeni ai traducerii au lucrat la recunoaşterea acesteia, începând cu Georges Mounin care a încercat „să înţeleagă metodele şi concepţiile traducerii" şi a creat o nouă disciplină „cu paternitate franţuzească" (Ballard, D`Hulst 1999, 11). Dacă studiile lui Mounin fac posibilă conturarea unei noi discipline, cercetările lui Jean-René Ladmiral o consacră, dându-i un nume. În 1979, în volumul *Traduire: théorèmes pour la traduction*, acesta foloseşte, pentru prima dată, termenul „traductologie". În contextul cultural şi lingvistic al epocii, singurul obstacol care stătea în calea recunoaşterii ca disciplină autonomă, era instabilitatea terminologică: „Era mai puţin necesar să se adune toate datele despre diversele aspecte ale traducerii, ci mai degrabă să se constituie discursul unei culturi traductologice." (Ladmiral 1994, XX).

Dintr-o perspectivă istorică, o parte din limbajul traductologic este împrumutat din lingvistică, multă vreme traducerea identificându-se cu munca asupra limbii. Evoluţia ideologiilor în domeniul ştiinţelor umane a făcut vizibilă legătura actului de traducere cu etnologia, studiile literare, hermeneutica, psihologia, cu consecinţe asupra metalimbajului traductiv. S-au împrumutat noţiuni din domeniile menţionate, însă au apărut şi termeni specifici câmpului studiilor traductologice. Chiar şi alegerea participiului „utilizaţi" din titlul volumului *Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii*, ilustrează această idee: o parte din terminologia traducerii este, poate, împrumutată de la diverse discipline, dar atunci când este aplicată ca limbaj autoreflexiv, aceasta dobândeşte sensuri particulare. Disciplină eclectică, traductologia şi-a creat o terminologie interdisciplinară capabilă să o facă autonomă, independentă de celelalte discipline şi, mai ales, a reuşit să depăşească autarhia cercetării lingvistice şi s-a deschis spre alte discipline, îndeosebi spre studiile culturale.

Volumul este un glosar centrat pe traductologie, domeniu ai cărui termeni tehnici îi explică. Deşi autoarea se raportează la opera sa numind-o „glosar", precizează totuşi că aceasta depăşeşte sfera glosarului prin integrarea echivalenţelor termenilor în alte limbi (franceză, engleză

etc.) Am adăuga că modul în care termenii sunt dezvoltaţi, prin explicaţiile bogate ale realităţilor la care trimit, prin faptul că autoarea nu se limitează la menţionarea termenilor şi asocierea lor cu definiţii, ne poate duce cu gândul şi la un dicţionar enciclopedic. Situat între cele două, titlul *Mic dicţionar* este ales din perspectiva orizontului de receptare, publicul-ţintă nefiind neapărat un public familiar câmpului traductologic.

Glosarele sau dicţionarele sunt percepute ca fiind opere obiective, mai presus de orice reprezentare subiectivă. Autorii trebuie sa stăpânească cunoştinţe vaste, să consulte o bibliografie variată şi să se efaseze sub greutatea acestora. Nu punctul de vedere al unui autor este exprimat, ci sunt restituite informaţiile dintr-un anumit domeniu. Nici *Prefaţa*, nici *Cuvântul-înainte* nu oferă informaţii despre autoare. Studiul, cercetarea vorbesc pentru aceasta. În acest caz, titlurile universitare, articolele publicate nu sunt importante, ci numărul de opere consultate care asigură garanţia unei munci bine documentate, obiective, sintetice.

Glosarele şi dicţionarele traductologice sunt destul de rare. *Glossaire de la théorie interprétative de la traduction* de Daniela Seleskovitch este conceput în aceeaşi manieră ca *Micul dicţionar*. Ultimul este, totuşi, câştigător la capitolul explicaţii detaliate. În *Glossaire* sunt menţionate sinonimele, în *Micul dicţionar* se fac comparaţii şi trimiteri spre alţi termeni.

Existenţa unei terminologii proprii este condiţia *sine qua non* a constituirii unei discipline. Ţară cu o lungă tradiţie a traducerii, România a tradus, a adaptat, s-a revoltat împotriva traducerilor. Traductologia românească are, fără îndoială, o dimensiune istorică, avem şi teoreticieni ai traducerii, Irina Mavrodin, de exemplu. Statutul complet, autonom este asigurat de existenţa unei terminologii proprii. Georgiana Lungu-Badea demonstrează prin munca sa de inventariere, definire şi exemplificare a termenilor, de căutare a echivalentului în alte limbi, maturitatea acestei discipline la noi, faptul că ea se integrează într-un curent mai larg, european şi universal.

Actul de traducere este un exerciţiu complex. Presupune existenţa unei opere originale create într-o limbă anume, un subiect creator cu o concepţie bine stabilită despre limba şi opera sa, imaginând

un univers cu anumite caracteristice culturale, care trebuie transpus într-o altă limbă şi o altă cultură, cu viziune şi concepţii diferite. Fiecare dintre aceste aspecte poate constitui obiectul de interes al unei discipline. Traductologia se distanţează de fiecare disciplină în parte în urma unui proces de aprofundare, de reflecţie, de cunoaştere care stabileşte ceea ce traducerea trebuie să reţină drept termeni şi concepte operative. Este un proces dificil şi îndelungat de căutare a specificităţii, de acceptare a faptului că aceasta stă tocmai în integrarea discursului altor discipline. *Micul dicţionar* umple golul ne-recunoaşterii terminologice. Să scrii, să pronunţi înseamnă să instaurezi, dar şi să corectezi, să elimini ambiguităţi de limbaj care făceau din critica traducerii o critică a limbii sau a literaturii.

Micul dicţionar a apărut din necesitatea de a oferi un instrument de lucru. Autoarea ne asigură de seriozitatea demersului său, subliniază vasta bibliografie consultată, dicţionare, volume de gramatică, de semantică, de lingvistică, de lexic, cele patru compomente ale procesului de traducere. Termenii sunt prezentaţi în ordine alfabetică, se studiază contextul istoric care i-a produs, li se verifică echivalenţa funcţională, relaţiile de sinonimie şi antonimie. Alegerea celor peste două sute patruzeci de termeni s-a făcut de-a lungul a cinci ani de studiu, după consultarea numeroaselor volume de specialitate. Termenii inventariţi constituie nucleul funcţional care permit critica oricărei traduceri.

Volumul are şi o componentă didactică intenţionată pentru că se vrea un instrument de lucru pentru traducătorii novici. Exemplele sunt fragmente de texte literare, texte nonliterare, articole de presă etc. Se pune, astfel, în evidenţă caracterul general al oricărui act de traducere, dar şi posibilitatea de a-l adapta în funcţie de tipul de text, de strategia traducătorului, de destinatar.

Şi lista abrevierilor utilizate în traductologie are un rol esenţial. Menţionarea lor înaintea inventarului de termeni, le asigură un caracter general valabil. Sunt uşor de recunoscut în interiorul domeniului traductologic european datorită diacriticelor româneşti.

Vasta bibliografie consultată ţine de domeniul traductologiei (şaptezeci şi două de cursuri, teze de doctorat, volume colective franceze, româneşti, engleze, americane, spaniole, arabe, o sută opt articole), de sociolingvistică şi etnologie (şaptespreceze volume şi trei articole), de

lingvistică şi lexicologie (patruzeci şi nouă de volume, cursuri, tratare, douăzeci şi şapte de articole şi studii), de semantică şi semiotică (douăzeci şi patru de tratate şi cursuri colective), treizeci şi nouă de dicţionare de limbă, enciclopedii, douzeci şi şase de reviste universitare, de lingvistică, de studii literare, de traductologie.

Dacă traductologia românească este sincronă tendinţei generale, acest lucru se datorează, în mare parte, şi muncii de cercetare şi de promovare a Georgianei Lungu-Badea. Volumele sale au contribuit la consolidarea poziţiei traductologiei româneşti.

Dr. Cristina Hetriuc[*]
Universitatea „Ştefan cel Mare", Suceava

[*] Cercetător în formare. Proiectul „Traducerea ca dialog intercultural" CNCSIS PN II IDEI, Cod ID_135, Contract 809/2009.

Index alfabetic

A, 13
ABREVIERI, 13
ACCEPTABILITATE, 13
ACCEPŢIE, 14
ADAOS, 15
ADAPTARE, 15
ADAPTARE CULTURALA, 17
ADECVARE, 18
ALUZIE, 18
AMBIGUITATE, 20
AMPLIFICARE, 20
ANAFORĂ, 21
ANALIZA DISCURSULUI, 22
ANALIZA JUSTIFICATIVĂ, 22
ANALIZA TEXTUALĂ, 23
ANALOGII FALSE, 23
ARGOU, 24
ARTICULARE, 25
ASEMANTISM, 25
AUTOR, 26
AUTOTRADUCERE, 26
B, 27
BAGAJ COGNITIV, 27
BANCĂ DE DATE, 27
BARBARISM, 28
BENEFECIARUL TRADUCERII, 28
BILINGVISM, 29
C, 31
CALC, 31
CALITATEA TEXTULUI ŢINTĂ, 34
CALITATEA TEXTULUI-SURSĂ, 34
CÂMP SEMANTIC, 35
CATAFORĂ, 35
CLIŞEU, 36
COERENŢĂ, 36
COEZIUNE, 37
COLOCAŢIE, 39
COMPENSAŢIE, 40
COMPETENŢĂ LINGVISTICĂ, 40
COMPETENŢĂ METODOLOGICĂ, 41
COMPETENŢĂ TRADUCTIVĂ, 41
COMPLEMENTE COGNITIVE, 42
CONCIZIE, 42
CONECTOR, 43
CONOTAŢIE, 43
CONSTRÂNGERE, 45
CONTEXT, 45
CONTEXT COGNITIV, 46
CONTEXT DE SITUAŢIE, 49
CONTEXT EXTRALINGVISTIC, 47
CONTEXT LINGVISTIC, 48
CONTEXTUALIZARE, 49
CONTRASENS, 50
CONVENŢII DE REDACTARE, 50
COOCURENŢĂ, 51
CORESPONDENŢĂ, 51
CORPUS, 52
CREATIVITATEA TRADUCĂTORULUI, 52
CRITICA TRADUCERII, 54
CULTUREM, 54
D, 57
DECONTEXTUALIZARE, 57
DENOTAŢIE, 58
DESTINATAR, 58
DETERMINOLOGIZARE, 59
DEVERBALIZARE, 59
DEVIERE DE SENS, 60
DICŢIONAR, 60
DIDACTICA TRADUCERII, 61
DIFICULTATE DE TRADUCERE, 62
DILUARE, 62
DISCURS, 63

DISTANŢARE TRADUCTIVĂ, 63
DOCUMENTARE, 64
DUBLAJ, 64
E, 65
ECHIVALENŢĂ, 65
ECONOMIE, 68
EMPATIE, 69
ENTROPIE, 69
ENUNŢ, 70
ETNOTRADUCERE, 70
ETNOTRADUCTOLOGIE, 70
EXPANSIUNE, 71
EXPLICIT, 71
EXPLICITARE, 72
EXPRESIE IDIOMATICĂ /IDIOTISM, 72
EXTENSIUNE, 73
EXTRANIETATE, 73
FIDELITATE, 74
FINALITATE, 75
FIŞĂ TERMINOLOGICĂ, 76
FOAIE, 76
G, 76
GLOSĂ, 76
GREŞEALĂ DE LIMBĂ, 77
GREŞEALĂ DE TRADUCERE, 78
H, 80
HIPERONIM, 80
HIPERONIMIZARE, 81
HIPERTRADUCERE, 81
HIPONIM, 82
HIPONIMIZARE, 82
I, 83
Î, 93
IDIOLECT, 83
IMPLICIT, 83
IMPLICITARE, 84
IMPROPRIETATE, 84
ÎMPRUMUT, 93
INCREMENTARE, 84
INFORMATIVITATE, 85
ÎNŢELEGERE, 94
INTENŢIA TRADUCĂTORULUI, 86
INTENŢIE, 85
INTENŢIONALITATE, 86
INTERFERENŢĂ, 86
INTERFERENŢĂ CULTURALĂ, 87
INTERPRET, 88
INTERPRETARE, 88
INTERPRETARE AD-HOC, 89
INTERPRETARE CONSECUTIVĂ, 89
INTERPRETARE DE CONFERINŢĂ, 88
INTERPRETARE SIMULTANĂ, 89
INTERPRETARIAT, 90
INTERPRETOLOGIE, 90
INTERTEXTUALITATE, 90
INTRADUCTIBILITATE, 92
ISTORICITATE, 93
J, 95
JARGON, 95
JUXTAPUNERE, 95
L, 96
LACUNĂ, 96
LACUNĂ CULTURALĂ, 96
LECTURĂ, 96
LIMBĂ-SURSĂ, 97
LIMBA-ŢINTĂ, 97
LITERALISM, 98
LITERALITATE, 98
M, 98
MEM, 98
MEMORIE DE TRADUCERE, 99
MESAJ, 100
METAFORĂ, 100
METALIMBAJ, 100
METASEMIE, 101
METODĂ DE EVALUARE A TRADUCERII, 101
METONIMIE, 102
MODULARE, 102
N, 104
NATURALIZARE, 104
NIVEL DE LIMBĂ, 104
NOMINALIZARE, 105
NONSENS, 105
NONTRADUCTIBILITATE, 106

NOTĂ DE TRADUCERE, 106
O, 108
OMISIUNE, 108
OMISIUNE STRATEGICĂ, 108
ORTOLOGIE, 109
ORTONIMIE, 109
ORTOSINTAXĂ, 110
P, 110
PAGINĂ, 110
PARADIGMĂ, 110
PARAFRAZĂ, 111
PARATEXT, 112
PERIFRAZĂ, 113
PIERDERE, 113
PIERDERE SEMANTICĂ, 113
PIERDERE STILISTICĂ, 114
PLURILINGVISM, 114
PRESUPOZIŢIE EXTRADISCURSIVĂ, 114
PRINCIPIU DE TRADUCERE, 115
PROBLEMĂ DE TRADUCERE, 115
PROCEDEU DE TRADUCERE, 115
PROCES (COGNITIV) de TRADUCERE, 116
PROCES DE TRADUCERE, 116
PUBLIC-SURSĂ, 117
PUBLIC-ŢINTĂ, 117
R, 118
RÂND, 118
REALIA, 118
REFERENT, 119
REFORMULARE, 119
REGISTRU DE DISCURS, 120
REGULĂ DE TRADUCERE, 121
RELEVANŢĂ, 121
REPERTORIU, 122
REPETIŢIE, 121
REPORT, 122
RESCRIERE, 123
RETORICĂ, 124
RETRADUCERE, 124
RETROTRADUCERE, 125
REVERBALIZARE, 125
REVIZIE, 125
REZISTENŢĂ CULTURALĂ, 126
S, 126
SEMANTISM, 126
SEMN, 127
SEMN LINGVISTIC, 127
SEMNIFICANT, 128
SEMNIFICANŢĂ, 129
SEMNIFICAT, 128
SEMNIFICAŢIE, 128
SENS, 129
SENS FALS, 130
SENSIBILITATE LINGVISTICĂ, 131
SINECDOCĂ, 131
SINTAGMĂ, 132
SITUAŢIE, 133
SITUAŢIE DE RECEPTARE, 134
SITUAŢIE şi SITUAŢIE DE COMUNICARE, 133
SOCIOLEM, 134
SOLECISM, 135
STIL, 135
STRATEGIE DE TRADUCERE, 135
SUBTITRARE, 137
SUBTRADUCERE, 137
SUPRATRADUCERE, 138
T, 138
TEHNOLECT, 138
TEMĂ, 138
TEMATIZARE, 139
TEORIA SKOPOS-ului, 140
TEORIA TRADUCERII, 140
TERMINOLOGIE, 140
TERMINOLOGIE ASISTATĂ DE CALCULATOR, 141
TERMINOLOGIZARE, 141
TEXT, 142
TEXT PARALEL, 142
TEXT-SURSĂ, 143
TEXT-ŢINTĂ, 143
TEXTUALITATE, 143
TIPOLOGIA GREŞELILOR DE TRADUCERE, 144
TIPOLOGIA TEXTELOR, 145
TIPOLOGIA TRADUCERILOR, 148

TRADUCĂTOR, 149
TRADUCERE, 150
TRADUCERE ABSOLUTĂ, 152
TRADUCERE ASISTATĂ DE CALCULATOR, 153
TRADUCERE AUTOMATĂ, 153
TRADUCERE COMENTATĂ, 154
TRADUCERE COMUNICATIVĂ, 155
TRADUCERE DIRECTĂ, 157
TRADUCERE ETNOCENTRICĂ, 158
TRADUCERE HIPERTEXTUALĂ, 158
TRADUCERE ICONICĂ, 161
TRADUCERE IDIOMATICĂ, 159
TRADUCERE INDICIARĂ, 161
TRADUCERE INDIRECTĂ, 159
TRADUCERE INTERLINIARĂ, 159
TRADUCERE INTERNĂ, 160
TRADUCERE INTERPRETATIVĂ, 160
TRADUCERE LA PRIMA VEDERE, 161
TRADUCERE LIBERĂ, 162
TRADUCERE LITERALĂ, 162
TRADUCERE LITERARĂ, 164
TRADUCERE OBLICĂ, 165
TRADUCERE PEDAGOGICĂ/DIDACTICĂ, 165
TRADUCERE PROFESIONALĂ, 165
TRADUCERE SEMANTICĂ, 166
TRADUCERE SIMBOLICĂ, 166
TRADUCERE SINACTICĂ, 167
TRADUCEREA CULTURALĂ, 156
TRADUCTEM, 167
TRADUCTIBILITATE, 167
traductologie, 124
TRADUCTOLOGIE, 168
TRADUCTOLOGIE APLICATĂ, 170
TRADUCTOLOGIE ASISTATĂ DE CALCULATOR, 171
TRANSCODARE, 171
TRANSCRIERE FONETICĂ, 172
TRANSLITERARE, 172
TRANSPOZIŢIE, 173
TURNUL BABEL, 173
UNITATE DE TRADUCERE, 174
UNIVERSALII (-LE LIMBAJULUI), 176
VERSIUNE, 177
VID LEXICAL, 177

Bibliografie

Teoria şi practica traducerii

Cărţi, cursuri, teze de doctorat, volume colective

1. Baciu, Ioan, Baciu, Virginia, *Introduction à la thèorie et à la pratique du thème*, Cluj-Napoca, Universitatea „Babes-Bolyai", Facultatea de Filologie, 1980.
2. Baumgratz-Gangl, Gisèle, *Compétence transculturelle et échanges éducatifs*, Paris, Hachette, 1993.
3. Ballard, Michel, *De Ciceron à Benjamin. Traducteurs, traductions, réflexions*, Presses Universitaires de Lille, 1992.
4. Ballard, Michel (éd.), *La traduction à l'université. Recherches et propos didactiques*, Presses Universitaires de Lille, 1993.
5. Ballard, M. (coord.), *Europe et Traduction*, co-édition, Artois Presses Universitiares d'Arras et Presses Unviersitaires d'Ottawa, 1998.
6. Ballard, Michel, *Le Nom propre en traduction*, Paris, Ophrys, 2001.
7. Ballard, Michel, El Kaladi, Ahmed, (ed.), *Traductologie, traduction et contrastivité*, Artois Presses Université, 2003.
8. Barret-Ducrocq, Françoise, *Traduire l'Europe*, Paris, Payot, 1992.
9. Bell, Roger T., *Teoria şi practica traducerii* [Translation and translating: theory and practice], traducere de Cătălina Gazi, Iaşi/Bucureşti, Polirom, 2000.
10. Bensimon, Paul, Coupaye, Didier (eds.), *Retraduire. Palimpsestes*, n° 4, 1990.
11. Bensimon, Paul, (ed.), *Pourquoi donc retraduire? Palimpsestes*, n° 15, 2004.
12. Berman, Antoine, *L'épreuve de l'étranger*, Paris, Gallimard, 1984.
13. Berman, Antoine, *Pour une critique de la traduction: John Donne*, Gallimard, Bibliothèque des Idées, 1995.
14. Brauns, Jean, *Comprendre pour traduire*, Paris, Maison du dictionnaire, 1981.
15. Buisseret, Irène de, *Deux langues, six idiomes : manuel pratique de traduction de l'anglais préceptes procédés exemplesglossairesindex*, Édition révisée augmentée annotée et indexée, Ottawa, CarltonGreen Pub. Co., 1975.

16. Cary, Edmond, *Comment faut-il traduire ?*, Presses Universitaires de Lille, 1959.
17. Catford, J. C, *A Linguistic Theory of Translation (An Essaz in Applied Linguistic)*, London-Oxford, Oxfors University Press, [1965] 1967.
18. Chevalier, Delport, *L'horlogerie de Saint Jérôme. Problèmes linguistiques de traduction*, Paris, l'Harmattan, 1995.
19. Chuquet, Hélène, *Pratique de la traduction*, Poitiers, Ophrys, 1989.
20. Chuquet, Hélène, Paillard, Michel, *Approche linguistique des problèmes de la traduction*, Poitiers, Ophrys, 1989.
21. Cohen, J.-M., *English Translators and Translations*, Londra, Longman, 1962.
22. Cordonnier, Jean-Louis, *Traduction et culture*, Crédif, Hatier/Didier, 1995.
23. Cosculluela, Cécile, 1996, *Traductologie et sémiotique peircienne : l'émergence d'une interdisciplinarité*, thèse de doctorat sous la direction de Jean Claude Barat, Université Michel de Montagne Bordeaux, http : www. shs.univ-poitiers.fr/Forell/CC/ooSommaire. htm/
24. Cristea, Teodora, *Stratégies de traduction*, Bucureşti, Editura Fundaţiei „România de Mâine", 1998.
25. Delisle, Jean, *L'analyse du discours comme méthode de traduction*, Ottawa, Editions de l'Université de l'Ottawa, 1980.
26. Delisle, Jean, Lee-Jahnke, Hannelore, Cormier Monique C. (ed.), *Terminologie de la traduciton/ Translation Terminology*, Amsterdam/Philadelphia, John Benhamins, 1999.
27. Dancette, Jeanne, *Parcours de traduction. Etudes expérimentales du processus de traduction*, Presses Universitaires de Lille, 1998.
28. Delisle, Jean, *Traduction raisonnée*, Presses Universitaires de l'Ottawa, [1993]2003.
29. Delisle, Jean, Hannelore Lee-Jahnke et Monique C. Cormier (dir.), *Terminologie de la traduction/Translation Terminology/Terminología de la traducción/Terminologie der Übersetzung*, Amsterdam/Philadelphie, John Benjamins, 1999.
30. Demanuelli, Claude, Demanuelli, Jean, *Lire et traduire, anglais-français*, Nathan, 1995.
31. Durieux, Christine, *Apprendre à traduire. Prérequis et tests purs*, La Maison du Dictionnaire, 1995.

32. Eliade, Irina, *Cours pratique de traduction. Domain roumain-français. Textes littéraires*, Université de Bucarest, 1973.
33. Everaert-Desmedt, Nicole, *Le processus interprétatif. Introduction à la sémiotique de Ch. S. Pierce*, Pierre Mardaga Editeur, Liège, 1991, coll. „Philosophie et langage".
34. Fedorov A. V., *Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы),* М., С.-П., [1955] 2002 [Bazele teoriei generale a traducerii (probleme lingvistice), Moscova, Sankt-Petersburg, 2002].
35. Forget, Philippe, *Il faut bien traduire. Marches et démarches de la traduction. Traduire/Übersetzen*, Paris, Masson, 1994.
36. Gallix, François, Michael, Walsh, *Pratique de la traduction*, Hachette Classiques, 1991.
37. Garnier, Georges, *Linguistique et traduction*, Paradigme, Caen, 1985.
38. Gile, Daniel, *Regards sur la recherche en interprétation de conférence,* Presses Universitaires de Lille, 1995, coll. „Etude de la traduction".
39. Gouadec, Daniel, *Le traducteur, la traduction et l'entreprise*, Afnor, 1989.
40. Gouanvic, Jean-Marc, *La Sociologie de la traduction*, Artois Presses Université, 1999.
41. Grellet, Françoise, *Apprendre à traduire*, Presses Universitaires de Nancy, 1991.
42. Guidere, Mathieu, *Introduction a la traductologie: Penser la traduction hierm aujourd'hui, demain*, Bruxelles, De Boeck, 2008.
43. Hatim, Basil, *Teaching and researching translation (Applied Linguistic in Action)*, edited by Christopher N Candin & David R. Hall, Edinburgh, Pearson Education, 2001.
44. Hervey, Sandor, Higgins, Ian, *Thinking Translation*. A course in *Translation*. *Method : French to English*, Londres et New-York, Routledge, 1992, 2d edition, 2006.
45. Holes, Abrahams, *Les Sciences de l'imprécis*, Paris, Seuil, coll. Points-Séries, 1995.
46. Hoof, Henri van, *Histoire de la traduction en Occident*, Duculot, 1991.
47. Hristea, Theodor (coord.), *Sinteze de limba română*, ediţia a 3-a revizuită şi din nou îmbogăţită, Bucureşti, Editura Albatros, 1984.
48. Hurtado Albir, Amparo, *La Notion de fidélité en traduction*, Paris, Didier Eruditions, 1990.

49. Ionescu, Gelu, *Orizontul traducerii*, Bucureşti, Editura Univers, 1981.
50. Ionescu, Tudor, Barbul, Sorin, Lascu, Gheorghe, *Practica traducerii literare (Domeniul francez)*, Universitatea Babeş-Bolyai Cluj-Napoca, 1992.
51. Iordache, Emil, *Semiotica traducerii poetice*, Iaşi-Timişoara, 1993. Teză de doctorat.
52. Koller, Werner, *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, Heidelberg, 1992.
53. Kelly, Louis G., *The True Interpreter. A History of Translation Theory and Practice in the West*, Oxford, Blackwell, 1979.
54. Kohn, Ioan, *Virtuţile compensatorii ale limbii române în traducere*, Timişoara, Editura Facla, 1983.
55. Komissarov V. N., *Теория перевода (лингвистические аспекты)*, M. 1990 [Teoria traducerii (aspecte lingvistice), Moscova, 1990].
56. Krings, H. P., *Was in den Köpfen von Übersetzern Vorgeht*, Tűbingen, Gunter Narr, 1986.
57. Kussmaul, Paul, *Kreatives Übersetzen*, Tübingen, Stauffenburg Verlag, 2000.
58. Ladmiral, Jean-René, *Traduire: théorèmes pour la traduction*, Paris, Payot, 1979.
59. Larbaud, Valéry, *Sous l'invocation de Saint Jérôme*, Paris, Gallimard, 1946.
60. Lederer, Marianne, *La traduction aujourd'hui. Le modèle interprétatif*, Paris, Hachette, 1994.
61. Leviţchi, L., *Îndrumar pentru traducătorii din limba engleză în limba română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975.
62. Leviţchi, Leon D., *Manualul traducătorului de limba engleză*, Bucureşti, Teora, 1994.
63. Lungu-Badea, Georgiana, *Introduction à l'interprétation* Timişoara, Centrul de multiplicare al Universităţii „Politehnica" din Timişoara, 1997.
64. Lungu Badea, Georgiana, *Contextul extra-lingvistic în traducerea culturemelor. Cazul limbilor română şi franceză*, teză de doctorat, Universitatea de Vest din Timişoara, 2003.
65. Lungu Badea, Georgiana, *Teoria culturemelor, teoria traducerii*. Prefaţă de Ileana Oancea, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2004.

66. Lungu Badea, Georgiana, *Tendinţe în cercetarea traductologică*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2005.
67. Lungu Badea, Georgiana, *Scurtă istorie a traducerii. Repere traductologice*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2007.
68. Lungu Badea, Georgiana (coord.), *Un capitol de traductologie românească. Studii de istorie a traducerii (III)*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2008.
69. Lungu Badea, Georgiana şi Alina Pelea, Mirela Pop (éds.) *(En)Jeux esthétiques de la traduction. Éthique (s), techniques et pratiques traductionnelles*, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2010.
70. Malblanc, Antoine, *Stilistique comparée du français et de l'allemand*, Paris, Didier, 1961.
71. Margot, Jean-Claude, *Traduire sans trahir*, Lausanne, L'âge de l'homme, 1979.
72. Meschonnic, Henri, *Pour la poétique* V, Paris, Gallimard, 1978.
73. Miniar-Belorucev, R.-C., *Как стать переводчиком*, M., «Готика», 1999 [Cum să devii traducător, Moscova, 1999].
74. Mounin, Georges, *Les belles infidèles*, Paris, Cahiers du Sud, 1955.
75. Nedelciu, Viorica, Popescu, Elvira, Protopopescu, Constanţa, *Cartea românească azi*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975.
76. Mounin, Georges, *Problèmes théoriques de la traduction*, Paris, Gallimard, 1963.
77. Newmark, Peter, *Approches to Translation*, Oxford, Pergamon Press, 1988.
78. Newmark, Peter, *About Translation*, Multilingual Matters LTD., Clevedon, Philadelphia, Adelaide, 1993 (1991).
79. Newmark, Peter, *A Textbook of Translation*, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 1995.
80. Nida, E. A., *Toward a Science of Translating*, *with special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*, Leiden, Birll, 1964.
81. Nida, E. A., Taber, Ch. R., *La traduction : théorie et méthode*, Londres, Alliances biblique universelle, 1971.
82. Nord, Christiane, *Einführung in das funktionale Übersetzen*, Tübingen/Basel, UTB Francke, 1993.

83. Nord, Christiane, *Text analysis: theory, methodology and didactic application*, second edition, Amsterdam-New-York, Editions Rodopi, [1991], 2005.
84. Oksaar, Els, *Kulturemtheorie. Ein Beitrag zur Sprachverwendungsforschung*, Göttingen, Joachim Jungius-Gesellschaft der Wissenschaften in Kommission beim VerlagVandenhoeck&Ruprecht, 1988.
85. Osimo, Bruno, *Corso di Traduzione/Cours de traduciton,* tradus în franceză de Raymond Parent, Logos Grroup, 2004. URL: http://www.logos.it/pls/dictionary/linguistic_resources.traduzione_fr?lang=fr.
86. Oustinoff, Michaël, *Bilinguisme d'écriture et auto-traduction: Julien Green, Samuel Beckett, Vladimir Nabokov*, Paris, L'Harmattan, 2001.
87. Permentiers, Jacques, Springael, Erik, Troiano, Franco*, Traduction, adaptation et editing multilingue*, Bruxelles, T.C.G. Editions, 1994.
88. Plassard, Freddie, *Lire pour traduire*, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle, 2007.
89. Reiss, K., Vermeer, H., J., *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*, Tübingen, Niemeyer, 1984.
90. Reiss, Katharina, *La critique de la traduction, ses possibilités et ses limites. Catégories et critères pour l'évaluation pertinente des traductions*, tradusă din germană de Catherine Bocquet, Artois Presses Université, 2002.
91. Seleskovitch, Danica, Lederer, Marianne, *Interpréter pour traduire*, Paris, Didier Eruditions, 1986.
92. Serres, Michel, *La traduction*, Editions du Minuit, 1974.
93. Steiner, George, *Après Babel*, Albin Michel, 1978.
94. Torop, Peeter, *La traduzione totale*. Ed. by B. Osimo. Modena, Guaraldi Logos, 2000. Titlu original: *Total´nyj perevod*, Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus [Tartu University Press], 1995.
95. Toury, Gideon, „The Nature and Role of Norms in Translation" (chapter 2). In G. Toury. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, 1995, 53-69. URL: http://spinoza.tau.ac.il/~toury/works).
96. Tudor, Eliad, *Les secrets de l'adaptation*, Editions Dujarric, 1981.
97. Ţenchea, Maria (éd.), *Etudes de traductologie*, Timişoara, Editura Mirton, 1999b.

98. Zuber, Roger, *Les belles infidèles et la formation du goût classique*, Nouv. ed. rev. et augm., Paris, Albin Michel, 1995.
99. Zumthor, Paul, *Babel sau nedesăvârşirea*, Iaşi, Polirom, 1998.

Articole, studii

1. Andriţoiu, Al., *Traducerea – act de cultură* în *Luceafărul*, nr. 25, 21 iun., 1980, p. 8.
2. Anghelescu, Mircea, *Eminescu în traduceri* în *România literară* (23), nr. 20, 17 mai 1990, p. 7.
3. Avădanei, Ştefan, *Traducere, cultură universalitate. Dimensiunea filozofică a traducerii în cadrul evoluţiei formelor culturale* în *Cronica*, 17, nr. 26, 25 iun. 1982, p. 10.
4. Avădanei, Ştefan, *Traducere, cultură universalitate* (II) în *Cronica*, 17, nr. 27, 2 iul. 1982, p. 8.
5. Avădanei, Ştefan, *Traducere, cultură universalitate* (III) în *Cronica*, 17, nr. 28, 9 iul. 1982, p. 10.
6. Ballard, Michel, *L'Unité de traduction: essai de redéfinition d'un concept* în M. Ballard (ed.), *Traduction à l'université*, 1993, p. 223-262.
7. Ballard, Michel, *L'Unité de traduction: redéfinition d'un concept-clé* în *L'atto del tradurre. Aspetti teorici e pratici della traduzione*, Bulzoni Editore, 1999, Biblioteca di cultura, p. 27-49.
8. Bantaş, A., *Analiza textului şi traducerile* în SCL, 288, 3, mai-iun. 1978, p. 341-346.
9. Bastin, G., *L'Adaptation, conditions et concepts* în *Etudes traductologique en Hommage à Danica Seleskovitch*, Paris, Lettres modernes, 1990, p. 215-230.
10. Bastin, G., *La Notion d'adaptation en traduction* în *Meta*, vol. 38, 3, 1993, p. 473-478.
11. Berman, Antoine, *De la translation à la traduction* în *Traduction et culture*, sous la direction de Jean-Marc Gouavnic, T.T.R., vol. I, n° 1, 1er semestre 1988.
12. Berman, Antoine, *La Traduction et la lettre ou l'auberge du lointain*, în *Les Tours de Babel. Essais sur la traduction*, 1985, Ed. Trans-Europ-Repress, Mauzevin, p. 35-150.
13. Berman, Antoine, *Critique, commentaire et traduction. Quelques réflexions à partir de Benjamin et de Blanchot* în *Po&sie*, 1986, n° 36, Librairie Classique Eugène Belin, p. 88-106.

14. Berman, A., *La Retraduction comme espace de la traduction* în *Palimpsestes*, 4, 1990, p. 1-7.
15. Brisset, Annie, *L'identité culturelle de la traduction* în *Palimpsestes*, n°11, 1998, «Traduire la culture», p. 31-51.
16. Braga, Mircea, *Teoria traducerii şi „eficienţa" ei derivată* în *Transilvania*, 9, nr. 7, iulie 1980, p. 46.
17. Bueno Garcia, Antonio, *Le Concept d'autotraduction* în Ballard, El Kaladi, 2003, p. 265-278.
18. Campion, Pierre, *Valery, traducteur de Virgile*, http://www.pierre.campion2free.fr./avalery.htm.
19. Chesterman, Andrew, *Memes of Translation. The Spread of Ideas in Translation Theory*, Amsterdam, John Benjamins (Benjamins Translation Library 22), 1997.
20. Chesterman, Andrew, *Memetics and Translation Studiesii* în *Norwegian School of Economics and Business Administration* (ed.), *SYNAP*S, 5, 2000, p. 1-17.
21. Chiţoran, Dumitru, *Sensul cuvântului în teoria traducerii* în *Semantică şi semiotică* (red. I. Coteanu, L. Wald), Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, p. 141-152.
22. Cordonnier, Jean-Louis, *1492-1992. Voyage sur la mer Océane: traduire et dévoiler*, în *META. Journal des traducteurs*, 1992 (juin), vol. 37, n° 2, Les Presses de l'Université de Montréal, 1992, p. 179-192.
23. Cristea, Teodora, *Incident, ambiguitate, transcodaj* în *Semantică şi semiotică* (red. I. Coteanu, L. Wald), Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p. 57-67.
24. Cosculluela, Cécile, 2003, *Semiotics and translation studies: An emerging interdisciplinarity* în „Semiotica", vol. 145 , no 1-4 , p. 105-137.
25. Cristea, Teodora, *Valences didactiques de la traduction* în *Le Français dans le monde*, août/septembre, 1987, numéro spécial, p. 113-118.
26. Cuniţă, Alexandra, *L'Unité de traduction: une unité de sens fortement contrainte grammaticalement* în *Analele Universităţii „Spiru Haret"*, 1999, Seria Ştiinţe filologice – Limbi şi literaturi străine, An I, nr. 1, p. 7-12.
27. Dancette, Jeanne, Ménard, Nathan, *Modèles empiriques et expérimentaux en traductologie*: *question d'épistémologie* în *Meta*, 41/1,

mars 1996, Numéro spécial: Le processus de traduction, www.fas.umontreal.ca/LING/Dancette/meta.doc.
28. Drăghicescu, Janeta, *Le Préconstruit culturel et la reconstruction du sens dans l'opération traduisante* în M. Ţenchea (éd.), *Etudes de traductologie*, Timişoara, Editura Mirton, 1999a, p. 51-58.
29. Drăghicescu, Janeta, *Traduction et reconstruction de la cohérence du texte* în *Analele Universităţii „Spiru Haret"*, 1999b, Seria Ştiinţe filologice – Limbi şi literaturi străine, An I, nr. 1, p. 12-18.
30. Durieux, Christine, *Les Théories de la traduction: approche épistémologique* în *L'histoire et les théories de traduction. Les Actes* (3, 5, 7), Genève ASTTI, Berne, ETI Genève, 1997, p. 463-480.
31. Dussart, André, *Mario Wandruszka ou la stylistique comparée dans une perspective européenne* în M. Ballard (ed.), *Traduire l'Europe*, 1998, p. 323-343.
32. Eliade, Irina, *Adevărata comunicare* în *Secolul XX*, 9, 1976, p. 73-78.
33. Flora, Radu, *Despre traducere în general şi despre traducerea poeziei în special*, în *Analele Societăţii de Limba română*, Zrenjanin, 1970.
34. Flotow, Louise von, *Le Féminisme en traduction* în *Palimpsestes*, n° 11/1998, „Traduire la culture", p. 117-131.
35. Foarţă, Şerban, *Fals tratat pentru uzul traducătorilor* în *Echinox*, oct. 1973.
36. Ghiţă, Elena, *Către o ştiinţă a traducerii* în *Orizont*, 27, nr. 3, 23 ian. 1976, p. 3.
37. Ghiţă, Elena, *Qu'est-ce que la traductologie?* în *Buletinul ştiinţific al Facultăţii de învăţământ pedagogic*, Piteşti, 1980, p. 443-447.
38. Ghiţă, Elena, *Pentru o definiţie a traductemului* (I) în *Analele Universităţii din Timişoara*, Seria Ştiinţe Filologice, vol. 20, 1982, p. 63-72.
39. Ghiţă, Elena, *Pentru o definiţie a traductemului* (II) în *Analele Universităţii din Timişoara*, Seria Ştiinţe Filologice, vol. 21, 1983, p. 61-67.
40. Ghiţă, Elena, *Scheme pre-verbale ale comunicării* în *Filologie XXX*, TUT, vol. 2, 1987, p. 17-24.
41. Ghiţă, Elena, *Către o ştiinţă a traducerii* în *Orizont*, 27, nr. 3, 23 ian. 1976, p.3.
42. Ghiţă, Elena, *Le Statut actuel de la traductologie* în M. Ţenchea (éd.), *Etudes de traductologie*, Timişoara, Editura Mirton, 1999, p. 5-15.

43. Gile, Daniel, *Fidélité et littéralité dans la traduction: une approche pédagogique* în *Babel*, nr. 21, 1982, p. 34-36.
44. Goetze, Dieter, *Kulturelle Globalisierung und Entwicklungspolitikis* în Reimann, Helga (ed.), *Weltkultur und Weltgesellschaft. Zum Gedenken an Horst Reimann (1929-1994)*. Opladen, Westdeutscher Verlag, 1997, 202-215.
45. Hoof, Henri van, *Traduction biblique et genèse biblique* în *Babel*, vol. 36, n° 1/1990, p. 38-43.
46. Ionescu, Tudor, *Sur la traductologie* în *Romanica III. Introduction aux études littéraires. Domain roman*, R. Baconsky şi M. Papahagi (coord.), Universitatea din Cluj-Napoca, Facultatea de Filologie, 1983, p. 142-163.
47. Ionescu, Tudor, *Traductologie sau traductosofie* în *Noul Continent*, anul I, Nr. 1-4, Universitatea „Ştefan cel Mare" Suceava, 2000, p. 39-45.
48. Kade, O., *Zuffall und Gesetzmässgkeit in der Übersetzung* în *Beihefte zur Zeitschrift „Fremdsprachen"*, Leipzig, 1964, p. 35-50.
49. Kleiber, G., *Contexte, interpretation et mémoire: approche standard vs. approche cognitive* în *Langue française. Le lexique: construire l'interprétation*, Larousse, 1994, n° 103.
50. Kohn, I., *Probleme estetice ale traducerii* în *Familia*, 10 oct. 1978.
51. Koller, Wener, *Equivalence in translation theory* în Andrew Chesterman (edited), *Readings in translation theory*, Helsinki, Finn Lectura, 1989, 99-104.
52. Krings, H. P., *Blick in die „Black Box"- Eine Fallstudie zum Übersetzungsprozess bei Berufübersetzern* în Arntz (ed.), *Textlinguistik und Fachsprache. Akten des internationalen übersetzungswissenschaftlichen AILA Symposions*, Hildesheim, Olms, 1988, p. 393-412.
53. Ladmiral, Jean-René, *Philosophie de la traduction et linguistique d'inervention* în *Lectures, Traduzione tradizione*, revue bilingue franco-italienne, Bari, Dedalo, n° 4-5, août 1980.
54. Ladmiral, Jean-René, *Sourciers et ciblistes* în *Revue d'Esthétique*, n° 12, 1986, p. 33-42.
55. Ladmiral, Jean-René, *Théorie de la traduction: question du littéralisme* în *Journées de la traduction à l'Institut Catholoque de Paris*, Colloqie organisé à ICP les 10 et 11 janvier 1997, par le département de la

Recherche et l'Institut Supérieur d'Interprétation et Traduction, p. 137-157.
56. Ladmiral, Jean-René, *Les Âges de la traductologie. Réflexions sur une diachronie de la théorie de la traduction* în *L'histoire et les théories de traduction. Les Actes* (3, 5, 7), Genève ASTTI, Berne, ETI Genève, 1997, p. 11-42.
57. Ladmiral, Jean-René, *Le Littéralisme en traduction* în *Traduire*, n° 178-179, Journée mondiale de la traduction (3 octobre 1998), p. 9-19.
58. Larose, Robert, *Méthodologie de l'évaluation des traductions* în *Meta*, XLIII, 2, 1998, www.erudit.org/revue/meta/1998/v43/n2/003410ar.html.
59. Lécrivain, Claudine, *Europe, traduction et spécificités culturelles* în Ballard (ed.), *Traduire l'Europe*, 1998, p. 345-358.
60. Lungu-Badea, Georgiana, *Le Contenu extralinguistique, un handicap à la traduction ?* în M. Ţenchea (ed.), *Etudes de traductologie*, Timişoara, Editura Mirton, 1999, p. 59-75.
61. Lungu-Badea, Georgiana, *Le Culturème, une pierre angulaire de la traduction?* în *Comunicare instituţională şi traductologie*, 2001, Timişoara, Editura „Politehnica", p. 209-216.
62. Lungu-Badea, G., Pop, M., *Repères pour l'évaluation en traduction* în *Buletinul ştiinţific al Universităţii „Politehnica" din Timişoara*, seria Ştiinţe socio-umane, limbi moderne, educaţie fizică, tom 40 (60), fasc. 1-2/2001, Editura Politehnica, p. 74-81.
63. Lungu-Badea, Georgiana, *Culturemele – între conotaţii şi aluzii culturale. Încercare de definire a conceptului de culturem* în *Analele Universităţii de Vest din Timişoara*, Seria Ştiinţe Filologice, XXXIX/2001, Tipografia Universităţii de Vest din Timişoara, 2002, p. 367-383.
64. Lungu-Badea, Georgiana, *Traducerea şi interpretarea sau cele două feţe ale aceleiaşi monede: comunicarea prin intermediar* în *UniTerm*, disponibil la http: //www.litere.uvt.ro/documente%20pdf/articole/uniterm/uniterm%203_2005/lbadea.pdf.
65. Lungu-Badea, Georgiana, *Echivalenţa. Definiţie şi tipologie* în *UniTerm*, nr. 2/2004, disponibil la http: //www.litere. uvt.ro.
66. Lungu-Badea, Georgiana, *Remarques sur le concept de „culturème"* în *Translationes*, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, nr. 1/2009, p. 15-78.

67. Lungu-Badea, Georgiana, *Quelques questions concernant la traduction des noms propres: application au roumain* în Tatiana Miliaressi (éd.), *La Traduction: philosophie, linguistique et didactique*, Lille, Université Charles de Gaulle – Lille3, collection UL3 «Travaux et Recherches», 2009 p. 249-252.
68. Lungu-Badea, Georgiana, *Le rôle du traducteur dans l'esthétique de la réception: sauvetage de l'étrangeté et/ou consentement à la perte* în G. Lungu-Badea, A. Pelea, M. Pop (éds.) *(En)Jeux esthétiques de la traduction. Éthique (s), techniques et pratiques traductionnelles*, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2010, p. 23-40.
69. Lungu-Badea, Georgiana, *Traductologie et traduction. Méthodologie(s) et métdodes* în Mihaela St. Radulescu, Bernard Darbord, Angela Solcan (coords.), *La Méthodologie de la recherche scientifique – composante essentielle de la formation universitaire*, Bucuresti, UTCB, Ars Docendi, 2010. p. 281-292.
70. Lungu-Badea, Georgiana, *Un panorama de la traduction roumaine des noms propres (roumain-françias)* în Tatiana Milliaressi (éd.), *De la linguistique à la traductologie*, Villeneuve d'Ascq, Presses Universitaires du Septentrion, collection «Philosophie & linguistique», 2011a, p. 161-177.
71. Lungu-Badea, Georgiana, „La traduction (im)propre du nom propre littéraire" în *Translationes*, 3, 2011b, p. 65-79.
72. Irina Mavrodin, *Traducerea o practico-teorie* în *Modernii-precursori ai clasicilor*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p. 191-209
73. Miclău, Paul, *Cuvântul traducătorului* în *Poezii* de V. Voiculescu, Editura Minerva, 1981, p. 71-78.
74. Montesquieu, Charles Secondat, *Remarques sur certaines objections qu'on m'a faites un homme qui m'a traduit mes «Romains» en Angleterre*. In: *Œuvres complètes. II*. Texte présenté et annoté par Roger Caillois, Paris, Éditions Gallimard, «Bibliothèque de la Pléiade», 1951, p. 1201-1214.
75. Newmark, Peter, *The translation of the proper names and institutional and cultural terms* în (The) *Incorporated Linguist*, 16, nr. 3, 1977, p. 59-63.
76. Niemeier, Susanne, *Intercultural dimensions of pragmatics in film synchronisation*' în Blommaert, Jan, Verschueren (eds.), *The*

Pragmatics of International and Intercultural Communication, John Benjamnins Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia, 1991, p. 145-162.
77. Novăceanu, Darie, *Condiţia şi virtuţile traducerii* în *România literară*, 13, nr. 24, 12 iunie 1980, p. 5.
78. Paillard, Michel, *Lexicologie contrastive et traduction* în Ballard (ed.), *Traduction à l'université*, 1993, p. 31-46.
79. Pop-Corniş, Marcel, *Traducerile funcţia epistemologică a unei culturi* în *Orizont*, 25 (639), 1980.
80. Richard, Jean-Pierre, *Traduire l'ignorance culturelle* în „Palimpsestes", n° 11, 1998 p. 151-159.
81. Richet, Bertrand, *Quelques réflexions sur la traduction des références culturelles – Les citations littéraires dans Astérix* în M. Ballard (ed.), *Traduction à l'université*, 1993, p. 199-222.
82. Salama-Carr, Myriam, *L'Implicite dans la traduction du discours technique et scientifique* în Harmat A. M. et al. (ed.) *Anglophonia/Caliban* 6, Université de Toulouse, le Mirail, 215-222.
83. Salama-Carr, Myriam, *L'Implicite en traduction* în M. Ballard, A. El Kaladi (ed.), *Traductologie, traduction et conrtastivité*, Artois Presses Université, 2003, p. 99-108.
84. Sandrini, Peter (ed.), *Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprach*e, Tübingen, Narr (FFF Forum zur Fachsprachenforschung 54), 1999.
85. Sandrini, Peter, *Lokal, regional, global.Fachgebundenes translatorisches Handeln und Wissenstransfer în der modernen Weltgesellschaft*, 2001, p. 219-231, http://homepage.uibk. ac.at/~c61302/publik/prunc.pdf.
86. Schleiermacher, F., *Des différentes méthodes de traduire*, tradus din germană de Antoine Berman, în *Les Tours de Babel. Essais sur la traduction*, 1985, Ed. Trans-Europ-Repress, Mauzevin, p. 277-347.
87. Schreiber, Michael, *Übersetzung und Bearbeitung: zur Differenzierung und Abgrenzung des Übersetzungsbegriffs*, Tübingen, Editura Narr, 1993.
88. Sergeant, Jean-Claude, *L'Intraduit dans la presse anglo-saxonne*, în *Palimpsestes*, n°11, 1998, p. 225-231.
89. Slama-Cazacu, Tatiana, *Aspecte interdisciplinare ale traducerii* în *Limbă şi literatură*, vol. III, 1974, p. 468-498.

90. Stefanink, Bernd, *Traduire. De la pratique à la traduction* în *Le français dans le monde*, n° 254/1992.
91. Stefanink, Bernd, *L'Ethnotraductologie au service de l'enseignement de la traduction centré sur l'apprenant* în *Le langage et l'homme*, 1995, n° 4 (octobre), p. 265-293.
92. Stefanink, Bernd, *Ethnotraductologie: ethno-science et traduction* în Maria Ţenchea (éd), *Etudes de traductologie*, Timişoara, Editura Mirton, 1999, p. 76-100.
93. Stefanink, Bernd, *Bref aperçu des théories contemporaines de la traduction* în *Le français dans le monde*, n°310, 2000, p. 23-26.
94. Streinu, Vladimir, *Introducere* la *Florile răului* de Ch. Baudelaire, Bucureşti, Editura Minerva, BPT, 1978, p. V-XXII.
95. Teodorescu, Anca, *Traducerea ca mod specific de receptare*, SCL, 39, nr. 1/1988, p. 103-109.
96. Trandem, Beate, *Le Transfert culturel*, http://. google.co./beate trandem/transfert culturel, 2000a.
97. Trandem, Beate, *L'École de Paris. Un cas d'espèce: analyse d'une démarche cognitive de la traduction fondée sur la théorie interprétative*, Université d'Oslo, 2000b.
98. Triolet, Elsa, *L'Art de traduire. Ombres, reflets, coïncidences, miracles* în *La poésie russe*, Paris, Seghers, 1965.
99. Ţenchea, Maria, *Traduction et explicitation* în *Actes du Colloque international „Le français langue étrangère à l'Université (théorie et pratique)"*, Université de Varsovie, 1994, p. 163-172.
100. Ţenchea, Maria, *Traduction et explicitation: le cas des verbes d'expérience subjective* în *Etudes de traductologie*, Timişoara, Editura Mirton, 1999a, p. 25-39.
101. Ţenchea, Maria, *Explicitation et implicitation dans l'opération traduisante* în M. Ţenchea (ed.) *Mélanges offerts au professeur Eugen Tănase*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2001, p. 59-77.
102. Vermeer, Hans J., *Translation and the Meme* în *Target* 9.1, 1997, p. 155-166.
103. Vermeer, Hans J., Witte, Heidrun, *Exkurs 3: Kultureme* în *Text context. Beiheft 3, Mögen Sie Zistrosen,* Julius Groos Heidelberg, 1991, p. 135-145.

104. Vianu, Tudor, *Ceva despre arta traducerii* în *Studii de literatură universală şi comparată*, ediţia a 2-a, Editura Academiei, 1963, p. 633-639.?
105. Vienne, Jean, *Vous avez dit compétence traductionnelle ?* în *Meta*, XLIII, 2, 1998, www.erudit.org/revue/meta/1998/v43/n2/003410ar.html
106. Vlahov S., Florin S., *Neperovodimoe v perevode. Realii* în *Masterstvo perevoda*, n. 6, 1969, Moskvà, Sovetskij pisatel´, 1970, p. 432-456.
107. Voisin, Marcel, *Dialectique interculturelle et dialogue es idées en traduction* în *L'histoire des théories*…, p. 69-78.
108. Vrinat-Nikolov, Marie, *Le Traducteur cleptomane de Kosztolànui Deszõ ou de l'inconscient du traducteur... et du public* în *Recueil bilingue (français et bulgare) d'articles*, Sofia, Editions Colibri, 2001.
109. Vuillaume, Marcel, *Sur deux conflits apparents entre syntaxe et sémantique. La rhétorique au secours de la grammaire* în *Sens et être. Mélanges en l'homme* de Jean-Marie Zemb Presses Universitaires de Nancy, 1998, p. 249-258.
110. Wei, Chen, *Contexte, compréhension, traduction* în *Meta. Théorie et pratique de la traduction en Chine*, XLIV, volume 44, n° 1, mars 1999, p. 144-153.
111. Wuilmart, Françoise, *La Traduction littéraire: sa spécificité, son actualité, son avenir en Europe* în *Traduire l'Europe*, 1998, p. 383-395.
112. Wandruska, Mario, *La Traduction, clé d'une nouvelle linguistique* în *Equivalences*, 4, 3, 1973; 5, 1, 1974.
113. Wandruska, Mario, *Le Bilinguisme du traducteur* în *Langages*, n° 28/décembre 1972, p. 102-110.
114. Wandruska, Mario, *Die Mehrssprachigkeit des Menschen*, Piper & Co Verlag, 1979.

Sociolingvistică, etnologie

Cărţi, cursuri

1. Bachmann, Christian, Lindenfeld Jacqueline, Simonin, Jacky, *Langage et communications sociales*, Paris, Hatier-Credif, 1981
2. Baylon, Christian, *Sociolinguistique. Société, langue et discours*, Paris, Nathan, 1991.

3. Blommaert, Jan, Verschueren (eds.), *The Pragmatics of International and Intercultural Communication*, John Benjamnins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 1991.
4. Boyer, Henri, *Eléments de sociolinguistique. Langue, communication et société*, Paris, Dunod, 1991.
5. Calame-Griaule, G., *Ethnologie et langage*, Gallimard, 1965.
6. Cathelat, Bernardn, *Socio-style-système*, Les Editions de l'Organisation, 1990.
7. Fishman, J.-A., *Sociolinguistique*, Paris, Nathan–Bruxelles, Labor, 1971.
8. Grosjean, F., *Life with two languages: an Introduction to Bilingualism*, Harvard University Press, 1982.
9. Gumperez, J.-J., *Sociolinguistique interactionnelle*, Paris, L'Harttaman-Université de la Réunion, 1979.
10. Gumperez, J.-J., Hymes, D. (coord.), *Directions in sociolinguistics: the ethnographie of the communication*, New York, Holt, Rinenhart and Winston, 1972.
11. Kiraly, Francisc, *Contacte lingvistice*, Timişoara, Editura Facla, 1990.
12. Lefebvre, Henri, *Le Langage et la société*, Paris, 1966.
13. Mackey, W. F., *Bilinguisme et contact des langues*, Paris, Klincksieck, 1976.
14. Pergnier, Maurice, *Les Fondements sociolinguistique de la traduction*, Paris, Honoré Champion, 1980.
15. ***, *Plurilingua XIII. Bilinguism and Contact Linguistics*, ed. P.H. Nelde, Dümmler-Bonn, 1992.
16. Sala, Marius, *Limbi în contact*, Chişinău, Editura Hyperion, 1993.
17. Weinreich, U., *Languages in Contact: Findings and Problems*, New York, 1953.

Articole, studii

1. Evseev, Ivan, *Proiectul unei grile valorice a textului lecturat* în *Cultură, model, educaţie permanentă*, redactori responsabili Otto Benko ş.a., Universitatea din Timişoara, 1985, p. 15-32.
2. Benko, Otto, *Culturema sau despre iradiaţiile mesajului receptat* în *Cultură, model, educaţie permanentă. Aspecte actuale ale educaţiei*

permanente, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1985, p. 5-14.
3. Benko, Otto, *Culturema. Punct final?* în *Elemente de teoria şi practica informaţiei şi comunicării*, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1989, p. 184-196.

Lingvistică (generală, contrastivă, romanică). Lexicologie.

Cărţi, cursuri, tratate, volume colective

1. Bally, Charles, *Linguistique générale et linguistique française*, 4e édition revue et corrigée, Berne, Editions A. Franke, 1965.
2. Benveniste, Emile, *Problèmes de linguistique générale*, 1 si 2, Paris, Gallimard, 1993.
3. Ciobanu, Georgeta, *Anglicisme în limba română*, Timişoara, Editura Amphora, 1996.
4. Ciobanu, Georgeta, *Romanian words of english origin*, Timişoara, Mirton, 1997.
5. Ciocârlie, Constanţa, *Interferenţe ale antonimiei lexicale în studiul contrastiv al limbilor română şi franceză*, Teză de doctorat, Universitatea de Vest din Timişoara, 1982.
6. Coşeriu, Eugen, *Limba română în faţa Occidentului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994.
7. Coşeriu, Eugen, *Lingvistica din perspectivă spaţială şi antropologică*, Chişinău, Editura „Ştiinţa", 1994.
8. Coşeriu, Eugen, *Introducere în lingvistică*, traducere de Elena Ardeleanu şi Eugenia Bojoga, Cuvânt înainte de Mircea Borcilă, ediţia a 2-a, Cluj, Editura Echinocţiu, 1999.
9. Coteanu, Ion, Forăscu, Narcisa, Bidu-Vrânceanu, Angela, *Limba română contemporană. Vocabularul*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1985.
10. Coteanu, Ion, Sala, Marius, *Etimologia şi limba română. Probleme-principii*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1987.
11. Dinu, Mihai, *Perspectivele limbii române. Fizionomia vocabularului*, Cartea Românească, Editura ALL, 1996.
12. Eco, Umberto, *La recherche de la langue parfaite. Dans la culture européenne*, Editions du Seuil, 1999, coll. „Faire l'Europe".
13. Graur, Al., *Studii de lingvistică generală*, Bucureşti, 1960.
14. Graur, Al., *Tendinţe actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968.

15. Guillemin-Flescher, Jacqueline, *Syntaxe comparée du français et de l'anglais. Problèmes de traduction*, Editions Ophrys, 1993.
16. Halliday, M.A.K., *Categories of the theory of grammar*. *Word* 17, 1961
17. Halliday, M.A.K., *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*, London, Edward Arnold, 1978.
18. Halliday, M.A.K., *An introduction to functional grammar*, Arnold, London, 1985.
19. Hjelmslev, L., *Essais linguistiques*, Copenhague, 1959.
20. Hjelmslev, L., *Prolégomènes à une théorie du langage,* Paris, Éditions de Minuit, 1968.
21. Hristea, Theodor, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968.
22. Hristea, Theodor (coord.), *Sinteze de limba română*, Bucureşti, Editura Albatros, 1984.
23. Ionescu, Emil, *Manual de lingvistică generală*, Bucureşti, Editura ALL, 1992.
24. Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană,* Editura Ministerului Învăţământului, 1956.
25. Jakobson, Roman, *Essais de linguistique générale*, Paris, 1963.
26. Jauss, Hans Robert, *Pour une esthétique de la réception,* Paris, Gallimard, 1978.
27. Kristeva, Julia, *Sémiotique*, Paris, 1969.
28. Kristeva, Julia, *Le Langage, cet inconnu*, le Seuil, coll. Point, 1981.
29. Kerbrat-Orecchioni, Catherine, *La Connotation*, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 1977.
30. Kerbrat-Orecchioni, Catherine, *Interactions verbales*, tome I, Paris, A. Colin, 1990.
31. Kerbrat-Orecchioni, Catherine, *L'Implicite*, Paris, Arman Colin, 1991, coll. „Linguistique".
32. Lebre-Peytard, Monique, *Situations de l'oral. Documents authentiques: analyse et utilisation*, Paris, Clé International, 1990.
33. Macrea, D., *Probleme de lingvistică română*, Bucureşti, 1961.
34. Malmberg, Bertil, *Histoire de la linguistique de Sumer à Saussure*, Presses Universitaires de France, 1991.
35. Martinet, André*, Elemente de lingvistică generală*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1970, Traducere de Paul Miclău.

36. Munteanu, Eugen, *Studii de lexicologie biblică*, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 1995.
37. Oancea, Ileana, *Lingvistică generală şi comparată. Elemente de filologie romanică*, Partea a II-a, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1982.
38. Picoche, Jacqueline, *Précis de lexicologie française. L'étude de l'enseignement du vocabulaire*, Paris, Nathan, 1977.
39. Pottier, B., *Linguistique générale. Théorie et méthode*, Klincksieck, 1974
40. Paléologou, Hélène P., *Le Concept d'anaphore, de cataphore et de déixis en linguistique française* (p. 55-77) în *Revue québecoise de linguistique*, Vol. 29, no 2.
41. Rey, Debove, R., *Le Metalangage*, Paris, 1978.
42. Rosetti, A., *Le Mot. Esquisse d'une théorie générale*, Copenhague-Bucarest, Einar Munksgaard-Institutul de lingvistică română, 1943.
43. Saussure, Ferdinand de, *Cours de linguistique générale*, Paris, Payot, 1994.
44. Serban, Vasile, Evseev, Ivan, *Vocabularul limbii române. Schiţă de sistem*, Timişoara, Editura Facla, 1978.
45. Slama-Cazacu, Tatiana, *Limbaj şi context*, Bucureşti, 1959.
46. Stati, Sorin, *Interferenţe lingvistice. Din istoria relaţiilor lingvisticii cu alte ştiinţe*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971.
47. Ţenchea, Maria, *Études contrastives (francais-roumain)*, Timişoara, Editura Hestia, 1999.
48. Ţenchea, Maria (ed.) *Mélanges offerts au professeur Eugen Tănase*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2001.
49. Ursu, N. A., *Formarea termenilor ştiinţifici româneşti*, Bucureşti, Editura Ştinţifică, 1962.
50. Van Djik, T. A., *Text and context*, Londra, Longman, 1982.

Articole, studii

1. Chini D., *La Locutionnalité dans le lexique* în Tollis F. (dir.), *La locution et la périphrase du lexique à la grammaire*, Paris, L'Harmattan, 2003.
2. Coşeriu, Eugen, *Das Phänomen der Sprache und das Daseinverständnis des heutigen Menschen* în *Die pädagogische Provinz*, 1-2 Tübingen, 1967.

3. Coşeriu, Eugen, *Lingvistica integrală*. Interviu cu E. Coşeriu realizat de Nicolae Saramandu, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996 a, p. 102-103.
4. Coşeriu, Eugen, *Fiinţă şi limbaj*. Interviu cu E. Coşeriu realizat de Lucian Lazăr, în *Echinox*, *Integralismul lingvistic*, nr. 10-11-12, 1996 b, anul XXVII, p. 5.
5. Coşeriu, Eugen, *Ordinea cuvintelor la colocviul de la Gant. Bilanţ şi perspective* (din Travaux de linguistique nr. 14/15, novembre 1987) în *Din istoria…*II, 1996, p.46-57., trad. de Mariana Pitar.
6. Coşeriu, Eugen, *Principii de sintaxă funcţională* în *Din istoria ideilor lingvistice*, vol. II, TUT, Timişoara, 1996, p. 40-105, traducere Sorina Papp din *Travaux de linguistique*, nr. 14/15, novembre 1987.
7. Demaizière, F., Narcy-Combes J.-P., *Méthodologie de la recherche didactique: nativisation, tâches et TIC* în *Apprentissage des langues et systèmes d'information et de communication* (ALSIC), vol. 8/1, 2005, p. 45-64 [http://alsic.u-strasbg.fr/v08/demaiziere/alsic_v08_14-rec8.htm].
8. Evseev, Ivan, *Antonimia şi evoluţia lexicului românesc contemporan* în *Contribuţii lingvistice*, 1989, TUT, 1990, p. 22-32.
9. Király, Francisc, *False împrumuturi* în *Contribuţii lingvistice*, 1989, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1990, p. 73-80.
10. Kleiber G., *Adjectifs antonymes: Comparaison implicite et comparaison explicite* în *Travaux de linguistique et de littérature*, 14/1976, p. 277- 326.
11. Schaeffer-Lacroix, *Eva Exploitation de corpus lors de la production d'écrits électroniques en L2** în *Texte et Corpus*, n 3/août 2008, p. 47-56.

Stilistică şi textologie

Cărţi, cursuri, volume colective

1. Adam, Jean-Michel, *Les Textes: types et prototypes, récits, descriptions, argumentation, explication et dialogue*, Paris, Nathan Université, 1992.
2. Adam, Jean-Michel, *Linguistique textuelle: des genres de discours aux textes*, Nathan-Université, Paris, 1999.
3. Caracostea, D., *Expresivitatea limbii române*, Bucureşti, Editura Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1942.
4. Cathelat, Bernard, *Socio-style-système*, Les Editions de l'Organisation, 1990.

5. Coteanu, Ion, *Stilistica funcţională a limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1973.
6. Giurgiu, Felicia, *Lecturi stilistice*, Timişoara, Editura Mirton, 1995.
7. Marouzeau, J., *Précis de stylistique appliquée au latin*, Paris, Société d'édition « Les belles lettres », 1935.
8. Mazaleyrat, Jean, Molinié, Georges, *Vocabulaire de la stylistique*, Presses Universitaires de France, 1989.
9. Miclău, Paul, *Signes poétiques*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983.
10. Oancea, Ileana, *Semiostilistica*, Timişoara, Editura Excelsior, 1998.
11. Munteanu, Ştefan, *Introducere în stilistica operei literare*, Timişoara, Editura de Vest, 1995.
12. Tuţescu, Mariana, *Le Texte. De la linguistique à la littérature*, Bucureşti, 1980.
13. Vinay, J.-P., Darbelnet, J., *Stylistique comparée du français et de l'anglais*, Paris, Didier, 1958.

Semantică şi semiotică

Cărţi, cursuri, volume colective

1. Baylon, Christian, Fabre, Paul, *La Sémantique. Avec des travaux pratiques d'application et leurs corrigés*, Paris, Editions Ferdinand Nathan, 1978.
2. Bidu-Vrânceanu, Angela, Forăscu, Narcisa, *Modele de structurare semantică. Cu aplicaţii la limba română*, Timişoara, Editura Facla, 1984.
3. Bucă, Marin, Evseev, Ivan, *Probleme de semasiologie*, Timişoara, Editura Facla, 1986.
4. Coteanu, I., Wald, L. (coord.), *Semantică şi semiotică*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Pedagogică, 1981.
5. Cruse, D. A., *Lexical Semantics*, Cambridge University Press, 1986.
6. Eco, Umberto, *Opera deschisă*, Bucureşti, 1969.
7. Eco, Umberto, *Sémiotique et philosophie du langage*, Paris, Presses Universitaires de France, 1988.
8. Eco, Umberto, *L'Œuvre ouverte*, Paris, Seuil, 1990.

9. Eco, Umberto, *Lector în fabula. Cooperarea interpretativă în textele narative*, Bucureşti, Editura Univers, 1991.
10. Eco, Umberto, *Les Limites de l'interprétation*, Paris, Grasset, 1992.
11. Eco, Umberto, *La Recherche de la langue parfaite. Dans la culture européenne*, Paris, Editions du Seuil, 1999, coll. „Faire l'Europe".
12. Everaert-Desmedt, Nicole, *Le Processus interprétatif. Introduction à la sémiotique de Ch. S. Pierce*, Pierre Mardaga Editeur, Liège, 1991, coll. « Philosophie et langage ».
13. Genette, Gérard, *Opera artei (I). Imanenţă şi transcendenţă*, Bucureşti, Editura Univers, 1999.
14. Germain, Claude, *La Sémantique fonctionnelle*, Presses Universitaires de France, 1981.
15. Miclău, Paul, *Semiotica lingvistică*, Timişoara, Editura Facla, 1977.
16. Miclău, Paul, *Signes poétiques,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983.
17. Nanni, Luciano, *Per una nuova semiologia dell'arte*, Milano, Garzanti, 1980.
18. Nanni, Luciano*, Della Poetica*, Bologna, Book Editore, 1999.
19. Plett, Heinrich I., *Ştiinţa textului şi analiză de text. Semiotică, lingvistică, retorică*, Bucureşti, Editura Univers, 1983..
20. Tuţescu, Mariana, *Précis de sémantique française*, 2e édition revue et augmentée, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1979.
21. Ulmann, S., *Précis de sémantique française*, 2e édition, Berne, Editions A. Franke, 1959.
22. Vasiliu, Emanuel, *Elemente de teorie semantică a limbilor naturale*, Editura Academiei RSR, 1970.

Dicţionare

1. Anghelescu, M., Ionescu, C., Lăzărescu, Gh., *Dicţionar de termeni literari*, Bucureşti, Editura Garamond.
2. Berg, I., *Dicţionar de cuvinte, expresii, citate celebre*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968.
3. Bidu-Vrânceanu, Angela, Călăraşu, Cristina *et alii*, *Dicţionar de ştiinte ale limbii*, Bucureşti, Nemira, 2001.
4. Bonne, A., Joly, A., *Dictionnaire terminologique de la systématique du langage*, Paris, l'Harmattan, 1996.

5. Blackburn, Simon, *Oxford. Dicţionar de filozofie*, Bucureşti, Univers enciclopedic, 1999, traducere de Cătălina Iricinschi, Laurian Sabin Kertesz, Liliana Torres şi Mihaela Czobor.
6. Bologne, Jean-Claude, *Les allusions littéraires. Dictionnaire commenté des expressions d'origine littéraire*, Larousse, 1991, Coll. „Le souffle des mots".
7. Breban, Vasile, *Dicţionarul general al limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987.
8. *Cartier. Dicţionar enciclopedic* (DEC), Bucureşti, Editura Cartier, 2002.
9. Christodorescu, A.-M, Kahane, Z. & Balmuş, E., *Dicţionar român-francez*, 3e éd. revue, Bucureşti, Editura Mondero, 1992.
10. Delisle, Jean şi Hannelore Lee-Hanke, Monique C. Cormier, *Terminologia traducerii.* Traducere de Rodica şi Leon Baconsky. Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2005.
11. Diaconovitch, C., *Enciclopedia română*, Sibiu, Editura şi tiparul W. Kraft, 1900.
12. *Dictionnaire Quillet de la langue française*, I-III, Paris, Librairie Quillet, 1959.
13. *Dictionnaire roumain-français* (direction: T. Cristea, A. Cuniţă, V. Vişan), Bucureşti, Editura Babel, Paris, Editura L'Harmattan, 1992.
14. *Dicţionar explicativ al limbii române*, Editura Academiei R.S.R., 1984.
15. *Dicţionar explicativ al limbii române-Supliment* Editura Academiei R.S.R., 1988.
16. *Dictionnaire du français contemporain*, Paris, Larousse, 1980. (DFC)
17. *Dicţionar francez-român*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967.
18. Dubois, Jean (coord.), *Dictionnaire de linguistique et des sciences générales du langage*, Editions du Seuil, 1994.
19. Duchesne, Alain, Leguay, Thierry, *La Nuance. Dictionnaire des subtilités du français*, Larousse, 1994, Coll. „Le souffle des mots".
20. Ducrot, Oswald, *Dire et ne pas dire. Principes de sémantique linguistique*, Paris, 1972.
21. Ducrot, Oswald, Schaeffer, Jean-Marie, *Noul dicţionar al ştiinţelor limbajului*, Bucureşti, Editura Babel, 1996.
22. Galisson, R., *Petit lexique d'initiation à la linguistique appliquée et à la méthodologie*, Paris, BELC, 1969.

23. *Le Grand Robert de la langue française*, 2e édition, Editions Le Robert, 1989.
24. *Le Grand Larousse de la langue française*, I-VII, Paris, Larousse, 1972-1978.
25. Greimas, A. J., Courtes, J., *Sémiotique: dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Tome I, Paris, 1979.
26. *Hachette Multimedia/Hachette Livre* 2002, perl.club-internet.fr.
27. Julia, Didier, *Dicţionar de filozofie*, traducere, prefaţă şi completări privind filosofia românească de dr. Leonard Gavriliu, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1999.
28. *Larousse de la langue français. Lexis*, Paris, Larousse, 1979.
29. *Большая советская энциклопедия*: В 30 т. - М., 1969-1978 [Marea enciclopedie sovietică: 30 volume, Moscova, 1969-1978].
30. Marcu, Florin, Maneca, Constant, *Dicţionar de neologisme*, ediţia a 2-a, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1986.
31. *Mic dicţionar enciclopedic*, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1972.
32. *Mic dicţionar enciclopedic, ediţia a II-a*, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.
33. *Minerva. Enciclopedia română*, Cluj, Editura comitetului de redacţie a Enciclopediei române, 1929.
34. Moeschler, Jacques, Reboule, Anne, *Dicţionar enciclopedic de pragmatică*, Cluj, Editura Echinox, 1999.
35. Negreanu, Aristiţa, *Expressions idiomatiques franco-roumaines*, Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Limbi Romanice, 1976.
36. Picoche, Jacqueline, *Dictionnaire étymologique du français*, Le Robert, 1992.
37. *Le Petit Robert*, Paris, Le Robert, 1991.
38. *Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, Société du Nouveau Littré, 1992.
39. Slăvescu, M., Mihăescu-Cîrsteanu, S. & Giroveanu, I. *Dicţionar francez-român*, Bucureşti, Editura Mondero, 1992.
40. *Traduction, Adaptation et Éditing Multilingue, Mode d'emploi des services linguistiques et multimédias*, T.C.G. Éditions, Bruxelles, 1998.

41. Vinogradov V. A., Vasilieva N. V., Şahranovici A. M., *Краткий словарь лингвистических терминов*, M., 1995 [Mic dicţionar de termeni lingvistici, Moscova, 1995].
42. *(The) Webster' Third New International Dictionary of The English Language Unabridged*, Merriam-Webster Inc., Publishers, Springfield, Massachusetts USA.

Periodice

1. *Analele Universităţii din Timişoara*, Seria Ştiinţe Filologice, 1982, 1983, 2000, 2001.
2. *L'atto del traduire. Aspetti teorici e pratici della traduzione*, Roma, Bulzoni Editore, 1999.
3. *Babel*, vol. I, n° 1, septembre 1955, vol. 36, n° 1/1990.
4. *Cercetări literare*, I, 1934.
5. *Contribuţii lingvistice*, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara.
6. *Cronica*, 17, nr. 26, 27, 28, 1982; XVII, nr. 37, 10 sept 1982; 21, nr. 1, 4 ian. 1986.
7. *Din istoria ideilor lingvistice*, vol. III, Tipografia Universităţii de Vest din Timişoara, Timişoara, 1998, coord. Ileana Oancea.
8. *Din istoria ideilor lingvistice*, vol. II, Tipografia Universităţii de Vest din Timişoara, Timişoara, 1996, coord. Ileana Oancea.
9. *Le français dans le monde*, n° 254, 1993, n° 310.
10. *Limbă şi literatură*, vol. III, 1974.
11. *L'histoire et les théories de traduction. Les Actes* (3, 5, 7), Genève ASTTI, Berne, ETI Genève, 1997.
12. *Limba română*, 28, 3, mai-iunie 1979; LR (I), 36, nr. 6, nov.-dec. 1987.
13. *Luceafărul*, 25, nr. 12, 20 martie 1982.
14. *META. Journal des traducteurs*, 1992 (juin), vol. 37, n° 2, Les Presses de l'Université de Montréal, 1992 ; *Meta. Théorie et pratique de la traduction en Chine,* XLIV, volume 44, n° 1, mars 1999.
15. *Orizont*, 27, nr. 3, 23 ian. 1976.
16. *Palimpsestes*, n° 11/1998, „Traduire la culture", Presses de la Nouvelle Sorbonne.
17. *Po&sie,* 1986, n° 36, Librairie Classique Eugène Belin.

18. *România literară*, 9, nr. 27, 1 iul. 1976; 13, 13, nr. 24, 12 iunie 1980 şi nr. 25, 19 iun. 1980; 17, nr. 21, 24 mai 1984; (23), nr. 20, 17 mai 1990; 16, nr. 51, 22 dec. 1983; XIX, nr. 29, 17 iulie 1986; XIX, nr. 30, 24 iulie 1986, p.21.
19. *Secolul XX,* nr. 5 şi nr. 8/1972; nr. 2, 3, 6/1973 şi nr. 9/1976; 9/1975;
20. *Steaua*, 5/1957; nr. 7, sept. 1957;
21. *Studii şi Cercetări lingvistice*, XVI, 1965, nr. 4 (SCL); *SCL*, 35, nr. 4, iul.-aug. 1984; 39, nr. 1/1988
22. *Studii de literatură română şi comparată*, TUT, vol. II, 1985.
23. *Studii de literatură universală şi comparată*, ediţia a 2-a, E. A., 1963.
24. *Tours de Babel. Essais sur la traduction*, 1985, Ed. Trans-Europ-Repress, Mauzevin.
25. *Transilvania*, 9, nr. 7, iulie 1980.
26. *Tribuna*, 31, nr. 49, 3 dec. 1987.

Sursa exemplelor

Cărţi (romane, poezii)

1. *Haïkus*. Anthologie. Poésie. Textes français et avant-propos de Roger Munier. Préface d' Yves Bonnefoy, Paris, Fayard, 2006, 3e édition.
2. Kapferer, Jean-Noel, Kapferer, J.-N., *Les Rumeurs. Le plus vieux media du monde*, Paris, Seuil, 1987.
3. Kapferer, Jean- Noël, *Zvonurile. Cel mai vechi mijloc de informare din lume*. Prefaţă de Septimiu Chelcea, traducerea de Marina Vazaca, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993.
4. Iribarne, Philippe d', *La Logique de l'honneur. Gestion d'entreprises et tradition nationales*, Paris, Seuil, 1993.
5. Orleans, Charles d', *Poezii. Balade, cântece, carole, lamente, rondeluri*, selecţie, echivalenţe româneşti, prefaţă, bibliografie, note, indici, machetă şi prezentare grafică R. Vulpescu, Bucureşti, Univers, 1975.
6. Rabelais, François, *Gargantua*, prelucrare în româneşte de A. V. Macri, Bucureşti, Editura Gorjan, 1952.
7. Rabelais, François, *Gargantua et Pantagruel*, Paris, Editions Baudelaire, 1965.

8. Rabelais, François, *Gargantua, tatăl lui Pantagruel şi uimitoarea viaţă a lui Pantagruel, feciorul uriaşului Gargantua*, povestită pentru copii de Ileana şi Romulus Vulpescu, ediţia a 2-a, Editura Ion Creangă, 1989.
9. Rabelais, François, *Gargantua şi Pantagruel*, în româneşte de Alexandru Hodoş, prefaţă de N.N. Condeescu, Cuvântul traducătorului, Chişinău, Editura Hyperion, 1993, p. 31-35.
10. Voltaire, *Candide ou l'optimisme*, édition présentée, annotée et commentée par André Magnan, Paris, Bordas, 1979.
43. Voltaire, *Candido ovvero l'ottimismo*, Milano, Arnoldo Mondadori Eitore S.p.A., 1988. Traduzione di Riccado Baccheli con un saggio di Roland Barthes.
44. Voltaire, *Candide ou l'optimisme*, édition présentée, annotée et commentée par Jean Goldzink, Librairie Larousse, 1990.
45. Voltaire, *Candid sau optimismul*, traducere de Al. Philippide, studiu introductiv de N.N. Condeescu, Chişinău, Editura Hyperion, 1993.
46. Voltaire, *Micromégas. Zadig. Candide*, Introduction, notes, bibliographie, chronologie par René Pomeau, Paris, Flammarion, 1994.
47. Voltaire, *Candide*, Stanley Appelbaum (ed.). Anonymous English version, Mineola N. Y., Dover Thrift Editions, 1991.
48. Voltaire, *Cándido o el optimismo* în Voltaire, *Cándido. Micromegas. Zadig*, edición y traducción de Elena Diego, Madrid, Catedra, «Letras Universales», 2001, 57-169.
49. Voltaire, *Candide or Optimism*, translated by Raffel Burton, New Haven, Yale University Press, 2005.

Periodice (cotidiane, hebdomadare, lunare)

1. *Courrier international*, n° 524/du 1er au 20 novembre 2000, p. 20.
2. Doldur, Constantin, *Le Jour de la Constituion de la Roumanie*, 1999.
3. *Figaro magazine*, Cahiers, n°3, 14 avril 1995, n° 15755.
4. Georges, Pierre, *Le Monde*, le 1er février 2000.
5. Glucksman, André, *L'Express*, le 27 janvier 2000.
6. *(Le) Journal du Centre*, 28 novembre 2000).
7. Maurice, Jean-Claude, *Journal du Dimanche*, 21 novembre 2000).
8. *Libération*, le 20 novembre 2000

9. *Magazine AirFrance, Mauritanie. Les Livre du Désert,* nr. 71 mars 2003, p. 78-93
10. *Marianne*, le 25 octobre 1999.
11. *(Le) Monde*, le 27 octobre1999.
12. *(Le) Nouvel économiste,* n° 1203, du 28 juin au 24 juillet, 2002. „Bercy joue la montre face à Maastricht" par Jean-Michel Lamy în *Le nouvel économiste*, 1203/2002: 48.
13. *Quo. Savoir actuel*, mensul d'information générale, n° de janvier, juin, décembre/1999; janvier, mars /2000.
14. *Science et avenir*, nr. 671 mars, 2003.

Dicţionare, glosare web

1. *Bureau de la traduction*, w3.pwgsc. gc.ca/termium /text/intro 2f.html (texte).
2. *Bibliothèque virtuelle: dictionnaires et glossaires*, www. cidif. org/ Bibliotheque /termino.htm.
3. *Онлайн словарь переводческих терминов* [Dicţionar de termeni traductologici online]. URL: http://translations.web-3.ru/glos/glossary/
4. *Dictionnaire International des termes littéraires,* http://www.ditl.info./ art./definition.
5. *Entente de coopération entre l'université de montréal et différentes universités en France*, www.umontreal. ca/bci/ ententes /france4.html.
6. *Echo-eurodicautom*, www.unifrankfurt.de/ ~felix/ eurodicautom.htm.
7. *Equivalence in Translation*, http://www.pfri.hr/~bopri/ documents/EquivalenceinTranslation.ppt#356,2,equivalent/equivale nce. Ultima consultare: 12 februarie 2009.
8. *e-traduction, site professionnel, traduction en ligne*, www.e-traduction.fr/fr/glossaire
9. *Glossaire de définitions pour E54SLM. Analyse du discours* I, http: // casanuestra. free. fr /glossaire_de_linguistique.pdf.
10. *Glossaire-traduction*, perso. wanadoo. fr / xaime / vielle / glossai /gloss.
11. *Glossaire Eurologos Group*, www.eurologos.be.
12. *Glossaire de la théorie interprétative de la traduction*, www. erudit. org/revue/meta/1985/v30/n4/002383ar.pdf.
13. *Grand dictionnaire terminologique*, http://www. olf.gouv.qc. ca/ ressources/gdt.html.

14. *Humains associés Lexique des néologismes Internet*, www.ina. fr/ CP/HumainsAssocies/Lexique/Lexique.html.
15. *Linguistique et traduction*, www. outremer. com/ ~sharad/ agreg/ lexique-gram.html.
16. *Office de la langue française*, www. culture.fr /culture/ dglf/voc _olf.htm (texte).
17. *Que dire?*, www. radiocanada.com/ internet/quedire/ index.html.
18. *Qu'est-ce que la terminologie?*, www. culture. fr/culture/ dglf/termi001.htm
19. *Petit guide de la documentation en traduction et terminologie,* www.bib.umontreal.ca/SS/tradgd.htm#théorie.
20. *Projet de terminologie (Centre de recherche en linguistique appliquee de l'Université de Moncton*), www.umoncton.ca / facarts.crla/terminologie.html.
21. *Le répertoire "terminologie"*, humanities. byu. edu/ trg/fit /sect-j-f.htm.
22. Redouane, Joëlle, *Glossaire: la traduction*, http://www.univ-pau.fr/anglais/ressources/Trad.Gloss.
23. *Les traducteurs et dictionnaires de langage*, rivendel.com/ ~ric/resources/dictfrc.htm.
24. *Les types de textes,* www. site – magister. com/typtxt.htm.

Webliographie

www.erudit.org./revue/ meta/2000/v45/n4/002102ar.pdf.
meta/2001/v46/n4/002490ar.pdf.
www.cafe.umontreal.ca/cle/cases
www.geocities.com./bible_translation/glossa.html
www.utu.fi/hum/centra/pedaterm/ranval.html
http://vanha.hum.utu.fi/hum/centra/pedaterm/sanasto5.html#242
www.toutelapoesie.com/dossiers/rhetorique/anaphore.htm
wall.jussieu.fr/~nkubler/claudielic/monsiteweb4/3liens%20logiques.htm
www.chass.utoronto.ca/~wulfric/articles/exemple/ex_5
www.granddictionnaire.com
www.logos.it.
www.admin.ch/ch/i/bk/termdat/index.htm
www.voila.fr/Chaine/Infirmatique-internet/Glossaire_lexique
www.babylon.com

www.encyclopedie-hachette.com
www.yourdictionary.com
www.admin.ch/ch/f/bk/sp/dicos/biling.html
www.infotrad.clara.co.uk/linksglosslist.html

Résumé

Micul dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii [Petit dictionnaire explicatif des termes utilisés dans la théorie, la pratique et la didactique de la traduction] se propose d'offrir aussi bien aux apprentis-traducteurs qu'aux traducteurs et aux traductologues un instrument facile à exploiter dans l'évaluation et la critique des traductions. L'hétérogénéité et la complexité du métalangage traductologique nous ont déterminé à analyser les acceptions des différents termes, (environ 250 entrées), jugés indispensables dans la critique de la traduction.

Ne pouvant pas dans le cadre de ce dictionnaire reprendre toutes les définitions qui ont tenté ces dernières décennies de cerner les notions utilisées en traductologie, nous retenons celles qui se rapportent à la capacité traductionnelle du traducteur professionnel. L'importance de la compétence linguistique et de la compétence d'analyse et de production textuelle est indéniable. En dehors de celles-là, la traduction n'existe pas, mais elles sont acquises dans d'autres séminaires. C'est la raiosn pour laquelle, nous laissons délibéremment de côté ou nous traitons de façon plus réduite les définitions qui reposent sur les compétences purement linguistiques. Des entrées de ce dictionnaire nous retenons: **acceptabilité**, **acception**, **adaptation**, **adaptation culturelle**, **analyse justificative, analyse du discours, bagage cognitif, bénéficiaire de la traduction**, **calque**, **traduction calque**, **complement cognitif**, **compétences traductionnelle** ou **traductive**, **contraintes** (**matérielle, linguistique**, etc.) **contextes** (**cognitif, linguistique, extralinguistique, de situation**), **contextualisation, fautes de traduction** (**faux sens, ajout, non sens, contre sens,** etc.), **méthodes d'évaluation des traductions**, **stratégies de traduction**, **types de traduction** (**traduction littérale**, **traduction littéraire**, **traduction sémantique**, **traduction idiomatique**, **traduction interne, retrotraduction,** etc.), **traductibilé ou traduisibilité**, **traductologie, types de textes**, etc.

En insistant surtout sur l'importance indiscutable des compétences traductionnelle et d'évaluation des traductions à développer chez un apprenti-traducteur, nous espérons que ce dictionnaire permettra le développement de la capacité d'analyser diverses situations de traduction.

Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii
Este diccionario ofrece una descripción sistemática de un cierto número de términos del metalenguaje traductológico, enriquecido con numerosos ejemplos. Constituye al mismo tiempo un diccionario explicativo y un léxico plurilingüe, dirigido a toda persona deseosa de ampliar sus conocimientos en el área de la traducción, su lenguaje y sus desafíos.
Contiene cerca de 200 nociones básicas sobre la práctica y la didáctica de la traducción, con sus equivalentes en francés, inglés y alemán. El usuario encontrará igualmente contextos en inglés y francés, extraídos de obras célebres.
La obra incluye un índice y una amplia bibliografía. („Terminometro" http://www.terminometro.info/modules/articles/
traduction_ist/index.php?id=2245&lng=es&ln=es)

(„Terminometro",http://www.terminometro.info/modules/articles/traduction_ist/index.php?id=2245&lng=es&ln=it)

Cuprins

Prefaţă 5

Cuvânt-înainte 7

Listă de abrevieri 11

Termeni utilizaţi în traductologie 13

Index alfabetic 185

Bibliografie 189

Résumé 219

Cuprins 221